

**ÇOK PARTİLİ SİYASİ HAYATA GEÇİŞ SÜRECİNİN
AFYONKARAHİSAR'DAKİ YANSIMALARI
(1946-1950)**

Başak TUNCAY

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Ayşe AYDIN

ŞUBAT 2014

Afyonkarahisar

TC
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ÇOK PARTİLİ SİYASİ HAYATA GEÇİŞ SÜRECİNİN
AFYONKARAHİSAR'DAKİ YANSIMALARI
(1946-1950)**

Hazırlayan

Başak TUNCAY

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Ayşe AYDIN

AFYONKARAHİSAR 2014

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “*Çok Partili Siyasi Hayata Geçiş Sürecinin Afyonkarahisar’daki Yansımaları*” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilen eserlerden oluştuğunu bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

28.02.2014

Başak Tuncay

TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ ONAYI

JÜRİ ÜYELERİ

Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Ayşe AYDIN

Jüri Üyeleri : Doç. Dr. Turan AKKOYUN

: Doç. Dr. Şaban ORTAK

İmza

Tarih Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans öğrencisi Başak TUNCAY'ın “**Çok Partili Siyasi Hayata Geçişin Afyonkarahisar'daki Yansımaları (1946-1950)**” başlıklı tezini değerlendirmek üzere 28.02.2014 günü saat 14:00'de Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca yukarıda isim ve imzaları bulunan jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Selçuk AKÇAY
MÜDÜR

ÖZET
ÇOK PARTİLİ SİYASİ HAYATA GEÇİŞ SÜRECİNİN
AFYONKARAHİSAR'DAKİ YANSIMALARI
(1946-1950)

Başak TUNCAY
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
ŞUBAT 2014

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Ayşe AYDIN

II. Dünya Savaşı sonrasında bütün dünyada demokratikleşme hareketleri hız kazanmıştır. Türkiye’de de savaş sonrasında, dünyada değişen sosyal ve siyasal değişimlere uygun olarak çok partili hayata geçmiştir. Demokrat Parti kurulduktan kısa bir süre sonra diğer partilerden ayrılarak ana muhalefet partisi konumuna gelmiştir.

Demokrat Parti kurulduktan sonra Afyonkarahisar’da da büyük destek görmüştür. 1946’da Afyonkarahisar’da yapılan Belediye Seçimleri’ni, Demokrat Parti kazanmış, seçimler Danıştay tarafından iptal edilince, 1947’de yenilenmiştir. 21 Temmuz 1946’da yapılan Milletvekili Genel Seçimlerinde de, Afyonkarahisar’da sekiz milletvekilliğinin tamamını DP kazanmıştır.

1947’de İsmet İnönü tarafından 12 Temmuz Beyannamesi’nin yayınlanması ile hem Cumhuriyet Halk Partisi hem de Demokrat Parti içerisinde gruplaşmalar meydana gelmiştir. Demokrat Parti’de yaşanan gruplaşmalar, parti içinde ayrılımlara neden olmuştur. Demokrat Parti’den ayrılan bazı milletvekilleri, ilk olarak Müstakil Demokratlar Grubu’nu kurmuştur. Demokrat Parti’deki ayrılımlar sonucunda kurulan siyasi partiler de Millet Partisi ve Öz Demokratlar Partisi olmuştur.

14 Mayıs 1950’de yapılan Milletvekili Genel Seçimlerinde, Afyonkarahisar’da milletvekilliklerinin tamamı Demokrat Parti’den çıkmıştır. Ülke genelinde büyük bir başarı kazanan Demokrat Parti, bu seçimlerle tek parti yönetimine son vermiş ve iktidara geçmiştir.

Anahtar Kelimeler: Afyonkarahisar, Cumhuriyet Halk Partisi, Demokrat Parti, Millet Partisi, Öz Demokratlar Partisi.

ABSTRACT

THE IMPLICATIONS OF THE PROCESS OF THE TRANSITION TO THE MULTI-PARTY PARLIAMENT FOR AFYONKARAHİSAR

(1946-1950)

Başak TUNCAY

AFYON KOCATEPE UNIVERSITY

THE INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES

DEPARTMENT OF HISTORY

FEBRUARY 2014

Advisor: Assistant Prof Ayşe AYDIN

The process of democratization accelerated all over the world following the Second World War. In accordance with the social and political changes taking place across the world, Turkey switched to the political system of multi-party parliament in the post-war period. Democratic Party (DP) stood out among the other parties and became the main opposition party shortly after it was established.

After the establishment of DP, it gained a great deal of support in Afyonkarahisar as well. DP won the Municipal Elections in Afyonkarahisar in 1946 and when the elections were annulled by The Council of State, they were held again in 1947. In the General Parliamentary Elections held on 21 July 1946, all eight members of parliament elected in Afyonkarahisar were members of DP.

With the Declaration of 12 July, which was made by the President İsmet İnönü, factions emerged both within Republican People's Party and the Democratic Party. Factionalism within the DP resulted in departures from the party. Some of the MPs that departed from the DP, initially, established the Independent Group of Democrats. The parties that were established as a result of the departures from the DP were the Nation Party and the Party of Core Democrats (Öz Democrats).

In the General Parliamentary Elections held on 14 May 1950, all the MPs elected to represent Afyon were elected out of the members of DP. DP, which won victory by a great margin throughout the country, came to power, putting an end to the single party system.

Key Words: Afyonkarahisar, Republican People's Party, Democratic Party, Nation Party, Core Democrats Party.

ÖNSÖZ

Çok Partili Siyasi Hayata Geçiş Sürecinin Afyonkarahisar'daki Yansımaları adlı bu çalışma, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, Türkiye'de iç ve dış gelişmelerin etkisiyle girilen çok partili siyasi hayata geçişin, Afyonkarahisar'daki gelişimini ihtiva etmektedir. Afyonkarahisar ve ilçelerinde, 1946-1950 arasında yapılan seçimler, Cumhuriyet Halk Partisi, Demokrat Parti, Millet Partisi ve Öz Demokratlar Partisi'nin bölgedeki durumu incelenmiştir. Afyonkarahisar'da, 1946-1950 yılları arasında Merkez ilçe dışında Şuhut, Bolvadin, Emirdağ, Sandıklı ve Dinar ilçeleri bulunmaktadır. Bugüne kadar Afyonkarahisar'da çok partili siyasi hayata geçiş sürecini inceleyen herhangi bir akademik çalışmanın yapılmamış olması bizi bu araştırmaya sevk etmiştir.

Çalışmada kullanılan belgeler, Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'nden temin edilmiştir. Bunun yanında Milli Kütüphane, Türk Tarih Kurumu, Afyonkarahisar Gedik Ahmet Paşa Kütüphanesi, Afyonkocatepe Üniversitesi Kütüphanesinden konuyla ilgili kaynaklar taranmıştır. Bu dönemle ilgili olarak *Haber*, *Cumhuriyet*, *Zafer*, *Yeni Sabah*, *Akşam* gazeteleri incelenerek Afyonkarahisar ve çevresini ilgilendiren haberler derlenmiştir.

Çalışma giriş ve sonuç bölümleri hariç beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm “1946 Yılında Türkiye’de ve Afyonkarahisar’da Meydana Gelen Siyasi Gelişmeler”, ikinci bölüm “1947 Yılında Türkiye’de ve Afyonkarahisar’da Meydana Gelen Siyasi Gelişmeler”, üçüncü bölüm “1948 Yılında Türkiye’de ve Afyonkarahisar’da Meydana Gelen Siyasi Gelişmeler”, dördüncü bölüm “1949 Yılında Türkiye’de ve Afyonkarahisar’da Meydana Gelen Siyasi Gelişmeler”, beşinci bölüm ise “1950 Yılında Türkiye’de ve Afyonkarahisar’da Meydana Gelen Siyasi Gelişmeler” başlıklarını taşımaktadır.

Çalışmayı hazırlarken, Afyonkarahisar’ın yerel gazetesi *Haber*, 2 Şubat 1948’e kadar devam etmiştir. Bu nedenle 1948-1950 dönemleri ağırlıklı olarak Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi ve *Cumhuriyet*, *Zafer*, gazeteleri tarafından desteklenmiştir. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi’nde incelediğimiz belgelerden öğrendiğimize göre, bu dönemde Afyonkarahisar’da yerel gazete olarak *Haber*

dışında, *Demokrat Afyon*, *Sadakat*, *Doğuş*, *Kocatepe*, *Kala*, *Ulucak* gazetelerinden bahsedildiği görülmüştür. Bu nedenle *Haber* dışında adı geçen bu gazetelerin, incelediğimiz döneme ait sayıları aranmış fakat ulaşılamamıştır.

Yerel bir tarih araştırması olan bu çalışma ile Afyonkarahisar ve çevresinde çok partili siyasi hayata geçişle birlikte meydana gelen siyasi gelişmeler, bu dönemde gerçekleşen seçimler, kurulan siyasi partiler ve partilerin bölgedeki durumları gibi konular ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Tez çalışmalarım sırasında değerli vakitlerini ayırarak benden desteğini ve yardımını esirgemeyen saygıdeğer hocam Yrd. Doç. Dr. Ayşe Aydın'a gönülden teşekkür ederim. Ayrıca maddi, manevi her zaman yanımda olan aileme ve emeği geçen herkese teşekkürlerimi sunuyorum.

Başak TUNCAY

Afyonkarahisar Şubat 2014

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ.....	i
TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ ONAYI.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ.....	xi
KISALTMALAR DİZİNİ	xii
GİRİŞ....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1946 YILINDA TÜRKİYE’DE VE AFYONKARAHİSAR’DA MEYDANA GELEN SİYASİ GELİŞMELER

1. DEMOKRAT PARTİ’NİN KURULUŞU VE İKTİDAR PARTİSİ İLE İLİŞKİLERİ.	15
2. 26 MAYIS 1946 BELEDİYE SEÇİMLERİ.....	18
2.1. BELEDİYE SEÇİM KANUNU’NDA YAPILAN DEĞİŞİKLİKLER	19
2.1.1. Seçim Süresi ve Bitimi	19
2.1.2. Seçim Komisyonu Teşkili	20
2.1.3. Seçim Büroları ve Seçim Komisyonları	20
2.1.4. Seçim Defterleri.....	21
2.1.5. Seçim İşlerinin İlânı, Defterlerin Asılması	21
2.1.6. İtirazlar	21
2.1.7. Seçim Gününün Belirlenmesi.....	21
2.1.8. Sandığın Muayenesi ve Mühürlenmesi	22
2.1.9. Oyların Sandığa Atılması	22
2.1.10. Sandığın Açılması, Oyların Sayılması.....	22
2.1.11. Seçim Tutanağı.....	23
2.1.12. Seçim Sonucu.....	23

2.2. CUMHURİYET HALK PARTİSİ VE DEMOKRAT PARTİ'NİN BELEDİYE SEÇİM ÇALIŞMALARI.....	24
2.3. BELEDİYE SEÇİMLERİ'NİN YAPILMASI VE SONUÇLARI.....	27
3. AFYONKARAHİSAR'DA 1946 BELEDİYE SEÇİMLERİ.....	33
3.1. AFYONKARAHİSAR'DA SEÇİMLER ÖNCESİNDE ADAYLARIN BELİRLENMESİ.....	35
3.2. AFYONKARAHİSAR'DA SEÇİMLERİN YAPILMASI VE KAZANAN ADAYLAR	37
4. 21 TEMMUZ 1946 MİLLETVEKİLİ GENEL SEÇİMLERİ.....	41
5. AFYONKARAHİSAR'DA 21 TEMMUZ 1946 MİLLETVEKİLİ GENEL SEÇİMLERİ.....	48
5.1. AFYONKARAHİSAR'DA SEÇİMLER ÖNCESİNDE ADAYLARIN BELİRLENMESİ... ..	54
5.2. AFYONKARAHİSAR'DA SEÇİMLERİN YAPILMASI VE KAZANAN MİLLETVEKİLLERİ	59
6. AFYONKARAHİSAR'DA 1946 İL GENEL MECLİSİ SEÇİMLERİ	63
7. AFYONKARAHİSAR'DA 1946 CHP İL, İLÇE, OCAK VE BUCAK KONGRELERİ	66

İKİNCİ BÖLÜM

1947 YILINDA TÜRKİYE'DE VE AFYONKARAHİSAR'DA MEYDANA GELEN SİYASİ GELİŞMELER

1. İKTİDAR VE MUHALEFET İLİŞKİLERİ	69
2. DEMOKRAT PARTİ'NİN I. BÜYÜK KONGRESİ.....	71
3. 1947 MUHTAR SEÇİMLERİ	73
4. 12 TEMMUZ BEYANNAMESİ.....	75
4.1. 12 TEMMUZ BEYANNAMESİ SONRASI İKTİDAR MUHALEFET İLİŞKİLERİ.....	76
5. CUMHURİYET HALK PARTİSİ'NİN VII. BÜYÜK KURULTAYI.....	78
6. 1947 YILINDA AFYONKARAHİSAR'DA MEYDANA GELEN SİYASİ GELİŞMELER.....	79

6.1. BELEDİYE SEÇİMLERİ'NİN TEKRAR YAPILMASI ...	79
7. AFYONKARAHİSAR'DA 1947 MAHALLE MUHTARLARI SEÇİMİ ...	90
8. AFYONKARAHİSAR'DA 1947 CHP İL, İLÇE, OCAK VE BUCAK KONGRELERİ	94
9. SİNANPAŞA BUCAĞI'NDAKİ BELEDİYE SEÇİMİ.....	94
10. AFYONKARAHİSAR'DA 1947 DEMOKRAT PARTİ OCAK KONGRELERİ	95

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1948 YILINDA TÜRKİYE'DE VE AFYONKARAHİSAR'DA MEYDANA GELEN SİYASİ GELİŞMELER

1. İKTİDAR VE MUHALEFET İLİŞKİLERİ	96
2. DEMOKRAT PARTİ'DEKİ BÖLÜNMELER	97
3. MİLLET PARTİSİ'NİN KURULUŞU	104
4. 1948 YILINDA AFYONKARAHİSAR'DA MEYDANA GELEN SİYASİ GELİŞMELER.....	106
4.1. ÖZ DEMOKRATLAR PARTİSİ'NİN KURULUŞU	108
5. 1948 YILINDA AFYONKARAHİSAR'DAKİ SİYASİ PARTİLERİN DURUMU.....	109
5.1. CUMHURİYET HALK PARTİSİ	109
5.2. DEMOKRAT PARTİ.....	112
5.3. ÖZ DEMOKRATLAR PARTİSİ.....	113
5.4. MİLLET PARTİSİ	114

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

1949 YILINDA TÜRKİYE'DE VE AFYONKARAHİSAR'DA MEYDANA GELEN SİYASİ GELİŞMELER

1. İKTİDAR VE MUHALEFET İLİŞKİLERİ	115
2. DEMOKRAT PARTİ'NİN II. BÜYÜK KONGRESİ	116
2.1. DEMOKRAT PARTİ'NİN II. BÜYÜK KONGRESİ SONRASINDA İKTİDAR VE MUHALEFET İLİŞKİLERİ.....	118

3. 1949 YILINDA AFYONKARAHİSAR'DA MEYDANA GELEN SİYASİ GELİŞMELER.....	119
3.1. 1949 YILINDA AFYONKARAHİSAR'DA YAPILAN SEÇİMLER.....	119
3.2. 1949'DA CUMHURİYET HALK PARTİSİ'NDEKİ GELİŞMELER...	119
3.3. 1949'DA DEMOKRAT PARTİ'DEKİ GELİŞMELER	121
3.4. 1949'DA MİLLET PARTİSİ'NDEKİ GELİŞMELER	122

BEŞİNCİ BÖLÜM

1950 YILINDA TÜRKİYE'DE VE AFYONKARAHİSAR'DA MEYDANA GELEN SİYASİ GELİŞMELER

1. İKTİDAR VE MUHALEFET İLİŞKİLERİ	124
2. MİLLETVEKİLİ SEÇİM KANUNU'NUN DEĞİŞTİRİLMESİ	125
3. 14 MAYIS 1950 MİLLETVEKİLİ GENEL SEÇİMLERİ	127
3.1. PARTİLERİN SEÇİM ÇALIŞMALARI	127
3.2. 14 MAYIS 1950 MİLLETVEKİLİ GENEL SEÇİMLERİ VE SONUÇLARI.....	130
4. 1950 YILINDA AFYONKARAHİSAR'DA MEYDANA GELEN SİYASİ GELİŞMELER.....	131
4.1. AFYONKARAHİSAR'DAKİ SEÇİM PROPAGANDALARI.....	131
4.2. AFYONKARAHİSAR'DA PARTİLERİN ADAY LİSTELERİ	132
4.3. 14 MAYIS 1950 MİLLETVEKİLİ GENEL SEÇİMLERİ'NİN AFYONKARAHİSAR'DAKİ SONUÇLARI.....	139
SONUÇ.....	141
KAYNAKÇA.....	145
EKLER.....	162

TABLÖLER LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1. 1946 Belediye Seçimlerine Katılan İller ve Seçime Katılım Oranı	30
Tablo 2. 1946 Belediye Seçimleri'nde CHP'nin Afyon'daki Aday Listesi	35
Tablo 3. 1946 Afyon Belediye Seçimleri'ni Kazanan DP'li Belediye Meclisi Üyeleri.....	37
Tablo 4. 1946 Belediye Seçimleri'ne Afyon ve İlçelerindeki Katılım Oranı	39
Tablo 5. DP'nin Afyon ve İlçelerindeki Teşkilatlanma Tarihleri	49
Tablo 6. 1946 Milletvekili Genel Seçimleri'nde DP'nin Afyon Aday Listesi.....	56
Tablo 7. 1946 Milletvekili Genel Seçimleri'nde CHP'nin Afyon'daki Aday Listesi.....	57
Tablo 8. 1946 Milletvekili Genel Seçimlerinde Afyon'da Bağımsız Adayların Listesi.....	58
Tablo 9. 1946 Milletvekili Genel Seçimleri'ni Afyon'da Kazanan DP'li Milletvekilleri.....	60
Tablo 10. 1946 Milletvekili Genel Seçimleri Sonucunda Afyon'da CHP ve Bağımsız Adayların Aldıkları Oy Miktarı.....	61
Tablo 11. Afyon İl Genel Meclisi Asil ve Yedek Üyeliklerine Seçilenlerin Listesi..	65
Tablo 12. 1947 Afyon Belediye Seçimleri'nde CHP'nin Aday Listesi	83
Tablo 13. Afyon Belediye Seçimleri'ni Kazanan CHP'li Belediye Meclisi Üyeleri.....	88
Tablo 14. 1948'de CHP'nin Afyon ve İlçelerindeki Teşkilatlanma Yapısı	110
Tablo 15. 1946 Genel Seçimleri'nde CHP'nin Afyon İlçelerinde Aldığı Oy Yüzdeleri.....	111
Tablo 16. Afyon'da CHP'nin Mevcut Esas ve İtibari Bucakları	120
Tablo 17. 1950 Milletvekili Genel Seçimleri'nde CHP'nin Afyon'daki Aday Listesi.....	132
Tablo 18. 1950 Milletvekili Genel Seçimleri'nde DP'nin Afyon'daki Aday Listesi.....	133
Tablo 19. 1950 Milletvekili Genel Seçimleri'nde MP'nin Afyon'daki Aday Listesi.....	134
Tablo 20. 1950 Milletvekili Genel Seçimleri'nde Afyon'da Bağımsız Adayların Listesi	134
Tablo 21. 1950 Milletvekili Genel Seçimleri'ni Afyon'da Kazanan DP'li Milletvekilleri.....	140

KISALTMALAR DİZİNİ

a.g.e.	Adı geçen eser
a.g.m.	Adı geçen makale
a.g.t.	Adı geçen tez
B.	Birleşim
BCA.	Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
Bkz.	Bakınız
BÖKM.	Başbakanlık Özel Kalem Müdürlüğü
C.	Cilt
CHF	Cumhuriyet Halk Fırkası
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
Çev.	Çeviren
D.	Dönem veya Devre
DDY	Devlet Demir Yolları
DP	Demokrat Parti
Haz.	Hazırlayan
K.	Katalog
MP	Millet Partisi
MKP	Milli Kalkınma Partisi
No	Numara
S.	Sayı

s.	Sayfa
SCF	Serbest Cumhuriyet Fırkası
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TpCF	Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası
TD	Tutanak Dergisi
vd.	Ve diğerleri
Yay.	Yayınları

GİRİŞ

1. TÜRKİYE’DE ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞ’E KADAR MEYDANA GELEN GELİŞMELER

Demokrasi sözlük anlamı itibariyle halkın kendi kendini yönetme biçimi olarak tanımlanmaktadır. Latince bir deyim olan demokrasi halk anlamına gelen “demos” ile “egemenlik-iktidar” anlamına gelen kratos sözcüklerinden oluşur¹. Demokrasi bir kurum, bir topluluk içerisinde kişilerin karşılıklı hak ve özgürlüklerinin varlığına dayanan yaşama biçimidir. Bu nedenle, demokrasi ve özgürlük birbirini kapsayan ve tamamlayan iki kavramı oluşturmaktadır².

Demokrasi kavramı, halkın halk tarafından halk için yönetildiği bir düzenleme olarak karşımıza çıkmaktadır. Demokrasi bireysel ve ortak özgürlüğün toplumsal kurumlarca tanınmasına dayanır. Bireysel ve ortak özgürlüğün sağlanması ise yönetenlerin, yönetilenler tarafından serbest seçimle belirlenmesi ve toplumsal kurumların oluşumuna, değişimine en yüksek katılımın sağlanmasıyla var olması ile mümkündür³. Demokrasinin uygulanması için bir zorunluluk olan seçimler, halkın hür iradesiyle kendisini yönetecek olan iktidar veya yöneticiler hakkında söz sahibi olmasını sağlayan bir faktördür. Seçimlerin yapılabilmesi için gereklilik arz eden bir diğer kavram ise siyasî partilerdir⁴.

Siyasal partiler belli amaçlar doğrultusunda kurulurlar ve bu amaçlara yönelik faaliyette bulunurlar. Partilerin hem amaçlarına yönelik hem de siyasal sistemin genel işleyişiyle ilgili faaliyetleri, toplumla iktidar arasında aracı rolü oynamasına yol açar ve sistemin sürekliliğini sağlamada etkili olur⁵. Demokrasi, devlet yöneticilerinin belli aralıklarla ve serbest seçimler yoluyla halk tarafından seçildiği bir rejim olduğuna göre, geniş ve karmaşık bir toplumda siyasal partilerin aracılığı olmaksızın bunun gerçekleşebileceğini düşünmek güçtür⁶. Siyasî partiler kişilerin

¹ Hasan Tunç, “Demokrasi Türleri ve Müzakereci Demokrasi Kavramı”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. XII, S. 1-2, Ankara 2008, s. 1115.

² “Demokrasi”, *Büyük Larousse*, C. 6, Milliyet Yay., İstanbul 1986, s. 3006.

³ Alain Touraine, *Demokrasi Nedir?*, Çev: Olcay K., Yapı Kredi Yay., İstanbul 2004, s. 35-36.

⁴ Ergun Özbudun, *Siyasal Partiler*, Sevinç Matbaası, Ankara 1977, s. 162.

⁵ Esat Öz, *Otoriterizm ve Siyaset Türkiye’de Tek Parti Rejimi ve Siyasal Katılma (1923-1945)*, Yetkin Yay., Ankara 1996, s. 9.

⁶ Özbudun, a.g.e., s. 162.

fikir ve düşüncelerini, isteklerini, amaçlarını ve beklentilerini belirlenen fikir yapısına göre var olan anayasal düzene uygun bir şekilde tüzük ve programa bağlanılarak halka sunulur. Bir ülkede demokrasinin gerçek anlamda uygulandığının en önemli göstergesi farklı fikir ve düşünceleri benimseyen partilerin varlığı ve halkın özgür iradesiyle bu partilerden iktidarı belirleme gücünün bulunmasıdır.

Osmanlı Devleti'nde, demokratikleşme sürecindeki en önemli adım, II. Abdülhamit'in 23 Aralık 1876'da Kanun-i Esasi'nin kabulü ile meşruti rejime geçilmesidir⁷. Nitekim buna bağlı olarak Osmanlı Devleti'nde ilk seçim Meclis-i Mebusân'ı oluşturmak üzere 1877'de yapılmıştır. Bu seçimde uygulanacak bir seçim kanunu bulunmadığı için "Talimat-ı Muvakkate ve Beyannâmesi" hükümleri gereğince seçimlere başlanmıştır. Buna göre seçimler iki dereceli, tek turlu çoğunluk esasına göre yapılmıştır⁸. Ancak bu meclis bir yıl kadar faaliyet göstermiş ve II. Abdülhamit tarafından meclis askıya alınarak, 1876 Anayasası da yürürlükten kaldırılmıştır. II. Abdülhamit'in 1878'den itibaren uygulamaya başladığı istibdat idaresine karşı, 1878'den 1908 İkinci Meşrutiyet'in ilanına kadar, İkinci Jön Türk hareketi ile mücadele edilmiştir. Devletin tekrar meşruti bir demokrasiye geçmesi için çalışmalara başlanmıştır. Osmanlı Devleti'nde cemiyetler kurarak demokrasi hareketine yön ve şekil verme amacının ilerlemesi, 1889'da kurulan Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin 1908'de Abdülhamit idaresine karşı çıkma çalışmaları ile gelişmiştir⁹. Osmanlı Devleti'nde iki dereceli seçimler, II. Meşrutiyetle birlikte tekrar yapılmaya başlamıştır. Bu dönemde 1908, 1912 ve 1914'de olmak üzere üç kez milletvekili genel seçimleri yapılmıştır¹⁰. 2 Ağustos 1908'de padişah tarafından onaylanan "İntihab-ı Mebusân Kanunu"nun, 1876 Anayasası'nın yeniden yürürlüğe konulmasıyla benzer ilkelerin benimsendiği görülmüştür. 1908'den 1918'e kadar

⁷ Kemal H. Karpat, *Türk Demokrasi Tarihi*, Afa Yay., İstanbul 1996, s. 36.

⁸ Yavuz Atar, *Seçim Sistemleri ve Türkiye'de Uygulaması*, Konya 1988, s. 25.

⁹ İttihat ve Terakki Cemiyeti kuruluş tarihi bakımından kesin olmamasına rağmen, genellikle 1889 yılı kuruluş tarihi olarak kabul edilmektedir. Kazım Karabekir, *İttihat ve Terakki Cemiyeti 1896-1909*, Emre Yayınları, İstanbul 1993, s. 33-34; Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasal Partiler, İttihat ve Terakki, Bir Çağın, Bir Kuşağın, Bir Partinin Tarihi*, C.3, İletişim Yay., İstanbul 2000, s. 205.

¹⁰ II. Meşrutiyet'in seçim yasasına göre yapılan 1908, 1912 ve 1914 Milletvekili Genel Seçimleri, İntihab-ı Mebusan Kanunu'na göre gerçekleşti. Seçimlerin tümü iki dereceli yapıldı, seçme ve seçilme hakları yalnız erkeklere tanındı. Getirilen iki koşul; seçme hakkına sahip olabilmek için devlete doğrudan vergi vermek ve başka kimsenin hizmetinde bulunmamaktı. İkinci sınırlama "müntehib-i sani" lik (ikinci seçmenlik) için kondu. Getirilen koşullar seçme ve seçilme hakkını kısıtladı ve seçimin genelliğini daralttı. Tunaya, *Türkiye'de Siyasal Partiler*, C.3, s. 210-211.

İttihat ve Terakki hâkimiyeti oldukça etkin bir yapıda bulunmaktadır. 1913'ten sonra adeta milliyetçi bir tek parti konumuna gelen İttihat ve Terakki'nin, 1914'te Birinci Dünya Savaşı'na girmesiyle bu otoritesi kesintiye uğramış ancak memleketin idaresini Mondros Ateşkes Antlaşması'nın imzalandığı tarihe kadar devam ettirmiştir¹¹.

Osmanlı Devleti'nde son Milletvekili Genel Seçimleri, eski seçim kanunu hükümlerine göre 1919'da, Milli Mücadele döneminde yapılmıştı¹². 16 Mart 1920'de İstanbul'un işgali üzerine son Meclis-i Mebusan, işgal altında görev yapamayacağı gerekçesiyle dağılmıştı. İstanbul'un işgali sonrasında, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti tarafından, 19 Mart 1920'de, Ankara'da "olağanüstü yetkiye sahip bir meclis" in toplanmasına karar verildi. Alınan kararlara göre: İstanbul Meclis'ine seçilmiş olup da Ankara'ya gelebilecek milletvekilleri dışında, her sancaktan 5 temsilci seçilecekti. Seçimlerde, hem birinci hem de ikinci seçmenler usule göre seçilecekti. Seçimler, gizli oyla ve salt çoğunluk ilkesine uygun olarak yapılacak, oyların sayımı ise açık olacaktı. Seçimler 15 gün içinde tamamlanarak mebuslar Ankara'ya gönderilecekti¹³. Bu seçimlerin bir özelliği de hem partilerin aday gösterebilmesi hem de kişilerin bağımsız olarak aday olabilmemesinin Tebliğ ile kabul edilmiş olmasıdır. 1920 seçimleri, önceden kurulu bir meclise üye seçmek için yapılmamıştı. Seçimler yapıp üyeler seçildikten sonra meclis oluşturulmuştu. Heyet-i Temsiliye adına çıkarılan "İntihab Hakkında Tebliğ ve İntihabı Mebusan Kanunu" da bu seçimlerin hukuki dayanağı olmuştu¹⁴. I. Meclis kurucu bir meclis olduğundan, yasama, yürütme ve yargı yetkilerini bünyesinde barındıran milli bir meclis niteliğindedir. İlk Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM), olağanüstü dönemde vatanın kurtuluşu amacıyla bir araya gelen, fakat farklı eğitim seviyelerine, mesleklerle ve dünya görüşlerine sahip insanlar tarafından kurulmuştu. Bu mecliste zaman içerisinde milletvekilleri arasındaki görüş ayrılıkları daha da kesinleşmeye başladığından, çeşitli isimlerle gruplar oluşmuştu¹⁵. 1921 yılında meclis içindeki karışıklık ve grupların birbiriyle mücadeleleri sonucunda, Mustafa Kemal ve

¹¹ Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasi Partiler 1859-1952*, İstanbul 1952, s. 174.

¹² Samet Ağaoğlu, *Kuvayı Milliye Ruhu*, Baha Matbaası, İstanbul 1973, s. 39.

¹³ Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk*, Atatürk Araştırma Merkezi, Yay. Haz. Zeynep Korkmaz, Semih Ofset, Ankara 2004, s.266-268.

¹⁴ Atar, a.g.e., s. 38.

¹⁵ Şerafettin Turan, *Cumhuriyet Halk Partisi*, Aydoğan Matbaası, İstanbul 2000, s. 11; Karpat, a.g.e., s. 54.

arkadaşları Türkiye'nin özgün koşullarına uygun bir düzenin oluşturulabilmesi için, meclis çoğunluğuna dayanan bir grubun kurulmasını zorunlu görmüştü. Gerekli kararları almak ve ihtiyaç duyulan yasaları daha kolay çıkarmak için Mustafa Kemal, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubunu kurmuş ve meclisin daha etkin çalışmasını sağlamıştır¹⁶. 10 Mayıs 1921'de Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubu'nun Kurulması'ndan sonra, TBMM'nde hükümete muhalefet yapan grup, bir süre isimsiz çalıştıktan sonra, 1922'de Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubu'na mensup olmalarına rağmen kendilerine II. Grup demişlerdi. Böylece Mustafa Kemâl ve arkadaşları I. Grubu, muhalefet tarafında bulunanlar ise II. Grubu temsil etmiş oldu¹⁷.

Lozan Barış görüşmelerinin devam ettiği sırada, meclisteki gruplar arasındaki tartışmalar, görüş ayrılıklarının daha da keskinleşmesine neden olmuş ve meclisin bu şekilde devam edemeyeceği görüşünü ortaya çıkarmıştır. 1 Nisan 1923'de, mecliste yapılan görüşmeler sonucu oybirliği ile seçimlerin yenilenmesi kabul edildi¹⁸. Seçimlerden önce Mustafa Kemal, 8 Nisan 1923'de dokuz maddelik bir program yayınlarak, Müdafaa-i Hukuk Grubu'nu siyasi bir parti haline getireceğini açıklamıştı¹⁹. Haziran-Temmuz aylarında yapılan 1923 milletvekili genel seçimlerini, halkın oylarının büyük çoğunluğu sayesinde Müdafaa-i Hukuk Grubu kazanmıştır. Müdafaa-i Hukuk Grubu'nun kazandığı seçimlerden sonra, ilk toplantı TBMM'nin ikinci devresine katılan milletvekilleri tarafından, 7 Ağustos 1923'te yapıldı²⁰. Toplantılara 11 Eylül 1923 tarihine kadar devam edildi. İkinci toplantı 9 Ağustos 1923 tarihinde yapıldı ve önceki toplantılarda üyelere dağıtılmış olan Halk Fırkası nizamnamesinin incelenmesine, 9 Eylül 1923 tarihine kadar devam edildi. 9 Eylül 1923'te parti tüzüğü kabul edildi. 11 Eylül 1923'te yapılan Halk Fırkası toplantısında, genel başkanlık ve yönetim kurulu seçimleri yapıldı. Halk Fırkası reisliğine seçilen Mustafa Kemal tarafından partinin kuruluş dilekçesi, 23 Ekim 1923'te İçişleri Bakanlığı'na sunuldu²¹.

¹⁶ İhsan Güneş, *Birinci TBMM'nin Düşünce Yapısı (1920-1923)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., Ankara 1997, 152-153.

¹⁷ Mete Tunçay, *Türkiye Cumhuriyet'inde Tek Parti Yönetiminin Kurulması (1923-1931)*, Cem Yay., İstanbul 1992, s. 42-47; Öz, a.g.e., s. 48-49; Güneş, a.g.e., s. 181-183.

¹⁸ Turan, a.g.e., s. 20-21.

¹⁹ Karpat, a.g.e., s. 57.

²⁰ Tunaya, *Türkiye'de Siyasi Partiler 1859-1952*, s. 559.

²¹ Hakkı Uyar, *Tek Parti Dönemi ve Cumhuriyet Halk Partisi*, Boyut Yay., İstanbul 1999, s. 75.

1923-1927 yıllarını kapsayan İkinci Meclis, Kemalist rejimin temellerinin inşa edildiği bir dönem oldu. 1924 Anayasası, hukuk alanındaki devrimler ve muhalefetin tasfiyesi bu dönemde gerçekleştirildi. 1930'lardaki "parti devleti" nin esasları da bu dönemde oluşturuldu²².

Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası (TpCF), 17 Kasım 1924'de, CHF içindeki muhalefetin, bazı eski İttihatçıların ve bazı II. Grup üyelerinin öncülüğünde, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk örgütlü muhalefet denemesi olarak kurulmuştu²³. Ancak çok partili rejim denemelerinin ilk muhalefet partisi olarak kurulan TpCF'nin parti programında dini görüşlere saygılı olduğunu açıklayan maddesi, bütün muhaliflerin parti bünyesine dâhil olmasına neden olmuştu. Bu nedenle TpCF kuruluş amacından uzaklaşarak kısa sürede inkılâplara karşı bir tehdit oluşturmaya başlamıştı. TpCF, bazı basın kuruluşları tarafından da desteklenmekteydi. Bu sırada 13 Şubat 1925'de, Şeyh Sait İsyanı'nın başlamasıyla rejimin güvenliği ve devletin bütünlüğü dikkate alınarak çok önemli kararlar alındı. Hükümet, Takrir-i Sükûn Kanunu'nu Meclis'e getirdi. Takrir-i Sükûn ve İstiklâl Mahkemelerinin, Meclis'te kabulünden sonra hükümet ve İstiklâl Mahkemelerinin görüşleri doğrultusunda, Bakanlar Kurulu'nun 5 Haziran 1925'teki kararıyla parti kapatıldı²⁴. Mustafa Kemal Atatürk, TpCF'nin programının en hain zihinlerin mahsulü olduğunu ve bu fırkanın memlekette suikastçı ve mürtecilerin toplandığı bir yer haline gelerek, yeni Türkiye Devleti'ni ve taze cumhuriyeti mahvetmeğe yönelik planları uygulamaya çalıştığını dile getirmiş ve partinin kapatılmasının haklı nedenlere dayandığını açıklamıştı²⁵. TpCF'nin kapatılmasıyla, Türkiye'de çok partili siyasi hayata geçişin ilk denemesi başarıya ulaşamamış ve demokratikleşme hareketlerinin bir süre daha ertelenmesine neden olmuştur.

CHF'nin tek parti olarak katıldığı, 1927 milletvekili genel seçimlerinden sonra CHF İkinci Büyük Kongresi, 15 Ekim 1927'de, TBMM toplantı salonunda, Genel Başkan Gazi Mustafa Kemâl tarafından açılmıştır²⁶. Mustafa Kemâl'in büyük Nutku'nu okuduğu bu kongrede, tek parti yönetiminin pekiştirilmesi yönünde de

²² Taha Akyol, *Atatürk'ün İhtilal Hukuku*, Doğan Kitap, İstanbul 2012, s. 553.

²³ Uyar, a.g.e., s. 115.

²⁴ Suna Kili, *Türk Devrim Tarihi*, C. III, Çağdaş Yay., İstanbul 2000, s. 51-52.

²⁵ Atatürk, a.g.e., s. 602.

²⁶ Fahir Giritlioğlu, *Türk Siyasi Tarihinde Cumhuriyet Halk Partisinin Mevkii*, C. I, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1965, s. 68.

önemli adımlar atılmıştır²⁷. Kongrede kabul edilen tüzük, hem milli devlet anlayışının hem tek parti rejiminin temel ilkeleri niteliğindedir. “Değişmez genel başkanlık” kavramı da bu tüzüğün kabulü ile siyasi hayata girmiştir²⁸.

1929’da, Dünya Ekonomik Buhranı’nın meydana gelmesi, Türkiye’de de, önemli ekonomik sıkıntılara neden olmuştu. Ekonomik buhranın halk üzerindeki etkileri dışında, CHF’nin otoriter yapısının halk ile iletişim kurmaktaki sıkıntıları eklenince ülke genelinde yönetime karşı büyük bir hoşnutsuzluk çıkmıştı. Bu hoşnutsuzluğu gidermek amacıyla, 1930’da Mustafa Kemâl, kendi denetiminde bir muhalefet partisinin kurulmasına izin vermeye hatta teşvik etmeye karar vermişti²⁹. Mustafa Kemâl ile Fethi Okyar’ın görüşmeleri sonrasında 12 Ağustos 1930’da, Serbest Cumhuriyet Fırkası (SCF) kuruldu³⁰. SCF’nin 11 maddelik yayınlamış olduğu beyanname, 1924’teki TpCF’nin beyannamesiyle benzerlikler taşımaktaydı. Çünkü hem liberal ekonomi siyasetini ve yabancı yatırımların teşvikini, hem de ifade özgürlüğünü ve tek dereceli seçimi savunuyordu³¹. SCF kuruluşundan kısa bir süre sonra halk tarafından yoğun bir ilgi gördü. SCF’nin arkasındaki halk desteğinin önemli bir göstergesi de, partinin kuruluşundan sadece bir ay sonra yapılan Belediye seçimleriydi. Bu seçimlerde yapılan tüm baskılara ve CHP yöneticilerinin çabalarına rağmen, 502 seçim bölgesinden 22’sinde SCF kazandı. SCF’nin hazırlıksız bir şekilde katıldığı yerel seçimlerde gösterdiği başarı oldukça önemliydi³². Ekim 1930’da yapılan belediye ara seçimleri hakkında, Fethi Okyar’ın Meclis’te yaptığı konuşmada, seçimlerin baskı altında yapıldığının iddia edilmesi ve hükümetin eleştirilmesi, CHF’liler tarafından hoş karşılanmamıştı³³. Tartışmaların devam ettiği günlerde SCF’nin kapatılacağı haberleri yayılmaya başladı. Bu söylentilere karşılık, SCF, bir bildiri yayınlarak bu söylentileri yalanlamasına rağmen Mustafa Kemâl ile karşı karşıya gelebileceğini anlayan ve bu riski almak istemeyen Fethi Okyar, 17 Kasım 1930’da partisini feshettiğini açıklamıştır³⁴. Böylece çok partili siyasi hayata geçiş denemelerinin ikincisi de başarısızlıkla sonuçlanmış oldu. Fakat bu süreç

²⁷ Öz, a.g.e., s. 77.

²⁸ Akyol, a.g.e., s. 557-560.

²⁹ Eric Jan Zürcher, *Modernleşen Türkiye’nin Tarihi*, Çev: Yasemin S. G., İletişim Yay., İstanbul 2002, s. 260.

³⁰ Çetin Yetkin, *Türkiye’de Tek Parti Yönetimi 1930-1945*, Altın Kitaplar Yay., İstanbul 1983, s. 43.

³¹ Zürcher, a.g.e., s.261.

³² Orçun İmga, *Tek Partili Dönemde Ankara Siyaset ve Yerel Demokrasi*, Dipnot Yay., Ankara 2006, s. 105.

³³ Tunaya, *Türkiye’de Siyasi Partiler 1859-1952*, s. 624-625; Zürcher, a.g.e., s. 261.

³⁴ Barış Ertem, “Siyasal Bir Muhalefet Denemesi Olarak Serbest Cumhuriyet Fırkası”, *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, C. I, S. 2, Aralık 2010, s. 86.

içerisinde kurulan TpCF iktidar partisinden bağımsız kurulurken, SCF, iktidar partisi CHF'nin desteği ve isteği ile kurulan bir muvazaa parti konumundadır. SCF'nin kendini feshetmesinin ardından, 23 Aralık'ta Menemen Olayı meydana gelmiştir. Menemen'de yaşanan vahşetin nedeni CHF açısından, demokrasinin halkta anarşi ve irticaaya yol açacağı fikrini doğrular niteliktedir³⁵. SCF ile girilen çok partili hayat denemesinin de başarısızlıkla sonuçlanması, CHF içindeki tek parti taraftarlarının güçlenmesini sağlamış ve fikirlerinin geçerliliğini ileri sürmeleri için önemli bir neden oluşturmuştu³⁶.

SCF'nin kapatılması ve meydana gelen Menemen olayı sonrasında, 1931'de milletvekili genel seçimleri yapılmıştır. Seçimlerin bitmesinin ardından, 10 Mayıs 1931'de CHF Kurultay'ı toplanmıştır. Bu kurultayda tek dereceli seçim sistemi ile milli şef kavramları sağlamlaştırılmıştır. Kurultay'ın en önemli tarafı ise yeni "Cumhuriyet Halk Fırkası'nın Programı"nın kabul edilmesidir³⁷. Altı ok ise (Cumhuriyetçilik, Halkçılık, İnkılâpçılık, Laiklik, Devletçilik, Milliyetçilik) CHF'nin ana vasıfları içinde yer almıştır³⁸.

5 Aralık 1934'te, 1924 Anayasası'nın, seçme ve seçilmeyi düzenleyen ve sadece erkeklerden bahseden maddelerinin, eşitlik yönünde değiştirilmesini öngören kanun teklifi TBMM'de görüşülmüştür. Görüşmeler sonucunda, 1924 Anayasası'nın 10. ve 11. maddeleri değiştirilerek kadınlara da seçme-seçilme hakkı verilmiştir³⁹. Böylece 1935 Milletvekili Genel Seçimleri'nde ilk kez kadınlar oy kullanmış ve 18 kadın milletvekili bu seçimlerle TBMM'ye girmiştir⁴⁰.

9 Mayıs 1935'te toplanan CHP Kurultayı, Mustafa Kemâl'in vefatından önce son kurultayı olması ve aldığı kararlar bakımından ayrı bir önem arz etmektedir. Bu kurultayda hem partinin güttüğü Kemalizm prensipleri, hem de parti ideolojisi devletin esas kuramı olarak benimsenmiştir⁴¹.

³⁵ Nurşen Mazıcı, *Tek Parti Dönemi*, Pozitif Yay., İstanbul 2011, s. 103.

³⁶ Öz, a.g.e., s. 88.

³⁷ Akyol, a.g.e., s. 597.

³⁸ Giritlioğlu, a.g.e., s. 95.

³⁹ TBMM, ZC, D. IV, C. 25, T. 4, 5 Aralık 1934, s. 82-85.

⁴⁰ Akyol, a.g.e., s. 594; Ayşe Aydın, *Celal Bayar Dönemi Seçimleri ve TBMM (1950-1960)*, Basılmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2010, s. 28.

⁴¹ Akyol, a.g.e., s. 596.

Mustafa Kemâl Atatürk'ün, 10 Kasım 1938'de hayatını kaybetmesinin ardından Cumhurbaşkanlığı adaylığı için, Atatürk'ün taraftarları tarafından, onun vasiyeti olarak görülen, Salih Bozok, Kılıç Ali, Hasan Rıza Soyak, Fevzi Çakmak gibi isimler öne sürmüştü, genel çoğunluk ise İsmet İnönü'yü desteklemişti. Celâl Bayar'da daha önceki siyasî rakibi olmasına rağmen, İsmet İnönü'yü destekleyenler arasında bulunmuştu. İsmet İnönü'de Cumhurbaşkanı olunca hükümeti kurma görevini tekrar Celâl Bayar'a vermiştir. Ancak CHP'de artık Atatürk taraftarları ile İnönü taraftarları şeklinde bir ayrıma gidilmeye başlanmıştı⁴².

CHP'nin 26 Aralık 1938'de yapılan olağanüstü kongresinde, Atatürk partinin kurucusu “Ebedi Şef”i ilan edilirken, aynı kongrede İnönü “Değişmez Genel Başkan” seçilerek “Milli Şef” unvanını da almıştır⁴³. Böylece “Ebedi Şef” dönemi sona ererken, “Milli Şef” dönemi başlamıştır⁴⁴. İnönü Değişmez Genel Başkanlık sıfatı ile bir yandan parti ve meclis üzerindeki otoritesini sağlamlaştırmaya yönelik çaba sarf ederken, diğer yandan dönemin adeta modası olan “Şef” unvanını alarak halk üzerindeki etkisini arttırmaya çalışmıştır⁴⁵.

İkinci Dünya Savaşı'nın 1939'da başlaması ile Türkiye'nin en büyük sorunu, izlenen iç ve dış siyasetin, Müttefik Devletlerin siyasetleri ile çelişmesi nedeniyle, içine düştüğü yalnızlık olmuştur⁴⁶. Savaş yıllarında Türkiye'de izlenen ekonomik politikada, ülke gelirinin önemli bir kısmı savunma ihtiyacı olarak ayrılmıştı. Hükümet'in artan savunma ihtiyaçlarını karşılamak için başvurduğu yollar, enflasyon oranını yükseltirken, bunun sonucu olarak yaşanan fiyat artışları, temel ihtiyaç maddelerinin yokluğuna neden olmuştu. Enflasyon dışında karaborsa ve vurgunculukta olağanüstü düzeylere çıkmıştı. 18 Ocak 1940'ta Milli Korunma Kanunu kabul edilmesiyle de hükümet geniş iktisadî yetkilere sahip olmuştu⁴⁷. 11 Kasım 1942'de çıkarılan Varlık Vergisi Kanunu ile zenginlerin olağanüstü bir vergi

⁴² Yüksel Kaştan, “Türkiye Cumhuriyet’inde Tek Partili Dönemden Çok Partili Döneme Geçişte CHP’nin Yönetim Anlayışındaki Gelişmeler (1938-1950)”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. VIII, S. 1, Haziran 2006, s. 125.

⁴³ Feroz Ahmad, “Türkiye’nin Cumhuriyet Dönemi Siyasal Gelişmeleri”, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, C. 7, İletişim Yay., İstanbul 1995, s.1994.

⁴⁴ Uyar, a.g.e., s. 85.

⁴⁵ Kadri Unat, “Cumhuriyet Halk Partisi’nde Nevi Şahsına Münhasır Bir Muhallif Grup: Otuzbeşler”, *Ankara Üniversitesi Atatürk Yolu Dergisi*, C. 12, S. 48, Güz 2011, s. 841.

⁴⁶ Necdet Ekinci, *Türkiye’de Çok Partili Döneme Geçişte Dış Etkenler*, Toplumsal Dönüşüm Yay., İstanbul 1997, s. 221.

⁴⁷ Yaşar Özüçetin, “Demokrasiye Geçiş, Demokrat Parti’nin Kuruluşu, 1946 Seçimleri”, *Türkler*, C. 16, Yeni Türkiye Yay., Ankara 2002, Ed. Halil İnalcık, s. 765; Serhan Yücel, *Demokrat Parti*, Ülke Kitapları, İstanbul 2001, s. 37.

vererek, savaşın ekonomik yükünü hafifletmeleri amaçlanmış, ancak bu yasa özellikle gayrimüslim azınlıklara keyfi olarak uygulanmıştır⁴⁸.

Türkiye, dış politikada uyguladığı siyasetle, kendisini savaşa sokmak için yapılan tüm baskılara rağmen, savaş dışı kalmayı başarmıştır. Türkiye için başarı sayılan bu durum, müttefik devletler ve Sovyetler için ise bir başarısızlık olarak görülmüştü. Her türlü ısrara rağmen fiilen savaşa girmemiş olan Türkiye, savaşın sona erdiği günlerde galip devletlerin safında yer alarak, onlarla birlikte San Francisco Konferansı'na gitmeyi planlamıştır. Böylece Türkiye, savaş sonrası dünyada kurulacak yeni düzende rol sahibi olacağı gibi, Birleşmiş Milletler'in kurucu üyesi sıfatıyla o topluluk içinde yerini almayı hedeflemiştir⁴⁹.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında, Batılı büyük devletler artık tek parti yerine çok partili rejimi, özgürlüğün teminatı olarak kabul etmeye başlamıştı. Barışın ve demokrasinin sürekliliğini sağlamak amacıyla Birleşmiş Milletler örgütünü kurmak için çalıştıkları dönemde Türkiye'de tek parti rejimi sürmekteydi. Ancak dünya üzerindeki bu değişimler, Türkiye'de de etki yapmakta gecikmedi⁵⁰.

Savaş sonrasında yaşanan bu gelişmeler üzerine Cumhurbaşkanı İnönü, demokrasi hareketini desteklemeye karar vermişti. Nitekim İnönü, 19 Mayıs 1945'te Gençlik ve Spor Bayramı nedeniyle yaptığı konuşmada, Cumhuriyetle kurulan halk idaresinin her yönde gelişmeye devam edeceğinden söz etmişti. Bazı araştırmacılara göre, bu aşamada İnönü'nün aklındaki, CHP iktidarına meydan okumayacak oldukça sınırlı bir demokrasi kavramıdır⁵¹.

CHP içerisindeki muhalefetin ilk açığa çıkışı, 1945 yılı bütçe tartışmaları sırasında olmuştur. Başta İzmir Milletvekili Celâl Bayar olmak üzere, Bingöl Milletvekili Feridun Fikri Düşünsel, Aydın Milletvekili Adnan Menderes, Manisa Milletvekili Hikmet Bayur, Eskişehir Milletvekili Emin Sazak bu görüşmeler sırasında hükümetin başta ekonomi politikası olmak üzere birçok kararlarını

⁴⁸ Mete Tunçay, "Siyasal Gelişmenin Evreleri", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, C. 7, İletişim Yay., İstanbul 1995, s. 1976.

⁴⁹ Ahmet Aras, *Amerikan Belgelerinde II. Dünya Savaşı Sonrası Türkiye (1945-1950)*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara 2007, s. 13-14.

⁵⁰ F. Hüsrev Tökin, *Türk Tarihinde Siyasi Partiler ve Siyasi Düşüncenin Gelişmesi*, Elif Yay., İstanbul 1965, s.78.

⁵¹ Mehmet Kabasakal, *Türkiye'de Siyasal Parti Örgütlenmesi (1908-1960)*, Tekin Yay., İstanbul 1992, s.163.

eleştirdiler⁵². Meclis'te çekirdekleşmeye başlayan muhalefetin bir başka çıkışı da Çiftçiye Topraklandırma Kanunu'nu sırasında olmuştur⁵³. Celâl Bayar, Adnan Menderes, İçel Milletvekili Refik Koraltan, Kars Milletvekili Fuat Köprülü ve Emin Sazak'tan oluşan muhalefet, görüşülen yasaya sert eleştirilerde bulunmuşlardı. Bu iki yasanın tartışılması sırasında, gelecekteki ana muhalefet partisinin de kimlerden oluşacağı belirgin hale gelmişti⁵⁴.

Çiftçiye Topraklandırma Kanunu'nun, TBMM'nde kabul edildiği günlerde, CHP'li dört milletvekili daha sonra “Dörtlü Takrir” adıyla anılacak bir önergeyi, CHP Meclis Grubuna verdiler. Celâl Bayar, Adnan Menderes, Refik Koraltan ve Fuat Köprülü'nün imzalarını taşıyan bu takirde, kanunlardaki ve parti tüzüğündeki demokratik olmayan hükümlerin değiştirilmesi istenmekteydi⁵⁵.

Bu takrir, birçok eleştirilere ve tartışmalara yol açmıştı. Bunun sonucu olarak, Adnan Menderes ile Fuat Köprülü, CHP'den çıkarılmış, bir süre sonra da İzmir milletvekili Celâl Bayar, milletvekilliğinden istifa etmişti. Refik Koraltan da aynı şekilde çekilmek zorunda kalmıştı⁵⁶. Bu gelişmeler sonrasında İnönü-Bayar görüşmeleri gerçekleşmişti. Nihayet 7 Ocak 1946'da Demokrat Parti (DP) kuruldu. DP'nin kurulması başta İsmet İnönü olmak üzere, CHP'liler tarafından oldukça olumlu karşılanmıştı.

2. AFYONKARAHİSAR'DA ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞE KADAR MEYDANA GELEN GELİŞMELER

Afyonkarahisar⁵⁷ ve çevresi, XX. yüzyılın başlarında, Karahisar-ı Sahip adıyla anılmaktadır. Karahisar adı, yerleşmenin ortasında bulunan koyu renkli volkanik kayadan ve bunun üzerinde bulunan hisardan gelir. Sahip adı ise, Türkiye Selçukluları'nın son döneminde yaşayan ve Moğol istilâsı sırasında Karahisar kalesine sığınan Sahib-i Ata Fahreddin Ali Bey'in adından gelmektedir⁵⁸.

⁵² Cem Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, İmge Kitabevi, Ankara 1998, s. 27.

⁵³ Filiz Çolak, “Türkiye’de Çok Partili Hayata Geçiş ve Demokrat Parti (1945-1950)”, *Türkler*, Ed. Halil İnalcık, C. 16, Yeni Türkiye Yay., Ankara 2002, s. 775.

⁵⁴ Tevfik Çavdar, *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi (1839-1950)*, İmge Kitabevi, Ankara 1999, s.409.

⁵⁵ Kabasakal, a.g.e., s. 164; Çavdar, a.g.m, s. 2064; Mehmet Ali Birand vd., *Demirkırat Bir Demokrasinin Doğuşu*, Doğan Kitap, İstanbul 2007, s. 20.

⁵⁶ Tökin, a.g.e., s. 78-79.

⁵⁷ Afyonkarahisar ilinin adı çalışmamızda ağırlıklı olarak Afyon şeklinde geçmektedir.

⁵⁸ Ramazan Özey, “20. Yüzyılın Başlarında Afyon’un Tarihi Coğrafyası”, *VI. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri (20 Ekim 2000)*, Afyonkarahisar 2003, s. 32.

Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti yenilince, 30 Ekim 1918'de Mondros Ateşkes Antlaşması gereğince Fransızlar Afyonkarahisar'a 16 Nisan 1919'da 200 kişilik bir kuvvet yerleştirmişti. Fransızlardan sonra 21 Mayıs 1919'da ise İtalyanlar tarafından 4 subay ve 262 erden oluşan bir kuvvet gönderilmiştir⁵⁹. 17 Mart 1920'de, Fransızlar ve İtalyanlar çekilince yerlerini Yunanlılara bıraktılar. Ancak Yunanlıların Afyonkarahisar'a girişleri pek kolay olmamıştır⁶⁰. Afyonkarahisar Yunanlılar tarafından iki kez işgal edilmiştir. Birinci işgal 27 Mart-7 Nisan 1921 tarihleri arasında gerçekleşmiştir⁶¹. 2 Nisan 1921'de Hamidiye-Çobanlar hattını işgal eden Yunan Ordusu, aynı gün Bolvadin- Çay Hattına ulaşmış, 3 Nisan'da doğuya doğru ilerlemesini durdurmuş sadece iki Süvari Bölüğü İshaklı yönünde ilerlemişti. Buradaki Türk kuvvetleri Yunan Ordusu ile ciddi muhabereyi kabul etmeyerek Çay İstasyonu'na kadar çekilmişlerdi. Yunanlıların bu işgalleri İkinci İnönü Savaşı'nda yenilmeleri sonucunda sona ermişti⁶².

Yunanlıların ikinci işgali 13 Temmuz 1921'de başladı, 27 Ağustos 1922 tarihine kadar bir yıldan fazla sürdü⁶³. 26 Ağustos 1922'de başlayan Büyük Taarruz ile Afyonkarahisar Yunanlılardan geri alındı. 27 Ağustos günü saatler 17.30'u gösterirken 4. Kolordu, 8. Tümeniyle Afyonkarahisar'ı Yunan işgalinden kurtardı. 29 Ağustos'ta Afyonkarahisar'a gelen Mustafa Kemâl Paşa, halk tarafından büyük bir coşkuyla karşılandı⁶⁴.

Yunan işgali dönemlerinde Afyonkarahisar'daki gelişmeler, bu bölgenin Anadolu'nun kilit noktasında olduğunu bir kez daha ortaya koydu.

1938'den 1946'ya kadar süren tek parti dönemi boyunca Afyon'da, CHP'nin faaliyetleri devam etti. Ancak İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla hükümetin aldığı ekonomik tedbirler, halk üzerinde ekonomik olarak büyük hoşnutsuzluk yarattı. Halkın ekonomik ve sosyal sıkıntılar yaşaması, Afyon'da da tek parti

⁵⁹Zeki Sarıhan, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü: Açıklamalı Kronoloji*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1993, s. 198-264; Yusuf İlgar, "Milli Mücadele Döneminde Afyonkarahisar'da Yunan Mezalimi", *V. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri (13-14 Nisan 2000)*, Afyonkarahisar 2000, s. 372.

⁶⁰Özey, a.g.m., s. 32.

⁶¹Ömer Fevzi Atabek, *Ömer Fevzi Atabek ve Afyon Vilayeti Tarihçesi*, Hz. Turan Akkoyun, Afyon Kocatepe Üniversitesi Yay., Yayın. No: 8, Afyon 1997, s. 389.

⁶²Ahmet Altıntaş, *Milli Mücadele'de Afyonkarahisar (1919-1922)*, Afyonkarahisar Valiliği Yay., Afyonkarahisar 2011, s. 138-139.

⁶³Türk İstiklâl Harbi, *İdari Faaliyetler (15 Mayıs 1919-2 Kasım 1923)*, C.VII, Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Yay., Ankara 1975, s. 494; Zelkif Polat, "Milli Mücadele Yıllarında Afyonkarahisar", *Anadolu'nun Kildi Afyon*, Yay. Haz. Muzaffer Uyan vd., Afyon Valiliği Yay., Yayın No: 21, Afyon 2004, s. 115.

⁶⁴Polat, a.g.m., s. 128; Özey, a.g.m., s. 32.

yönetimine karşı tepkilerin artmasına neden oldu. Savaş sonrası Türkiye’de, çok partili siyasî hayata geçildi. DP’nin kurulmasıyla, tek parti yönetiminden bıkan Afyon halkı, bu süreçte yapılan bütün seçimlerde DP’ye büyük destek verdi. 1948’de DP içinde yaşanan ayrılmalarda da Afyon oldukça önemli bir konumda bulundu. DP’den ihraç edilen milletvekilleri tarafından Afyon’da Öz Demokratlar Partisi kuruldu. 1949’da ise Öz Demokratlar Partisi, MP ile birleşti. Ancak MP, burada beklediği güce ulaşamadı. Yaşanan bütün gelişmelere rağmen, 14 Mayıs 1950 Milletvekili Genel Seçimleri’nde, Afyon’daki bütün milletvekilleri DP’den seçildi.

3. AFYONKARAHİSAR’DAKİ HALKEVLERİ’NİN FAALİYETLERİ

CHF’nin kültür kolu olarak görev yapan Türk Ocakları, 1927’den itibaren, yasasındaki siyasetle uğraşmama ilkesine rağmen açıkça politika ile uğraşmaya başladı. Türk Ocağı yöneticilerinin, Atatürk’ün isteğiyle de olsa SCF içinde görev yapmaları ve SCF’ni desteklemeleri de CHF’nin tepkisine neden oldu. Atatürk, 1930’da yaptığı ülke gezisinde birçok yerde Türk Ocaklarına da uğrayarak, onların durumları ile yakından ilgilendi⁶⁵. 1931 Milletvekili Genel Seçimleri’nden sonra, CHF III. Kongresi’nde daha önce kendini feshetme kararı almış olan Türk Ocakları’nın yerine, Halkevleri’nin kurulması kararlaştırıldı⁶⁶. 19 Şubat 1932’de Halkevleri on dört ilde birden aynı anda açıldı. Bu on dört ilden biri de Afyon oldu⁶⁷.

Halkevleri, bünyelerinde kuruluş amacını gerçekleştirebilmek için şubeler açarlardı. Afyon Halkevi de Dil-Edebiyat-Tarih, Güzel Sanatlar, Sosyal Yardım, Temsil, Spor, Halk Dershaneleri ve Kursları, Kütüphane Neşriyat, Köycülük, Müze ve Sergi Şubeleri olmak üzere oluşturduğu 9 şube vasıtasıyla faaliyetlerini gerçekleştirdi⁶⁸.

Halkevleri, CHP’nin ve devletin diğer organları gibi merkeziyetçi bir anlayışla yönetildi ve yönlendirildi. Bu dönemde tek parti olan CHP aynı zamanda hükümeti de temsil ediyordu. Bunun için bu dönemde yürütülen Halkevi

⁶⁵ Yusuf Sarıınay, *Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları (1912-1931)*, Özener Matbaası, İstanbul 2008, s. 360, 366-367.

⁶⁶ Geçikli, a.g.e., s. 68.

⁶⁷ Nurcan Toksoy, *Halkevleri Bir Kültürel Kalkınma Modeli Olarak*, Orion Yay., Ankara 2007, s. 60.

⁶⁸ Ceren Demirdelen, *Haber Gazetesi’ne Göre Afyonkarahisar’ın Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Durumu (1938-1948)*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon 2008, s. 67.

hizmetlerinde parti menfaati değil, partinin devletle bütünleşmesi nedeniyle devlet menfaati amaçlandı⁶⁹.

1932-1942 yılları arasında, CHP'nin ideolojik faaliyetlerini yoğun bir şekilde yapan Halkevleri, 1942'den sonraki dönemde ise ideolojik faaliyetlerini azaltmaya başladı. İkinci Dünya Savaşı'na katılma riski de Halkevlerinin faaliyetlerinin azalmasına neden oldu. Savaş sonrasında, çok partili hayata geçişle birlikte halk, CHP tarafından kurulan ve idare edilen Halkevlerinin faaliyetlerine katılmaya çekinmeye başladı⁷⁰.

Afyon'daki Halkevleri de çok partili hayata geçildikten sonra etkinliğini kaybetmeye başladı. CHP Afyon Bölge Müfettişi Talat Simer, 12 Kasım 1948'de CHP Genel Merkezine gönderdiği raporunda da, Afyon'daki Halkevleri hakkında detaylı bilgi vermekte ve buradaki halk evlerinin faaliyet alanları bulunmayanlarının kapatılması gerektiğini söylemekteydi. Ancak, CHP'nin seçimlerde güçlü olmadığı Şuhut İlçesinde ise inşaatı biten Halkevi'nin derhal faaliyete geçmesinin sağlanması ve bu sayede Şuhutluların aydınlatılması, yapılacak konuşmalar ile halkın CHP'ne yaklaştırılması isteniyordu. Aksi takdirde, CHP'nin, bir sonraki seçimlerde, Şuhut'ta kaybetmesi muhtemel görünmekteydi⁷¹.

1948'de, Halkevi sayısı Afyon içinde, 5'i il ve ilçe merkezinde, 4'ü bucak merkezinde, 2'si köyde olmak üzere 11'di. Afyon içinde ise 75 Halkodası bulunmaktaydı. Merkez İlçe'de 24, Şuhut İlçesi'nde 3, Bolvadin İlçesi'nde 5, Emirdağ İlçesi'nde 9, Sandıklı İlçesi'nde 14, Dinar İlçesi'nde ise 10 tane Halkodası bulunmaktaydı⁷².

1949'da, Talat Simer'in raporundan öğrendiğimize göre; Afyon merkezinde bulunan ve az çok çalışan Halkevi istisna edilecek olursa diğer ilçe ve bucaklardaki Halkevlerinin hiçbir faydalı hareketi yoktu. Bolvadin'in merkez bucağına bağlı çoğu köyü ile İshaklı bucağına bağlı Dereçine köyündeki halkevlerinin varlıklarından

⁶⁹ Toksoy, a.g.e., s. 32.

⁷⁰ Sefa Şimşek, *Bir İdeolojik Seferberlik Deneyimi Halkevleri 1932-1951*, Boğaziçi Üniversitesi Yay., İstanbul 2002, s. 213-214.

⁷¹ BCA CHP K, Fon Kodu: 490. 1.0.0., Yer No: 614. 6. 2.

⁷² BCA CHP K, Fon Kodu: 490. 1.0.0., Yer No: 614. 6. 2.

hiçbir şey kalmamıştı. Afyon'daki Halkodaları'nın durumlarında herhangi bir değişiklik olmadığı gibi kötü durumları da devam etmekteydi⁷³.

Halkevleri kuruluşundan beri sadece CHP'nin ideolojik faaliyetlerini yapmadı, halkın yararına olan faaliyetlerde gösterdi. Çok partili hayata geçişle birlikte hem ülke genelinde hem de Afyon'da Halkevleri'ne halkın ilgisi azalmaya başladı. Bu gelişmelere rağmen, 1948'de CHP'nin seçmen gücünün zayıf olduğu Afyon'un Şuhut İlçesi'nde Halkevi açarak, bu şekilde halkın partiye olan ilgisi arttırılmaya çalışılsa da istenilen başarı sağlanamadı.

1950 Milletvekili Genel Seçimleri'ni, DP'nin kazanması sonrasında ise Halkevleri'nin kapatılması gündeme geldi ve 8 Ağustos 1951'de Halkevleri kapatıldı⁷⁴.

⁷³ BCA CHP K, Fon Kodu: 490. 1.0.0., Yer No: 614. 7. 1.

⁷⁴ Şimşek, a.g.e., s. 213.

BİRİNCİ BÖLÜM

1946 YILINDA TÜRKİYE’DE VE AFYONKARAHİSAR’DA MEYDANA GELEN SİYASİ GELİŞMELER

1. DEMOKRAT PARTİ’NİN KURULUŞU VE İKTİDAR PARTİSİ İLE İLİŞKİLERİ

1939’da başlayan İkinci Dünya Savaşı’nın 1945’te sona ermesiyle, Batı’da ortaya çıkan yeni oluşum, Türkiye’nin 1945’ten sonraki iç politikasının şekillenmesinde belirleyici rol oynadı. Dünya’daki otoriter sistemlere son veren Birleşmiş Milletler Anayasası, dünya ile bütünleşmeyi amaçlayan Türkiye için de, tek partili sistemden çok partili sisteme geçiş için temel hazırladı⁷⁵.

DP’yi doğuran muhalefet hareketi, 1945 yılı Bütçe görüşmelerinde ve Toprak Kanunu tasarısının TBMM’deki tartışmalarında ortaya çıktı. Ülkedeki işlerin bozulmasından CHP içindeki milletvekilleri de şikâyet etmekteydi. Çiftçiye Topraklandırma Kanunu tasarısı da mecliste önemli tartışmalara neden oldu⁷⁶. 25 Nisan 1945’te San Fransisco’da Birleşmiş Milletleri kuracak ülkelerin bir araya gelmesi ve Türkiye’nin de bu toplantıya katılması, muhalif görüşlere cesaret verdi⁷⁷. 15 Ağustos 1945’te Birleşmiş Milletler Anayasası’nın, TBMM’de kabul edilmesi ise, kuşkusuz tek parti sistemine karşı koymaya elverişli bir ortam hazırladı. Muhaliflere tek parti sistemine karşı kullanabilecekleri manevi ve hukuki deliller sağlayarak, onları muhalefetlerini açığa vurmaya ve halkın desteğini aramaya teşvik etti⁷⁸.

Türkiye’de meydana gelen iç ve dış gelişmeler, demokratikleşmenin gelişeceğini göstermekteydi. Bu süreci hızlandırmak için İzmir milletvekili Celâl Bayar, İçel milletvekili Refik Koraltan, Kars milletvekili Fuat Köprülü ve Aydın

⁷⁵ Ekinci, a.g.e., s. 274, Abdi İpekçi ve Ömer Sami Coşar, *İhtilâlin İcyüzü*, C.1, Uygun Yay., İstanbul 1965, s. 15; Bekir Koçlar, “Çok Partili Hayata Geçiş Döneminde Hükümet-Muhalefet İlişkileri”, *Türkler*, Ed. Halil İnalçık, C. 16, Yeni Türkiye Yay., Ankara 2002, s. 754.

⁷⁶ Çolak, a.g.m., s. 775; Uyar, a.g.e., s. 347.

⁷⁷ Taner Timur, *Türkiye’de Çok Partili Hayata Geçiş*, İletişim Yayınları, İstanbul 1991, s. 11.

⁷⁸ Karpat, a.g.e., s. 129; Mustafa Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1950)*, Phoenix Yay., İstanbul 2004, s. 54.

milletvekili Adnan Menderes tarafından 7 Haziran 1945'te CHP Meclis Grubu Yüksek Başkanlığına, "Dörtlü Takrir" (Dörtlü Önerge) verildi⁷⁹. Bu takrirlerinde, dört milletvekili, iktidarın artan hoşgörüsünden ve uluslararası ortamdaki gelişmelerden cesaret alarak, "Milli hâkimiyetin tek uygulama yeri olan TBMM'nde, hakiki bir denetlemenin sağlanmasını, demokratik kuruluşların serbestçe doğup yaşamasına engel olan ve Anayasa'nın halkçı ruhunu kısıtlayan bazı kanunlarda değişiklik yapılmasını ayrıca parti tüzüğünde de yine bu maksatların gerektirdiği değişikliklerin hemen yapılmasını" teklif etmekteydi⁸⁰. Dörtlü takrir ile istenilenler özellikle üç nokta üzerinde toplandı. Bu üç nokta, kanunlardaki ve parti tüzüğündeki antidemokratik hükümlerin tasfiyesi, meclisin hükümeti gerçekten denetlemesine imkân verilmesi ve seçimlerin serbestçe yapılması⁸¹. Bu takrir, CHP grubunda uzun görüşmelerden sonra, 12 Haziran 1945'te reddedildi. Takririn reddedilmesi sonrasında, 17 Eylül 1945'te Celâl Bayar CHP'den istifa ederken, 21 Eylül 1945'te Refik Koraltan, Adnan Menderes, Fuat Köprülü CHP'den ihraç edildi. 30 Eylül'de Celâl Bayar milletvekilliğinden de istifa etti⁸². Böylece Demokrat Parti'nin dört kurucusunun CHP ile ilişkisi kalmadı. Celâl Bayar 1 Aralık 1945'te basına verdiği demeçte arkadaşlarıyla yeni bir parti kurma girişiminde bulunacaklarını resmen açıkladı⁸³. Bu açıklamayı izleyen 4 Aralık 1945'te, Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ve Celâl Bayar görüşmesi gerçekleşti. Bu görüşme sonrasında 7 Ocak 1946'da Demokrat Parti (DP) resmen kuruldu⁸⁴.

Dörtlü takrir sonrasında yaşanan gelişmelerin ardından DP'nin resmen kurulması, kamuoyunda ve başta İsmet İnönü olmak üzere bir kısım CHP'liler arasında olumlu karşılandı⁸⁵. Zaten CHP tarafından iki belirli sebeple muhalefet teşvik edilmekteydi. Birinci olarak, muhalefet partisinin kurulmasıyla, CHP totaliter bir parti olduğu eleştirilerini karşılamış olacaktı. İkinci olarak da CHP'liler, partiyi içinden zayıflatan, memnun olmayan bazı unsurlardan kurtulmuş olacaktı⁸⁶. Ancak DP'nin kurulmasından kısa bir süre sonra muvazaa partisi olduğu şeklinde

⁷⁹ Şerif Demir, *Türk Siyasi Tarihinde Adnan Menderes*, Paraf Yay., İstanbul 2010, s. 64; Özüçetin, a.g.e., s.767.

⁸⁰ Timur, a.g.e., s. 14.

⁸¹ Eroğul, a.g.e., s. 30.

⁸² Koçlar, a.g.m., s. 754.

⁸³ Tefik Çavdar, "Demokrat Parti", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, C. 8, İletişim Yay., İstanbul 1995, s. 2064.

⁸⁴ Çavdar, a.g.e., s. 410; Birand vd, a.g.e., s. 24.

⁸⁵ Kabasakal, a.g.e., s. 168.

⁸⁶ Karpat, a.g.e., s. 323.

yoğun eleştiriler başladı. Bu eleştirilerin başlıca nedeni, DP'nin resmen kurulacağı haberini, 1 Aralık 1945'de basına ileten Celâl Bayar'ın daha sonra Cumhurbaşkanı İnönü ile Çankaya'da görüşmesinden kaynaklanmaktaydı. İsmet İnönü ve Celâl Bayar arasında gerçekleşen görüşmelerde kurulacak olan DP ve iktidar partisi CHP arasında bazı önemli noktalarda anlaşıldı. Bu noktalar; Atatürk'ün koyduğu cumhuriyet ilkelerinden ayrılmamak ve irticaaya taviz vermemekti. Taraflar dış politikada aynı doğrultuda davranmaya karar verdi. Ayrıca CHP'nin yeni kurulacak partiye engel çıkarmaması üzerinde de anlaşıldı. Böylece, İsmet İnönü Türkiye açısından çok önemli sonuçlar vermesi beklenen ve biraz da zorunlu girilen demokrasi devresine kontrollü bir muhalefetle girme hedefini gerçekleştirmiş oldu⁸⁷. Zorunluluk sonucu geçilmesi gereken çok partili siyasî sistemdeki başlıca ana muhalefet partisi konumunda kurulan DP, tamamen CHP kontrolünde olmayan fakat yakın siyasî görüş düzeyinde hareket edebilecek bir parti olarak, 7 Ocak 1946'da resmen kuruldu. DP'nin kurulmasının ardından, CHP'nin baskısından ve sert otoritesinden bıkan halkın, aynı zamanda ekonomik sıkıntılar içinde bulunması, DP'nin etrafında birçok kimsenin toplanmasına neden oldu⁸⁸. DP teşkilatlanması, kısa sürede hızla genişledi ve ülke genelinde birçok şubeler açtı.

DP'liler, parti kurulduktan sonra bir sınıf partisi olarak kategorize edilmekten sakınma kaygısı içindeydiler; fakat olumlu bir tutum almadan, partiler arasında hiçbir fark olmadığı iddiasına karşı savunmasız kaldılar. Bu iddiayı sürekli yalanlarken, asla inandırıcı farklılıkları öne çıkaramadılar. Bu durum, DP'lileri şikâyet etme, eleştirme ve iktidar partisinden ödün üstüne ödün isteme olumsuz politikasına zorladı. CHP'liler ise, muhalefetin hiçbir konuyu gündeme getirmeyip, hükümeti sırf eleştiri olsun diye eleştirdiğini iddia ettiler. Partiler arası ilişkilerin keskinleşmesine ve demokrasi deneyimine kötü bir başlangıca neden olan da, DP'nin bu olumsuz politikası oldu⁸⁹.

CHP, bu dönemde üç seçenekle karşı karşıya kaldı. Birincisi, halkın CHP'ye karşı biriken tepkisini desteğe çevirerek halka dönük reformist tedbirler almak, ikincisi, merkeziyetçi yönetimi pekiştirip baskıyı artırmak, üçüncüsü, partiyi

⁸⁷ Çavdar, a.g.e., s. 267.

⁸⁸ Tökin, a.g.e., s.79; Durmuş Ali Koltuk, "II. Dünya Savaşı'ndan Sonra Çok Partili Hayata Geçişte CHP ve İsmet İnönü", *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S. 12, 2008, s. 41.

⁸⁹ Feroz Ahmad, *Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)*, Hil Yayınları, İstanbul 1996, s. 31.

muhalafetle rekabet edebilecek bir kitle partisine dönüştürmek. CHP, önce ilk iki seçeneğin karması olan bir yol izlese de, daha sonra çok partili rejim kesin olarak benimsenmeye başlayınca kitle desteği için rekabet edebilecek bazı politikalar uygulamaya başladı⁹⁰.

DP'nin, kurulduktan hemen sonra hızlı bir şekilde genişlemesi ve halk tarafından partiye yoğun ilgi gösterilmesi karşısında, CHP, DP'nin ilk kuruluşundaki olumlu tavrı bir kenara bıraktı. CHP'nin, DP'nin etkin muhalafeti karşısında, demokrasinin zorunlu şartı olan “seçimlere” gitmesi kaçınılmazdı. Bu fikrin ilk yansıması da belediye seçimlerinin olağan süresinden erkene alınmasıyla kendini gösterdi⁹¹.

Çok partili hayata geçişte, ilk olarak, 18 Temmuz 1945'te, Nuri Demirağ'ın başkanlığında, Milli Kalkınma Partisi (MKP) kuruldu. Ancak partinin siyasal alandaki etkinliği çok fazla gelişemedi. MKP, ilk kurulduğu dönemde tek parti iktidarından bıkan halk tarafından büyük ilgi ve alaka görmesine rağmen, kurucularının beklenen muhalafeti yapmamalarından dolayı, halkın partiye olan ilgisi kısa sürede dağıldı. Kısa bir süre sonra DP'nin kurulması da, belli oranda halk desteğine sahip MKP'nin öneminin kaybolmasına neden oldu⁹².

2. 26 MAYIS 1946 BELEDİYE SEÇİMLERİ

DP'nin kuruluşundan sonra kısa süre içinde hızlı teşkilatlanması ve halkın DP'ye doğru yönelimi, CHP'yi rahatsız etmeye başladı. Bu gelişmeler dışında DP'nin muhalafetini arttırmaya başlaması da iktidar tarafından olumsuz karşılandı. Eylül 1946'da yapılacak belediye seçimlerinin dört ay öne çekilmesi kararı alındı⁹³.

Bu kararın alınmasında, DP Genel Başkanı Celâl Bayar'ın, 23 Nisan 1946'da verdiği demeçte söyledikleri etkili oldu. 1947'den önce olacağı söylenen seçimlere dair bir demeç veren Celâl Bayar, “Seçimler önümüzdeki seneden evvel de yapılacak olsa, tek dereceli seçim, kanunsuz müdahalelere son vermek şartları yerine

⁹⁰ Emin Kirman, *Çok Partili Döneme Geçiş Süreci ve Türk Siyasal Kültüründe Muhalefet Olgusunun Gelişimi (1946-1950)*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta 2006, s. 98.

⁹¹ Hanife Kuru, “1946 Yılı İzmir Belediye Seçimleri”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C. 1, S. 2, 1992, s. 235.

⁹² Osman Akandere, “İkinci Dünya Savaşı'ndan Sonra Çok Partili Hayata Geçişte Kurulan İlk Muhalefet Partisi Milli Kalkınma Partisi”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 4, 1998, s. 198; Tunaya, *Türkiye'de Siyasi Partiler 1859-1952*, s. 638.

⁹³ Mahmut Goloğlu, *Demokrasiye Geçiş 1946-1950*, Kaynak Yay., Ankara 1968, s. 45.

getirilmişse, derhal iştirak edebilecek vaziyetteyiz” demektedir⁹⁴. Celâl Bayar’ın yaptığı bu açıklamalar, CHP tarafından, oldukça akıllı bir şekilde kullanıldı ve hiç vakit kaybetmeden seçimlerin öne alınması için çalışmalara başlandı.

CHP’nin Değişmez Genel Başkanı İsmet İnönü, 25 Nisan 1946’da, Parti Kurultayı’nı 10 Mayıs 1946 günü için olağanüstü toplantıya çağırdı. 26 Nisan 1946’da, toplanan CHP Meclis Grubu da, dört ay sonra 1946 Eylül ayında yapılması gereken belediye seçiminin hemen, yani 1 Mayıs 1946’da yapılmasına ve bunun için gerekli yasa tasarısının TBMM’ye getirilmesine karar verdi⁹⁵. Belediye seçimleri ile ilgili bu karar, 27 Nisan’da, gazetelerde ilan edilince DP’liler tam bir şaşkınlığa uğradılar. İktidarı destekleyen basın ise alınan kararı olumlu karşıladı. CHP Grubu’nda kabul edilen bu karar, 29 Nisan 1946’da TBMM’nde görüşüldü⁹⁶. Meclis’te bu kararla ilgili oldukça sert tartışmalar yaşandı. Tartışmalar sonrasında Meclis’te yapılan oylamada, 3 hayır oyuna karşı 450 evet oyu ile belediye seçimlerinin 26 Mayıs 1946’da yapılmasına karar verildi⁹⁷.

2.1 BELEDİYE SEÇİM KANUNU’NDA YAPILAN DEĞİŞİKLİKLER

29 Nisan 1946’da, belediye seçimleri öncesinde, TBMM’de görüşülen “Belediye Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi hakkındaki kanun tasarısı” kabul edildi⁹⁸. 30 Nisan’da Resmi Gazete tarafından şu şekilde verilmiştir:

2.1.1. Seçim Süresi ve Bitimi

Belediye Meclisi seçimi Eylül ayında yapılacak. Fesih, iptal ve istifa nedeniyle Meclis vaktinden evvel dağılırsa yeni meclisin seçimine bunların bildirildiği tarihten itibaren bir ay içinde başlanarak, seçim işlerine ait süreler seçimin başladığı günden hesaplanıp Belediyece ilân olunacaktır. (Madde: 31)⁹⁹

⁹⁴ Ahmet Yeşil, *Çok Partili Siyasi Hayata Geçiş*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2001, s.19.

⁹⁵ Albayrak, a.g.e., s. 79; Fahri Sakal, *Çok Partili Döneme Geçişte Tek Partinin Muhalefet Anlayışı*, Etüt Yay., Samsun 2008, s. 116.

⁹⁶ TBMM, TD, D. VII, C. 22, T. 3, 29 Nisan 1946 s. 214-237.

⁹⁷ TBMM, TD, D. VII, C. 22, T. 3, 29 Nisan 1946, s. 214-237; Serap Tabak, “1946 Belediye-Milletvekili Seçimleri ve Afyon’da Uygulanması”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. XIX, S. 2, Aralık 2004, s. 91-92.

⁹⁸ TBMM, TD, D. VII, C. 22, T. 3, 29 Nisan 1946, s. 214-237.

⁹⁹ TBMM, TD, D. VII, C. 22, T. 3, 29 Nisan 1946, s. 233; *Resmi Gazete*, 30 Nisan 1946, nr. 6295, s. 10502.

2.1.2. Seçim Komisyonu Teşkili

Seçim yılında Eylül ayı girdiğinde seçim işine bakmak için belediye başkan veya belediye şube müdürleri tarafından her mahallenin muhtarına haber verilerek her mahalleden belediye seçim hakkına sahip, ikişer kişi istenecekti. Her mahallenin ihtiyar heyeti muhtarın başkanlığında, gizli oy ile istenilen sayıda kişiyi mahalle halkından seçecekti. Mahalle halkından seçilenlerin hepsi belediyeye çağrılarak üçte biri hazır olduğunda hepsinin ismine kur'a çekilerek içlerinden en çok 10 ve en az 5 ve belediye şubelerine ayrılan beldelerin her belediye şubesi için en çok 10 ve en az 5 kişi ayrılacaktı. Belediye meclisi üyesinin sayısı 12'den fazla olan yerlerde seçim kurulu üyesi, 10'dan aşağı olamayacaktı. Mahalle sayısının azlığı yüzünden yeterli sayıda temsilcisi bulunmayan yerlerde kurul üyelerinin eksigi belediye meclisince seçilecek kimselerle tamamlanacak ve bu şekilde her beldede bir, birkaç belediye şubesine bölünmüş beldelerde ise belediye şubelerinin sayısı kadar seçim kurulu kurulacaktı. Seçim kurulu üyeliğine seçildiği halde gelmeyen bulunursa onun yerine kur'a sırasına göre diğerleri çağırılacaktı. Seçim kurullarına belediye başkanı veya vekili, belediye şube müdürleri başkanlık edebilecekti. Üyelerin üçte ikisi toplanmadıkça ve hazır bulunanların yarısından bir fazlasının oyları birleşmedikçe seçim kurulu kararları geçerli olmayacaktı. Seçim kurulunda yapılan işlemler ve kararların tutanakları, seçim kurulunda bulunan tutanak defterine yazılıp, başkan ile üyeler tarafından imzalanacaktı. (Madde:32)¹⁰⁰

2.1.3. Seçim Büroları ve Seçim Komisyonları

Belediye seçimlerinde oylar bir günde kullanılacaktı. Belediye ve belde şubeleri 500 seçmeni geçmeyecek şekilde belediye meclisi kararı ile seçim bürolarına ayrılacaktı. Ayrıca seçim bürolarının başında belediye meclislerince seçilmiş beşer kişilik seçim komisyonları bulunacaktı. Siyasi partilerin temsilcileri seçimde hazır bulunmaya yetkili olacaktı. Bu maksatla seçim kurullarıyla komisyonların başkanları, bulundukları teşkilât olan yerlerde bu partilerin birer temsilcisini seçimde hazır bulunmaya davet edeceklerdi. (Madde: 33)¹⁰¹

¹⁰⁰ TBMM, TD, D. VII, C. 22, T. 3, 29 Nisan 1946, s. 233-234; *Resmî Gazete*, 30 Nisan 1946, nr. 6295, s. 10502.

¹⁰¹ TBMM, TD, D. VII, C. 22, T. 3, 29 Nisan 1946, s. 234; *Resmî Gazete*, 30 Nisan 1946, nr. 6295, s. 10502.

2.1.4. Seçim Defterleri

Seçim kurulu vasıtasıyla üye seçiminde oy vermeye hakkı olanların ve seçilmeye yetkili bulunanların belediyelerce birer defteri yapılacaktı. Seçim cetvellerinin örnekleri hükümet ve belediye daireleri kapıları, herkesin görebileceği diğer yerlerde tatil günleri hariç olmak üzere altı gün müddetle asılacaktı. Seçim defterleri en geç Eylül'ün 8 ine kadar asılmış olacaktı. (Madde: 34)¹⁰²

2.1.5. Seçim İşlerinin İlânı, Defterlerin Asılması

Defterler asılmadan evvel kaç gün asılı kalacağı ve adları yazılı olup olmayanların hangi güne kadar itiraz hakkı olacağı ile hangi günden sonra itirazların kabul olunmayacağı, oy sandıklarının nerelere konulacağı seçim kurulları tarafından kararlaştırılarak gazete ya da gerekirse diğer araçlarla halka ilân edilecekti. (Madde 35)¹⁰³

2.1.6. İtirazlar

Defterlerin asılı kaldığı altı gün içinde seçmenlerin isimleri ve nitelikleri defterlere yanlış veya tekrarlı yazılmış ya da hiç yazılmamış olması durumunda ileri sürülecek itirazları seçim kurullarınca dinlenip kurul kararı ile gereken düzeltmeler yapılacaktı. Defterler asılmasının altıncı günü akşam saat 18'de kaldırıldığı için bundan sonraki itiraz iddiası dinlemeyecekti. Ayrıca seçim kurulları, yetkileri içindeki düzeltmeleri defterlerin kaldırılmasından sonraki iki gün içinde bitirmek zorundaydı. (Madde: 36)¹⁰⁴

2.1.7. Seçim Gününün Belirlenmesi

Defterlerin asıldığı gün, bunların asılı kalacağı süre ile düzeltilmeleri ve mahkemeye müracaat ile mahkemece karar verilme süreleri hesaplanarak bu sürelerin sonunu takip eden ilk pazar gününe rastlayacak şekilde oyların hangi gün kullanılacağı seçim kurullarının kararı ve en büyük mülkiye memurunun tasdiğiyle, belirtilerek ilân olunacaktı. Sandığın açık kalacağı süre saat 8 den 19'a kadar olacak,

¹⁰² TBMM, TD, D. VII, C. 22, T. 3, 29 Nisan 1946, s. 234; *Resmi Gazete*, 30 Nisan 1946, nr. 6295, s. 10502.

¹⁰³ TBMM, TD, D. VII, C. 22, T. 3, 29 Nisan 1946, s. 234; *Resmi Gazete*, 30 Nisan 1946, nr. 6295, s. 10502.

¹⁰⁴ TBMM, TD, D. VII, C. 22, T. 3, 29 Nisan 1946, s. 234-235; *Resmi Gazete*, 30 Nisan 1946, nr. 6295, s. 10502.

ancak sandık başında oyunu kullanmamış seçmenler varsa bunlarda oylarını kullanmadan sandık kapatılamayacaktı. (Madde: 38)¹⁰⁵

2.1.8. Sandığın Muayenesi ve Mühürlenmesi

Sandığa oy pusulaları atılmadan önce seçim komisyonu başkanınca üyeler ve hazır bulunanlara sandığın boş olduğunu gösterilecek, bu olay bir tutanakla belirtilip komisyon üyeleri tarafından imzalandıktan sonra mühürlenecekti. Sandığın farklı anahtarlarla açılır iki kilidi, üzerinde ince bir mektup sığacak kadar boşluk bulunacaktı. (Madde: 40)¹⁰⁶

2.1.9. Oyların Sandığa Atılması

Her seçmen kendi oyunu getirip seçim bürosundan alacağı mühürlü zarf içine koyarak sandığa atacaktı. Bu zarflar önceden seçim kurullarınca hazırlanıp mühürlenmiş olarak, seçmen sayısınca seçim bürolarına verilecekti. Hiçbir nedenle başkasının adına oy kullanılmayacaktı. Oy pusulaları düz beyaz kâğıttan kesilmiş olacak, bunlara seçmenlerin imzası, mührü, adresi veya herhangi bir işaret konulmayacaktı. Her zarfa yalnız bir oy pusulası konulacaktı. Her seçmen ikametgâhının bulunduğu seçim bürosunda oyunu kullanacaktı. Seçim komisyonunca her seçmene kimliği sorulacak ve gerekirse kimlik cüzdanını göstermesi istenebilecekti. Böylece kimliği belli olan seçmenin, seçim defterinde yazılı adı hizzasına imzası veya mührü alındıktan sonra oyunu kullanmasına izin verilecekti. Pusulalara, seçilecek üye sayısının iki misli ad yazılacak, yazı yazmayı bilmeyenler ise güvendikleri kimselere yazdırabileceklerdi. (Madde: 41)¹⁰⁷

2.1.10. Sandığın Açılması, Oyların Sayılması

Seçim sonunda meclis üyesi sayısı on iki olan yerlerde seçim kurulu üyesinin en az üçünün ve diğer yerlerde en az yedisinin huzuru ile sandık açılacaktı. Oyların sayımı ise kanunda belirlenen kurallara göre yapılacaktı. (Madde: 42)¹⁰⁸

¹⁰⁵ TBMM, TD, D. VII, C. 22, T. 3, 29 Nisan 1946, s. 235; *Resmi Gazete*, 30 Nisan 1946, nr. 6295, s. 10502.

¹⁰⁶ TBMM, TD, D. VII, C. 22, T. 3, 29 Nisan 1946, s. 235; *Resmi Gazete*, 30 Nisan 1946, nr. 6295, s. 10502.

¹⁰⁷ TBMM, TD, D. VII, C. 22, T. 3, 29 Nisan 1946, s. 235; *Resmi Gazete*, 30 Nisan 1946, nr. 6295, s. 10502.

¹⁰⁸ TBMM, TD, D. VII, C. 22, T. 3, 29 Nisan 1946, s. 235-236; *Resmi Gazete*, 30 Nisan 1946, nr. 6295, s. 10502-10503.

2.1.11. Seçim Tutanağı

Oy tasnifi bittiğinde seçim kurulları kanunda belirlenen bilgileri kapsamak üzere bir seçim tutanağı düzenleyerek seçim yerindeki en büyük mülkiye memuruna verilecekti. (Madde: 43)¹⁰⁹

2.1.12. Seçim Sonucu

Ekim ayının birinci gününden önce gönderilecek olan seçim tutanakları üzerine kaymakam veya vali tarafından tezkere ile seçim keyfiyeti, seçilen üyelere ve belediye başkanına bildirilecekti. (Madde: 44)¹¹⁰

Geçici madde - Bu seçim dönemine özel olmak üzere belediye seçimleri, Mayıs ayında yapılacak ve seçim işlerine ait süreler, ona göre düzenlenecekti. Yeni belediye meclislerinin kanuni süresi, 1950 yılının Ekim ayına kadar devam edecekti.¹¹¹

Madde 15 - Bu kanun Bakanlar Kurulu tarafından yürütülecekti.¹¹²

Seçim Kanunu'nun değiştirilmesi ile seçim sistemine daha demokratik bir şekil verilmiş oldu. Seçimin bir günde yapılması, vatandaşların seçim haklarını ihmale uğratmayarak kullanmalarını sağlayacağı gibi sandıkların bir, iki hafta açık tutulmasının seçim güvenliği açısından sakıncası da ortadan kalkmış oldu. Seçim komisyonlarında diğer siyasi partilerin temsilcilerinin de bulundurulması ile çok partili düzenin gereği yerine getirilmiş oldu. Oy pusulalarının imzasız kullanılması ise seçimin gizliliğinin sağlanması açısından önemli olduğu gibi, seçmenlere oy kullanma serbestliği olanağını sağlamaktaydı. Belediye seçimlerinin bir defaya mahsus olmak üzere Mayıs ayına alınması ise tartışma konusu oldu ve DP, bu kararın partilerinin genişlemesini engellemek ve iktidar yolunu kapatmak için alındığını ileri sürdü¹¹³. Bu noktada DP, demokratikleşme konusunda CHP'nin kendi çıkarları doğrultusunda hareket ettiğini düşünmesine rağmen, seçimlere katılıp-katılmama kararını henüz almamıştı.

¹⁰⁹ TBMM, TD, D. VII, C. 22, T. 3, 29 Nisan 1946, s. 236; *Resmi Gazete*, 30 Nisan 1946, nr. 6295, s. 10503.

¹¹⁰ TBMM, TD, D. VII, C. 22, T. 3, 29 Nisan 1946, s. 236; *Resmi Gazete*, 30 Nisan 1946, nr. 6295, s. 10503.

¹¹¹ TBMM, TD, D. VII, C. 22, T. 3, 29 Nisan 1946, s. 237; *Resmi Gazete*, 30 Nisan 1946, nr. 6295, s. 10503.

¹¹² TBMM, TD, D. VII, C. 22, T. 3, 29 Nisan 1946, s. 237; *Resmi Gazete*, 30 Nisan 1946, nr. 6295, s. 10503.

¹¹³ Kuru, a.g.m., s. 236.

2.2 CUMHURİYET HALK PARTİSİ VE DEMOKRAT PARTİ'NİN BELEDİYE SEÇİM ÇALIŞMALARI

1946 Belediye seçimlerinin öne alınması kararı sonrasında, DP ve CHP'liler arasındaki tartışmaların artmasından dolayı, CHP tarafından karşı partililerin fikirlerinin yanlışlığı isimli broşürler hazırlandı. Bu broşürlerin ülkedeki bütün kasaba ve köy halkına dağıtılması ayrıca vatandaşların dikkatlerinin çekilmesi gerektiği belirtildi. Ayrıca intihap yoklama talimatnamesinin (seçim yoklama talimatnamesi) 11. maddesi CHP tarafından 3 Mayıs 1946'da şu şekilde değiştirilmiştir:

“Madde 11- Belediye üyeliği seçiminde, mahallin en yukarı Parti İdare Başkanı kendi Kurulunun üyeleri ile beraber İl Merkezlerinde, İlçe Parti İdare Kurulu varsa bu Kurulun Başkan ve üyeleri ile bulunduğu halde Belediye sınırı içindeki Bucak ve Ocak İdare Kurulları Başkanları ile asıl ve yedek üyelerini bir araya toplayacaktır. Arkadaşlardan yazılı yoklama usullerine göre Belediyeye seçilecek üye sayısının iki misli arkadaş üzerinden oy alır. Bu toplantılarda çokluğu kazanan arkadaşlardan en çok oy alanlar partinin asıl, daha az oy alanlar yedek adayı sayılırlar. Bu adayların adları oy sırasıyla başkanın imzası altında seçmenlere mevcut olan her vasıta ile ilân olunur”¹¹⁴.

CHP, seçimle ilgili çalışmalarına hızla devam ederek, 4 Mayıs 1946'da “Belediye Seçim Savaşı ve Parti Yoklamaları” adlı genelgeyi yayınladı¹¹⁵.

CHP'de bu gelişmeler meydana gelirken, DP tarafında ise belediye seçimlerinin öne alınmasına oldukça fazla tepki gösterildi. DP Genel Başkanı Celâl Bayar, belediye seçimlerinin öne alınması ile ilgili yaptığı 6 Mayıs 1946'daki açıklamada, belediye seçimlerinin ani bir kararla öne alınmasının gerçekçi bir nedeni olmadığı üzerinde durdu. Ne içeride ne de dışarıda bu seçimlerin öne alınmasını gerektirecek bir nedenin bulunmadığını ifade etti. DP açısından, CHP'nin bu kararı almasının asıl nedeni, DP'nin teşkilatlanmasına zaman vermeden ani bir seçim yaparak, kendi çıkarlarının devam edebilmesini sağlamaktı. Ayrıca açıklamada, demokratikleşme yolunda böyle bir kararın alınmasının samimi bir tavır olmadığı ve bu kararın vatandaşın siyasi haklarını rahatça kullanmasını zorlaştırdığı üzerinde de duruldu. Seçimlerin zamanında yapılması durumunda, DP'nin teşkilatlanması bitmese dahi bu seçimlere karşı gelmeden girileceği belirtilerek, bunun yanında

¹¹⁴ BCA, CHP K, Fon Kodu: 490. 1.0.0., Yer No: 6. 29. 13.

¹¹⁵ BCA, CHP K, Fon Kodu: 490. 1.0.0., Yer No: 6. 29. 13.

seçimlere katılmanın DP tarafından pek de olumlu karşılanmadığı mesajları verilmektedir. DP'nin bu seçimlere katılıp katılmayacağı konusunda derhal bir karar vermesi gerekiyordu¹¹⁶.

DP'nin belediye seçimleri konusunda izleyeceği politikasında çok kısa bir süre kararsızlık yaşandı. Çünkü DP kurucu liderlerin belediye seçimlerine katılmama konusundaki ısrarlı tutumuna rağmen, mahalli parti örgütlerindeki genel eğilim seçimlere katılmak yönünde oldu. DP'li yöneticiler fikirlerindeki haklılıklarını seçime katılmamakla göstermek niyetindeyken; mahalli parti üyeleri ise, kendi bölgelerindeki kişisel endişeleri ve hevesleri ağır bastığından, kurucuları seçime katılmaya zorlamaktaydılar. Fakat bu konudaki son karar, DP Genel Merkezi tarafından 8 Mayıs 1946'da verildi¹¹⁷.

DP tarafından, 8 Mayıs 1946'da yayınlanan genelgede, memleketin iç ve dış durumunda herhangi bir değişiklik olmadığı belirtildi. CHP'nin aniden aldığı kararla belediye seçimlerini bir defaya mahsus olmak üzere öne almasına karşı tepki gösterildi. Belediye seçimlerinin öne alınması kararının gösterilen sebeplerin dışında başka sebeplere dayandığı üzerinde duruldu. Ayrıca bu genelgede belediye seçimlerine girip girmemek konusunda ise şunlar ifade edilmiştir:

“Demokrat Parti şunu arz etmek ister ki, seçimlere girip girmemek hususunda karar verirken elinde tuttuğu ölçü, parti menfaati ölçüsü değil, yalnız ve yalnız memleket menfaati ölçüsü, takip ettiği tek gayede yurda millî irade ve hâkimiyetin birden fazla partilerin varlığıyla teyit olunması (kuvvetlendirilmesi) ve yurttaş hak ve hürriyetlerinin daha esaslı teminat (güvence) altına alınmasıdır. Partimiz bu gayenin gerçekleştiğini görmekte, belediye meclislerinde ve TBMM'nde tek yer kazanmamış dahi olsa kendini bahtiyar sayacaktır.

İşte bugünkü durumu böyle bir ruhla tetkik eden (dikkatle araştıran) ve yalnız kendi mensuplarına karşı değil memleket ve tarihe karşı omuzlarına yüklenen ağır fakat şerefli mesuliyeti (sorumluluğu) tamamıyla müdrik (idrak etmiş) bulunan DP, Hükümet Partisi'nin aldığı seçim yenileme kararlarını demokratik zihniyete ve görüşlere aykırı bulunduğu ve bunların demokratik bir inkişafa (gelişime) hizmet etmek değil, bilâkis bu inkişafı (gelişimi) önlemek gibi bir netice vereceğini ve bu şartlar altında seçimlere iştirak mesuliyetini (katılım sorumluluğunu) kabul ettiği takdirde Türk demokrasisinin istikbali hesabına bir hata işlemiş kanaatine vardığını açıkça ifade etmeği bir borç sayar”¹¹⁸.

¹¹⁶ “Demokrat Parti seçim için hâlâ karar veremedi”, *Cumhuriyet*, 6 Mayıs 1946, nr. 7801, s. 1.

¹¹⁷ Süleyman İnan, “Muhalefetin İstemediği İlk Erken Seçim: 1946 Belediye Seçimleri”, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, C.13, S.1, Ocak 2004, s. 57.

¹¹⁸ Özel Şahingiray, *Celâl Bayar'ın Söylev ve Demeçleri 1946-1950*, Şefik Matbaası, İstanbul 1999, s. 429-430.

Bu genelge ile birlikte, DP, belediye seçimlerinin ciddi ve ikna edici nedenlere bağlanmadan, olağan süresinden dört ay öne alındığını, demokratikleşme ile seçimlerin öne alınmasının birbirine zıt olduğu ifade edilmiş, bu nedenlerden dolayı da DP'nin bu seçimlere girmeyeceği açıklanmıştı. Ayrıca, milletvekilleri seçimlerinin de olağan süresinden erkene alınması durumunda, genel seçimlere de katılmayacakları belirtilmiştir¹¹⁹.

Celal Bayar'ın belediye seçimlerine girmeme kararı ve bu şartların devam etmesi durumunda, milletvekili seçimlerine de girilmeyeceği şeklindeki konuşması üzerine 10 Mayıs 1946'da, CHP Kurultayı'nda, İsmet İnönü tarafından da bir konuşma yapıldı. İnönü konuşmasında; seçimlerin erkene alınma nedenlerini iç ve dış politika gerekleri olarak ifade etmiş, ülke idaresinin bir an önce istikrarlı bir yönetime kavuşturulması gerekliliğinden seçimlerin öne alındığını açıklamıştı. Ayrıca DP'nin seçimlere katılmama kararını da, yabancı devletlere karşı ülkenin iç idaresini itham etmek ve kötülemek olduğunu ve bunun Türkiye'deki vatandaşlar tarafından hoş karşılanmayacağını ifade etmişti¹²⁰. İnönü yaptığı konuşmayla, bir yandan milletvekilleri seçiminin de erken yapılacağı sinyallerini verirken, diğer yandan bu seçimlere katılmayacağını açıklayan DP'yi üstü kapalı şekilde tehdit ettiğinin göstergesiydi.

İnönü'nün, CHP Kurultayı'ndaki sözlerine karşı, DP tarafından 13 Mayıs 1946'da bir genelge yayımlandı. Genelgede; Cumhurbaşkanı İnönü'nün, TBMM'ni açılış konuşmasında, seçimlerin 1947'de yapılacağını açıkladığı hatırlatılarak, DP'nin aşağıda gösterilen sebeplerle, belediye seçimlerine katılmayacağı savunulmuştur:

- 1- Millî iradenin gereği gibi görünmesini engelleyen hükümler kaldırılmadan seçimlere gidilmiş olması,
- 2- Seçimlerin öne alınmasıyla güdülen maksadın, partilerin teşkilâtlanması için kısa bir zaman dahi bırakılmaması,

¹¹⁹ Süleyman İnan, *Muhalefet Yıllarında Adnan Menderes*, Liberte Yay., Ankara 2006, s. 192.

¹²⁰ Tekin Erer, *Türkiye'de Parti Kavgaaları*, Çınar Matbaası, İstanbul 1966, s. 258-259.

3- Yazı, söz, toplanma ve cemiyet kurma gibi vatandaşın siyasî hakları yeteri kadar teminat (güvence) altına alınmadan, rey ve seçim serbestliğinden bahsetmenin zor olacağı,

4- Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün, CHP Genel Başkanı olması yüzünden, tarafsız davranamayacağı ve bu nedenle Cumhurbaşkanlığı ile CHP Genel Başkanlığının ayrılması gerektiği¹²¹.

DP'nin belediye seçimlerine girmeme nedenleri, iktidar partisi CHP'nin muhalefete karşı tepkisini daha da arttırdı. İktidar taraftarı, Ulus ve Cumhuriyet Gazetelerinde, DP'nin seçimlere girmeme kararını eleştirirken, Hüseyin Cahit Yalçın, Tanin Gazete'sindeki yazılarında, Celâl Bayar'ın seçimlere katılmama kararına ve DP muhalefetine sert bir dille eleştirilerde bulundu¹²².

26 Mayıs 1946'daki belediye seçimlerine, yapılan baskılara rağmen DP katılmama kararı alırken, bir diğer muhalefet partisi olan MKP ise, belediye seçimlerinin öne alınmasının haksızlığından bahsetse de seçimlere girme kararı aldı¹²³.

2.3 BELEDİYE SEÇİMLERİ'NİN YAPILMASI VE SONUÇLARI

26 Mayıs 1946'da tüm ülkede Belediye Seçimleri yapıldı. DP seçimlere katılmadığı halde, muhalefet partisi olarak MKP seçimlere katıldı. Ancak daha seçimler sonuçlanmadan, bu seçimlerde yolsuzluk yapıldığını ileri süren MKP, seçim günü öğleden sonra yayınladığı bir bildiri ile seçimlerden çekildiğini açıkladı. Böylelikle iktidar partisi Belediye Seçimleri'nde tek parti olarak kalmış oldu. MKP'nin seçimden çekildikleri haberi bütün parti şubelerine ulaşmadığı için, seçime devam eden şubeler olmuş, tasnif işlemi bittiğinde, Osmaniye'de, Ezine'de, Hatay'a bağlı Ürdün Nahiyesinde ve Çanakkale'de belediye seçimlerinin kazandığı anlaşılmıştı¹²⁴.

¹²¹ Albayrak, a.g.e., s. 83.

¹²² Tabak, a.g.m., s. 92.

¹²³ Cemil Koçak, *Türkiye'de İki Partili Siyasi Sistemin Kuruluş Yılları (1945-1950) İktidar ve Demokratlar*, C. 2, İletişim Yay., İstanbul 2012, s. 378; Süleyman Kocabaş, *T.C. Devleti Tarihi 4 İnönü Dönemi Milli Şef Yönetimi-Demokrasiye Geçiş 1938-1950*, Bayrak Matbaacılık, İstanbul 2009, s. 425.

¹²⁴ Albayrak, a.g.e., s. 83; Ercan Haytoğlu, "1945'te Çok Partili Siyasi Hayata Geçişte Bir İlk: Milli Kalkınma Partisi", *Türkler*, Ed. Halil İnalçık, C. 16, Yeni Türkiye Yay., Ankara 2002, s. 787.

Genel olarak, yerel seçimlerin son derece önemli bir etkisi bulunmaktaydı. Çünkü yerel seçimler halkı karar alma sürecine yaklaştırmaktaydı. Yerel seçimler görünüşte siyasal nitelikli olmasa da, seçmenlerin oylarının şehir yaşamı üzerinde çok daha büyük bir etkisi olacağı duygusuna sahip olduklarından, seçime katılma düzeyi de doğal olarak yüksek bulunmaktaydı¹²⁵.

Bu nedenle 26 Mayıs 1946'da yapılan belediye seçimlerinde de temel sorun, seçime katılım oranının ne düzeyde olacağıydı. İktidar açısından seçime katılma oranının yüksek olması, seçmenlerin iktidara yönelik güven duygusunun bir yansıması olarak kabul edilmekteydi¹²⁶. Nitekim seçimlerden dört gün önce, CHP Genel Sekreteri tarafından İl Parti Başkanlıkları'na çekilen telgrafta da "göğüslerimizi kabartacak sayıda seçmenlerin sandık başına gelmesini sağlamak" tan bahsedilmesi de seçime katılım oranının önemini ortaya koymaktaydı¹²⁷.

Belediye seçimlerinde demokratikleşmenin bir göstergisi olarak, belediye başkanı adaylarının, halk tarafından gösterilmesi ve seçilmesine önem verildi¹²⁸.

Gerçekleşen belediye seçimlerinin ardından, yapılan ilk oy tasnifine göre Samsun, Kırklareli, Lüleburgaz, Vize, Demirci, Amasya, Çorlu, Akşehir, Siverek, Alaşehir, Akhisar, Soma, Salihli, Gördes, Malatya, Denizli, Sinop ve Muğla'da yapılan belediye seçimlerinde CHP adaylarının seçimi kazandıklarını, Kastamonu'da ise oyların yarısının DP'ye verildiği açıklandı¹²⁹.

Seçimlerden sonra DP, 26 Mayıs Seçimleri adlı bir broşür yayınladı. Bu broşürde, yapılan seçimlerde bazı illerde haksızlık ve usulsüzlükler yapıldığı ile ilgili raporlar ve belgelerden bahsedilmekteydi. Broşürde, bu rapor ve belgelerin yayınlanma nedeni yapılan seçimlerin gerçek sonuçlarını vermediğini göstermek ve CHP'nin bu seçimlerde her yola başvurarak sözde başarı kazandığını halka anlatmak isteğinden kaynaklandığı belirtildi¹³⁰.

¹²⁵ Jean-Marie Cotteret, -Claude Emeri; *Seçim Sistemleri*, Çev. Tanju G., İletişim Yay., İstanbul 1975, s. 28.

¹²⁶ Koçak, *İktidar ve Demokratlar*, s. 388-389.

¹²⁷ BCA CHP K, Fon Kodu: 490. 1.0.0., Yer No: 6. 29. 15.

¹²⁸ Kocabaş, a.g.e., s. 425.

¹²⁹ "Memlekette dün alınan seçim neticeleri", *Cumhuriyet*, 29 Mayıs 1946, nr. 7824, s. 1.

¹³⁰ DEMOKRAT PARTİ Genel İdare Kurulu Başkanlığı; *26 Mayıs Seçimleri*, Cumhuriyet Matbaası, İstanbul 1946, s. 3-4.

Belediye seçimlerinin ardından, seçimler sırasındaki yolsuzluk iddiaları devam etmiştir. DP’li Manisa Milletvekili Hikmet Bayur tarafından, 31 Mayıs 1946’da, TBMM’nde belediye seçimlerinde yapılan yolsuzluklar sözlü soru önergesi şeklinde gündeme getirilmişti. Hikmet Bayur, Belediye Seçimleri’nin Ankara’daki uygulaması ile ilgili özellikle iki nokta üzerinde durmuştu¹³¹.

İlk olarak seçime katılımın serbest olmadığını açıklamıştır:

*“Seçimden bir gün önce polisler kapı kapı dolaşmış ve herkesin seçim yerine gitmesi lüzumunu bildirmişlerdir. Seçim günü saat 17’den itibaren birçok mahallelerde polis ve bekçiler; yine kapı, kapı henüz oy vermemiş olanlara uğramış ve sandık başına gitmeleri lüzumunu, ihtar etmişlerdir”*¹³².

Bayur, bu açıklamasının devamında ise seçimlere katılımın, hükümetin baskısına dayanamayanların ve buna cesaret edemeyenlerin sayı ve oranını gösterdiğini ifade etmiştir.¹³³

Bayur, ikinci olarak seçimler sırasında oyların gizli olarak verilmediğini açıkladı, nedenini ise şu şekilde açıklamıştır:

“Seçim yerlerinde seçmenin oy kâğıtlarını zarfa koyduğu yer onun kimse tarafından görülemeyeceği bir yer değildi. Dolayısıyla herkesin zarfın içine, orada hazır tutulan iktidar durumunda bulunan partinin listesini mi yoksa daha önceden hazırladığı veya orada yazdığı bir listeyi mi koyduğu görülmekteydi. Bu yüzden kimin iktidar partisinin listesini verip vermediği ve kimin bunda değişiklikler yaptığı anlaşılmaktaydı.”

Bayur, bu açıklamasıyla seçimler sırasında vatandaşların yalnız kalma imkânları bulunmadığı için, iktidar partisinin listesi dışında başka bir listeye oy atanların hemen belli olacağını belirtmişti. Oy verme sırasında ise vatandaşların yalnız kalmasının mecburi olmayıp, isteğe bağlı olmasını da, oylarını gizli vermek isteyen vatandaşların şüpheli sayılmasına neden olacağını şeklinde ifade etmişti. Bu nedenlerden dolayı da, seçimlerin şüpheli sayılabileceği üzerinde durmuştu¹³⁴.

Hikmet Bayur’un yapmış olduğu bu açıklamalar üzerine, İçişleri Bakanı Hilmi Uran, seçim sonuçları ile ilgili ayrıntılı bilgi vermiş ve şu açıklamaları yapmıştır:

“...Arkadaşlar; Son Belediye seçimleri, her yerde, bütün vatandaşların olduğu gibi, yeni kanunun güzel bir yeniliği olarak, bilhassa çağrılan siyasi parti müşahitlerinin de gözü önünde, Mayısın 26’sında başlamış ve yine her tarafta o gün bitirilmiştir. Bu,

¹³¹ TBMM TD, D. VII, C. 23, T. 3, 31 Mayıs 1946, s. 239.

¹³² TBMM TD, D. VII, C. 23, T. 3, 31 Mayıs 1946, s. 239.

¹³³ TBMM TD, D. VII, C. 23, T. 3, 31 Mayıs 1946, s. 239.

¹³⁴ TBMM TD, D. VII, C. 23, T. 3, 31 Mayıs 1946, s. 239.

Türkiye'mizde ilk defa tatbik edilmiş (uygulanmış) bir seçim tarzıdır ve şimdi arz edeceğim tafsilât bundan evvelki belediye seçimleri sonucu ile birlikte karşılaştırılırsa anlaşılacaktır ki çok güzel neticeler alınmıştır... ”¹³⁵.

Hilmi Uran'ın açıkladığı, il merkez belediyelerinde seçime katılım oranları Tablo 1’de verilmiştir¹³⁶.

Tablo 1. 1946 Belediye Seçimlerine Katılan İller ve Seçime Katılım Oranı

İller	Seçime Katılım Oranı (%)	İller	Seçime Katılım Oranı (%)
Afyon K.	77	Isparta	81.8
Ağrı	84.4	İstanbul	49.6
Amasya	46	İzmir	24.5
Ankara	41.5	Kars	94
Antalya	66.6	Kastamonu	47
Aydın	52.2	Kayseri	78
Balıkesir	32.5	Kırklareli	58
Bilecik	78	Kırşehir	76
Bingöl	68	Kocaeli	58.6
Bitlis	98	Konya	52
Elazığ	57	Kütahya	70
Bolu	65	Malatya	68
Burdur	55	Maraş	46.2

¹³⁵ TBMM TD, D. VII, C. 23, T. 3, 31 Mayıs 1946, s. 240.

¹³⁶ TBMM TD, D.VII, C.23, T.3, 31 Mayıs 1946, s. 240.

Bursa	24	Mardin	96
Çanakkale	48.5	Muğla	31
Çankırı	48.7	Muş	71
Çoruh	97	Niğde	79
Çorum	89.9	Ordu	83
Denizli	61	Rize	63.5
Diyarbakır	81	Samsun	47
Edirne	50	Seyhan	51
Manisa	34	Siirt	48
Erzincan	78	Sinop	77
Erzurum	95	Sivas	83
Eskişehir	43	Tekirdağ	71
Gaziantep	70.8	Tokat	73
Giresun	70	Trabzon	78
Gümüşhane	94	Urfa	-
Hakkâri	89	Van	75.8
Hatay	26	Yozgat	64
İçel	43	Zonguldak	80

Hilmi Uran bu bilgiler ışığında, 61 ilden 44'ünde seçime katılım oranının % 50'nin üstünde olduğunu, il merkezlerinde ise katılım oranının % 64 olduğunu ifade etmiştir¹³⁷.

Uran, ayrıca halkın bazı seçim yerlerinde, başta muhalefetin engellemesi olmak üzere çeşitli engellerle karşılaşmamış olsaydı, seçime katılım oranının daha yüksek olacağını belirtirken, seçim bürolarının düzgün bir şekilde tespit edilememesinden dolayı vatandaşların oylarını kullanamamasında, hükümetinde hatalı olduğunu kabul etmiştir¹³⁸.

Uran, açıklamasının devamında İstanbul, Ankara, İzmir gibi büyük ve mahallesi çok şehirlerde, seçim sırasında birçok vatandaşın defterlerde ismini bulamadığını, oy kullanamadığını ve ismini bulabilmek için bir sandıktan diğer sandığa koştuğunu, bu durumun ilk defa uygulanan bu seçim için bir ders olduğunu ve tekrarlanmayacağını ifade etmiştir¹³⁹.

Belediye seçimleri sırasındaki yolsuzluklarla ilgili olarak ise İçişleri Bakanı Hilmi Uran, 54 şahsî müracaat olduğunu, bu 54 müracaattan üç tanesinin şahsî hukuki işlem gerektiren nitelikte, diğerlerinin ise ihbar şeklinde yazıldığını açıklamıştır. Hükümetin bu müracaatları önemle dikkate aldığını ve gerekli incelemelerin yapıldığını belirtmiş, ayrıca, partiler adına da 19 şikâyet olduğunu bunlardan 2'sinin CHP, 3'ünün DP ve 14'ünün MKP adına yapıldığını ve bu şikâyetler üzerine incelemelere başlandığını ifade etmiştir¹⁴⁰.

TBMM'de, Hilmi Uran'ın konuşması sonrasında, partilerin birbirlerine karşılıklı suçlamaları üzerine tartışmalar devam etti¹⁴¹. Ancak gerçekleşen belediye seçimlerindeki yolsuzluklar ile ilgili iddialar, CHP tarafından kabul edilmedi ve bu konuyla ilgili bir sonuca varılamadı.

¹³⁷ TBMM TD, D. VII, C. 23, T. 3, 31 Mayıs 1946, s. 240.

¹³⁸ TBMM TD, D. VII, C. 23, T. 3, 31 Mayıs 1946, s. 240.

¹³⁹ TBMM TD, D. VII, C. 23, T. 3, 31 Mayıs 1946, s. 240-241.

¹⁴⁰ TBMM TD, D. VII, C. 23, T. 3, 31 Mayıs 1946, s. 241.

¹⁴¹ TBMM TD, D. VII, C. 23, T. 3, 31 Mayıs 1946, s. 239-245.

3. AFYONKARAHİSAR'DA 1946 BELEDİYE SEÇİMLERİ

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinden sonra değişen iç ve dış gelişmelerin etkisiyle CHP, demokratikleşme yolunda adımlar atılmasının zamanının geldiğini düşünmekteydi. CHP içerisinde oluşan muhalif kişilerin cesaretlendirilmesiyle 7 Ocak 1946'da DP kuruldu¹⁴². DP'nin kuruluşu, CHP içerisinde başlangıçta desteklense de sonrasında DP'nin yaptığı muhalefetin sertleşmeye başlaması ve tek parti yönetiminden bıkan halkın muhalefet partisi etrafında toplanması CHP'yi kaygılandırmaya başladı¹⁴³.

DP'nin gün geçtikçe güçlenmesi ve sert muhalefeti karşısında CHP başlangıçta sergilediği olumlu tavrı bir kenara bırakarak muhalefete karşı sertleşen bir politika içerisine girmeye başladı. 26 Nisan 1946'da, CHP Parti Grubu'nda, normalde Eylül 1946'da yapılması gereken belediye seçimlerinin 1 Mayıs 1946'da yapılması kararı alındı. Bu karar 27 Nisan 1946'da gazetelerde yayınlandı. CHP'nin kararı 29 Nisan 1946'da TBMM'de görüşüldü ve yapılan oylamada seçimlerin 26 Mayıs 1946'da yapılmasına karar verildi¹⁴⁴. Bu karar, DP tarafından tepkiyle karşılandı. DP Genel Başkanı Celâl Bayar tarafından, DP'nin bu seçimlere girmeyeceği açıklandı¹⁴⁵.

Belediye seçimlerinin, 26 Mayıs 1946'a yapılmasına karar verildikten sonra Türkiye'nin her yerinde olduğu gibi Afyon'da da seçim hazırlıklarına başlandı.

5 Mayıs 1946'da, belediye seçimleri dolayısıyla, Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, Afyon'a geldi. Kalabalık bir halk kitlesi tarafından karşılanan İnönü, doğrudan belediyeye gelerek, orada belediye meclis salonunda toplanan Afyonlulara hitaben bir konuşma yaptı. İnönü konuşmasında, memleketin iç ve dış meseleleri hakkında açıklamalarda bulundu. Belediye seçimlerinin erkene alınmasının nedenleri üzerinde durdu. Ayrıca yakın olan seçimlerde vatandaşların anlayışla oy sandığı başında vazife alacaklarına emin olduklarını da belirtti. İnönü yaptığı açıklamanın ardından,

¹⁴² Çavdar, a.g.m., s. 2064.

¹⁴³ Kabasakal, a.g.e., s. 170.

¹⁴⁴ Celal Bayar, *Başvekilim Adnan Menderes*, Der. İsmet Bozdağ, Tercüman Aile ve Kültür Kitaplığı Yay., İstanbul 1986, s. 53.

¹⁴⁵ Albayrak, a.g.e., s. 79.

belediye balkonuna çıkarak, meydanı dolduran kalabalık halkın sevgi ve saygı gösterilerine teşekkür etti ve halk tarafından uzun uzun alkışlandı¹⁴⁶.

Afyon'da, belediye seçimleri yaklaşırken, Belediye Başkanlığı tarafından seçimlerle ilgili ilan verildi. İlanda, belediye seçimlerinde değişiklik yapılmak amacıyla, belediye kanunun bazı maddelerini değiştiren, 8 Nisan 1946 gün ve 4878 sayılı kanunun 3'inci maddesi gereğince belediye seçimlerinde oyların bir günde kullanılacağından bahsedildi. Ayrıca seçmenlerin oylarını bir günde kullanmalarının sağlanması için seçmen sayısının 500'ü geçmeyecek şekilde seçim büroları kurulduğu ve bu büroların kurulduğu mahalle ve sokakların da tespit edildiği açıklandı¹⁴⁷.

Gerçekleşecek belediye seçimlerinde, Afyon'daki genel nüfus sayısına bağlı olarak Belediye Kanunu'nun, 21. maddesi gereğince belediye meclisine 26 üye seçilmesine karar verildi¹⁴⁸.

Afyon belediye meclisi seçim kurulu başkanlığı tarafından, 4878 sayılı kanun hükümlerine göre yeniden yapılması gereken belediye meclisi seçimi için alınan kararlarda üye seçiminde oy vermeye hakkı olanların ve seçilmeye yetkili bulunanların, hazırlanan defterleri, 8 Mayıs 1946 Çarşamba günü saat 8.00'den itibaren, tatil günleri dışında, altı gün boyunca, hükümet ve belediye daireleri kapıları ile Ot Pazarı Camisi duvarlarına asılacağı bildirildi. Ayrıca asılacak defterlerin, 14 Mayıs 1946 Salı günü saat 18.00'de askıdan kaldırılacağı, defterlerde adları yazılı olup olmayanların, 8 Mayıs 1946 gününden itibaren 14 Mayıs 1946 günü akşamına kadar itirazlarının kabul edileceği ve 14 Mayıs 1946 gününden sonra yapılan itirazların ise dikkate alınmayacağı belirtildi¹⁴⁹.

¹⁴⁶ "Milli Şef Afyonda", *Cumhuriyet*, 6 Mayıs 1946, nr. 7801, s. 1.

¹⁴⁷ "Afyon Belediye Başkanlığından", *Haber*, 6 Mayıs 1946, nr. 2680, s. 4.

¹⁴⁸ "Belediye başkanlığından", *Haber*, 9 Mayıs 1946, nr. 2681, s. 1.

¹⁴⁹ "Afyon belediye meclisi seçim kurulu başkanlığından", *Haber*, 9 Mayıs 1946, nr. 2681, s. 1.

3.1 AFYONKARAHİSAR'DA BELEDİYE SEÇİMLERİ ÖNCESİNDE ADAYLARIN BELİRLENMESİ

Seçimler öncesinde partiler tarafından adayların belirlenmesi, son derece önemli bir faktördü. Halkın seçilecek adayların belirlenmesinde kendi fikirlerini belirtmeleri amacıyla, CHP İl İdare Kurulu, bütün esnafa birer mektup yazarak, belediye meclis üyesi seçilmesini istedikleri kimselerin adlarını bildirmelerini rica etti. Afyon esnafı seçilmesini istedikleri adayların adını bildirdikten sonra, partili olan adaylar deneme meclisine bildirildi¹⁵⁰.

18 Mayıs 1946'da, CHP tarafından, belediye meclis üyelikleri için deneme seçimi yapılarak, Afyon'da CHP'den gösterilecek adaylar, belediye salonunda toplanan parti idare kolları tarafından gizli oyla seçildi¹⁵¹.

Halkın kararı doğrultusunda CHP parti idare kolları tarafından seçilen adaylar, 25 Mayıs 1946'da ilan edildi. CHP'nin aday listesi Tablo 2 de verilmiştir¹⁵².

Tablo 2. 1946 Belediye Seçimleri'nde CHP'nin Afyon'daki Aday Listesi

ADI VE SOYADI	MESLEĞİ
Tevfik Isca	Belediye Başkanı
Şükrü Benlioğlu	Tüccar
Şükrü Genel	Tüccar
Ömer Özçalışan	Tüccar
Mehmet Karaköse	Müteahhit
Ali Boyacıoğlu	Çiftçi
Arif Koç	Ç.E.K Başkanı

¹⁵⁰ “C.H.P. Esnafa birer mektup gönderdi”, *Haber*, 20 Mayıs 1946, nr. 2684, s. 1.

¹⁵¹ “Belediye Meclisi Üyelikleri için C.H.P. Tarafından Deneme yapıldı”, *Haber*, 20 Mayıs 1946, nr. 2684, s. 1.

¹⁵² “C.H.P. Belediye Adayları”, *Haber*, 25 Mayıs 1946, nr. 2686, s. 4.

İzzet Özkara	Tuhafiyeci
Kadir Tokman	Tüccar
Avni Tan	Doktor
Kemal Bayık	Saatçi
Hakkı Tüzün	Tüccar
Ahmet Gümüş	Emekli
Kâzım Baykent	Dökmeci
A. Şeref Ayyıldız	Gazeteci
Mustafa Arpacı	Yağcı
Hasan Yabuz	Tüccar
Ali Özbay	Tüccar
Ahmet Leblebici	Tüccar
Halis Sözer	Avukat
Osman Özdilek	Otelci Hamamcı
Mustafa Hancı	Sebzeci Tüccar
Kemal Çetin	Helvacı
Ömer Eğrelti	Tüccar
Hayri Tokman	Nakliyecisi
Fehmi Kerse	Tüccar

Mahir Erkmen'in açıklamalarında şu ifadeler yer almıştır: Afyon'da Belediye Seçimleri için CHP, seçim çalışmaları doğrultusunda adaylarını ilan etmişti. DP ise seçime katılmayacağını beyan etmesine rağmen, seçimle ilgili amaçlarından vazgeçmemiştir. DP'nin seçime, basılı listeleri olmasına rağmen, seçimi kazanamayacağı düşüncesiyle, açıkça aday ilan etmeden katılacaktı¹⁵³.

3.2 AFYONKARAHİSAR'DA SEÇİMLERİN YAPILMASI VE KAZANAN ADAYLAR

26 Mayıs 1946'da Afyon'da belediye seçimi yapıldı. Seçimlerden sonra, DP seçimlere girmediği halde, seçmenlerin bu partiye oy vermeleri sonucunda, belediye seçimlerinin DP tarafından kazanıldığı bildirildi. Ancak bu açıklamalar Afyon Valisi Şefik Bicioğlu'na sorulduğunda, Vali, Afyon'da oyların tasnifinin bitmediğini ve neticenin belli olmadığını söyledi¹⁵⁴. Bu haber sonrasında ise, Afyon'da belediye seçimlerini DP'nin adayı, Hüseyin Tiryakioğlu'nun kazandığı açıklandı. Seçimi kazanan DP'li Belediye Meclisi üyelerinin isimleri Tablo 3 de verilmiştir¹⁵⁵.

Tablo 3. 1946 Afyon Belediye Seçimleri'ni Kazanan DP'li Belediye Meclisi Üyeleri

ADI VE SOYADI	MESLEĞİ
Hüseyin Tiryakioğlu ¹⁵⁶	Tüccar
Halil Hilmi Bozca	Avukat
Hasan Dinçer	Avukat
Mehmet Arpacıoğlu	Müteahhit
Münür Turunç	Tüccar
Kemal Özçoban	Avukat
İhsan Genel	Tüccar

¹⁵³ Mahir Erkmen, "Belediye Seçiminde Nasıl Hareket Etmeliyiz?", *Haber*, 25 Mayıs 1946, nr. 2686, s. 1;

"Belediye Seçimi", *Haber*, 30 Mayıs 1946, nr. 2687, s. 1.

¹⁵⁴ "Memlekette dün alınan seçim neticeleri", *Cumhuriyet*, 29 Mayıs 1946, nr. 7824, s. 1,2.

¹⁵⁵ "Belediye Seçimi", *Haber*, 30 Mayıs 1946, nr. 2687, s. 1.

¹⁵⁶ Hüseyin Haşim Tiryakioğlu, 1929-1940 yılları arasında, Afyonkarahisar'da tek parti döneminin değişmez Belediye Başkanı olarak görev yapmıştır. Latif Daşdemir, "Cumhuriyet Döneminde Afyon", *Anadolu'nun Kilidi Afyon*, Yay. Haz. Muzaffer Uyan vd., Afyon Valiliği Yay. No. 21, Semih Ofset Matbaacılık, Afyon 2004, s. 138.

Mustafa Sinanoğlu	Tüccar
Mustafa Kocaşaban	Demirci
Kâzım Şensoy	Tüccar
Asım Karateke	Tüccar
Abdullah Nurata	Eczacı
Celâl Büge	Su Şirketi Müdürü
Emin Çankal	Otelci
Behçet Göktan	Tüccar
Bekir Olgun	Kunduracı
Abdurrahman Helvacıoğlu	Tüccar
Ahmet Sarısoy	Simsar
İbrahim Arttırma	Peynirci
Halit Şensoy	Terzi
Hamdi Boğator Kerimoğlu	Çiftçi
Hüseyin Özgüven	Buğdaycı
Bekir Gülle	Kasap
Galip Demirer	Tüccar
Hasan Camgöz	Matbaacı
Cemil Aşçı	Demirci

DP listesinden Belediye Meclis üyeliğini kazanan İbrahim Arttırma, askerliğini yapmakta olduğu için, seçim kurulunca seçilmesi uygun görülmedi. Onun

yerine, CHP listesinden en çok oy alan Tevfik Isca'nın Belediye Meclis üyeliği kabul edildi¹⁵⁷.

DP listesinden, Belediye Meclisi üyeliğine seçilen Halil Hilmi Bozca ise bir önceki seçimlerde CHP listesinden Belediye Meclisi üyeliğine seçildiği halde 3 Mayıs 1946'da meclis üyeliğinden istifa ederek DP listesinden aday olmuştu¹⁵⁸.

Belediye meclisindeki yedek üyeliklerin tamamına yakını ise CHP adayları kazandı¹⁵⁹.

Afyon Belediye Başkanlığı'nı, DP seçimlere girmemesine rağmen, DP listesinden kazanan Hüseyin Tiryakioğlu'nun görevi, İçişleri Bakanlığı tarafından, 3 Temmuz 1946'da onaylandı¹⁶⁰.

Afyon şehir merkezinde, Belediye Meclisi üyeliklerinin tamamını DP kazandığı halde, ilçelerde ise bunun tersi bir durum söz konusu oldu. Nitekim Şuhut dışındaki bütün ilçelerde CHP adayları seçimi kazandı¹⁶¹.

Afyon ve ilçelerinde belediye seçimlerine ait katılım istatistiği Tablo 4 de verilmiştir¹⁶².

Tablo 4. 1946 Belediye Seçimleri'ne Afyon ve İlçelerindeki Katılım Oranı

BELEDİYENİN ADI	NÜFUSU	SEÇMEN ADEDİ	SEÇİME KATILANLAR	YÜZDE ORANI
AFYON	29038	12447	9594	% 76
Bolvadin	9831	5447	3000	% 55
Emirdağ	5489	2626	1883	% 71.3
Dinar	4622	2163	1784	% 82
Sandıklı	7567	4427	2666	% 60
Şuhut	4285	2674	1837	% 68

¹⁵⁷ "Belediye Seçimi", *Haber*, 30 Mayıs 1946, nr. 2687, s.1.

¹⁵⁸ "Afyon Belediye Başkanlığından", *Haber*, 22 Nisan 1946, nr. 2676, s. 1.

¹⁵⁹ "Belediye Seçimi", *Haber*, 30 Mayıs 1946, nr. 2687, s. 1.

¹⁶⁰ BCA BÖKM K, Fon Kodu: 30. 10.0.0, Yer No: 184. 23. 15.

¹⁶¹ "Belediye Seçimi", *Haber*, 30 Mayıs 1946, nr. 2687, s. 1.

¹⁶² BCA BÖKM K, Fon Kodu: 30. 10.0.0., Yer No: 82. 540. 1.

Bayat	2591	1230	958	% 77.8
Çay	4469	2685	2305	% 85
TOPLAM	67892	33699	24027	% 71

26 Mayıs'ta yapılan belediye seçimlerinde, 33.699 seçmenden 24.027'si oy kullanmıştır. Afyon'da belediye seçimlerine genel katılım oranı % 71'dir. Afyon Merkez ilçesinde, 12.447 seçmenden 9594'ü oy kullanmış, seçime katılım oranı %76 olmuştur. En az oy 958 ile Bayat ilçesinde kullanılmıştır. Ancak, seçime katılım oranı, % 77,8 gibi yüksek bir orandır. Afyon'da seçime katılım oranının en yüksek olduğu yer, 2685 seçmenden, 2305'inin oy kullandığı, % 85'lik katılım oranına sahip Çay ilçesidir. Seçime katılım oranının en düşük olduğu yer ise 5447 seçmenden 3000'inin oy kullandığı, % 55'lik katılım oranına sahip Bolvadin ilçesidir¹⁶³.

26 Mayıs 1946 belediye seçimlerinde haksızlıklar ve usulsüzlükler yapıldığı ile ilgili DP tarafından hazırlanan, 26 Mayıs Seçimleri adlı broşürde, Afyon ile ilgili şu bilgiler yer almıştır:

“Belediye reisi Demokratların intihaba (seçime) iştirak etmediklerini (katılmadıklarını) beyanla onlar adına kullanılmak istenen oy kâğıtlarının kabul edilmeyeceği açıkça bildirmiş, komisyonlara böylece emir vermiş, bu vaziyeti gören ve işiten taraftarlarımız bu durumu önleyemediklerinden kaymakama başvurmuşlar, o da reisin dediğini tekrarlamış bu sebeple ve partinin de sandıklar başındaki temsilcilerini çekmesi neticesi olarak seçmenler üzerinde bir sinirlilik husule gelmiş (çıkış), birçok seçmenler belediye önüne toplanarak reisi istemeyiz diye bağırılmışlar, bu sırada belediyenin kapısı kapatılmış, reis toplu insanlar üzerine pencereden su testisi vesaire atmıştır. Bundan büsbütün sinirlenen bir kısım yurttaşlar kapı önündeki kanepeleri alıp kapıya vurmak suretiyle zorlamışlar, yukarıya çıkarak reisin kapısına dayanarak içeriye girmişler, kendisini alıp aşağıya indirmişler, jandarma komutanının tedbirli hareketi sayesinde başka hadiseye (olaya), mahal vermeden iş önlenmiştir. Bu yüzden on kadar vatandaş reisi dövmek, resmi binaya hasar yapmaktan sanık ve tutuklu olarak muhakeme edilmektedir.

İşi ilerletmek ve arkadaşlardan bazılarını olayın müşevvik (kışkırtan) ve muharriki (tahrik edeni) saymak yolundaki hareketler hala önlenememiştir.

Müteşebbis heyetimizden tutuk yoktur. Bu hadise yüzünden Bolvadin müteşebbis heyetimiz çok muztarib (sıkıntılı) bir durumdadır”¹⁶⁴.

¹⁶³ BCA BÖKM K, Fon Kodu: 30. 10.0.0., Yer No: 82. 540. 1.

¹⁶⁴ DP Genel İdare Kurulu Başkanlığı, a.g.e., s. 20-21.

Afyon’da gerçekleşen belediye seçimleri sonrasında, seçimle ilgili kanunsuzluklar görülerek Danıştay tarafından bu seçim iptal edilmişti. Danıştay, seçim evrakını incelemesi sonrasında bir idari mahkeme sıfatı ile kanunsuzluklar tespit etmişti. Bu nedenle Afyon’daki belediye seçimlerinin yenilenmesi kararını almıştı¹⁶⁵.

4. 21 TEMMUZ 1946 MİLLETVEKİLİ GENEL SEÇİMLERİ

DP’nin kuruluşundan sonraki ilk birkaç ay, DP ve CHP ilişkileri dostça oldu. Hatta görece olarak durgun geçen ilk üç aydan sonra DP’nin birden büyümeye başlaması, CHP yöneticilerini bazı önlemler almaya yöneltti. Bayar’ın ifade ettiğine göre, CHP, ülkeyi 23 bölgeye ayırarak her birine bir parti müfettişi gönderme gereği duydu. Bayar, “Bu parti müfettişleri, gittikleri bölgede CHP’den DP’ye doğru başlayan akımı durdurmaya, illerde devlet idaresini DP’ye karşı kullanmaya çalışıyorlardı” dedi.¹⁶⁶ CHP, DP’nin bu hızlı büyümesi karşısında ilk olarak Belediye seçimlerinin erkene çekilmesi kararını aldı.

29 Nisan 1946’da oldukça çetin geçen tartışmalar sonrasında, Eylül 1946’da yapılacak olan belediye seçimlerinin bir defaya mahsus olmak kaydıyla erkene alınması, TBMM’nde kabul edildi.¹⁶⁷ Bu gelişmelerin ardından CHP, 10 Mayıs 1946’da Olağanüstü Kurultayı’nı topladı. Bu Kurultay’da CHP tarafından şu önemli kararlar alınmıştır:

- 1-Tek dereceli seçimi kabul için parti programında bazı değişiklikler yapıldı.
- 2-Cemiyetlerin ve partilerin sınıf esasına göre kurulmasını yasaklayan, Cemiyetler Kanunu’nun 22’nci maddesinin kaldırılması kararlaştırıldı.
- 3-“Milli Şef” ifadesi ve “Değişmez Başkan” lık kaldırıldı. Bundan sonra Parti Genel Başkanı her dört yılda bir Kongre tarafından seçimle atanacaktı.
- 4-CHP içinde bağımsız grup sistemi kaldırılacaktı.
- 5-Yeni seçim kanunu kabul edilince, meclis eski kuvvetini kaybedecek, yani yeni seçimlerin yapılması gerekecekti¹⁶⁸.

¹⁶⁵ Mahir Erkmen, “ Yeni Belediye Seçimi”, *Haber*, 6 Ocak 1947, nr. 2746, s.1.

¹⁶⁶ Kabasakal, a.g.e., s. 172.

¹⁶⁷ TBMM, TD, D. VII, C. 22, T. 3, 29 Nisan 1946, s. 214-237.

¹⁶⁸ Yeşil, a.g.e., s.20; Giritlioğlu, a.g.e., s. 160-161.

Kurultay kararlarından ikinci madde oldukça önemlidir, çünkü Cumhuriyet idaresinde geç de olsa işçilerin örgütlenmesine kanunen izin verilmiştir. Ancak daha sonraki dönemlerde işçilerin önüne birçok engel konulmuştur.

Milletvekili Seçimleri'nin de erkene çekilmesi ihtimalinin olduğu, CHP'nin Olağanüstü Kurultayı'nda belli oldu. İnönü, Olağanüstü Kurultay konuşmasında erken seçimin gerekçelerini açıklayarak, iç ve dış politika meselelerini, özellikle dünyanın karışık halini dile getirdi. İstikrarlı bir meclis ve hükümetin erken seçimle kurulacağından bahsetti. Ulus gazetesinin başyazarı Falih Rıfkı Atay'ın düşüncesine göre de, milletvekili seçimlerinin erkene alınmasının gerekçesi şu şekildedir:

“Küçük bir azınlığın parlamento da yarattığı tereddüt ve güvensizlik havasını durulaştırmak ve memleketi dört yıllık tam bir kararlılık düzenine kavuşturmak” oldu. CHP'nin erken seçim gerekçesi olarak bunları göstermesi tek başına yeterli değildi. Hatta öne sürülen gerekçelerin çoğu muğlâktı. “Asıl sebep”, DP bütün yurt düzeyinde teşkilatlanmadan ve kuvvetlenmeden bir “baskın seçim” yapıp, CHP'yi dört yıl daha iktidarda tutmaya devam etmektir. Bu konuda Cumhuriyet Gazetesi'nde Nadir Nadi'de düşüncelerini şu şekilde dile getirmiştir: “DP'nin gelişmesi hızlı oldu. Durumu yakından izleyen CHP ileri gelenleri telaşlanmaya başladılar. Elleri kolları bağlı beklemek doğru değildi. Bir şeyler yapmak, harekete geçmek gerekiyordu. Seçimleri öne almayı düşündüler”¹⁶⁹. CHP Kurultayı'nda sınıf esasına dayanan partilerin kurulmasına izin çıkması kararı üzerine, ilk olarak 14 Mayıs 1946'da Türkiye Sosyalist Parti'si kuruldu¹⁷⁰.

CHP iktidarı tarafından hazırlanan Seçim Kanunu tasarısı, 31 Mayıs'ta, TBMM'ne sunuldu. İçişleri Bakanı Hilmi Uran, tasarıya göre; seçimlerin tek dereceli ve bir günde yapılacağını söyledi¹⁷¹. Ayrıca tasarıya göre seçimler, “açık oy, gizli sayım” yöntemiyle yapılacaktı. Sayım yapıldıktan sonra da seçmen pusulaları yakılacaktı. DP'liler, oy gizliliğini ve güvenliğini sağlayamadığı ve toplumun bütün kesimlerinin düşüncelerinin, TBMM'ye yansıtılmasına imkân vermediği

¹⁶⁹ Kocabaş, a.g.e., s. 425.

¹⁷⁰ Çağatay Benhür, “1945-1946 Yıllarında Türkiye'de Politik Gelişmelere Genel Bakış”, *Journal of Qafqaz University*, Number 24, 2008 s. 37.

¹⁷¹ TBMM, TD, D. VII, C. 23, T. 3, 31 Mayıs 1946, s. 246.

gerekçesiyle tasarıya karşı çıktılar. DP'liler, seçim güvenliğinin, yargı tarafından sağlanmasını ve nispi temsil sisteminin¹⁷² kabul edilmesini savundu¹⁷³.

Kanun tasarısı, 5 Haziran 1946'da mecliste, çoğunluk tarafından kabul edilerek, 4918 sayı ile kabul edildi. Tasarıya, DP'lilerden Adnan Menderes olumlu, Emin Sazak ise olumsuz oy kullandı. Böylece Osmanlı İmparatorluğu döneminden başlayarak süren iki aşamalı seçim sistemi sona erdi¹⁷⁴. 5 Haziran 1946'da kabul edilen yasa, tek dereceli seçime imkân vermekte ve 40.000 nüfus için bir temsilci seçilmesini öngörmekteydi. Aynı yasa, seçim kurullarının atanmış kişiler yerine belediye meclisi üyelerinden oluşmasını, seçmenlerin oylarını kapalı zarf içinde sandığa atmalarını ve adayların tasnif sırasında gözlemci bulundurabilmelerini de hükme bağladı¹⁷⁵.

10 Haziran 1946'da da, TBMM'nde, 381 kabul oyu ile Milletvekili Genel Seçimleri'nin erkene alınması kabul edildi ve şu şekilde açıklanmıştır: "Memleket idaresi ve politikasını içerde ve dışarıdan kararlı bir hale getirmek için yeni seçimlerin 21 Temmuz 1946'da yapılmasına karar verdik." Karar 3 Temmuz 1946'da ilan edildi¹⁷⁶.

VII. Dönem TBMM'nin görev süresi, 31 Ekim 1947'de biteceğinden seçim kanununun değiştirilmesi ve seçimlerin erkene alınması kararından dolayı, TBMM 14 Haziran 1946'da tatile girdi. 1946 Milletvekili Genel Seçimi'ne CHP, DP ve MKP gibi üç büyük partiden başka, irili ufaklı bütün partiler katıldı¹⁷⁷. Seçime katılan diğer partiler, Liberal Demokrat Parti (LDP), Türkiye İşçi ve Çiftçi Partisi (TİÇP) ve Yalnız Vatan İçin Partisi (YVİP) oldu¹⁷⁸. Bu erken seçim kararını da, aynı belediye seçimlerinde yaptığı gibi boykot etmeyi düşünen DP idarecileri, parti örgütlerine danışmaya karar verdi. Bu konuyu konuşmak için 15 Haziran'da Ankara'da, bir nevi gayri resmi küçük bir kongre toplandı¹⁷⁹. Böylece, 15 Haziran'da

¹⁷² Nisbi temsil sisteminin esası, çoğunluk sisteminin adil olmayan sonuçlarını ortadan kaldırmak ve her siyasi partiye, sayıca gerçek değerine eşit olmasa bile, büyük ölçüde orantılı olarak temsil hakkı sağlamaktır. Atar, a.g.e., s. 13.

¹⁷³ TBMM, TD, D. VII, C. 23, T. 3, 31 Mayıs 1946, s. 245-284.

¹⁷⁴ Şerafettin Turan, *Türk Devrim Tarihi*, 4. Kitap, Bilgi Yay., Ankara 1999, s. 227.

¹⁷⁵ Tekeli, a.g.m., s. 1803.

¹⁷⁶ Çolak, a.g.m., s.777.

¹⁷⁷ Tökin, a.g.e., s. 80.

¹⁷⁸ Erol Tuncer, *1950 Seçimleri*, Tesav Yay., Ankara 2010, s. 7.

¹⁷⁹ Eroğul, a.g.e., s. 37.

yapılan Genel Merkez-Taşra Teşkilâtları toplantısında, DP'nin seçimlere girmesi kararı alındı¹⁸⁰.

DP'nin seçime girme kararını etkileyen noktalar; iktidarın gerektiği takdirde çok partili hayata geçici bir süre ara verileceği tehditleri ve TBMM'de muhalefetin de tanınacak olması gibi etkenlerdi¹⁸¹.

DP, 16 Haziran'da seçimlere katılmaya karar verdikten sonra, 19 Haziran 1946'da bir beyanname yayınladı. Bu beyannamede, CHP'nin memlekette ciddi bir muhalefet istememesi, antidemokratik yasaların değiştirilmemesi ve vatandaşların vereceği oyların güvence altına alınmaması üzerinde duruldu. Özellikle, devlet ve parti başkanlığının birleşmesinden doğan güçlükler, DP için ilk sırada yer aldı. Ancak bütün bu olumsuzluklara rağmen, DP seçimlere katılmaya karar verdiğini açıkladı. DP'nin bu açıklamaları üzerine, seçim mücadelesi oldukça gergin bir şekilde başladı. Kuruluşundan bu yana henüz tüm il ve ilçelerde teşkilatlanmasını tamamlayamamış olan DP, bu eksikliklere rağmen çok etkili bir seçim kampanyası başlattı¹⁸².

DP'nin yapılacak seçimlere katılma kararı almasının ardından, 17 Haziran 1946'da MKP'de, İstanbul Beşiktaş'taki parti merkezinde, il ve ilçe delegeleriyle bir toplantı yaptı. Toplantı da partinin seçime katılıp katılmayacağı görüşüldü. Sonuç olarak parti, milletvekili genel seçimlerine katılma kararı aldı. MKP, bir beyanname yayınlarak seçimlere katılacaklarını, bu nedenle parti teşkilatının yapması gerekenleri, özellikle adayların seçiminde uyacakları esasları belirledi. Seçimde "ahval ve şariat ne olursa olsun", sonuna kadar seçim mücadelesine devam edileceği ve hiçbir şekilde seçimleri boykot kararı almayacakları belirtildi¹⁸³.

Seçim propagandasına DP hızlı başladı. Eski seçimlerin durgun ve sakin havasına alışan Türk Milleti, birdenbire büyük meydan mitingleri, ayağına kadar gelen politikacı tipi, yol yapma, su getirme gibi vaatlerle karşılaştı. DP'nin uyguladığı seçmenlerle doğrudan iletişim kurmak, diğer yöntemlere göre daha etkili ve ekonomik bir yöntemdi. Bu tür propagandalar ise CHP açısından oldukça yeni ve

¹⁸⁰ Yücel, a.g.e., s. 55.

¹⁸¹ Özüçetin, a.g.m., s. 771.

¹⁸² Turan, *Türk Devrim Tarihi*, s. 228; Ahmed Emin Yalman, *Yakın Tarihte Gördüklerimiz ve Geçirdiklerimiz*, Hz: Erol Şadi Erdinç, C. 2, Özener Matbaacılık, İstanbul 1997, s. 1360-1361.

¹⁸³ Haytoğlu, a.g.m., s. 787.

korkutucuydu¹⁸⁴. DP'nin alışılmadık propaganda çalışmalarının artması üzerine, partiler arasındaki sözlü münakaşalar da arttı. DP'li Refik Koraltan tarafından Konya'da yapılan konuşmada: "Bu memlekette yapılan güzel işlerin tapu senedi Halk Partisi adına tescil ettirilemez. Ne yaptıysa millet yaptı. Zümre saltanatını yaşatmak isteyen bazı gafilleri doğru yola getirmek için yılmadan, mücadele edeceğiz" demesi üzerine, CHP'li Falih Rıfkı Atay: "Demokrat Parti bir siyasi parti olmaktan çıkmıştır. Bu bir yıkıcılar ve intikamcılar hareketidir" diyerek oldukça ağır bir şekilde DP'yi suçlamıştır¹⁸⁵.

DP'nin seçim propagandasında, geçmişin yetersizlikleri ve CHP iktidarının başaramadıkları ilk sırada yer aldı. DP, yapmayı vaat ettiklerinden çok, geçmişte yapılanlar ve bu yapılanların yetersizliği üzerinde durdu. Propaganda üslûbu ise yumuşaktı. DP'nin propagandası geçmişin sıkı bir eleştirisine dayanmasına rağmen, yapılan eleştirilerin sert bir dille olmaması için önlem alınmış gibiydi. DP üzerine yapılan baskılar ve haksızlıklar, hürriyetin önemi, demokrasinin gereği, milli iradenin uygulanması gibi konular ön planda yer aldı. Özellikle milli irade, "milletin kendi kendini idare davası" olarak sunuldu¹⁸⁶. DP tarafından seçim çalışmaları sırasında kullanılan "Yeter, söz Milletindir" sloganı da halk tarafından çok beğenildi ve parti tarafından her gittikleri yerde kullanıldı. Bu gelişmeler karşısında, CHP çevrelerinin halk üzerindeki baskısı da gün geçtikçe artmaya başladı¹⁸⁷.

CHP'nin seçim çalışmaları ise tek parti döneminde halkın alışık olmadığı bir şekilde yapıldı. CHP milletvekili adayları köylere dağılmışlardı. Milletvekili adaylarını görmeye alışık olmayan halk, bu alışılmadık durumun DP sayesinde olduğunu düşünmesine neden oldu¹⁸⁸. Bunun yanında CHP, DP'lileri, halk mahkemeleri kurup "zalimleri" mahkûm ettirmekten, zenginlerin malını bölüşmekten söz ederek, esas amaçlarının CHP'yi yıkmak olduğunu belirtti. CHP, DP'nin Arap harflerinin yeniden kabulü ile ezanın Arapça okunması gibi vaatlerde bulunmasını dini siyasete alet etmekle suçladı¹⁸⁹.

¹⁸⁴Yusuf Devran, *Mesaj, Strateji ve Taktikler Siyasal Kampanya Yönetimi*, And Yay., İstanbul 2003, s.211;

Yücel, a.g.e., s.55.

¹⁸⁵ "Ağır ithamlar ve acı tarizler başladı", *Cumhuriyet*, 4 Temmuz 1946, nr. 7860, s. 1.

¹⁸⁶ Koçak, *İktidar ve Demokratlar*, s. 470-471.

¹⁸⁷ Emin Karakuş, *40 Yıllık bir gazeteci gözü ile İşte Ankara*, Hür Yay., İstanbul 1977, s. 122.

¹⁸⁸ Goloğlu, a.g.e., s. 63.

¹⁸⁹ Karpat, a.g.e., s. 142.

Partilerin seçim çalışmaları doğrultusundaki bir diğer hareketi ise karizmatik liderler sayesinde güçlenmekti. DP ilk olarak, İsmet İnönü'nün adını listelerine koymak istedi. CHP'de bundan memnun olmayacağını gösterdi. Bunun üzerine DP, Fevzi Çakmak'a müracaat etti. Fevzi Çakmak'ın DP adaylığını kabul etmesi ve siyaset sahnesine çıkması Milli mücadelenin iki önemli kahramanının birbirine rakip hale gelmesine neden oldu. Bu şekilde başlayacak rekabet orduya yayılabildi¹⁹⁰.

Seçim günü yaklaştıkça, başta DP olmak üzere tüm muhalefet partilerinden ve bağımsızlardan kaynaklanan baskı iddiaları artmaya başlamıştı. Başbakan Şükrü Saraçoğlu, 8 Temmuz'da yaptığı konuşmasında bütün memurların tarafsız davranmak zorunda olduklarını bir kez daha söylemiştir. Bunu izleyen günlerde 10 Temmuz'da, DP'de bir bildiri yayınlamıştır. Bu bildiride şu ifadeler yer almıştır: *“İktidar partisi, ne pahasına olursa olsun, muhalefete yer vermemek kararındadır. Uğradığımız yasa dışı davranışların meydana getirildiği ciddi durum karşısında baskılardan ve bunların doğuracağı sonuçlardan korunmak amacıyla seçimlerden çekilmek hatıra gelebilirse de, böyle bir davranışta bulunmamayı ulusal çıkara daha uygun buluyoruz”*. Muhalefetin bu yaklaşımı, bütün baskı iddialarına karşı, 1946 sonrası iktidarının meşruluk temelinden kuşku duyulmaması sonucuna neden olmuştur. Seçim dönemi başladıktan sonra şikâyetler daha da artmıştır. 1946 seçimlerinde iktidarın, muhalefete yönelttiği en büyük suçlama “Komünistlerin ve Moskova'nın çizgisinde” oldukları yönündedir. Nitekim bu suçlamadan DP listesinde aday olan Mareşal Fevzi Çakmak bile nasibini almıştır¹⁹¹.

Milletvekili Genel Seçimleri öncesindeki çalışmalarda, CHP, kendilerinin Atatürk'ün partisi olduklarını, cumhuriyeti kurma onurunun kendilerinde bulunduğunu ve bağımsızlığı dile getirmekteydi. DP ise tek parti döneminin ağır toplumsal ve ekonomik şartlarını dile getirerek ve dini motifleri kullanarak, CHP'nin iktidarı döneminde devletin dini konulara ve uygulamalara müdahale ettiği üzerinde

¹⁹⁰ Goloğlu, a.g.e., s. 130-133; Asım Us, 1930-1950 Atatürk, İnönü, İkinci Dünya Harbi ve Demokrasi Rejimine Giriş Devri Hatıraları, Doğruluk Matbaası, İstanbul 1966, s.680.

¹⁹¹ Mareşal Fevzi Çakmak, 21 Temmuz 1946 Genel Seçimleri'nde, İstanbul Bağımsız Milletvekili olarak seçildi. Zekeriya Sertel, Cami Baykurt ve Tevfik Rüştü Aras kurulmasını amaçladıkları İnsan Hakları Derneği'nin başkanlığını Çakmak'a teklif ettiler ve o da kabul etti. 17 Ekim 1946'da İstanbul Valiliğine Çakmak'ın imzasıyla verilen dilekçe sonrasında İnsan Hakları Derneği kuruldu. Derneğin kurucularının, aşırı solcu kişiler olması ve Çakmak'ın bu kişilerle bir arada bulunmasına kimse akıl erdiremedi. Çakmak, komünist olarak görülme de saf ve yaşlı bir insan olduğu düşünölmeye başladı. CHP'liler; Mareşal'in komünistlere alet olduğu yolunda çok sayıda propaganda ve yayın yaptılar. Goloğlu, a.g.e., s. 130-133; Us, a.g.e., s.680; Çavdar, a.g.e., s. 412.

durmaktaydı. CHP ise DP'nin bu söylemlerine elinden geldiğince karşılık vermeye çalışmaktaydı¹⁹².

DP kurucularından olan Adnan Menderes, yapılan seçim çalışmaları ile ilgili şu ifadeleri kullanmıştır:

16 Haziran 1946'dan itibaren seçim hazırlıkları için var gücümüzle çalışmak mecburiyetindeydik. Dört komisyon kuruldu. Bir taraftan hazırlıkları gözden geçiriyor; bir taraftan da ülkenin her tarafında vatandaşlarla toplantılar düzenliyor, mitingler tertipliyorduk. Bu seçimler Cumhuriyet tarihimizin en kritik seçimleri olacaktı. Çünkü artık tek partinin göstermelik listesi ile vatandaşların oyları sayılmayacak; çok partili hayatın gereği olan serbest ve âdil bir sistemle milletin dediği olacaktı¹⁹³.

Türkiye tarihinin ilk tek dereceli, açık oy, gizli tasnif ve basit çoğunluk ilkelerine göre yapılan seçimi 21 Temmuz 1946'da gerçekleştirmiştir¹⁹⁴. Seçimlerden sonra 23 Temmuz 1946'daki, Cumhuriyet Gazetesi'nin haberinde de; seçimin genel sonucunun henüz belli olmadığı aktarılmıştır. Ayrıca İstanbul'da, İzmir'de, Aydın'da, Manisa'da, Konya'da ve diğer bazı seçim bölgelerinde oyların tasnifi konusunda suiistimaller olduğu şüpheleri ileri sürülmüş ve bütün bunların yanında DP'nin, seçim mazbatalarının değiştirildiğini söyleyerek durumu protesto etmesinden de bahsedilmiştir¹⁹⁵.

24 Temmuz 1946' da ilk açıklamalara göre, Milletvekili Genel Seçimleri'ni, İstanbul dâhil 63 vilâyette, 395 CHP adayı, 66 DP adayı ve 4 bağımsız aday kazanmıştı¹⁹⁶. Ancak kesin durum belli olunca, TBMM'nin VIII. Dönemine, CHP'den 397, DP'den 61 ve bağımsız 7 milletvekilinin girdiği anlaşıldı¹⁹⁷. Fakat DP'liler tarafından bu rakamlar kabul edilmedi ve seçim sonuçlarına tepki gösterildi. Tepkilerinin gerekçesi, DP'li sandık temsilcilerinin verdikleri bilgiler de, seçimleri 279 DP ve 186 CHP adayının kazanmış olmasıydı. DP'lilere göre, CHP, 1946

¹⁹² Leyla Kırkpınar, "Demokrat Parti ve Muhalefet Stratejisi", *Dokuz Eylül Üniversitesi Çağdaş Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi*, S.1, 2002, s. 95.

¹⁹³ Taşkın Tuna, *Adnan Menderes'in Günlüğü*, Şûle Yay., İstanbul 2010, s. 22.

¹⁹⁴ Hikmet Bila, *Sosyal Demokrat Süreç İçinde CHP ve Sonrası*, Milliyet Yay., 1987, s. 159.

¹⁹⁵ "Seçimin Umumi Neticesi Henüz Meçhul", *Cumhuriyet*, 23 Temmuz 1946, nr. 7879, s. 1.

¹⁹⁶ "Seçimin Umumi Neticesi", *Cumhuriyet*, 24 Temmuz 1946, nr. 7880, s. 1.

¹⁹⁷ 1946 Milletvekili Genel Seçimleri'nin sonuçları hakkında, kaynaklarda farklılıklar söz konusudur. Seçim sonuçları, bir kaynaktan, CHP'den 403, DP'den 54 ve bağımsız 8 milletvekili olarak verilirken, bir başka kaynaktan, CHP'den 395, DP'den 66, Bağımsız 4 milletvekili seçildiği şeklinde aktarılmaktadır. Biz metin içerisinde, 1946 seçim sonuçlarını, güvenilirliği bakımından, TÜİK'in kabul ettiği rakamları kabul ederek aktardık. Türkiye İstatistik Kurumu; *Milletvekili Genel Seçimleri 1923-2007*, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara 2008, s. 7; Goloğlu, a.g.e., s. 65; Erer, a.g.e., s. 340.

seçimlerinde tek parti döneminin alışkanlıklarını sürdüren bir seçim stratejisi uygulamıştı¹⁹⁸.

Cumhuriyet tarihimizin ilk çok partili ve tek dereceli bu seçimi, birçok tartışmayı da beraberinde getirmiştir. 1912 yılında İttihat ve Terakki'nin kazandığı “sopalı seçim” den pek farkı olmayan 1946 Seçimleri tarihimize şaibeli seçim olarak geçmiştir. 1946 Seçimlerinde o kadar çok hile tespit edilmişti ki, bu hileler günlerce, hatta yıllarca meclis kürsüsünden köy kahvelerine kadar her yerde konuşulmuştur. Kısaca, “Seçimleri DP, mazbataları CHP kazandı” iddiaları, DP'nin iktidarı boyunca da devam etmişti¹⁹⁹.

5. AFYONKARAHİSAR'DA 21 TEMMUZ 1946 MİLLETVEKİLİ SEÇİMLERİ

10 Haziran 1946'da, TBMM'nde milletvekili seçimlerinin erkene çekilmesi kararı alınması zerine, 14 Haziran'da TBMM tatile girdi. Partiler, milletvekili genel seçimleri için yoğun bir faaliyet dönemine başladı²⁰⁰. DP, seçimlerin erkene alınması kararı üzerine seçimlere katılıp katılmama konusu üzerinde görüşmek için 15 Haziran 1946'da parti kurulunu topladı ve seçime girme kararı aldıklarını açıkladı. Seçimlere katılma kararı alan DP, teşkilatlanmasını tamamladığı her yerde seçim faaliyetlerine başladı²⁰¹.

DP, 7 Ocak 1946'da kurulduktan sonra hızlı bir şekilde teşkilatlanmıştır. DP'nin Afyon'daki teşkilatlanma tarihleri Tablo 5'de verilmiştir²⁰².

¹⁹⁸ Cemil Koçak, *Geçmişiniz İtinayla Temizlenir*, İletişim Yay., İstanbul 2011, s. 529; Kabasakal, a.g.e., s. 173.

¹⁹⁹ Yücel, a.g.e., s. 56.

²⁰⁰ olak, a.g.m, s. 777.

²⁰¹ zetin, a.g.m., s. 771; Eroğul, a.g.e., s. 37.

²⁰² BCA CHP K, Fon Kodu: 490. 1.0.0., Yer No: 847. 351. 2.

Tablo 5. DP'nin Afyon ve İlçelerindeki Teşkilatlanma Tarihleri

Afyon	Merkez	5 Mayıs 1946
Afyon	Bolvadin	11 Nisan 1946
Afyon	Emirdağ	11 Nisan 1946
Afyon	Dinar	11 Şubat 1947
Afyon	Sandıklı	11 Şubat 1947
Afyon	Şuhut	11 Şubat 1947

Milletvekili Seçimleri'nin erkene alınması kararı sonrasında Afyon'da da seçim propagandaları başlamıştı. Türkiye genelinde olduğu gibi, Afyon'da da siyasi propaganda çalışmalarında CHP ve DP diğer partilere göre daha çok öne çıkmıştı²⁰³.

Belediye Seçimleri'nin sonucuna göre: Afyon'da DP'nin milletvekili genel seçimlerini de kazanma ihtimali yüksek görünmekteydi. Bu gerekçeler, CHP'nin, seçim faaliyetleri ve propagandasına büyük bir önem vermesi gerektiğini düşünmesine neden olmuştu²⁰⁴.

DP'nin kuruluşunun ardından sakin geçen ilk üç aydan sonra hızla büyümeye başlaması, CHP yöneticilerini ülke genelinde bazı önlemler almaya yöneltti. Bayar'ın ifade ettiğine göre: CHP, ülkeyi 23 bölgeye ayırarak her birine bir parti müfettişi gönderme gereği duydu. Bayar, "Bu parti müfettişleri, gittikleri bölgede CHP'den DP'ye doğru başlayan akımı durdurmaya, illerde devlet idaresini DP'ye karşı kullanmaya çalışıyorlardı" demiştir²⁰⁵. Bayar'ın bu açıklamalarının daha sonraki dönemlerde meydana gelen gelişmeler doğrultusunda, kısmen doğru olduğu kanaatindeyiz.

²⁰³ Tevfik Sadullah, "Afyon'da seçim neticesi ne olacak?", *Cumhuriyet*, 12 Temmuz 1946, nr. 7868, s. 1, 3.

²⁰⁴ Aynı yer, s. 3.

²⁰⁵ Kabasakal, a.g.e., s. 172.

CHP'nin Afyon'daki güçlü isimlerinden Ali Çetinkaya'nın karşısına çıkardığı isimlerden biri olan DP milletvekili adayı Sadık Aldoğan'ın seçim faaliyetleri, CHP tarafından yakından takip edildi. Afyon Valisi Şefik Bicioğlu'nun, 17 Haziran 1946'da şifreli olarak, CHP Genel Merkezi'ne gönderdiği yazıdan öğrendiğimize göre: Afyon Askeri Mıntıka Komutanı General Sadık Aldoğan, milletvekilliği adaylığını koymak için emekli olmak istemekteydi. Öteden beri hükümetin faaliyetlerini eleştiren bu komutan, devir ve teftiş gibi çeşitli nedenlerle gittiği ilçelerin kaymakam ve belediye başkanları ile bir takım yersiz, lüzumsuz siyasi tartışmalarda bulunmaktaydı. Ayrıca son günlerde eleştirilerinin amacını aşarak idareyi azarlama şeklini alan bir takım açıklamalarla, şahsi propagandalara girişmişti. CHP açısından, komutanın devir ve teftiş adı altında askeri hizmete mahsus otomobille, üniformalı olarak yaptığı bu faaliyetleri ve toplum düzenini karıştırıcı açıklamaları kanuna aykırı bir hareket teşkil etmekteydi. Bu nedenle de, Bicioğlu tarafından bu durumu önleyen tedbirlerin bir an önce alınması, gereken makamların dikkatlerinin çekilmesi ve konunun soruşturulması istenmişti²⁰⁶.

CHP, Afyon'daki seçim çalışmaları hakkında bilgi toplaması amacıyla, Eskişehir Bölge Müfettişi olan Konya Milletvekili Muhsin Adil Binal'ı görevlendirmişti. Muhsin Adil Binal, Afyon'a gelerek seçim çalışmalarının ne durumda olduğunu incelemiş ve DP'nin seçim çalışmaları hakkında bir rapor hazırlamıştır²⁰⁷.

Binal, 19 Haziran 1946'da hazırladığı bu raporda, Afyon'daki seçim çalışmaları hakkında Afyon Milletvekili Ali Taşkapılı ile görüşmelerde bulunmuş ve yaptığı incelemelerden bahsetmiştir²⁰⁸.

Bu raporda, DP'nin Afyon'daki seçim çalışmalarından ve Vali Bicioğlu gibi General Sadık Aldoğan'dan bahsedilmektedir. Binal'a göre; General Aldoğan, ilçe ve köylere giderek, halkı CHP aleyhine tahrik etmektedir. Hatta General Aldoğan'ın İnaz Köyü'nde yaptığı bir konuşmada “köylüler ahırlarda yatarken CHP'liler köşklere, konaklarda oturuyorlar, siz hükümete tonlarca buğday verdiğiniz halde bugün açsınız. Sizinle kimse ilgilenmiyor” şeklinde sarf ettiği sözlerden dolayı,

²⁰⁶ BCA BÖKM K, Fon Kodu: 30. 1.0.0., Yer No: 65. 401. 13.

²⁰⁷ BCA CHP K, Fon Kodu: 490.1.0.0., Yer No: 360. 1508. 1.

²⁰⁸ BCA CHP K, Fon Kodu: 490.1.0.0., Yer No: 360. 1508. 1.

General Afyon'dan derhal tasfiye edilmelidir²⁰⁹. Aldoğan, Afyon'dan hemen uzaklaştırılıp, yerine başka bir General gönderilmezse, siyasete karışan askeri otoritenin etkisi altında, Afyon halkının seçimlerde oylarını serbestçe kullanması mümkün olamayacaktır²¹⁰. Ayrıca Aldoğan, başta eşi ve kızı olmak üzere bütün subay ailelerinin oylarını, belediye seçiminde, DP listesine attırmıştı. Bunun dışında, Aldoğan'ın yaveri olan Üsteğmen Muzaffer Bey'in de, DP Belediye Başkan adayı Hüseyin Tiryakioğlu'nun damadı olmasından dolayı, onun da buradaki görevine son verilmelidir²¹¹.

Müfettişin izlenimlerine göre: DP'nin halkı olumsuz etkilemesine engel olabilmek için de Afyon Emniyet Teşkilatı'nın desteklenmesi ve buraya sivil emniyet memurlarının gönderilmesi gereklidir. Halkı CHP aleyhine aydınlatmak amacıyla, ihtiyaç duyulan aracın temini için gerekli olan para da Ali Taşkapılı adına gönderilmelidir²¹².

Belediye Seçimleri sırasında, CHP merkezine isimleri verilen memurlar dışında, Afyon Bayındırlık Müdürü ile Ziraat Bankası Müdürü'nün de buradan uzaklaştırılmalarının, görevleri dolayısıyla köylü üzerindeki etkileri düşünülerek çok yerinde bir karar olacaktır²¹³. Çünkü bahsedilen memurlar, DP'li kişilerdir. DP'ye yakınlıklarından ve halk üzerinde etkileri olmasından dolayı, CHP açısından Afyon'dan uzaklaştırılmaları son derece önemlidir.

Afyon'da Milletvekili Genel Seçimleri için hazırlıklar yapılmaya başlamıştı. 4918 Sayılı Milletvekili Seçim Kanunu'nun 20 inci maddesi gereğince, 24 Haziran 1946'da, Afyon vilâyet makamında, seçim komisyonu toplanmıştı. İl merkezi ile ilçelerden gelen ve seçim defterinin incelenmesi sonucunda düzenlenen tutanaklar üzerinde gereken görüşmeler yapılmıştı. İl nüfusu 319.237 olduğundan, adı geçen kanunun ikinci maddesine göre sekiz milletvekili seçilecekti²¹⁴.

Afyon seçim kurulu tarafından verilen ilanda da: milletvekili seçimi için seçmenlik şartlarına sahip, 22 yaşının üstü kadın ve erkek bütün vatandaşların

²⁰⁹ BCA CHP K, Fon Kodu: 490.1.0.0., Yer No: 360. 1508. 1.

²¹⁰ BCA CHP K, Fon Kodu: 490.1.0.0., Yer No: 360. 1508. 1.

²¹¹ BCA CHP K, Fon Kodu: 490.1.0.0., Yer No: 360. 1508. 1.

²¹² BCA CHP K, Fon Kodu: 490.1.0.0., Yer No: 360. 1508. 1.

²¹³ BCA CHP K, Fon Kodu: 490.1.0.0., Yer No: 360. 1508. 1.

²¹⁴ "Seçim İşleri", *Haber*, 27 Haziran 1946, nr. 2695, s. 1.

isimlerini gösteren defterlerin örnekleri hazırlandı. Bu defterler, 28 Haziran 1946 Cuma günü sabahı saat 8.00'den itibaren bucak ve köylerde ve merkezi mahallelerde, seçim büro merkezlerinde, tatil günleri hariç, 4 Temmuz 1946 Perşembe günü saat 18.00'e kadar altı gün süre ile asılı kalacağı duyuruldu. Ayrıca vatandaşların, defterlerin altı gün asılı kaldığı süre boyunca, isimleri, kimlikleri, defterlere yanlış veya iki defa yazılmış veya hiç yazılmamış olduğuna dair yazılı veya sözlü ileri sürecekleri itirazları seçim kuruluna yapmaları gerektiği belirtildi. Defterlerin kaldırılmasından sonraki itirazların dikkate alınmayacağı ifade edildi²¹⁵.

İl Merkez Seçim Kurulu, Afyon Valisi başkanlığında İl İdare Kurulu ile birlikte toplanmıştı. Bütün seçmenlerin oylarını bir günde kullanabilmelerini sağlamak amacıyla, mümkün olduğu kadar sayısı bin seçmeni geçmemek üzere seçim bürosu adı verilen seçim yerlerini belirlemişti²¹⁶.

Milletvekili Genel Seçimleri öncesinde partilerin seçim çalışmaları son derece önemlidir. Nitekim seçim çalışmaları doğrultusunda, DP Genel İdare Kurulu üyelerinden, Adnan Menderes ve Fuat Köprülü, Afyon'a gelmişti²¹⁷. Afyon Valisi Şefik Bicioğlu tarafından İçişleri Bakanlığı'na gönderilen yazıdan öğrendiğimize göre, Adnan Menderes ve Fuat Köprülü, 2 Temmuz 1946 gecesinde, Afyon'a gelmişti²¹⁸. Adnan Menderes rahatsızlığından dolayı otelde kalırken, Fuat Köprülü ise belediye ve DP binasında, parti üyeleri ile görüşmüştü. Ayrıca Fuat Köprülü, 2 Temmuz 1946 saat 18.00'de Afyon'un Yukarıpazar bölgesinde belediye kahvesinin bahçesinde DP üyeleri ile toplanan halka bir söylev vereceği sırada, açık yerlerde bu gibi toplantı ve söylevlerin önceden vilayet makamına bildirilmesi gerektiğinin, DP Afyon Müteşebbis Heyeti Reisi Halil Hilmi Bozca'ya bildirilmesi ile söylevlerden vazgeçilmişti. Aynı gün saat 22.00'de DP binasına toplanan parti üyeleri ve halka Fuat Köprülü bir konuşma yapmıştı. 3 Temmuz 1946'da ise saat 14.00'de Fuat Köprülü, emekli General Sadık Aldoğan ve Hazım Bozca ile Bolvadin ilçesine giderek, DP binalarında konuşma yapmıştı. 4 Temmuz 1946'da yanlarında Sadık

²¹⁵ Aynı yer, s. 1.

²¹⁶ Aynı yer, s. 1.

²¹⁷ "Demokrat Partide", *Haber*, 4 Temmuz 1946, nr. 2697, s. 1.

²¹⁸ Demokrat Parti kurulduktan sonra, 1946'da Celal Bayar'da Dinar'a gelmiş, Suçikan, İncirli ve Dört Yol'a giden yolun köşesinde Dinar halkına bir konuşma yapmıştı. Bayar konuşmasında CHP'nin tek parti dönemine eleştirilerde bulunmuştu. Dinar'da DP'nin ilk faaliyetlerini de, Mehmet Dedeoğlu, Mehmet ve Kazım Uysal, Mehmet Göbekli, Fevzi Başyigit gibi isimler yürütmeye başlamışlardı. Nedret Gürcan, *Hoşça Kal Dinar*, Heyamola Yay., İstanbul 2008, s. 344.

Aldoğan ile birlikte Ankara'ya gitmek üzere trenle şehirden ayrılmışlardı²¹⁹. Şefik Bicioğlu tarafından, Emniyet Genel Müdürlüğüne gönderilen bu yazı ile CHP'nin DP seçim çalışmalarını yakından takip ettiğini ve bu bilgilerin derhal gerekli makamlara bildirildiği görülmektedir.

Afyon'daki Milletvekili Genel Seçimleri öncesinde, CHP Parti Müfettişi ve Afyon Valisi tarafından, DP'nin seçim çalışmaları hakkında raporlar ve yazılar yoluyla CHP Genel Merkezine ve İçişleri Bakanlığı'na bilgi aktarımı sağlanmakta, bu çalışmalar karşısında nasıl hareket edileceği konusunda stratejiler belirlenmektedir.

CHP'nin, seçimler öncesindeki bir diğer faaliyeti ise seçime kısa bir zaman varken, ülke genelinde DP'den istifalar olduğu haberini yaymasıdır. Özellikle CHP'nin sözcüsü durumunda bulunan Ulus Gazetesi'nde verilen bu haberler karşısında, DP merkezi tarafından bir açıklama yapılmıştır. Açıklamada: "Halkın partimize akınını güya önlemek için bu usulden medet ummaya çalışılıyor. Bu haberlerin hemen hepsi esassızdır. Esasen birçoğu "filan vilayetin filan köylerinde" gibi müphem tabirlerle ortaya sürülmektedir" denilmiştir²²⁰. CHP tarafından, Afyon'da da birçok yerde, DP'den istifalar olduğu haberleri yayılmıştır. CHP'ye yakınlığı ile bilinen Afyon'un yerel gazetesi Haber'de aktarılan bilgilerde, Bolvadin ilçesinde ve merkez ilçeye bağlı köylerde de, DP'den istifalar olduğu haberleri verilmiştir²²¹.

Milletvekili Genel Seçimleri öncesinde belediye seçimlerini büyük bir farkla DP'nin kazandığı Afyon'da, oldukça çetin bir mücadelenin göze çarptığı ifade edilmekteydi. Bir taraftan Vali ile Emniyet Müdürü'nün asayiş sağlamaları konusunda önemli rol oynamaları, diğer taraftan her iki parti il başkanlarının olgun kimseler oluşu, Afyon'da seçim mücadelelerinin sakin geçmesine neden olduğu iddiaları bulunmaktaydı²²². Ayrıca, Afyon'da seçimler öncesinde, DP'nin çok kuvvetli olduğu belirtilmekteydi. Gösterişsiz fakat sistemli bir şekilde seçim ve parti mücadeleleri göze çarptığından, her iki partinin de birbirlerine karşı saygı ve

²¹⁹ BCA BÖKM K, Fon Kodu: 30. 1.0.0., Yer No: 65. 402. 2.

²²⁰ "Milletvekilleri sayısı 10 fazlası ile 465 Olacak", *Cumhuriyet*, 4 Temmuz 1946, nr. 7860, s. 3.

²²¹ "Demokrat partiden istifalar", *Haber*, 8 Temmuz 1946, nr. 2698, s. 1.

²²² Tevfik Sadullah, " Afyon'da seçim neticesi ne olacak?", *Cumhuriyet*, 12 Temmuz 1946, nr. 7868, s. 1, 3.

anlayışla hareket etmelerinin Afyon'u bu konuda örnek bir şehir haline getirdiği haberleri de bir başka iddiayı oluşturmaktaydı²²³.

5.1 AFYONKARAHİSAR'DA SEÇİMLER ÖNCESİNDE ADAYLARIN BELİRLENMESİ

21 Temmuz 1946 Milletvekili Genel Seçimleri için, partilerin propaganda çalışmaları devam ederken bir diğer önemli nokta da milletvekili aday listelerinin oluşturulmasıydı.

DP'den Milletvekili Seçimleri'nde aday olması tahmin edilen liste hakkında Muhsin Adil Binal'ın, 16 Haziran 1946'daki raporunda bu kişiler şu şekilde verilmiştir:

- 1-Hazım Bozca: Yeni yargıçlıktan ayrılmış avukat (DP Başkanı Halil Hilmi Bozca'nın oğlu)
- 2-Hasan Dinçer: Yeni yargıçlıktan ayrılmış avukat
- 3-Kemal Özçoban: Avukat, İstanbul Savcı yardımcısı iken epeyce para yapmış.
- 4-Salih Torfilli: Çiftlik sahibi
- 5-Y. Mazhar Aren: Ziraat Bankası Eski Müdürü
- 6-General Sadık Aldoğan: Mıntıka Komutanı
- 7-Mehmet Aşkar: Bolvadin tüccarlarından veya Adnan Menderes
- 8-Fuad Köprülü²²⁴.

Binal'a göre, DP'nin, bu muhtemel adaylarından Hazım Bozca ve Hasan Dinçer yargıçlıktan ayrılmalarına rağmen, askere alınmamışlardı ve bu durum General Sadık Aldoğan tarafından sağlanmıştı.²²⁵ Aslında bu tarihlerde DP, Afyon adaylarını ilan etmemişti, ancak buna rağmen CHP tarafından muhtemel adaylar hakkında bilgi toplanmakta ve CHP Genel Merkezi bilgilendirilmekteydi.

Hazırlanan bu raporun sonunda, Afyon askeri ve sivil memurlarıyla hazırlanan aday listesi ile DP'nin yuvası haline sokulmak tehlikesine maruz olduğu, yapılan propagandaların tamamı ile yıkıcı ve halkı hükümet aleyhine kışkırtıcı

²²³ "Afyonda", *Vatan*, 12 Temmuz 1946, nr. 1841, s. 1.

²²⁴ BCA CHP K, Fon Kodu: 490.1.0.0., Yer No: 360. 1508. 1.

²²⁵ BCA CHP K, Fon Kodu: 490.1.0.0., Yer No: 360. 1508. 1.

mahiyette bulunduğu ve bu duruma göre köylü, şehirli bütün halkın ikiye ayrılarak feci vakaların çıkmasının muhtemel olduğu belirtilmiştir²²⁶.

Cumhuriyet Gazetesi'nin aktardığı bilgiye göre ise önceki Milletvekili Seçimleri'nde, CHP'den kazanan Afyon milletvekilleri tekrar aday gösterildikleri takdirde bunlardan ancak Ali Çetinkaya, Ali Taşkapılı, Berç Türker'in kazanacaklarına kesin gözüyle bakılmaktaydı. CHP'den seçilen eski milletvekilllerinden Haydar Çerçel, Mebrure Gönenç, Suad Yurtkoru ve bilhassa İsmail Hakkı Baltacıoğlu ve Doktor Ahmet Hamdi Selgil'in Afyon'da fazla bir şanslarının olmadığı ifade edilmekteydi. Bu nedenle CHP'nin Afyon İl teşkilatı, parti genel merkezine yerli halk arasından aday göstermeyi teklif ettiğı söylenmekteydi. Ayrıca Vakıflar Müdürü Fahrettin Kiper, İstanbul eski Nafia Müdürü İsmail Devletkuşu ile Avukat Necip Etemoğlu CHP'den aday olacak isimler arasında yer almaktaydı. İstanbul Merkez Kumandanlığı'ndan istifa eden Binbaşı İhsan Kocaman da, CHP'nin Afyon il teşkilatına adaylık için müracaat etmişti²²⁷.

DP'nin Afyon'daki adaylarına gelince Müteşebbis Heyeti Başkanı Halil Hilmi Bozca, bütün ısrarlara rağmen Afyon'da kalmayı tercih etmişti. Buna karşılık idare heyeti üyelerinden Avukat Hasan Dinçer, İl İdare Kurulu Başkanı Avukat Kemal Özçoban ve Halil Hilmi Bozca'nın oğlu Hazım Bozca, kuvvetli adaylar olarak görülmekteydi. Milletvekilliğine adaylığını koymak üzere istifa eden General Sadık Aldoğan ise DP tarafından desteklenmesine rağmen, Afyon'lu olmamasından dolayı, seçimlerdeki şansının az olacağı düşünülmekteydi²²⁸.

DP, seçimler öncesinde CHP eski Afyon milletvekili Ali Çetinkaya'ya adaylık teklifinde bulunmuş, fakat Ali Çetinkaya bu teklifi kabul etmeyerek CHP'den aday gösterildiğı takdirde bütün Afyonlular'ın desteğini beklediğini söylemişti²²⁹.

DP Genel Merkezi'nin bildirdiğı, Afyon milletvekili aday listesi Tablo 6 da verilmiştir²³⁰.

²²⁶ BCA CHP K, Fon Kodu: 490.1.0.0., Yer No: 360. 1508. 1.

²²⁷ Tevfik Sadullah, "Afyon'da seçim neticesi ne olacak?", *Cumhuriyet*, 12 Temmuz 1946, nr. 7868, s. 3.

²²⁸ Aynı yer, s. 3.

²²⁹ Aynı yer, s. 3.

²³⁰ Tevfik Sadullah, "Demokrat Partinin Afyon adayları belli oldu", *Cumhuriyet*, 13 Temmuz 1946, nr. 7869, s. 1.

Tablo 6. 1946 Milletvekili Genel Seçimleri'nde DP'nin Afyon Aday Listesi

Hasan Dinçer	Avukat
Kemal Özçoban	Avukat
Hazım Bozca	Eski Hâkim
Şahin Lâçin	İş Bankası Müdürü
Ahmet Veziroğlu	Dinar'da Tüccar
Mehmet Aşkar	Bolvadin'de Tüccar
Sadık Aldoğan	Emekli General
Cemal Tunca	Eski Antalya Milletvekili-Doktor

DP Genel Merkezi'nin, Afyonluların milletvekillerini kendi memleketlilerinden seçmek arzusuna rağmen, General Sadık Aldoğan ile Cemal Tunca'nın listeye dâhil edilmiş olmalarının DP'lileri zor duruma düşürdüğü iddia edilirken, Aldoğan'ın, uzun müddet Afyon'da kalmış olmasından dolayıyla Afyon'lu sayılabilmesine karşılık Cemal Tunca'nın seçimlerdeki şansının düşük olduğu ifade edilmişti²³¹.

DP Genel Merkezi'nin, Afyon'da milletvekili adaylarını ilan etmesine rağmen, CHP'nin, milletvekili adaylarını 20 Temmuz'dan önce kesinlikle ilan etmeyeceği açıklanmıştı. CHP'nin bu kararı, bazı partililer tarafından yerinde sayılırken, bazı partililer tarafından hataya yol açabileceği şeklinde değerlendirilmişti. Çünkü Afyon'un ilçelerindeki halk, eski milletvekillerini hemen hemen hiç tanımamaktaydı. CHP ileri gelenleri ise geçmiş yıllardaki milletvekillerinin ancak iki üç tanesi ile temas halinde olduklarını söylemekteydi. Afyon halkı, 21 Temmuz günü oyunu vereceği kimselerin kendi aralarından çıkmasını istemekteydi. Bu isteği göz önünde tutan DP, Afyon'un dört ilçesinin

²³¹ Aynı yer, s. 1, 3.

ikisinden birer aday göstermişti. İsimleri son günde belli olacak adayları halkın tanımama ihtimali, CHP'ye üye Afyonluları büyük bir endişeye düşürmekteydi²³².

Genel Seçimlere az bir zaman kala, Cumhuriyet Gazetesi'ne göre; Orta Anadolu'da Afyon, Isparta, Burdur, Çivril, Denizli, Uşak, Gediz ve Kütahya'nın seçim mücadelelerinde bir deprem mıntıkası halinde olduğu, Afyon, Isparta ve Burdur'da, DP taraftarlarının göze çarpan bir çoğunlukta bulunduğu ifade edilmiştir²³³.

Seçimler yaklaşırken CHP'nin Afyon'da ilan ettiği milletvekili aday listesi Tablo 7 de verilmiştir²³⁴.

Tablo 7. 1946 Milletvekili Genel Seçimlerinde CHP'nin Afyon Aday Listesi

Ali Çetinkaya	Emekli Ordu Komutanı
Ahmet Hamit Selgil	Doktor
Ali Taşkapılı	Avukat
Kemal Aşkar	Avukat
İsmail Devletkuşu	İstanbul Bayındırlık Müdürü
Mahir Erkmen ²³⁵	Haber Gazetesinin Sahibi
Necip Etemoğlu	Avukat
Fahrettin Kiper	Eski Vali

Afyon'da CHP ve DP dışında, bağımsız milletvekili adayları da, adaylıklarını ilan etmişlerdi. Bağımsız milletvekili adayları Tablo 8 de verilmiştir²³⁶.

²³² Aynı yer, s. 3.

²³³ Tefik Sadullah, "Afyon, Isparta ve Burdur'da Demokratlar ekseriyette", *Cumhuriyet*, 17 Temmuz 1946, nr. 7873, s. 1.

²³⁴ "Cumhuriyet Halk Partisi ilimiz milletvekillikleri adayları", *Haber*, 18 Temmuz 1946, nr. 2701, s. 1.

²³⁵ Mahir Erkmen, 1946 milletvekili seçimleri için CHP'den aday olmuştur. Afyon'un yerel gazetesi olan Haber'in sahibidir. Hukuk mezunu olan Mahir Erkmen, *Çeşitli Konular* adlı kitabında, birçok konuyu kanuni mevzuata göre açıklamıştır. Çalışma Hayatımız adlı kitabında da değişik türdeki konular hakkında fikirlerini sunmuştur. Mahir Erkmen, *Çeşitli Konular*, Yıldız Matbaası, Afyon 1966, s. 20-22; Mahir Erkmen, *Çalışma Hayatımız*, Tan Matbaası, İstanbul 1947, s. 22-75, 95-96.

Tablo 8. 1946 Milletvekili Genel Seçimlerinde Afyon 'da Bağımsız Adayların Listesi

Ömer Fevzi Atabek ²³⁷	Lise Matematik Öğretmeni
Şükrü Çelikalay	Çiftçi
Fehmi Elçin	Sandıklı Ziraat Öğretmeni
Avni Tan	Doktor
Faik Âli Tercan	
Salahaddin Büge	Bayındırlık Bakanı Eski Müsteşarı
Serbanlı Kâzım Özer	
Nephan Özçandarlı	Sandıklı'da orman mühendisi

Milletvekili Seçimleri öncesinde seçilmesi daha kuvvetli olan isimler şu şekilde verilmiştir: Ali Çetinkaya, Ali Taşkapılı, Fahreddin Kiper, Suad Yurtkoru (veya Berç Türker) (CHP), Hasan Dinçer, Kemal Özçoban, Hâzım Bozca, Sadık Aldoğan (veya Mehmet Aşkar (DP)²³⁸.

Seçimlerden önce, DP Müteşebbis Heyeti Başkanı, Avukat Halil Hilmi Bozca'nın açıklamasında şu ifadeler yer almaktadır: Afyon'daki milletvekilleri seçimlerinden iki gün önce CHP, mahalli bir aday olması dolayısıyla, Dinar halkının oyunu, DP lehine çevirecek kuvvette olan aday Ahmet Veziroğlu'nu dürüst bir mücadele ile yenemeyeceğini anlayınca, bir beyanname yayınlayarak Ahmet Veziroğlu'nun bir suikast düzenlediğini ve Halkevi başkanı ile belediye reisini öldürmeyi tasarladığını ilan etmişti. DP İl Teşkilatı, bu gelişmeler üzerine bir beyanname yayınlamış, ayrıca Cumhuriyet savcılığına şikâyetle bulunmuştu. Seçim

²³⁶ “Bağımsız Adaylar”, *Haber*, 4 Temmuz 1946, nr. 2697, s. 1; “Müstakil Adaylar”, *Haber*, 11 Temmuz 1946, nr. 2699, s. 1.

²³⁷ Ömer Fevzi Atabek, 1883'te Afyon'da doğmuştur. 1908'de İstanbul'da Yüksek Muallim Mektebi'nin Fünun kısmını bitirerek Darü'l fünun-ı Osmanî Riyaziyye Şubesi'ne girmiş, 1911'de diploma almıştır. 27 Eylül 1922'de Afyon Lisesi Müdürlüğü ve Lise Teşkilatına atanmış, Ömer Fevzi Atabek, pek çok öğrenci yetiştirmiş, 1948'de ise emekliye ayrılmıştır. Atabek, a.g.e., s. X-XI, XXI, XXVI.

²³⁸ Tevfik Sadullah, “Demokrat Partinin Afyon adayları belli oldu”, *Cumhuriyet*, 13 Temmuz 1946, nr. 7869, s. 3.

arifesinde ise DP, İl Merkezi'nde lüzumsuz tutuklama ve şiddet olayları ile karşılaşmıştı. Bu gelişmelerden, Vali haberdar edilmek istense de, kendisini bulmak bir türlü mümkün olmamıştı²³⁹.

Bu açıklamalar, Milletvekili Seçimleri öncesindeki durumun oldukça çetin bir şekilde geçtiğinin göstergesidir.

5.2 AFYONKARAHİSAR'DA SEÇİMİN YAPILMASI VE KAZANAN MİLLETVEKİLLERİ

21 Temmuz 1946'da ülke genelinde olduğu gibi, Afyon'da Milletvekili Genel Seçimleri yapıldı²⁴⁰.

Milletvekili Seçimleri sırasında, DP Afyon İl Başkanı Halil Hilmi Bozca'nın açıklamalarına göre, DP'li altmış altı kişi, seçim sonuna kadar nezaret altında kalmıştı. Aralarında DP milletvekili adayı Hasan Dinçer'in babası, yine DP milletvekili adayı Sadık Aldoğan'ın kızı da olmak üzere yüzlerce vatandaş, karakola götürülmüştü. Bunlardan bir kısmı, bir iki tokatla serbest bırakılmış, bir kısmı da, birkaç saat karakollarda tutularak serbest bırakılmıştı²⁴¹.

Afyon'daki seçimler bittikten sonra, oyların tasnifi sırasında merkezdeki ilk açıklamalara göre: DP'nin 15 bin oyu geçen bir üstünlüğü bulunmaktaydı. İlçelerden gelen haberlerle bu fark 40 bine yükselmişti. Ancak buna rağmen, Bolvadin'de, CHP'nin % 60'lık bir üstünlük elde ettiği yolunda Vali Şefik Bicioğlu²⁴² açıklama yapmıştı. Vali'nin bu açıklamalarının DP'ye ulaşması sonucunda, Bolvadin'e giden DP milletvekili adayları Hasan Dinçer ve Hazım Bozca kendi temsilcileri ile MKP temsilcilerinin getirdikleri rakamlarla, CHP'nin resmi rakamlarını karşılaştırmışlardı. Sonuçta DP'nin oylarının CHP'ye, CHP'nin oylarının da DP'ye yazıldığını tespit edilmişti. Böylece DP'den 2500 oy'un silinerek, CHP'ne yazıldığı ortaya çıkmıştı.²⁴³ Ayrıca Afyon'da dört numaralı sandıkta oylar tasnif edilirken, daha sonuç alınmadan

²³⁹ Tevfik Sadullah, "Afyondaki hadiseler", *Cumhuriyet*, 24 Temmuz. 1946, nr. 7880, s. 2.

²⁴⁰ "Seçim", *Haber*, 22 Temmuz 1946, nr. 2702, s. 1.

²⁴¹ Tevfik Sadullah, "Afyondaki hadiseler", *Cumhuriyet*, 24 Temmuz 1946, nr. 7880, s. 2.

²⁴² 31 Temmuz 1941'de atanan İbrahim Şefik Bicioğlu, 18 Kasım 1946'da Bilecik Valiliği'ne atanana kadar Afyon Valisi olarak görev yapmıştır. Şefik Bicioğlu'ndan sonra 1946-1948 yılları arasında, Osman Nuri Tekeli, 21 Şubat 1948'den 15 Haziran 1950'ye kadar ise Zeynel Abidin Özmen Afyon Valisi olarak görev yapmışlardır. İrfan Ünver Nasrattınoğlu ve Mehmet Sarlık; *Cumhuriyetimizin 75. Kuruluş Yıldönümünde Cumhuriyet Dönemi Afyonkarahisar Milletvekilleri, Senatörler, Temsilciler Meclisi-Kurucu Meclis Üyeleri, Belediye Başkanları ve Valiler*, Lider Matbaacılık, Afyonkarahisar 1998, s. 136-137.

²⁴³ Tevfik Sadullah, "Afyondaki hadiseler", *Cumhuriyet*, 24 Temmuz 1946, nr. 7880, s. 2.

sandık kurulu başkanı Şükrü Karaköse, oy pusulalarını yakarak kaymakamın yanına kaçmıştı²⁴⁴.

İki numaralı sandıkta ise DP'nin oylarına dokunulmadığı, fakat CHP'nin oylarının yüzer, ellişer arttırıldığı belirtilmişti. Nitekim bu sandıkta, 614 vatandaş oyunu kullanmıştı. Her seçmen 8 isim yazacağı için adayların alacakları oyların toplamının 4912 olması gerekirken, DP ve MKP'lilerin zabıtlarına göre, genel toplam 4875 olmuştu. Yani 614 seçmenden 37'si listelerden birer isim silmişlerdi. Buna karşılık CHP lehine arttırılan mazbatalara göre toplam 670 fazlası ile 5545 olmuştu. Bu da 83 kişinin daha oy atmış olmasını gerektirmekteydi²⁴⁵.

Afyon'un ilçelerinden Emirdağ'da da, oyların tasnifi sırasında DP'nin, 5000 oyu, CHP'ye kaydedilmişti. Bu gelişme üzerine galeyana gelen halkı, Cumhuriyet Savcısı yatıştırmış ve bir olay çıkması önlenmişti²⁴⁶.

21 Temmuz 1946'da yapılan Milletvekili Seçimleri'nin sonucu, 23 Temmuz 1946'da kesinleşti. Gerçekleşen seçimler sonucunda Afyon'da seçimleri DP kazanmıştı. DP'den seçilen milletvekilleri listesi ve aldıkları oy miktarı Tablo 9 da verilmiştir²⁴⁷.

Tablo 9.1946 Milletvekili Genel Seçimleri'ni Afyon'da Kazanan DP'li Milletvekilleri

Kazanan Milletvekilleri	Aldıkları Oy Miktarı
Hasan Dinçer	58340
General Sadık Aldoğan	57983
Kemal Özçoban	57654
Şahin Lâçin	56616
Cemal Tunca	54255
Hazım Bozca	54018

²⁴⁴ Aynı yer, s. 2.

²⁴⁵ Aynı yer, s. 2.

²⁴⁶ Aynı yer, s. 2.

²⁴⁷ Aynı yer, s. 2.

Ahmet Veziroğlu ²⁴⁸	53781
Mehmet Aşkar	53006

CHP ve Bağımsız adayların yapılan seçimlerde Afyon'da hiç milletvekili çıkaramamıştır. CHP ve Bağımsız adayların seçimler sonucunda aldıkları oylar Tablo 10 da verilmiştir²⁴⁹.

Tablo 10. 1946 Milletvekili Genel Seçimleri Sonucunda Afyon'da CHP ve Bağımsız Adayların Aldıkları Oy Miktarı

CHP Adayları	Aldıkları Oy Miktarı	Bağımsız Adaylar	Aldıkları Oy Miktarı
Ali Çetinkaya	46439	Şükrü Çelik Alay	6339
Ali Taşkapılı	44011	Selâhattin Büge	4581
Fahrettin Kiper	43939	Avni Tan	3928
İsmail Devletkuşu	43265	Kâzım Tüzar	2546
A.Hamit Selgil	43132	Salih Torfilli	1302
Mahir Erkmen	42911	İhsan Kocaman	752
Necip Etemoğlu	42861	Ö.Fevzi Atabek ²⁵⁰	705
Kemal Aşkar	41625		

1946 Afyon Milletvekili Genel Seçimleri'ni, DP'nin kazanması sonrasında, İsmail Hakkı Baltacıoğlu, 27 Nisan 1947'de, CHP Genel Sekreterliği'ne gönderdiği

²⁴⁸ 1946-1954 yılları arasında iki dönem DP milletvekili seçilen Ahmet Veziroğlu, 1932-1938 yıllarında Dinar'da Belediye Başkanı olarak görev yapmıştır. Nedret Gürçan, *Yaşanmış Taşra Öyküleri*, Dünya Yay., İstanbul 2005, s. 30, 176.

²⁴⁹ "İlimiz milletvekilleri", *Haber*, 25 Temmuz 1946, nr. 2703, s. 1.

²⁵⁰ Ömer Fevzi Atabek, 1946'da bağımsız milletvekili adayı olmuş, ancak seçilememiştir. Hatıralarında bu olaydan bahsetmemektedir. Oğluna göre; Atabek istemeyerek milletvekili adayı olmuştur. Çünkü hem CHP, hem de DP, kendisini aday göstermek istemiş, ancak her iki tarafta da arkadaşları olduğu için bağımsız aday olmayı tercih etmiştir. Atabek, a.g.e., s. XXVI.

yazıda, 1946 Afyon Milletvekili Genel Seçimleri'nde CHP'nin kaybetmesinin nedenlerini şu şekilde açıklamıştır:

1-İkinci Dünya Savaşı'nın verdiği büyük ekonomik sıkıntılar sebebiyle, her yerde olduğu gibi, memleketimizde de halk, CHP hükümetine karşı büyük bir hoşnutsuzluk duymuştur.

2-İlkokul binalarının yapılmasında, enstitü mezunlarına tarla verilmesinde her yerde göze çarpan yolsuzluklar, genç hatta bazen de, yetkisiz enstitü mezunlarının kendi hocası veya hocası yerinde olan yetkili ve tecrübeli öğretmenlerin başına geçirilmesi.

3-İyi niyetlerle kurulan vesika usulünün köylülerde hiç yoktan bir aşağılık duygusu doğurmuş olması.

4-Aday listesinin uygunsuzluğu, görünüşe rağmen seçim kabiliyeti hiç olmayan birtakım kimselerin bu listeye alınması, tersine, seçim kabiliyeti yüksek olan bazı eski Milletvekillerinin ve bazı sevilen Afyonluların liste dışında kalması.

5-Eski Valinin çekingenliği, gevşekliği, gerektiği kadar açık, kesin ve otoriteli hareket etmemesi.

6-DP tarafından tutulmuş bıçaklı adamların sandık başlarında halkı korkutarak seçim güvenliğini bozmuş olmaları.

7-Eli bıçaklıların saldırısı karşısında polis müdürünün görevini yapmamış olması²⁵¹.

21 Temmuz 1946'da yapılan, Milletvekili Seçimleri'ni, Afyon'da DP adayları kazanmıştı. Bu nedenle seçimlerin üzerinden bir sene geçmesine rağmen CHP, Afyon'daki başarısızlığının nedenlerini araştırmaya devam etmişti. Afyon'a gönderilen Bölge Müfettişleri de bu konuda raporlar hazırlamış ve partinin tekrar güçlenmesi için yapılması gereken faaliyetler hakkında CHP Genel Merkezi'ni bilgilendirmiştir.

²⁵¹ BCA CHP K, Fon Kodu: 490. 1.0.0., Yer No: 614. 6. 2.

6. AFYONKARAHİSAR'DA 1946 İL GENEL MECLİSİ SEÇİMLERİ

21 Temmuz 1946' da gerçekleşen Milletvekilleri Genel Seçimi sonrasında, 1 Eylül 1946'da, İl Genel Meclisi Seçimleri'nin yapılmasına karar verildi. Bu karar doğrultusunda yapılacak seçimlerle ilgili olarak Afyon'da çalışmalara başlandı.

Afyon Belediye ve Seçim Kurulu Başkanlığı tarafından, İl Genel Meclis üyesi seçimi için hazırlıklar tamamlandı. Bütün seçmenlerin oylarını bir günde kullanmalarının sağlanması amacıyla 4928 sayılı kanunun 103. Maddesinin 4. Fıkrası gereğince oluşturulan seçim büro merkezi bütün seçmenlerin oylarını bir günde kullanmalarını sağlamak amacıyla merkezi ve içine aldığı mahalle ve köyleri belirleyerek açıkladı²⁵². Ayrıca 4928 sayılı kanunun 103 üncü maddesi gereğince İl Merkez İlçesinde 6, Dinar'dan 4, Sandıklı'dan 4, Şuhut'tan 2, Bolvadin'den 4, Emirdağ'dan 4 olmak üzere, 24 il genel meclis üyesi seçilmesi gerekiyordu. Seçim günü oylar kullanılırken her seçmen, İl Merkez İlçesi için oy pusulasına seçilecek altı üyeden bir fazla isim yazacaktı²⁵³.

Afyon Belediye Başkanlığı'nın ilanına göre: İl Genel Meclis üyesi seçimi için seçmen defterlerinin birer suretleri, seçim büro merkezlerinde 13 Ağustos 1946 Salı günü saat 8.00'den itibaren, tatil günleri hariç 19 Ağustos 1946 pazartesi günü saat 18.00'e kadar altı gün süre ile asılı kalacaktı. Defterlerin asılı kaldığı süre içinde seçmenlerin isimleri, nitelikleri, defterlere yanlış veya tekrar yazılmış veya hiç yazılmamış olduklarına dair ileri sürecekleri itirazlarını seçim kuruluna yazılı veya sözlü olarak yapabilecekler, verilen süre bittikten sonra yapılan itirazlar dikkate alınmayacaktı²⁵⁴.

Afyon Seçim Kurulu Başkanlığı tarafından verilen bir başka ilanda ise seçimlerle ilgili şu bilgiler yer almıştır:

Genel İdare Vilâyet Kanunu'nun 4928 sayılı kanunun 104 inci maddesinin 8.fıkrası gereğince vilâyet makamınca, il içinde genel meclis üyesi seçiminin, 1 Eylül 1946 Pazar günü yapılması kararlaştırıldı. Oylar, 1 Eylül 1946 Pazar günü saat

²⁵² "Belediye ve seçim kurulu başkanlığından", *Haber*, 12 Ağustos 1946, nr. 2708, s. 1.

²⁵³ "Belediye ve seçim kurulu Bşk. lığından", *Haber*, 12 Ağustos 1946, nr. 2708, s. 2.

²⁵⁴ "Afyon Belediye başkanlığından", *Haber*, 12 Ağustos 1946, nr. 2708, s. 3.

8.00'den, 19.00'a kadar kullanılabilecekti. Saat 19.00'da oy sandığı başında bulunan seçmenler varsa oylarını kullanıncaya kadar tasnife başlanmayacaktı. Oy pusulaları düz beyaz kâğıttan olacak ve seçilecek üye sayısının bir fazlası yazılacaktı. Her seçmen oyunu kullanmadan önce, seçim komisyonunun yanında bulunan, seçmen esas defterinde ismini buldurup, isminin hizasına imza, mühür veya parmak bastıktan sonra komisyondan mühürlü zarf alacaktı. Seçmen oyunu bu zarf içine koyduktan ve ağzını da kapattıktan sonra, zarfı oy sandığı içine bizzat kendi eli ile atacaktı. Oy pusulasının altına, imza, mühür veya herhangi bir işaret konmayacak ve adres yazılmayacaktı. Herhangi bir işaret konmak suretiyle kullanılacak oy pusulası tasnifte hesaba katılmayacaktı. Seçim komisyonundan istenecek mühürlü zarfın içine yalnız bir oy kâğıdı konacaktı²⁵⁵.

1 Eylül 1946'da İl Genel Meclisi Seçimleri yapıldı. Yapılan seçimlere göre; Afyon Merkez ilçesi ve Şuhut'ta, DP adayları kazanırken, Bolvadin, Emirdağ, Dinar ilçelerinde, CHP adayları kazandı²⁵⁶.

Yine seçim sonucuna göre: Afyon'da CHP 16 üye, DP 7 üye ve bir tane de bağımsız aday seçilmişti²⁵⁷.

İl Genel Meclisi Seçimi'nde, Afyon Merkez ilçede, DP listesinden Yahya Sezai Barış (Ağır ceza başkanlığından emekli), Yusuf Mazhar Âren, Galip Demirer, Kemal Kurtbaş (Eski mülkiye kaymakamı), Akif Keskin, Abdullah Helvacıoğlu kazandı. Şuhut'tan Ali Başaran (Demokrat) ve İzzet Ersoy (Bağımsız) kazandı. Diğer ilçelerde kazanan CHP adayları ise şunlardır; Bolvadin'de Abdurrahman Yalçın, Mustafa Dereli, Kâzım Telli, Sinan Özgen, Dinar'da Kadir Veziroğlu, Şemseddin Şener, Abdurrahman Doğan, Vehbi Kitiş, Emirdağ'da Hamdi Kalender, Ali Aytuğ, Adil Erenoğlu, Kâmil Çubukçu, Sandıklı'da Mehmet Akbilgin, Ali Erdem, Mehmet Gülşeni, Mehmet Orhan Bilge²⁵⁸.

Seçimler sonrasında, Afyon Valiliği tarafından verilen ilana göre: Genel İdare Kanunu'nun bazı maddelerinin değiştirilmesi ve bir madde eklenmesi hakkındaki 4928 sayılı kanun gereğince, 1 Eylül 1946'da, il içinde yapılan seçimler

²⁵⁵ "Seçim Kurulu Başkanlığından", *Haber*, 15 Ağustos 1946, nr. 2709, s. 1.

²⁵⁶ "İl Genel Kurulu Seçimi", *Haber*, 2 Eylül 1946, nr. 2713, s. 1.

²⁵⁷ "İl Genel Kurulu Seçimi", *Haber*, 5 Eylül 1946, nr. 2714, s. 1.

²⁵⁸ Aynı yer, s. 1.

sonucunda, il genel meclis asil ve yedek üyeliklerine seçilenlerin isimleri açıklanmıştır. Afyon İl Genel Meclisi Asil ve Yedek Üyeliklerine Seçilenlerin Listesi Tablo 11 de verilmiştir²⁵⁹.

Tablo 11. Afyon İl Genel Meclisi Asil ve Yedek Üyeliklerine Seçilenlerin Listesi

İlçenin Adı	Genel Meclis Asil Üyelerinin Adı	Genel Meclis Yedek Üyeleri Adı
Afyon Merkez	Yahya Sezai Barış	Kâzım Şenay
Afyon Merkez	Galip Demirer	Mustafa Sinanoğlu
Afyon Merkez	Yusuf Mazhar Âren	Sadettin Dayıoğlu
Afyon Merkez	Âkif Keskin	Ahmet Hamdi Öztekin
Afyon Merkez	Kemal Kurtbaş	Münir Turunç
Afyon Merkez	Abdullah Helvacıoğlu	Şevki Ökmen
Bolvadin	Abdurrahman Yalçın	Ahmet Özeydin
Bolvadin	Mustafa Bereli	Ziya Babalık
Bolvadin	Kâzım Telli	İsmail Taktak
Bolvadin	Sinan Özgen	Hüseyin Türksöy
Dinar	Kadir Veziroğlu	Halil Cengiz
Dinar	Şemsettin Şener	Hasan Tokgöz
Dinar	Abdurrahman Doğan	Süleyman Turan
Dinar	Vehbi Kitiş	Mehmet Narinoğlu
Emirdağ	Hamdi Kalender	Celil Mutlu
Emirdağ	Ali Aytuğ	Cemal Doğan
Emirdağ	Adil Erenoğlu	H. Osman Özgür
Emirdağ	Kâmil Çubukcu	Kâmil Kermen

²⁵⁹ “Afyon Valiliğinden”, *Haber*, 9 Eylül 1946, nr. 2715, s. 2

Sandıklı	Mehmet Akbilgin	Mustafa Ulupınar
Sandıklı	Ali Erdem	Süleyman Akın
Sandıklı	Mehmet Gülşeni	Hüseyin Başpınar
Sandıklı	Orhan Bilge	İbrahim Dayı
Şuhut	İzzet Ersoy	Ziya Özkan
Şuhut	Ali Başaran	Mehmet Aktar

İl Genel Meclisi seçimi sonrasında, Merkez ilçeden üyeliğe seçilen Yusuf Mazhar Âren ve Yahya Sezai Barış hakkında, bir başka DP’li tarafından “vilâyet ahalisinden” olmadıklarından dolayı seçimlerinin geçerli olmayacağı belirtilmişti²⁶⁰. Genel İdare Vilayet Kanunu’na göre; Yahya Sezai Barış ve Yusuf Mazhar Âren, Afyon halkından olmadıklarından dolayı, İl Genel Meclis üyesi olmalarına kanunen imkân yoktu. Bu nedenle yerlerine yedek üyelerden en çok oy alanların çağırılmasına karar verilmişti²⁶¹.

7. AFYONKARAHİSAR’DA 1946 CHP İL, İLÇE, OCAK VE BUCAK KONGRELERİ

Her yıl yapılan CHP il kongresi, Afyon’da, 5 Ekim 1946’da başladı²⁶². İki ay devam eden CHP Ocak ve Bucak kongrelerinde, partililer yerel ve genel hizmet ve ihtiyaçlara dair dilek ve şikâyetler üzerinde tartışmalar ve incelemeler yaptı. Ayrıca yeni idare kurulları ve üst teşkilât kongrelerine katılacak delegeler seçildi²⁶³.

Afyon’daki kongrelerde, kabul edilen istekler arasında, bir dokuma fabrikası kurulması kararı verildi. Ekonomik yetersizlikler yüzünden, şimdiye kadar bazı çiftçilerin ödeyememiş oldukları, toprak mahsulleri vergisinden geriye kalan kısmın affedilmesi istendi. Kış mevsimine girilmiş olduğundan, şehir ve kasabalarda temin

²⁶⁰ “Şehrimiz demokratları arasında”, *Haber*, 12 Eylül 1946, nr. 2716, s. 1.

²⁶¹ “İl Genel Meclisi Toplantısı”, *Haber*, 23 Eylül 1946, nr. 2719, s. 1.

²⁶² “C.H.P. Kongreleri”, *Haber*, 3 Ekim 1946, nr. 2722, s. 1.

²⁶³ “C.H.P. Ocak ve bucak kongreleri ve Bölge Müfettişinin tetkikleri”, *Haber*, 25 Kasım 1946, nr. 2735, s. 1.

edilmesinde zorluk çekilen yakıt ihtiyacının karşılanması için, yerel makamların gereken tedbirleri alması gibi istekler dile getirildi²⁶⁴.

1946 Aralık ayı içerisinde, Afyon CHP ilçe kongrelerinin yapılmasına başlandı. Bolvadin, Emirdağ ilçelerinin kongreleri yapıldı. Bucak kongrelerinden seçilen delegelerin tamamının katıldıkları, ilçe kongrelerinde, CHP Parti müfettişi Yozgat milletvekili Celal Arat ve ilçe kaymakamları hazır bulundu²⁶⁵.

Bu kongreler, idare kurullarının geçen yıla ait çalışma raporlarını, hesap, bütçe ve dileklerini inceleme komisyonlarının mazbatalarını tartıştı ve kabul etti. Daha sonra yeni idare kurullarını ve il kongresine katılacak delegelerini seçerek toplantısını bitirdi²⁶⁶.

25 Aralık 1946'da, Afyon CHP merkez ilçe kongresi, bucaklardan gelen 40 delegenin katılımıyla parti binasında yapıldı. Kongrede, Vali Ziya Tekeli ve CHP Bölge Müfettişi Celâl Arat hazır bulundu. Kongre, başkan ve kâtipleri seçtikten sonra idare kurulunca çalışma raporu ile hesap, bütçe encümenleri raporlarının kabul ederek, dileklerin tartışması yapıldı. Bunu takiben asıl ve yedek idare kurulu ile delegeler seçilerek toplantıya son verildi²⁶⁷.

26 Aralık 1946'da, Afyon CHP il kongresi, il parti binasında toplandı. Kongreye ilçelerden gelen 45 delege katıldı. Vali Ziya Tekeli ve daire müdürleri kongrede hazır bulundu. Kongrede, idare kurulunun iki yıllık çalışma raporu okunduktan sonra, üzerinde yoğun tartışmalar oldu. İl İdare Kurulu başkanı, geçen yılların işleri üzerinde açıklamalarda bulunarak, delegeleri aydınlattı ve rapor kongrede onaylandı. Bunun ardından hesap, bütçe, halkevleri ve halk odalarının çalışmalarına yönelik inceleme komisyonu seçildi²⁶⁸.

Daha sonra komisyon raporları okunarak bunlar delegeler tarafından kabul edildi. İl İdare Kurulu ile büyük kurultay delegelerinin seçimleri yapıldı. Gizli oyla yapılan bu seçimlerde yeni İl İdare Kuruluna, Kemal Aşkar, Necip Etemoğlu, Nazif

²⁶⁴ Aynı yer, s. 1.

²⁶⁵ "C.H.P. İlçe kongreleri", *Haber*, 23 Aralık 1946, nr. 2743, s. 1.

²⁶⁶ Aynı yer, s. 1.

²⁶⁷ "Merkez İlçe C.H.P. Kongresi", *Haber*, 26 Aralık 1946, nr. 2744, s. 1.

²⁶⁸ "C.H.P. İl kongresi", *Haber*, 30 Aralık 1946, nr. 2745, s. 1.

Kutman, Sabri Özsoy, Şükrü Benlioğlu, Nurettin Zoroğlu, İsmail Alpı, İzzet Özkara, Mehmet Karaköse seçildi²⁶⁹.

²⁶⁹ Aynı yer, s. 1.

İKİNCİ BÖLÜM

1947 YILI TÜRKİYE'DE VE AFYONKARAHİSAR'DA MEYDANA GELEN SİYASİ GELİŞMELER

1. İKTİDAR VE MUHALEFET İLİŞKİLERİ

1946 Milletvekili Genel Seçimleri sonrasında, 5 Ağustos 1946'da, VIII. Dönem TBMM toplandı. Mecliste, Cumhurbaşkanlığı seçimi yapıldı. İsmet İnönü 388, DP adayı Mareşal Fevzi Çakmak 59 oy aldı. Böylece İnönü, tekrar Cumhurbaşkanlığına seçildi²⁷⁰. Uzun yıllar CHP Genel Sekreterliği görevini yapan, Recep Peker ise Başbakanlığa getirildi²⁷¹. İnönü'nün, hükümeti kurma görevini, tek parti yönetiminin otoriter ismi olan Recep Peker'e vermesi iktidar ve muhalefet arasındaki ilişkilerin sert geçeceğinin habercisi oldu²⁷².

Genel Seçimler sonrasında, hükümeti kurma çalışmaları devam ederken, Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün, Meclis açılış konuşmasını yapmak için toplantı salonuna gelişi sırasında, DP'lilerin ayağa kalkmayarak, yaptıkları protesto iktidar partisi milletvekillerinin tepkisine yol açtı²⁷³.

Başbakan Recep Peker, hükümet programında ekonomik alanda çeşitli liberal tedbirler alacağını mesajını iletmekteydi. Bu tedbirler memleketin içinde bulunduğu gerçek toplumsal ve ekonomik şartlara dikkat edilmeden alındı. Bu nedenle, halk kitlelerinin satın alma gücünün çok düşük olduğu hesaba katılmadı. Ayrıca alınan tedbirler, geniş bir halk kitlesinden daha çok küçük bir grubu oluşturan iş adamlarının ihtiyaçlarına cevap verir nitelikteydi. Sonuçta iş adamlarının zenginliklerini arttıran tedbirler, geniş halk kitlelerine hayat pahalılığı olarak yansdı. Bu durum CHP iktidarına karşı duyulan hoşnutsuzluğu daha da arttırdı²⁷⁴.

²⁷⁰ Erer, a.g.e., s. 341-342.

²⁷¹ Karakuş, a.g.e. s. 123.

²⁷² İsmet İnönü, *Defterler*, C.1, Haz. Ahmet Demirel, Yapı Kredi Yay., İstanbul 2001, s. 441.

²⁷³ Albayrak, a.g.e., s. 93.

²⁷⁴ Karpaz, a.g.e., s. 150-151.

Recep Peker hükümetinin bir diğer faaliyeti ise, siyasi partilerin, parti binaları dışında siyasi çalışmalarda bulunmalarını ve toplantı düzenlemelerini yasaklamak oldu. Bunların yanında basın suçlarına karşı daha da ağır cezalar getirerek baskılı bir yönetim kuruldu²⁷⁵.

Peker hükümeti, görevi devraldığı andan itibaren, muhalefetin eleştiri alanını ve ölçüsünü genellikle kendi denetimi altında tutmak istedi. Bunun içinde, bazen basın kanunu değişikliklerinde olduğu gibi antidemokratik kanunlar çıkardı, bazen de İstiklal Mahkemeleri'ni hatırlatarak açık tehditlerde bulundu²⁷⁶.

İktidar ve muhalefet arasındaki gerginliğin ilk patlama noktası 18 Aralık 1946'da, TBMM'de, 1947 bütçe görüşmeleri sırasında yaşandı. DP sözcüsü, Adnan Menderes'in hükümete yönelik yaptığı yoğun eleştirilerle dolu açıklamasına cevap vermek için kürsüye gelen Recep Peker'in açıklamaları şu şekildedir:

*"...Muhterem arkadaşlarım, DP adına dinlediğimiz Adnan Menderes'in sesinde kötümser ve psikopat bir ruhun mariz karanlıklar içinde. Şanlı bir milletin ve arkada bıraktığı karanlıklardan azametli, şan ve şerefli bir istikbale gitmek azminde bulunan, kudretli bir devletin hayatını bir boşluk halinde ifade eden ruh haletinin akislerini dinledik..."*²⁷⁷.

Peker'in açıklamaları üzerine DP'liler toplu olarak TBMM'yi terk etmişti²⁷⁸.

DP'lilerin TBMM'yi terk etmeleri, iktidar partisi ve iktidar yanlısı basın tarafından ağır bir şekilde eleştirildi. Buna rağmen DP'liler Meclis toplantılarına katılmamakta ısrar etti. Başbakan Peker'in bu sert yaklaşımı, çok partili hayatın ilk dönemine yapılan bir darbe olarak nitelendirildi. DP'nin, meclis oturumlarına katılmaması, Peker'i alkışlayan CHP'lileri bile tedirgin etmişti. İktidar ve muhalefet arasındaki krizin kendi aralarında çözülemeyeceğini anlayan Cumhurbaşkanı İnönü devreye girerek, Başbakan Recep Peker ve DP Genel Başkanı Celâl Bayar ile ayrı ayrı görüşmeler yaptı. Bayar'a DP'nin, güvenliğinin sağlanacağı konusunda teminat verdi. 26 Aralık 1946'da, İnönü, Bayar ve DP kurucularından Fuat Köprülü'yü, Çankaya'ya davet ederek bir görüşme yaptı. Kendilerinden meclis oturumlarına devam etmelerini rica etti. DP temsilcileri, Cumhurbaşkanı ile yaptıkları

²⁷⁵ Karakuş, a.g.e., s. 123.

²⁷⁶ Timur, a.g.e., s. 56-57; Ahmet Emre Ateş, "Demokrat Parti'nin Muhalefetleşebilmesinde Recep Peker Başbakanlığı'nın Önemi", *Türkiye'de Siyasal Muhalefet*, Der: Ayşegül Komsuoğlu, Bengi Yay., İstanbul 2008, s. 141

²⁷⁷ TBMM TD, D. VIII, C. 3, T. 1, 18 Aralık 1946, s. 23-24.

²⁷⁸ TBMM TD, D. VIII, C. 3, T. 1, 18 Aralık 1946, s. 23-24.

görüşmelerden sonra kendi içlerinde de konuyu değerlendirerek, Meclis toplantılarına katılma kararı aldılar. 28 Aralık 1946'dan itibaren DP'liler, meclis toplantılarına yeniden katılmaya başladı²⁷⁹. Bu sırada, Meclis'teki bütçe kanunu görüşmeleri tamamlandı ve çoğunluktaki CHP milletvekillerinin oyları ile kabul edildi²⁸⁰. Başbakan Peker'de, DP'lilerin gönüllerini almak için muhalefetin görevine devam ettiğini bildirdi²⁸¹. Böylece iktidar ve muhalefet arasındaki önemli bir krizde çözüme kavuşturulmuş oldu.

2. DEMOKRAT PARTİ'NİN I. BÜYÜK KONGRESİ

DP'nin kuruluşunun birinci yılına rastlayan, I. Büyük Kongre 7 Ocak 1947'de, Ankara Ulus'taki, Yeni sinema binasında toplanmıştı²⁸². Kongrede ülkenin çeşitli yerlerinden gelen 906 delege bulunmuştu²⁸³.

DP'nin I. Büyük Kongresi'nde, açılış konuşması, Genel Başkan Bayar tarafından yapılmıştı. Bayar'ın konuşmasında şu ifadeler yer almıştır:

*“...Demokrat Parti ne kimsenin emriyle, ne de müsamahasıyla kurulmuş bir parti değildir. Sadece kanunlarımızın verdiği haklara dayanılarak ve Türk milletinin olgunluğuna güvenilerek kurulmuştur. İktidar partisi ve onun hükümeti kendisiyle işbirliğine girilmesine imkân vermeyecek bir kafadadır. Onun ve bizim hürriyet ve otorite anlayışımız arasında esaslı farklar vardır. Hal ve şartlar ne olursa olsun, demokratik ideallerin bu memlekette yakın bir zamanda tam zafer kazanacağına inanıyoruz, çünkü Türk milletinin bu idealleri benimsemiş olduğuna şüphemiz yoktur...”*²⁸⁴.

Kongrenin ikinci gününde ilk olarak Ankara delegesi Samet Ağaoğlu söz almıştı. Sonrasında Rauf Onursal (İzmir), Fikret Başaran (Denizli), Akif Sarıoğlu (Antalya), Mükerrerem Torun (Aydın), Himmet Oçmen (Konya), Osman Bölükbaşı (Ankara), Sıtkı Yırcalı (Balıkesir), Fuat Arna (Bursa), Osman Kapani (İzmir), Burhan Belge, Enis Behiç, Hulusi Köymen (Bursa), Mustafa Kentli (İzmir), Hamit Şevket İnce ve son olarak Fuat Köprülü konuşmuştu²⁸⁵.

²⁷⁹ Albayrak, a.g.e., s. 98-99; Ateş, a.g.m., s. 141.

²⁸⁰ Goloğlu, a.g.e., s. 148; Demir, a.g.e., s. 136-137.

²⁸¹ Karakuş, a.g.e., s. 125.

²⁸² Ayın tarihi, Ocak 1947.

²⁸³ Orhan Mete, *Bütün Tafsilat ve Akisleriyle Demokrat Parti'nin 1 inci Büyük Kongresi*, Ticaret Dünyası Matbaası, İstanbul 1947, s. 17.

²⁸⁴ Yalman, a.g.e., s. 1391.

²⁸⁵ Mete, a.g.e., s. 21-25.

Kongrenin altıncı günü, Ana Davalar Komisyonu Raporuyla “milli vicdandan şuurlaşan davalar olarak” bütün DP’lilerin birleştiği üç maddelik “Hürriyet Misakı” kabul edildi²⁸⁶. Misak’ın maddeleri ise şu şekildedir:

- 1- Vatandaş hak ve hürriyetlerini zedeleyici durumda bulunan ve Anayasamızın metnine ve ruhuna uymayan kanun hükümlerinin kaldırılması,
- 2- Vatandaş oyunun emniyet ve dokunulmazlığını sağlamak ve milli hâkimiyet prensibini teminat altına almak maksatlarıyla seçim kanununda değişiklikler yapılması,
- 3- Devlet başkanlığı ile fiili parti başkanlığının bir kişi elinde birleşmemesi esasının kabul edilmesi²⁸⁷.

DP, Hürriyet Misakı adı altında topladığı isteklerin yapılmaması halinde, DP Meclis Grubunun yasama organından ayrılacağını, bir başka deyişle “Sine-i Millete” dönüleceğini söylemiştir²⁸⁸.

Kongre, Türkiye’de demokratik gösterilerin ilki olarak tarihe geçmeye lâyık bir toplantı olmuştur. Kongre boyunca hiçbir delegenin konuşması kısıtlanmayarak, herkes yılların verdiği hasretle demokrasi adına aklına geleni söylemesine sahne olmuştur²⁸⁹.

DP’liler, kongrede daha özgür, insan haklarına saygılı bir hukuk devleti kurulması yolunda önemli kararlar almıştı. CHP’lilerde, kendilerini bu şartlara uydurmak isteyen bazı çabalar içerisine girmişlerdi. “Partinin Hükümete değil, hükümetin partiye dayanmasını” isteyenler ortaya çıkmaya başlamıştı²⁹⁰.

DP’nin, I. Büyük Kongresi’nin ardından, CHP’nin Yüce Divan’ı toplandı. Partide bütün hak ve hürriyetlerin tam olarak yürütülmesi ve reformlara gidilmesi hakkında yeni fikirler ortaya çıktığına dair rivayetler dolaştı. Ulus Gazetesi’nde CHP Kocaeli milletvekili Nihat Erim’in imzasıyla, DP Kongresi’ne dair çıkan bir yazıda “Kongre büyük bir başarı” olarak gösterildi ve “muhalfeet partisinin, iktidar partisi kadar mühim vazifeleri” olduğu belirtildi. Ayrıca “devlet başkanlığının parti

²⁸⁶ Mete, a.g.e., s. 50-54.

²⁸⁷ Muzaffer Sencer, *Türkiye’de Siyasal Partilerin Sosyal Temelleri*, Geçiş Yay., İstanbul 1971, s. 222.

²⁸⁸ Hakan Uzun, “İktidarını Sürdürmek İsteyen Bir Partinin Kimlik Arayışı: Cumhuriyet Halk Partisi’nin 1947 Olağan Kurultayı”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C. XII, S. 25, 2013, s. 106.

²⁸⁹ Çavdar, a.g.e., s. 415.

²⁹⁰ Karakuş, a.g.e., s. 125.

başkanlığı ile birleşemeyeceği iddiasında, DP'nin haklı olduğu, zaten İsmet İnönü'nün parti başkanlığından fiili surette çekildiği, fakat bunun dört yıl sonra yapılacak seçimlerde, İnönü'nün partisiyle beraber olmayacağı manasına gelemeyeceği" ifade edildi²⁹¹.

DP, I. Büyük Kongresi'nin kabul ettiği, Hürriyet Misakı'na, ilk başta CHP tarafından büyük tepkiler gelmemesine rağmen, daha sonrasında iktidar ve muhalefet ilişkilerinin yeniden gerginleşmesine neden olmuştur.

3. 1947 MUHTAR SEÇİMLERİ

Hürriyet Misakı sonrasında, gerginleşen iktidar ve muhalefet arasındaki ilişkiler biraz düzeldikten sonra, DP'lilerin, seçim kanununda, istedikleri değişikliklerin hükümet tarafından dikkate alınmadan, köy muhtar seçimlerinin yapılacağına kararının verildiği belirtildi. Bu durum iktidar ve muhalefet arasındaki ilişkilerin tekrar gerginleşmesine neden oldu²⁹². Muhtar seçimi arifesinde ise DP merkezine ülkenin birçok yerinden, iktidar partisinin, DP aleyhine, çalışmalara giriştiğini şikâyet eden telgraflar ve müracaatların yapıldığı iddia edildi²⁹³.

DP, hem kendi içindeki meselelerle meşgul olurken, hem de iktidarın saldırıları arasında kaldığı bir dönemde, 16 Şubat 1947'de yapılan köy muhtarları ve ihtiyarlar meclisi seçimlerine katıldı. Seçimler oldukça sert bir havada gerçekleşti ve birçok yerde olaylar çıktı. Bunların en önemlileri, Arslanköy (Mersin), Çubuk (Ankara) ve Senirkent (Isparta) olaylarıydı²⁹⁴.

Muhtarlık seçimleri ile birlikte partiler arası gerginlik daha da arttı. DP Genel Başkanı Bayar, İzmir'de basına verdiği demeçte: "Muhtar seçimlerinde yapılan müdahale ve kanunsuzlukların asıl gayesinin DP'nin köy teşkilatını dağıtmak ve zayıflatmak inkâr kabul etmez bir hakikattir" dedi²⁹⁵.

DP Başkanı Celâl Bayar'ın açıklaması karşısında Başbakan Peker'de bir açıklama yapmıştır. Peker açıklamasında: "Muhtar seçimlerinde baskı yapıldığı sözleri hakikate uymayan iddialardır. Bu sözler vazife sahipleri hakkında bir iftira,

²⁹¹ Yalman, a.g.e., s. 1392.

²⁹² Goloğlu, a.g.e., s. 162.

²⁹³ "Muhtar seçimleri için şikâyetler başladı", *Cumhuriyet*, 16 Şubat 1947, nr. 8082, s. 1, 3.

²⁹⁴ Albayrak, a.g.e., s. 113; Tuncer, a.g.e., s. 32.

²⁹⁵ Yeşil, a.g.e., s. 30.

oy kullanan vatandaşlar aleyhine de bir saygısızlıktır” demiştir. Ayrıca Başbakan, seçimlerde her zaman her yerde gerçekleşen sürtüşmeler dışında herhangi bir yolsuzluk olmadığını, vatandaş vicdanının ve kanaatinin masunluğu aleyhindeki iddiaları da reddetmişti²⁹⁶.

Muhtarlık seçimlerinin yapılmasının ardından ülkenin pek çok yerinde kavgalar ve gürültüler olduğu haberleri verilmekteydi²⁹⁷. Tarafların bu açıklamalarına rağmen, muhtarlık seçimleri ile ilgili ülkenin pek çok yerinde kavgalar ve gürültüler olduğu iddiaları devam etti. Muhtarlık seçimleri siyasi hayatta yeni bir belirsizlik meydana getirdi. Bu durumda DP’nin milletvekili ara seçimlerine katılmama ihtimali de yükseldi. CHP, DP’nin seçimlere katılmama ihtimalini ortadan kaldırmak, için bu seçimlerin dürüst yapılacağı vaadinde bulunmak zorunda kaldı²⁹⁸.

Köy muhtar seçimleri ile ilgili tartışmalar tam olarak bitmeden hükümet, İstanbul, Tekirdağ, Balıkesir, Kastamonu’da milletvekili ara seçimini, Nisan ayında yapacağını ilan etti. DP’nin de bu seçimlere girmesini istemekteydi²⁹⁹. Ancak DP, 3 Nisan 1947’de yayınlanan parti bildirisinde, “Seçim emniyeti kanunla sağlanmadıkça ve idare mekanizmasının tarafsızlığına imkân bırakmayan zihniyet değişmedikçe seçime girmeyi Türk demokrasisine karşı ağır bir suç sayıyoruz” diyerek seçimlere girmeme kararı aldığını açıkladı. 6 Nisan 1947’de İstanbul’da yapılan ara seçimlere DP katılmadı, bu nedenle oy verenlerin sayısının çok az olması dikkat çekti³⁰⁰.

Milletvekili ara seçimleri sonrasında, 7 Mayıs 1947’de hükümet, mahalle muhtar ve ihtiyar heyetleri seçimi hakkında bazı maddelerin değiştirilmesine ve bu kanuna bazı maddelerin eklenmesine dair kanun teklifini TBMM’ne getirdi³⁰¹. Bu teklifle, seçimler en büyük idare amirinin kontrolünden alınarak, belediye başkanlarının, meclislerinin ve muhtarların temsilcilerinden oluşan seçim idare kurullarının denetimine bırakıldı³⁰². Kanun teklifinde, muhalefetin üzerinde en fazla durduğu konu olan seçimlerin güvenceye kavuşturulması tedbirlerine yer verilmedi. Muhalefet milletvekilleri tarafından seçim kurullarına siyasal parti temsilcilerinin

²⁹⁶ “Başbakan, Celal Bayar’ın demecine cevap verdi”, *Cumhuriyet*, 8 Mart 1947, nr. 8102, s. 1, 3.

²⁹⁷ “Muhtar Seçimleri”, *Cumhuriyet*, 25 Şubat 1947, nr. 8091, s. 1.

²⁹⁸ Koçlar, a.g.m, s. 757.

²⁹⁹ Goloğlu, a.g.e., s. 164.

³⁰⁰ Yeşil, a.g.e., s. 31.

³⁰¹ TBMM, TD, D. VIII, C. 5, T. 1, 7 Mayıs 1947, s. 100.

³⁰² TBMM, TD, D. VIII, C. 5, T. 1, 7 Mayıs 1947, s. 116.

katılmasını ve bir yargıcın bunlara başkanlık etmesini, sandıkların başına jandarma kuvvetlerinin gelmemesini, oyların kapalı bir yerde kullanılmasını ve seçimlerin halk tarafından denetimini istenildiyse de bu teklifler reddedildi³⁰³.

30 Mayıs 1947’de, ülke genelinde mahalle muhtarları ve ihtiyar heyetleri seçimi yapılmasına karar verildi. 16 Şubat’taki seçimlere katılan DP, 30 Mayıs’taki seçimlere katılmama kararı aldı. Gerçekleşen seçimlere DP’nin katılmamasından dolayı seçimler durgun geçti³⁰⁴.

4. 12 TEMMUZ BEYANNAMESİ

DP’nin Birinci Büyük Kongresi’nde Hürriyet Misakı’nı kabul etmesi, 1947 Şubat’ında başlayan Kenan Öner-Hasan Ali Yücel davası, DP sözcüsü Adnan Menderes’e, İzmir’de yaptığı konuşmadan dolayı soruşturma açılması, muhtar seçimlerinde yurdun değişik yerlerinde meydana gelen olaylar, iki parti arasındaki ilişkileri kopma noktasına getirdi³⁰⁵.

Bu gerginlik öyle bir noktaya geldi ki, sonuçta, bir uzlaşma sağlayabilmek amacıyla Ankara Ticaret Odasının I. Ve II. Başkanlıklarını yürüten biri CHP’li diğeri DP’li iki tacirin araya girmeleri gerekti. DP Ankara İl Başkanı Üzeyir Avunduk ile CHP Ankara İl Heyeti üyesi Vehbi Koç, DP Genel İdare Kurulu üyesi ve Eskişehir milletvekili Emin Sazak ve Başbakan Yardımcısı Mümtaz Ökmen’in girişimiyle Bayar-Peker görüşmesi sağlandı³⁰⁶. Fakat gerçekleşen görüşmeler bir sonuca bağlanamadı ve iki taraf arasında bir uzlaşma sağlanmadı.

Bunun üzerine Cumhurbaşkanı İnönü devreye girerek taraflarla görüşmeye başladı. 7 Haziran’dan itibaren, Bayar’la İnönü arasında bir ayı aşan görüşmeler yapıldı. Bu görüşmelerin bazılarında Başbakan Peker de katıldı³⁰⁷. Görüşmeler sonrasında Cumhurbaşkanı İnönü, 12 Temmuz Beyannamesi’ni yayınladı³⁰⁸.

12 Temmuz Beyannamesi’nde, iktidar ve muhalefet arasındaki ilişkilerin gelecekte yeni esaslara dayandırılması gerektiği belirtildi. İnönü’nün görüşü ve olayları yorumlama tarzı, Başbakan Peker ve hükümetinden farklı bir şekilde,

³⁰³ TBMM, TD, D. VIII, C. 5, T. 1, 7 Mayıs 1947, s. 100-146.

³⁰⁴ Yeşil, a.g.e., s. 33; Tuncer, a.g.e., s. 32-33.

³⁰⁵ Sait Aşgın, *Türkiye’nin Demokrat Parti’li Yılları*, Altınarı Ofset Ltd. Şti, Karaman 2001, s. 24.

³⁰⁶ Kabasakal, a.g.e., s. 175.

³⁰⁷ Çavdar, a.g.e., s. 415-416; Çolak, a.g.m., s. 778; Birand vd, a.g.e., s. 39; Eroğul, a.g.e., s. 57-58.

³⁰⁸ Ayın tarihi, Temmuz 1947.

muhalefetin, hükümet baskısına ve taraf tutmasına karşı yaptığı şikâyetleri destekler nitelikteydi³⁰⁹.

4.1 12 TEMMUZ BEYANNAMESİ SONRASI İKTİDAR MUHALEFET İLİŞKİLERİ

12 Temmuz Beyannamesi'nin, Bayar tarafından, DP Genel İdare Kurulu'nda okunmaya başlanmasıyla, partililer ilk andan itibaren ikiye ayrıldı. Bir grup, iktidar tarafından yapılan şimdiye kadar olan baskıları kabul edilemez buldu. İsmet İnönü'nün CHP'nin Değişmez Genel Başkanı olmaya devam ettiği sürece DP ile demokrasi oyunu oynayacağını, iktidar tarafından yapılan baskıların bir sonuca ulaşamamasından ötürü olumlu bir tavırla başarılı olmaya çalışıldığı belirtildi. Diğer grup DP'nin ihtilal heveslisi olmadığını ve meşru sınırlar içinde kalacağını göstermek açısından beyannameyi olumlu buldu. Sonuçta, DP Genel İdare Kurulu tarafından ılımlı tarafın, daha ağır basmasından dolayı beyanname ile ilgili olumlu sonuç çıktı³¹⁰.

12 Temmuz Beyannamesi, belirli bir süre partiler arası ilişkileri normalleştirerek sakinliğe kavuşturdu. DP, bundan bazı kazançlar elde etse de aynı zamanda bazı zararlar da gördü. Çünkü en önemli propaganda silahları, yani hükümetin baskı yaptığı iddiası, ellerinden alınmış oldu. İnönü'nün beyannameyi yayınlamadaki asıl amacı, demokratları esas propaganda silahlarından yoksun bırakmak ve ortalık yatıştıktan sonra halkın, DP programı ve görüşlerinin CHP'den farklı olmadığı gerçeği ile karşı karşıya kalmasını sağlamaktı³¹¹.

12 Temmuz Beyannamesi, iki parti arasındaki siyasal mücadelede de dönüm noktası oldu. DP'nin, bu beyannameyi alabildiğine kullandığı, hatta İnönü'nün CHP'den çekileceği söylentilerini bile yaydığı iddia edildi³¹².

Beyanname'nin yayınlanmasından sonra, hem CHP'de hem de DP'de uzun süredir var olan “müfrit”(aşırı) –“mutedil”(ılımlı) ayrımı daha net olarak ortaya çıktı. Böylece, CHP'de “müfrit” kesimin temsilciliğini yapan Başbakan Peker, yardımcısı Mümtaz Ökmen ve Cevdet Kerim İncedayı gibi isimler yeni bir grubu oluştururken, İnönü'nün rehberliğinde hareket eden ve başını Nihat Erim'in çektiği “mutedil”

³⁰⁹ Karpat, a.g.e., s. 166; Ateş, a.g.m., s. 146.

³¹⁰ Tuna, a.g.e., s. 42-43.

³¹¹ Karpat, a.g.e., s. 168.

³¹² Bilâ, a.g.e., s. 166.

denilen 35'lerde diğerk bir grubu oluşturdus³¹³. CHP içindeki liberal kesimi oluşturan 35'lerin ortak özellikleri, 20'nci yüzyılda doğmuş olup, öğrenimlerini Atatürk Türkiye'sinde yapmış, Kemalist anlayışı ve onun demokratik özelliklerini özümsemiş, iktidardaki muhaliflerine göre daha genç bir kadrodan oluşmalarıydı. Bu grup özellikle 12 Temmuz Beyannamesi'nin ardından, parti içinde Peker'e açık muhalefet yapmaya başladı ve İnönü tarafından desteklendi³¹⁴. CHP'nin içindeki 35'lere göre, İnönü'nün bu beyanname ile yeni siyasi rejimin teminatçısı olduğunu, bir hakem rolü oynayacağını, iktidarın muhalefete eşit muamele etmesini denetleyeceğini, buna karşılık muhalefetin de kanun dışı işlere başvurmamasına dikkat edeceğini belirtmekteydi³¹⁵.

DP'de ise, Bayar'ın yanındaki "mutedil" grupta Adnan Menderes ve Fuat Köprülü bulunurken, "müfrit" grupta, Sadık Aldoğan ve Mustafa Kentli başı çekmekteydi³¹⁶.

12 Temmuz Beyannamesi, DP'nin iktidara karşı politikasında yeni bir süreci başlatmıştı. Beyanname öncesinde alabildiğine mücadele ederken daha sonra bu dönemin kapanmasıyla CHP'nin ılımlı isimlerini, DP'ye çekmek gibi yeni politika imkânları ortaya çıkmıştı. Bunlar, üst seviyede ziyaretler, ricalar, üstü kapalı tehditler, gizli haberleşmeler gibi yeni yöntemler gerektirmektedir. Ayrıca bu yöntemlerin herkes tarafından anlaşılması gerekmektedir. Çünkü bu yöntemler, yöneticilerin kendilerini iktidara satmaları şeklinde görülebilirdi. DP'nin içinde de kurucuların dışındaki bazı kişilerin, baskının azalmasından yararlanarak bağımsız hareket etmeye başlamaları, muhalefette parçalanmalara neden oldu. Böylece 12 Temmuz Beyannamesi, sadece CHP'de ikilik yaratmayarak, DP'nin de ciddi sarsıntılar geçirmesine neden oldu³¹⁷.

³¹³ Adem Çaylak- Şükrü Nişancı, "Türkiye'de Çok Partili Siyasal Sürece Giriş: Demokrasiye Geçiş Mi? Siyasal Rejimin Restorasyonu Mu?", *Türkiye'nin Politik Tarihi*, Ed: Adem Çaylak- Hüsnü Kapu, Savaş Yay., Ankara 2011, s. 316.

³¹⁴ Şarika Gedikli Berber, "Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçiş Sürecinde Sivil Hükümet Darbesi: CHP'de 35'ler Vakası", Gazi Üniversitesi, *Akademik Bakış Dergisi*, C. 6, S. 11, 2012, s. 145.

³¹⁵ Kadri Unat, *Ulus, Yeni Ulus ve Halkçı Gazeteleri Işığında Nihat Erim'in Siyasi Kişiliği ve Gazeteciliği (1945-1950)*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2008, s. 35.

³¹⁶ Oğuz Ünal, *Türkiye'de Demokrasinin Doğuşu Tek Parti Yönetimden Çok Partili Rejime Geçiş Süreci*, Milliyet Yay., İstanbul 1994, s. 219.

³¹⁷ Eroğul, a.g.e., 63-64; Hüseyin Şeyhanlıoğlu, "12 Temmuz Beyannamesi'nin Siyasal Etkileri ve Önemi", *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 16, 2012, s. 90.

14 Ağustos 1947’de, DP, Peker Hükümet’inin çekilmesini istedi. 26 Ağustos’ta, CHP, Meclis Grubu’nda, Başbakan Peker’e, 35 kişinin dışında güvenoyu verilmesine rağmen, Peker 9 Eylül 1947’de, sağlık nedenlerini ileri sürerek istifa etti. Başbakan Peker’in İnönü’nün kendisine karşı değiştirdiği politikayla hükümeti yürütemeyeceği ise daha gerçekçi bir nedendi. Ayrıca Peker’in hem DP, hem de CHP içindeki ılımlı “35’ler” in saldırısına uğraması bu kararı almasında etkili oldu. Böylece 10 Eylül 1947’de Hasan Saka Hükümeti kuruldu³¹⁸.

5. CUMHURİYET HALK PARTİSİ’NİN VII. BÜYÜK KURULTAYI

17 Kasım 1947’de CHP, VII. Olağan Kurultayı’nı toplandı. 4 Aralık’a kadar süren Kurultay, “35’ler” le Peker yanlısı “müfritler” arasında sert tartışmalara neden oldu. Kurultay, DP’nin de üzerinde durduğu parti ile devlet başkanlığının birbirinden ayrılması konusunu çözüme bağlandı. Buna göre; İnönü, Genel Başkan olarak kalacak, ama Genel Başkanlık yetkilerini onun adına Genel Başkan Vekili kullanacaktı. Parti tüzüğünde yapılan diğer değişikliklerle il, ilçe, bucak ve köylerde yönetim kurulları ve bunların başkanları seçimle belirlenecekti. Parti Divanı, 40 kişiden oluşacaktı. Partili hükümet ve meclis başkanları da bu kurulun doğal üyesi sayılacaktı. Kurulun kararları, içlerinden seçtikleri 10 kişilik Genel İdare Heyeti tarafından yürütülecekti. Kurultay da, Halkevleri konusu da ele alındı³¹⁹. Ayrıca, milletvekili adaylarının % 70’inin yerel örgütlerce belirlenmesine karar verildi. Valilerin aynı zamanda partinin il başkanlığı görevini de üstlenmeleri uygulamasına son verildi³²⁰.

CHP, VII. Büyük Kurultayı partinin ünlü ilkeleri açısından da önemli ödünlere sahne oldu. Bu kurultay, İnönü’nün açıktan saldırıya uğradığı, parti yönetiminin diktatörlükle suçlandığı, komünizmle mücadele, türbelerin açılması, okullarda din dersleri konulması konularında önergelerin verildiği “demokratikleşme kurultayı” olarak anıldı³²¹.

Bu Kurultayda, CHP, çok partili sistemin gerektirdiği zorunluluklara kendini yeniden uyarlamaya çalıştı. Parti örgütü belirli ölçüde âdemi-merkezileştirildi. Parti

³¹⁸ Yeşil, a.g.e., s. 34-35; Sevil Tuna, *Siyasi Açından I. ve II. Hasan Saka Hükümetleri*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2006, s. 59.

³¹⁹ Giritlioğlu, a.g.e., s. 210-216; Kabasakal, a.g.e., s. 176.

³²⁰ Fehmi Akın, *Türkiye’de Çok Partili Hayata Geçiş*, IQ Kültür Sanat Yay., İstanbul 2009, s. 199.

³²¹ Hikmet Bila, *CHP 1919-1999*, Doğan Kitapçılık, Şefik Matbaası, İstanbul 1999, s. 126-128.

görevlileri artık geçmişte olduğu gibi, atanmakla değil, seçimle gelmeye başladı. DP ile rekabetinde daha güçlü olabilmek için devletçilik ve laiklik ilkeleri de daha fazla liberalleştirildi³²².

CHP'nin VII. Kurultayı, CHP'nin tek partili cumhuriyet ve milli şef dönemi zihniyetinden ayrılıp, çok partili hayata ayak uydurma çabasını temsil ettiği öne sürülürken, kurultay CHP'nin çok partili rejime intibak kararını verdiği bir dönüm noktası olarak değerlendirildi³²³.

DP'liler tarafından, CHP'nin VII. Büyük Kurultayı, Peker'in tasfiyesinden dolayı oldukça olumlu karşılandı³²⁴.

6. 1947 YILINDA AFYONKARAHİSAR'DA MEYDANA GELEN SİYASİ GELİŞMELER

6.1 BELEDİYE SEÇİMLERİ'NİN TEKRAR YAPILMASI

Afyon'da 1946'da yapılan belediye seçimlerinde görülen kanunsuzluklar üzerine seçimler Danıştay tarafından iptal edildi. Danıştay, belediye seçimleri ile ilgili belgeleri uzun bir süre inceledikten sonra idari mahkeme sıfatı ile dört maddelik bir kanunsuzluk tespit ettiğini bildirdi. Bu kanunsuzlukların ilk maddesine göre; 1155 seçmene ait parmak izlerinin, parmak izi niteliğinde görülmediği açıklandı. Bu kişilere tekrar parmak izi bastırılarak doğruluğunu kontrol etme imkânı da yoktu. Bu nedenle, yeni seçimde imza atamayanlara parmak bastırılırken, parmakların meydana getireceği küçük çizgilerin dahi görülebilmesi gerektiği belirtildi. Seçim günü Afyon'da olmayan kişiler adına bile oy kullanılmış olması, seçim esnasında ne kadar fazla kanunsuzluk yapıldığına bir işaretti. Bu işaretin doğuracağı kanaat altında 1155 parmak izinin belirsizliği ve fazla çıkan 337 oy pusulasının hesaba katılmış olması, Danıştay'ı bu karara sevk etti. Ayrıca, tekrarlanacak olan seçime hazırlık ve seçim devresinin bir iki ay süreceği tahmin edilmekteydi³²⁵.

Afyon'da, belediye seçimlerinin tekrar yapılması kararının alınması üzerine, Milletvekilleri Seçimleri'nde olduğu gibi, CHP tarafından, DP'den istifalar olduğu

³²² Yeşil, a.g.e., s. 38.

³²³ L. Hilal Akgül, "DP Muhalefetine Bir Tepki Olarak VII. CHP Kurultayı: CHP'nin Özeleştirisi ve Parti İçi Demokratikleşmeye Yönelim", *Türkiye'de Siyasal Muhalefet*, Der. Ayşegül Komşuoğlu, Bengi Yay., İstanbul 2008, s. 152-153.

³²⁴ Albayrak, a.g.e., s. 126.

³²⁵ Mahir Erkmén. "Yeni Belediye Seçimi", *Haber*, 6 Ocak 1947, nr. 2746, s.1.

haberleri tekrar yayılmaya başladı. Bu iddialara göre; Sandıklı'dan bir hafta içinde ikisi başkan olmak üzere on kişi, DP'den istifa ederek, CHP'ye kayıt oldu³²⁶. Yine Afyon'un, Sincanlı Bucağı'na bağlı Sinanpaşa'dan, 19, Küçük Hüyük'ten 6, Ayvalı'dan 1, DP üyesi istifa ederek CHP'ye kayıt oldukları ifade edildi³²⁷. CHP'nin seçimler öncesinde, kendi taraftarı olan gazetelerde bu şekilde haberlerin verilmesi, yerel basınında seçim çalışmaları içerisinde yer aldığını gösterir nitelikteydi.

Danıştay tarafından iptal edilen Afyon'daki belediye seçiminin yeniden yapılacağı ve seçimler yenilenene kadar Belediye Başkanlığını, Vali yardımcılığına atanan Kazım Arat'ın yapacağı açıklandı³²⁸. Danıştay'ın belediye seçimlerini iptal etme kararı, Mart ayının ilk haftası içinde belediyeye bildirildi. Belediye Kanunu gereğince, iptalin tebliği tarihinden itibaren, bir ay içinde hazırlıklara başlanması gerekiyordu³²⁹. Vali yardımcılığı ve Belediye Başkan Vekilliğine tayin edilen Kazım Arat, 11 Mart'ta Afyon'a gelerek, yeni görevine başladı³³⁰.

Afyon'da, yeniden yapılacak belediye seçimleri için hazırlıklara hız verildi. Mahalle muhtarlıklarından isimleri bildirilen ikişer kişi, Kazım Arat'ın başkanlığında, belediyede toplanarak kur'a ile aralarından 10 kişilik seçim kurulu oluşturuldu. Seçim kuruluna Basri Oktav, Kadir Demirbaş, Osman Hondu, Niyazi Genel, İzzet Özkara, Tevfik Isca, Hayri Tokman, Mustafa Sinanoğlu, Ömer Özçalışan, Mustafa Hancı seçildi³³¹.

Seçimin de, 20 Nisan'da tekrarlanmasına karar verildi³³². Ayrıca Afyon'daki genel nüfus sayısına bağlı olarak, belediye kanununun 21. maddesi gereğince, yeni kurulacak Belediye Meclisi'ne 26 üye seçileceği ilân edildi³³³.

Seçim hazırlıkları dolayısıyla, belediye ve seçim kurulu başkanlığının verdiği ilâna göre; defterlerin asıldığı gün ve bunların asılı kalacağı süre ile ilgili düzeltmelerin mahkemeye müracaatı ve mahkemece karar verme sürelerinin hesaplandığı bildirildi. Bu sürenin sonunu takip eden ilk Pazar, 20 Nisan'a

³²⁶ "Sandıklı'da Demokrat Partiden İstifalar", *Haber*, 6 Şubat 1947, nr. 2755, s. 1.

³²⁷ "Demokrat Partiden İstifalar Devam Ediyor", *Haber*, 24 Şubat 1947, nr. 2760, s. 1.

³²⁸ "Afyonda yeniden belediye seçimi yapılıyor", *Cumhuriyet*, 8 Mart 1947, nr. 8102, s. 3.

³²⁹ "Belediye Seçimlerinin Bozulduğu hakkında evrak geldi", *Haber*, 10 Mart 1947, nr. 2764, s. 1.

³³⁰ "B. Kazım Arat", *Haber*, 13 Mart 1947, nr. 2765, s. 1.

³³¹ "Belediye Seçimi Hazırlıkları", *Haber*, 24 Mart 1947, nr. 2768, s. 1.

³³² "Afyon Belediye Seçimleri", *Cumhuriyet*, 25 Mart 1947, nr. 8119, s. 4.

³³³ "Afyon Belediye Başkanlığından", *Haber*, 27 Mart 1947, nr. 2769, s. 1.

rastladığından seçimin bu tarihte yapılması uygun görüldü. Seçim sandıklarının sabah saat 8.00'den, akşam saat 19.00'a kadar açık bulundurulması kararlaştırıldı³³⁴.

Afyon, belediye meclisi seçim kurulu başkanlığı tarafından, yapılacak Belediye Meclisi üyesi seçimi ile ilgili 4878 sayılı kanun hükümlerine göre bazı kararlar alındı. Alınan kararlara göre: gerek üye seçiminde oy vermeye hakkı olanların ve gerekse seçilmeye yetkili bulunanların, isimlerini ve nerde oy kullanacaklarını gösteren defterleri, 28 Mart'tan itibaren, tatil günleri dışındaki altı gün süreyle, hükümet ve belediye daireleri kapılarının önleriyle, Hal Meydanı Parkı etrafına ve Gar Binası bekleme salonlarına asılan listelerden öğreneceklerdi. 3 Nisan'da saat 18.00'de defterler askıdan kaldırılacaktı. Defterlerde isimleri yazılı olup olmayanların defterlerin asıldığı 28 Mart'tan, 3 Nisan akşamına kadar itirazları kabul edilecekti. Bu tarihten sonra yapılacak itirazlar dikkate alınmayacaktı. Ayrıca oy sandıkları, belirtilen 36 noktaya konulacaktı³³⁵.

Haber Gazetesi'nde, belediye seçimi sırasında oy kullanma hakkı bulunan 13.700 seçmenin bulunduğu, iki partide de heyecanlı çalışmaların devam ettiği, ancak genel durumun CHP lehinde olduğu belirtilmekteydi³³⁶.

Afyon belediye seçimine ait seçmenlerle seçileceklerin isimlerini gösteren listeler süresini doldurduktan sonra askıdan indirildi. Defterlerde, isimleri bulunmayanlarla isim, soyadı ve doğum tarihleri yanlış yazılan, üç yüz kadar vatandaş, seçim kuruluna başvurarak kayıtlarını yaptırdı³³⁷.

Seçimlerin yenilenmesi öncesinde, partilerin seçim çalışmaları hız kazanmaya başlamıştı. 14 Nisan'da, Afyon'a DP kurucularından Celâl Bayar ve parti sözcüsü Adnan Menderes ve Kütahya Milletvekili Ahmet Tahtakılıç gelmişti. Celâl Bayar kalabalık arasında zorlukla ilerlemiş, bu arada halılarla süslenmiş bir arabaya binmesi teklif edilmişti. Bayar, bu teklife karşı çıkarak "Biz demokratız, halktan farkımız yoktur" diyerek arabadaki halıların kaldırılmasını rica etmişti. Halılar kaldırıldıktan sonra arabaya binmişti. Afyonluların yoğun ilgisi arasında, DP merkez binasına gelen Bayar, balkona çıkarak bir konuşma yapmıştı. Bu arada bir de deve

³³⁴ "Belediye ve Seçim Kurulu başkanlığından", *Haber*, 27 Mart 1947, nr. 2769, s. 2.

³³⁵ "Afyon Belediye meclisi seçim kurulu başkanlığından", *Haber*, 27 Mart 1947, nr. 2769, s. 2.

³³⁶ "Belediye Seçimi 20 Nisan'da Yapılacak", *Haber*, 31 Mart 1947, nr. 2770, s. 1.

³³⁷ "Belediye Seçim Defterleri Askıdan İndirildi", *Haber*, 7 Nisan 1947, nr. 2772, s. 1.

kurban edilmişti. Bayar konuşmasında: demokrasi davasında Afyonluların yardımlarından övgüyle bahsederek, seçim güvenliği üzerinde durmuştu. Bayar'dan sonra söz alan Menderes de; DP'nin kanun ve nizam istediğini, hürriyet peşinde koştuğunu söylemişti. Celâl Bayar ve arkadaşları, ertesi gün Afyon'un köylerine giderek, halkla temaslarına devam etmiş, sonrasında Ankara'ya hareket etmişlerdi³³⁸.

Afyon belediye seçimlerinin yapılmasına sayılı günler kala, 16 Nisan'da, DP'nin seçime girmeyeceği söylentileri gündeme gelmişti. 18 Nisan akşamında Afyon'a gelen, General Sadık Aldoğan açıklamasında; Afyon'da 20 Nisan'da yeniden yapılacak belediye seçimlerine girip girmemek hakkında, mahalli teşkilatın ne karar vereceğini bilmediğini ifade etmişti. Ancak, mevcut seçim kanunuyla, seçime girmenin mümkün olmayacağını açıklamıştır³³⁹.

Seçimlerden iki gün önceki durum, DP'nin Afyon'da Belediye Seçimi'ne katılmayacağı izlenimi vermekteydi. DP'nin kararını seçimden bir gün önce ilan edeceği anlaşıldı. Parti tüzüğüne göre de; seçimlere katılıp katılmamak yetkisi yerel teşkilata bırakılmıştı. Ayrıca, Afyon milletvekillerinin, İçişleri Bakanı'na, 25 gün önce yaptıkları müracaata olumsuz cevap almaları da, seçimlere katılmama sebeplerinden birini oluşturmaktaydı. Afyon milletvekilleri Şahin Lâçin ve Hasan Dinçer yazılı olarak, Kemal Özçoban'da, sözlü yaptıkları müracaatta tasnifte bulunmalarını ve ara seçimlerde alınan tedbirlerin, belediye seçiminde de alınmasını istemişlerdi. Milletvekillerine verilen cevapta, kanunda milletvekillerinin tasnif sırasında bulunabileceklerine dair bir kayıt mevcut olmadığı bildirilmişti. Afyon milletvekilleri, bu cevap üzerine 18 Nisan'da, yazılı olarak tekrar İçişleri Bakanlığı'na müracaatla, aynı kanunda milletvekillerinin tasnif sırasında bulunacaklarına dair bir hükmün mevcut olup olmadığını sormuştu³⁴⁰.

Seçimlere birkaç gün kalmışken Afyon'daki Haber Gazetesi'nde, milletvekilleri seçimleri öncesinde olduğu gibi, DP'den ayrılmalar olduğu ve güç kaybettiği haberleri verildi. Bu haberler şu şekildedir: “Şuhut ilçesine bağlı Çakırgözü Köyü'nden 48, Karlık Köyü'nden 70, Bedeş Köyü'nden 3, Oynağan Köyü'nden 6, Çoru Köyü'nden 3, Arap Köyü'nden 23, Arızlı Köyü'nden 1, Burnu

³³⁸ “Celal Bayar Afyonda”, *Cumhuriyet*, 14 Nisan 1947, nr. 8139, s.1, 3.

³³⁹ “Afyon Belediye Seçimleri”, *Cumhuriyet*, 16 Nisan 1947, nr. 8141, s. 1.

³⁴⁰ “Afyon Belediye Seçimi ve Demokratlar”, *Cumhuriyet*, 19 Nisan 1947, nr. 8144, s. 1, 3.

Köyü'nden 33, İsalı Köyü'nden 4 vatandaş, DP'den istifa edip CHP'ne kayıtlarını yaptırmışlardı. Şuhut'ta da, DP'den çözümler başlamıştı”³⁴¹. Seçimler öncesinde, bu şekilde haberlerin verilmesi, CHP'nin seçim çalışmaları kapsamında sürekli kullandığı yöntemlerden birini oluşturmaktaydı. Halkın bu haberleri görerek DP'nin güçsüzleştiğine ve seçimlerdeki şansının azaldığı fikrine kapılmaları, bilinçli olarak istenmekteydi. CHP'ne göre, bu haberler sayesinde halk, seçimini, güçsüzleştiğini düşündüğü DP'den değil, CHP'den yana kullanabilirdi.

Belediye seçiminden üç gün önce CHP, Belediye Meclis üyelikleri aday listesini açıkladı. Açıklanan listede, her sınıf tüccar, esnaf ve sanatkârları içine almış tam bir halk listesi olduğu görülmüştü. Memleket işlerini yürütecek ve düzenleyecek olan bu meclisin her sınıfı içine almasının doğal bir zorunluluk olduğu da ifade edildi³⁴².

20 Nisan 1947 Afyon belediye seçimleri öncesinde CHP'nin gösterdiği aday listesi Tablo 12 de verilmiştir³⁴³.

Tablo 12. 1947 Afyon Belediye Seçimleri'nde CHP'nin Aday Listesi

Tevfik Isca	Eski Belediye Başkanı
Hamdi Özkara	Tüccar
Hasan Yabuz	Tüccar ve Çiftçi
Şükrü Genel	Tüccar
Ömer Özçalışan	Tüccar
Abdullah Arı	Avukat
Şükrü Özbay	Tüccar
Nuri Genel	Tüccar
İsmail Bıdık	Fabrikatör

³⁴¹ “Demokrat Partiden İstifalar Devam Ediyor”, *Haber*, 17 Nisan 1947, nr. 2775, s. 1.

³⁴² “Belediye Meclisi Seçimi”, *Haber*, 17 Nisan 1947, nr. 2775, s. 2.

³⁴³ Aynı yer, s. 2.

Osman Özdilek	Otelci
Fehmi Kerse	Tüccar
Selim Sümer	Kunduracı
Kadir Tokman	Tüccar
M. Emin Yalvaçlı	Manifaturacı
Hakkı Tüzün	Tüccar
Salih Sezgintürk	Kasap ve Sucukçu
Mustafa Sinanoğlu	Muakkip
Kemal Erçelen	Sebzeci
Ahmet Köse	Manifaturacı
Hasan Arabacı	Yağcı
Kemal Bayık	Saatçi
Mustafa Çetin	Helvacı
Abdullah Demirkırgan	Tüccar, Demirci
Zeki Alptekin	Avukat
Arif Koç	Ç.E Kurumu Başkanı
Ömer Dişbudak	Marangoz
Rıza Yamaner	Yemenci
Ragıp Kandilci	Eski Banka Müdürü
Osman Hondu	Kunduracı

Kadir Demirbaş	Demirci
Bekir Ürey	Müteahhit
Mehmet Molloğlu	D.D.Y. Hareket Müfettişi
Basri Oktav	D.D.Y. Yol Müfettişi
Ahmet Göbel	Çiftçi
Ahmet Gümüş	Lise muhasibi
Emin Kurtaran	Diş Doktoru
şükrü Olgun	Kömürcü
Haydar Toktamış	D.D.Y. Sağlık Başmüfettişi (Doktor)
Ali Genel	Tüccar
Cemal Altın İğne	Terzi
Mehmet Başar	Debbağ
Hasan Güçlü	Berber
İsmail Erkoçak	Değirmenci
Faruk Koçkan	Kasap
Harun Dikmen	Tuhafiyeci
Mehmet Sagun	Manifaturacı
Ömer Altunay	Malûl Subay
Sadri Akın	Eczacı
Hasan Akçin	Lokanta ve kahveci

Mehmet Gedik	Kasap
Mehmet Sertdemir	Derici
Ali Öztürk	Yağcı

DP ise 19 Nisan’da, bir beyanname yayınlayarak, Afyon’daki seçime katılmayacağını bildirmiştir. DP’nin, seçime katılmama kararının ardından yaptıkları toplantılarda halkın seçime katılmaması için iş birliği yapılması kararlaştırılmıştı. Seçim öncesinde, DP, halkı ev ev dolaşarak “Pazar günü bağ bahçenize gidiniz şayet bir yere gitmezseniz evinizden dışarı çıkmayınız” diye tembihte bulunmuş, bu tembihe uyanların ise % 10’u bile oluşturmamıştı³⁴⁴.

20 Nisan’da belediye seçimleri, sabah saat 8.00’den akşam 19.00’a kadar, sakinlik içinde devam etmişti. Afyon halkı herhangi bir baskı görmeden oylarını kullanmış ve seçime katılım oranı % 62,3 olmuştu³⁴⁵.

Cumhuriyet Gazetesi’nin, Afyon belediye seçimleri ile ilgili verdiği habere göre, daha önce DP tarafından kazanılıp, sonradan gerçekleşen itirazlar üzerine, Danıştay’ın iptal ettiği Afyon belediye seçiminde oy kullananların, oldukça az olduğu göze çarpmıştı. Çünkü halk daha çok piknik alanlarına dağılmıştı. DP’nin iddialarına göre de, seçim günü saat 11.00’den sonra jandarmalar, şehir dışına çıkan kimselere mâni olmak istemiş ve kendilerinden, oylarını kullandıklarına dair belge talep etmişti. DP’lilere göre, muhtarlarda, ev ev dolaşarak, halkı seçime katılmaya çağırmış, oylarını kullanmak istemeyenleri, çay karnesi vermemek ile tehdit etmişti. Düzenli olarak kaplıcalara gidip, gelen belediye otobüsü de, halkın seçime katılımını sağlamak için seçim günü seferini yapmamıştı³⁴⁶.

Seçim sakin bir şekilde yapılmış, hiçbir karışıklık meydana gelmemişti. Yalnız DP üyeleri tarafından, jandarmaların, halkın piknik yerlerine gitmelerini engellediği ve sandık başlarındaki CHP’lilerin, yolsuzluk yaptıklarına dair tutanak tutulmuştu. Ancak sandık başlarında, DP’nin hiçbir temsilcisi bulunmamaktaydı.

³⁴⁴ “Şehrimizde Belediye Seçimi Dün Yapıldı”, *Haber*, 21 Nisan 1947, nr. 2776, s. 1.

³⁴⁵ Aynı yer, s. 1.

³⁴⁶ “Afyonda Belediye Seçimi”, *Cumhuriyet*, 21 Nisan 1947, nr. 8146, s. 1, 3.

Nitekim DP Afyon İl İdare Kurulu, vaktinde müracaat ettiği halde, Demokrat temsilcilerinin sandık başında bulunmalarına izin verilmemişti³⁴⁷.

Cumhuriyet Gazetesi, Afyon'dan seçimle ilgili verilen bilgiler üzerine, DP'lilerin iddiaları üzerine Afyon Valisi'ni aramıştı. Valilikten alınan bilgilerde, seçime katılmayan Demokratların, kanunen sandık başında temsilci bulundurma hakkına sahip olmadıkları, jandarmalar hakkındaki iddiaların da asılsız olduğu söylenmişti. İçişleri Bakan'ı da, Demokratların iddialarının tamamen asılsız olduğunu, seçimlerin büyük bir sakinlik içinde yapıldığını, tek bir şikâyetin bile olmadığını söylemiş, Demokratların, kanunen sandık başlarında temsilci bulunduramayacaklarını belirtmiştir³⁴⁸.

Afyon'daki belediye seçimlerinde, 7260'ı kadın, 6200'ı erkek olmak üzere 13.460 seçmen mevcuttu. Seçime ise 4714'ü kadın ve 3680'i erkek olmak üzere 8394 seçmen katılmıştı. Katılım oranı ise % 62,36 olmuştu³⁴⁹. Seçime katılım oranları ve kullanılan oy sayısı, Haber Gazetesi tarafından da verilmiştir³⁵⁰.

Seçim kurulunca yapılan tasnifte, 28 oy pusulasının renkli ve propaganda kâğıtları olduğu görülerek, 4878 sayılı kanunun 10 uncu maddesi gereğince, tasnif dışı bırakıldı. Asıl üyelerden birincisi 8316, sonuncusu 8151 oy aldı. Yedek üyelerin birincisi 8142 sonuncusu 7952 oy aldı. Asıl ve yedek üyelikleri bu sonuçlarla CHP kazandı. Ayrıca 27 kişi de farklı oy aldı, bunlardan 20'si CHP'ye ve 7'si DP'ye aitti³⁵¹.

Gerçekleşen belediye seçimleri sonrasında kazandıkları oylara göre Belediye Meclisi asil üyeleri Tablo 13 de verilmiştir³⁵².

³⁴⁷ Aynı yer, s. 1, 3.

³⁴⁸ Aynı yer, s. 1, 3.

³⁴⁹ BCA BÖKM K, Fon Kodu: 30. 1.0.0., Yer No: 65. 406. 5.

³⁵⁰ Haber Gazetesi'ne göre; belediye seçimine katılım % 74 oranında gerçekleşti. Yenilenen seçime, DP katılmamasına ve halka oy kullanmaması için yaptığı bütün propagandalara rağmen 13.460 adet seçmenden 8396 seçmen oylarını kullandı. Bu nedenle katılım oranı % 62'yi geçti. "Şehrimizde Belediye Seçimi Dün Yapıldı", *Haber*, 21 Nisan 1947, nr. 2776, s. 1.

³⁵¹ BCA BÖKM K, Fon Kodu: 30. 1.0.0., Yer No: 65. 406. 5.

³⁵² "Belediye Reisliğine İttifakla Tevfik Isca Seçildi", *Haber*, 24 Nisan 1947, nr. 2777, s. 1.

Tablo 13. 1947 Afyon Belediye Seçimleri'ni Kazanan CHP'li Belediye Meclisi Üyeleri

Şükrü Genel	Tüccar
Şükrü Özbay	Tüccar
Hamdi Özkara	Tüccar
Ömer Özçalışan	Tüccar
Basri Oktav	D.D.Y. Hareket Müfettişi
Kadir Tokman	Tüccar
Tevfik Isca	Eski Belediye Başkanı
Osman Özdilek	Otelci
Nuri Genel	Tüccar
Fehmi Kerse	Tüccar
Abdullah Arı	Avukat
Hasan Yabuz	Tüccar ve Çiftçi
Selim Sümer	Kunduracı
Arif Koç	Ç.E.Kurumu Başkanı
Hakkı Tüzün	Tüccar
Salih Sezgintürk	Kasap ve Sucukçu
Zeki Alptekin	Avukat
Osman Hondu	Kunduracı
Ahmet Köse	Manifaturacı
Kemal Bayık	Saatçi
Mehmet Mollaoğlu	D.D.Y. Hareket Müfettişi
Ragıp Kandilci	Eski Banka Müdürü
Kadir Demirbaş	Demirci

İsmail Bıdık	Fabrikatör
Harun Dikmen	Tuhafiyeci
Mehmet Emin Yalvaçlı	Manifaturacı

Seçimler sonrasında Belediye Meclisi, Vali'nin daveti üzerine, 22 Nisan 1947'de toplanmıştı. Vali yardımcısı Kâzım Arat'ın kısa bir konuşmasından sonra, en yaşlı üye Hasan Yabuz başkanlığa, Basri Oktav ve Hakkı Tüzün kâtipliklere seçilmişti. Gizli oyla yapılan seçim sonunda ise Tevfik Isca Belediye Başkanlığı'na getirilmiştir³⁵³.

CHP, 20 Nisan 1947'de yeniden yapılan Afyon belediye seçimlerini kazanmasının ardından, 27 Nisan'da, İsmail Hakkı Baltacıoğlu tarafından, CHP Genel Sekreterliği'ne gönderilen yazıda, Afyon'da yenilenen belediye seçimlerinde, CHP'nin kazandığı başarının nedenlerini şu şekilde açıklamıştır:

- 1- 1946 Afyon belediye seçimlerinin kaybedilmesindeki hoşnutsuzlukların genel sebepleri zaman geçtikçe eski kuvvetini kaybetmektedir. Halk şimdi hükümeti dünya felaketlerinden değil, yalnız kendi işleri üzerinde düşünmeye, eleştirmeye başlamıştı.
- 2- DP'nin bilgisiz, metotları, eleştirileri, delice vaat etmeleri çok realist bir kafası olan Türk halkında kuşkular uyandırmıştır. Halk, dünya cennetini vadeden DP'lilere eskisi gibi inanmıyor.
- 3- CHP'nin başında bulunan Sabri Bey, Afyonluların çok sevdiği ve saydığı bir insan, doğrudan doğruya iyi bir şahsiyettir. Bu kimse metotlu çalışmayı ve arkadaşları ile işbirliği yapmıştır.
- 4- Bugünkü Afyon Valisi Ziya Tekeli, çok tecrübeli, akli başında, ateşli zekâsı, yapıcılık gücü olan ve hukuk bilgisi ile çalışan bir insandır. Bu çok zeki adam seçimde tam ve mutlak bir tarafsızlık sağlamakla birlikte aylardan beri halkı ve grupları bir Cumhuriyet Valisine yakışan insanca muameleleriyle Cumhuriyet Halk Partisi lehine hazırlamıştır.
- 5- Başarıda Afyon ve Eskişehir Parti Müfettişi olan Celâl Arat'ın büyük payı olduğuna hiç şüphe etmiyorum. Celâl Arat, eşine az rast gelinen manevi nüfuz sahibi,

³⁵³ Aynı yer, s. 1.

çok zeki, çok çalışkan, halk psikolojisini bilen bir insandır. Celâl Arat, Afyon'da bir parti müfettişinin yapabileceği her şeyi yapmıştır. Afyonlular Celâl Arat sayesinde CHP'yi sevmektedir³⁵⁴.

1946 belediye seçimlerinde ve milletvekili seçimleri öncesinde Afyon'a gelen Muhsin Adil Binal, bölgede CHP'nin genel durumu hakkında ve DP'nin yaptığı seçim çalışmalarını yakından takip etmiştir. CHP Genel Merkezi'ni bu konuda bilgilendiren raporlar hazırlamıştır. 1946'da yapılan seçimleri, Afyon'da DP'nin kazanması ve CHP'nin bu seçimlerin her ikisinde de başarısız olması üzerine, CHP bu başarısızlığın nedenlerini öğrenmek ve bölgede tekrar güçlenmek amacıyla, parti müfettişleri dışında, CHP'li milletvekillerini de bölgede araştırma yapmaları için görevlendirmiştir. 1946 seçimleri sonrasında, 1947'de de Afyon'a gelen Muhsin Adil Binal, 1946 belediye ve milletvekili seçimlerindeki başarısızlığın nedenlerini raporlarında aktarmıştır. Ayrıca 20 Nisan 1947'de yenilenen belediye seçimlerinde, CHP'nin kazanmasını, halkın DP'ye duyduğu ilginin azalması ve bölgedeki CHP'lilerin çalışmalarının sonucuna bağlamıştır. Ancak 1947'de Afyon'daki belediye seçimlerine DP katılmama kararı almıştı ve seçimlere CHP dışında başka bir parti de katılmamıştı. Buna rağmen, 1947'deki belediye seçimlerinde, CHP'nin gösterdiği sözde başarısı, nedense CHP'liler tarafından büyük bir başarı olarak görülmüştür.

7. AFYONKARAHİSAR'DA 1947 MAHALLE MUHTARLARI SEÇİMİ

21 Temmuz 1946 Milletvekili Genel Seçimleri sonrasında, köy kanunu nedeniyle, dört senede bir ve Şubat ayı içinde yapılması gereken köy muhtar ve ihtiyar heyetleri seçimlerine tüm ülkede olduğu gibi Afyon'da başlanmıştı³⁵⁵. Afyon'da, Şubat ayında gerçekleşen köy muhtar ve ihtiyar heyeti seçimlerinde Merkez ilçeye bağlı 34 köyün tamamında CHP adayları, Sandıklı ilçesinin 17 köyünde CHP, 4 köyünde DP adayları, Dinar ilçesinin 19 köyünde CHP, 3 köyünde DP adayları, Bolvadin ilçesinin 20 köyünde CHP, 2 köyünde de DP adayları,

³⁵⁴ BCA CHP K, Fon Kodu: 490. 1.0.0., Yer No: 614. 6. 2.

³⁵⁵ "Köylerde Muhtar ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Başladı", *Haber*, 24 Şubat 1947, nr. 2760, s. 1.

Emirdağ ilçesinin 23 köyünde CHP, 1 köyünde DP adayları, Şuhut ilçesinin 20 köyünde de tamamen CHP adayları kazanmıştı³⁵⁶.

Ancak muhtar seçimleri hakkında DP, Genel Merkezi'ne gelen şikâyetlerden biri de, Dinar'da, seçimlerin baskı altında yapıldığı iddiasıdır. Dinar Kaymakamı Baki Başaran, bu iddiaların asılsız olduğunu ve gazetelere ihbarda bulunanlar hakkında soruşturma yapılmasının talep edildiğini açıklamıştır³⁵⁷.

Afyon'daki, köy muhtar ve ihtiyar heyetleri seçimi bittikten sonra, seçimler sonucunda 320 köyden 300 köyde CHP adayları, 20 köyde ise DP adayları seçimi kazandı. Afyon merkeze bağlı, 445 köyün seçim sonucunun öğrenildiği, 125 köyde önemli bir çoğunluğun CHP adayları tarafından kazanıldığı, seçimlerin sükûnet ve düzen içinde yapıldığı ifade edildi. Köylü halkın görevlendirdiği, yeni muhtar ve ihtiyar heyetleri, 1 Mart 1947'den itibaren görevlerine başladı³⁵⁸.

Köy muhtar ve ihtiyar heyetleri seçimi bitmesin rağmen, CHP tarafından yine, DP'den ayrılmalar olduğu haberleri verilmeye devam etti. Verilen haberde; Sandıklı ilçesine bağlı Kılandıras Köyü'nde, bir hafta da, DP ilçe başkanı ve ilçe idare kurulu üyeleri ile birlikte 435, diğer köylerden de 16 kişinin DP'den istifa ederek, yeniden CHP'ye kayıt olmak için başvurdukları iddia edildi³⁵⁹.

Emirdağ ilçesinde bir seneden beri yapılmakta olan, belediye meclisi, milletvekilleri ve il genel meclisi üyeliği gibi üç büyük seçimi çoğunlukla, CHP'nin kazanmıştı. Emirdağ'a bağlı üç bucak ve 96 köyde, muhtar ve ihtiyar heyetleri seçimleri, 20-28 Şubat tarihleri arasında yapıldı. Vatandaşların her türlü haklarının aranması ve korunması ile ilgili bulunan diğer seçimlere nazaran ayrı bir önem arz eden muhtar ve ihtiyar heyeti seçimine kadın ve erkek seçmenlerin % 90'ı katıldı. 96 köyde, muhtar ve ihtiyar heyetleri seçimini, CHP adayları kazanmıştı. DP, mevcut teşkilatı ile azamî çalışmalarına rağmen, 4-5 köyde aday göstermiş ise de buralarda da taraftar bulamadıkları için 96 köyün tek bir köyünde dahi bir muhtarlık elde edememişti³⁶⁰.

³⁵⁶ “İl Çevresinde Köy Muhtar ve İhtiyar Heyeti Seçimleri”, *Haber*, 27 Şubat 1947, nr. 2761, s. 1.

³⁵⁷ “Dinardaki Muhtar Seçimlerinde Baskı Yapılmamış”, *Cumhuriyet*, 11 Mart 1947, nr. 8105, s. 3.

³⁵⁸ “İlimizde”, *Haber*, 3 Mart 1947, nr. 2762, s. 1.

³⁵⁹ “Sandıklı İlçesinde D.P. den İstifalar”, *Haber*, 10 Mart 1947, nr. 2764, s. 1.

³⁶⁰ “Emirdağdan Bildiriliyor”, *Haber*, 20 Mart 1947, nr. 2767, s. 1.

Afyon'da yenilenen belediye seçimlerinin ardından, şehir ve kasabalardaki mahalle muhtar seçimleri hakkında İçişleri Bakanlığı tarafından bir kanun tasarısı hazırlandı. Tasarıya göre, bu yıla mahsus olmak üzere Mayıs'ın 15'ini takip eden ilk Pazar günü yani 18 Mayıs'ta yapılacağı bildirildi. Ancak Bakanlık tarafından hazırlanan kanun tasarısının, ne şekilde çıkacağına henüz bilinmediği için sadece seçime katılacak on sekiz yaşını bitirmiş vatandaşların isimlerini gösteren defterlerin hazırlanmasına başlandı³⁶¹. 22 Mayıs'taki Haber Gazetesi'nde de, 7 Mayıs 1947'de TBMM tarafından görüşülen ve kabul edilen kanunla, şehir ve kasabalardaki muhtar ve ihtiyar heyeti seçiminin, ülkenin her yerinde 30 Mayıs Cuma günü yapılacağı açıklandı³⁶².

Afyon'da, seçim hazırlıklarına başlandı. Bu amaçla, 16 Mayıs Cuma günü, öğleden önce Belediye Meclisi, olağanüstü bir toplantı yaparak, kanuna göre seçim idare kurulu için dört üye seçti. Aynı gün öğleden sonra belediye salonunda toplanan mahalle muhtarları arasından da, kur'a ile dört kişi seçim idare kuruluna seçildi. İdare kurulu, belediye başkanının başkanlığı altında toplanarak işe başladı. Seçimlerin bu idare kurulunun, gözetim ve denetimi altında yapılacağı belirtildi. Seçim kurulu, seçim bürolarının sayısı ile yerlerini tayin ettiği gibi, seçmen hakkına sahip mahallelerin halkından üçer kişilik, seçim komisyonları da belirlendi ve kendilerine tebliğ edildi. Bunlar da, 20 Mayıs 1947 Salı günü belediye salonunda toplandı ve içlerinden biri, başkan seçildi. Ayrıca her mahalleye, seçim hakkına sahip olanların isimlerinin bulunduğu defterlerin, 21 Mayıs'tan itibaren asıldığı belirtildi³⁶³.

Ayrıca belediye ve seçim idare kurulu başkanlığı tarafından, 5046 Sayılı kanun hükümlerine göre; Afyon mahallelerinde, 30 Mayıs 1947 Cuma günü, ihtiyar heyetleri seçimi yapılacağı ve oy sandıklarının sabah 8.00'den akşam 17.00'ye kadar açık bulundurulacağı ilan edildi³⁶⁴.

Afyon belediye ve seçim idare kurulu başkanlığının bir diğer ilanında; mahalle muhtar ve ihtiyar heyeti seçimi idare kurulunun, belediye başkanı Tevfik

³⁶¹ TBMM, TD, D. VIII, C. 5, T. 1, 7 Mayıs 1947, s. 100-146; "Mahalle Muhtar Seçimi", *Haber*, 8 Mayıs 1947, nr. 2781, s. 1.

³⁶² "Mahalle Muhtar Seçimleri 30 Mayıs Cuma Günü Yapılacak", *Haber*, 22 Mayıs 1947, nr. 2785, s. 1.

³⁶³ Aynı yer, s. 1.

³⁶⁴ "Belediye ve Seçimi İdare Kurulu Başkanlığından", *Haber*, 22 Mayıs 1947, nr. 2785, s. 2.

İsca'nın başkanlığında, üyelerin hepsinin katılımı ile 17 Mayıs cumartesi günü saat 11.00'de toplanacağı bildirildi. Toplantıda, 5946 sayılı kanunun 5. inci maddesi hükmüne uyularak şehir içindeki mahallelerin seçmen sayılarına göre tespit edilen yerlerde birer seçim bürosu kurulmasına karar verildi. Bu durumun, valiliğin onayına sunulmasına, onaydan sonra gazete de ilân edilmesi ve siyasi parti merkezlerine yazı ile bildirilmesi hakkında açıklama yapıldı³⁶⁵.

Haber Gazetesi'nin, 29 Mayıs'taki açıklamalarında, mahalle muhtar ve ihtiyar heyeti seçimlerinin hazırlıklarının tamamlandığı belirtildi. Haberin devamında; merkez ilçede belediye başkanının başkanlığında oluşan seçimi idare kurulu tarafından, 47 seçim bürosu kurulduğu bildirildi. Seçmen defterlerinin, seçimi idare kurulu ile muhtarlar tarafından incelenerek, her mahallenin görünür yerlerine üç gün süre ile asıldığı ve gününde kaldırıldığı ifade edildi. Bazı mahallelerde seçimin, hararetli olacağı hakkında tespitlerde bulunuldu. Ayrıca, CHP teşkilâtının, seçim için yoğun bir şekilde hazırlandığından bahsedildi. Buna rağmen, DP'de herhangi bir hareket görülmediğinden, seçimlere katılmayacağını tahmin edildiği belirtildi³⁶⁶.

30 Mayıs Cuma günü Afyon'da, mahalle muhtar ve ihtiyar heyeti seçimleri yapıldı. Gerçekleşen bu seçimlere DP katılmadı³⁶⁷.

Afyon'da yapılan seçimlerde, 47 mahalleden, 46 mahallenin seçimine CHP katıldı ve bir mahallenin seçimini serbest bıraktı. CHP'nin seçime katıldığı 46 mahallede gösterdiği adaylar kazandı. Serbest seçim yapan mahallede de ihtiyar heyetine seçilen 9 üyeden 7'sinin, CHP'den, ikisinin de bağımsız aday oldukları anlaşıldı³⁶⁸.

Afyon merkezdeki, 47 mahallenin toplam seçmen sayısı 13.561'di. Oy kullananların, 4519'u kadın, 3400'ü erkek olmak üzere toplam 7919 kişi seçime katıldı. Seçime katılım oranı % 58,4'tü. Afyon'da gerçekleşen mahalle muhtar ve ihtiyar heyeti seçimleri olaysız bir şekilde geçti ve CHP'nin başarısıyla sonuçlandı³⁶⁹.

³⁶⁵ “Afyon Belediye ve Seçimi İdare Kurulu Başkanlığından”, *Haber*, 22 Mayıs 1947, nr. 2785, s. 2.

³⁶⁶ “Muhtar Seçimleri Cuma Günü Yapılacak”, *Haber*, 29 Mayıs 1947, nr. 2787, s. 1.

³⁶⁷ “İlimizde Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyeti Seçimleri 30-5-947 Cuma Günü Yapılmış ve Bitirilmiştir”, *Haber*, 2 Haziran 1947, nr. 2788, s. 1.

³⁶⁸ Aynı yer, s. 1.

³⁶⁹ Aynı yer, s. 1.

8. AFYONKARAHİSAR'DA 1947 CHP İL, İLÇE, OCAK VE BUCAK KONGRELERİ

CHP tüzüğüne göre; her yıl Eylül ayında başlayıp, Ekim ayının 15'ine kadar tamamlanması gereken Ocak ve Bucak kongrelerinin, yakında toplanacağı açıklandı. Ocak kongrelerinde şahit olarak bulunmak üzere il, ilçe ve bucak idare kurullarından birer kişinin görevlendirildiği duyuruldu³⁷⁰.

18 Eylül'de de, Afyon Bölge Müfettişi, Yozgat milletvekili Celâl Arat'ın Afyon'a geldiği ve partililerle, CHP ocak ve bucak kongreleri hakkında temaslara başladığı açıklandı³⁷¹.

CHP İlçe kongresi, 23 Ocak 1948'de, şehir içinden ve bucaklardan gelen, iki yüz kadar delegenin katılımıyla parti binasında yapıldı. Kongre başkanlığına belediye başkanı Tefik Isca, ikinci başkanlığa Sinanpaşa belediye başkanı Mehmet Çetiner seçildi. Geç vakte kadar süren konuşmalar zaman zaman hararetli tartışmalara dönüştü. Kongrede kabul edilen dilekler, kısmen ilçe kurulu tarafından takip edilecek kısmen de, il kongresinde uygulanacaktı. Kongre'de, yeni ilçe kurulu ile il kongresine katılacak delegelerin de seçimi yapıldı³⁷².

CHP merkez ilçe kongresi tarafından gizli oyla idare kuruluna seçilmiş olan Niyazi Genel, Ahmet Leblebici, Kadir Tokman, Nuri Genel, Selim Sümer, Ahmet Köse, Hakkı Tüzün, Mustafa Sinanoğlu, Emin Yalvaçlı, 26 Ocak 1948'de toplanarak aralarında görev dağılımı yaptı. Başkanlığa Nuri Genel, saymanlığa Niyazi Genel, kâtipliğe de Mustafa Sinanoğlu seçildi³⁷³.

9. SİNANPAŞA BUCAĞI'NDAKİ BELEDİYE SEÇİMİ

Afyon Merkez ilçesine bağlı Sinanpaşa Bucağı'nda belediye seçimi her iki partinin katılımı ile 14 Aralık 1947'de yapıldı³⁷⁴. Halk, oylarını sabah 8.00'den itibaren kullanmaya başladı. CHP üyeleri, sandık başlarına otobüslerle taşındı. DP'liler, saat 14.00'te seçime fesat karıştırıldığını iddia ederek oylarını kullanmaktan vazgeçtiler ve bu hususu, Parti Genel Merkezi'ne, İçişleri Bakanlığı'na telgrafla

³⁷⁰ "C.H.P. Ocak ve Bucak Kongreleri Başlıyor", *Haber*, 15 Eylül 1947, nr. 2817, s. 1.

³⁷¹ "Bay Celal Arat Şehrimizde", *Haber*, 18 Eylül 1947, nr. 2818, s. 1.

³⁷² "C.H.P. İlçe Kongresi", *Haber*, 26 Ocak 1948, nr. 2841, s. 1.

³⁷³ "C.H.P.'de", *Haber*, 2 Şubat 1948, nr. 2842, s. 1.

³⁷⁴ "Sinan Paşa'da Belediye Seçimi", *Haber*, 15 Aralık 1947, nr.2835, s. 1.

bildirdiler. DP'lilerin iddiasına göre, asılan defterlerdeki isimlerle; sandık başlarındaki defterlerde yazılı isimler birbirine uymuyordu. Tasnif işlemi de halkın huzurunda ve halk odasında yapıldı. Seçimlere, 1097 seçmenden 837'si katıldı ve 580 seçmen CHP'ye, 257 seçmende DP'ye oy verdi. Seçimleri CHP kazandı³⁷⁵.

10. AFYONKARAHİSAR'DA 1947 DEMOKRAT PARTİ OCAK KONGRELERİ

1947 Aralık ayında, DP Afyon Ocak Kongreleri yapıldı. Afyon milletvekillerinden Hasan Dinçer, Hazım Bozca ve General Sadık Aldoğan, kongrelerde bulunmak için Afyon'a geldi³⁷⁶. Kalecik ve Balmahmut kongrelerinde Afyon milletvekilleri de bulundu³⁷⁷.

³⁷⁵ “Afyondaki Belediye Seçimi”, *Cumhuriyet*, 16 Aralık 1947, nr. 8381, s. 1-3; “Sinan Paşa’da Belediye Seçimi”, *Haber*, 15 Aralık 1947, nr.2835, s. 1.

³⁷⁶ *Haber Gazetesi*’nin CHP taraftarı olmasından dolayı DP kongreleri ile ilgili detaylı bilgiye ulaşılamamıştır.

³⁷⁷ “Demokrat Partide”, *Haber*, 15 Aralık 1947, nr. 2835, s. 1.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1948 YILINDA TÜRKİYE'DE VE AFYONKARAHİSAR'DA MEYDANA GELEN SİYASİ GELİŞMELER

1. İKTİDAR VE MUHALEFET İLİŞKİLERİ

DP'nin 7 Ocak 1947'deki, Birinci Büyük Kongresi sonrasında, Hürriyet Misakı kabul edildi. DP, Hürriyet Misakı ile anayasaya aykırı kanunların değiştirilerek yerine demokratik kanunların konmasını talep etti. Bu konuda, DP Meclis Grubu tarafından verilecek önerge kabul edilmezse, DP Meclis Grubu'nu, TBMM'den çekerek ‘‘milletin sinesine dönme’’ kararı vereceği belirtildi. İktidarı, Meclis'ten çekilmekle tehdit eden bu karar sonrasında, muhtar seçimleri sırasında yaşanan olaylar ve DP'nin milletvekilliği ara seçimlerine de katılmaması mevcut ortamı daha da gerginleştirdi³⁷⁸. İktidar muhalefet ilişkileri, İsmet İnönü'nün, 12 Temmuz Beyannamesini yayınlaması ve daha sonrasında Recep Peker hükümetinin istifa edip, yerine Hasan Saka hükümetinin kurulmasıyla yumuşamaya başladı³⁷⁹.

Ancak bu ılımlı hava çok uzun sürmedi. 21 Kasım 1947'de gündeme gelen buğday yolsuzluğu meselesinin devam etmesi ve Hasan Saka Hükümeti'nin, 1947 yılı ortalarına doğru, TBMM'ye sevk ettiği seçim kanunu tasarısı, DP muhalefетinin, yeniden artmasına neden oldu. Bu gelişmelerden dolayı, 8 Haziran 1948'de I. Hasan Saka Hükümeti istifa etti. Başbakan Saka, hükümetteki bazı bakanların çok yorulduğunu ve yıprandığını, hükümette yeni bir yapılanmaya gidilmesi gerektiğini ifade etti³⁸⁰.

Başbakan Saka, ikinci kez hükümeti kurarken, Nihat Erim ve Tahsin Banguoğlu gibi ‘‘35'ler’’ den sayılan genç isimleri de yanına aldı. 10 Haziran'da, TBMM'de okunan hükümet programında, ‘‘hükümetin bir parti programına bağlı olduğu’’ belirtildi. Ayrıca, ‘‘iktidarın az(ın)lığı ezmesinin, azlığın da meşru ve yasal haklarının sınırı dışına çıkarak zorlama yoluna sapması’’nın, milletin asla

³⁷⁸ Aşgın, a.g.e., s. 23-24.

³⁷⁹ Tuna, a.g.t., s. 66; Yılmaz, a.g.t., s. 219.

³⁸⁰ Mustafa Çufalı, *Türk Parlamento Tarihi*, C. I, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yay., No: 146, Ankara 2012, s. 14.

katlanamayacağı “istibdat” biçimlerinden sayılacağı vurgulandı³⁸¹. Ancak Başbakan Saka’nın hükümet programı, demokrasinin kuvvetlendirileceğine dair verilen sözler dışında, ilk kurduğu hükümet programı ile hemen hemen aynıydı³⁸². Başbakan Saka hükümet programına, “Meclis’in onayına sunulmak üzere hazırlanmış bulunan, Seçim Kanunu tasarısının, gerçek demokrasilerin temeli sayılan halk iradesinin, iyi niyet sahibi hiç kimsenin itiraz edemeyeceği bir güven içinde belirtilmesini sağlayacaktır” şeklinde bir madde ekleyerek muhalefeti yatıştırmaya çalıştı. Ancak DP’liler, yeni tasarımı da yetersiz bularak, Meclisi terk ettiler ve daha sonra da 1948 Ekim ayında yapılacak milletvekili ara seçimlerine de katılmama kararı aldılar³⁸³.

CHP aldığı bu tedbirlere rağmen, ancak iktidardan ayrılarak kurtulabileceği bir huzursuzluk dönemine girdi. Uzun süredir açmak istediği demokrasi yolunda, öyle bir muhalefetle karşılaştı ki, olayları denetleme gücünü yitirdi³⁸⁴.

2. DEMOKRAT PARTİ’DEKİ BÖLÜNMELER

12 Temmuz Beyannamesi’nin yayınlanması ve partiler arası ilişkilerin yumuşaması, CHP içinde olduğu gibi, DP içindeki sertlik yanlılarını da memnun etmedi. CHP Kurultayı’nda, Cumhurbaşkanının, parti başkanlığından ayrılmasını zorunlu kılan değişiklik yerine, başkanlık yetkilerinin başkanvekiline bırakılmasını öngören bir orta yolun seçilmesi, başını İstanbul İl Başkanı Kenan Öner’in çektiği, DP’deki sert politika yanlılarının eleştirilerini daha da arttırmasına neden oldu³⁸⁵.

DP’nin yöneticilerine karşı, parti içindeki muhalefet iyice artmaya başladı. Sebebi, 12 Temmuz Beyannamesi’ne sarılmalarına rağmen, İnönü’nün parti başkanlığından ayrılmasını sağlayamamalarıydı. DP Genel Merkezi’ne, Hürriyet Misakı’nın uygulanmasını ve yine meclisten çekilmesi kararının verilmesini isteyen telgraflar gelmeye başladı³⁸⁶.

Ayrıca, DP içindeki parçalanmaya neden olan diğer bir gelişme de, 1946 sonlarında milletvekili maaşlarının arttırılmasını öngören kanun teklifiydi. CHP milletvekilleri tarafından hazırlanan teklifi, DP Meclis Grubu, kamuoyu karşısında

³⁸¹ Turan, *Türk Devrim Tarihi*, s. 260.

³⁸² Yeşil, a.g.e., s. 43.

³⁸³ Timur, a.g.e., s. 89-90.

³⁸⁴ Kabasakal, a.g.e., s. 178.

³⁸⁵ Turan, *Türk Devrim Tarihi*, s. 252-253.

³⁸⁶ Eroğul, a.g.e., s. 64.

maaşlarını arttıran milletvekilleri durumuna düşmemek ve bu girişimin toplumda yaratacağı olumsuzluğu tümüyle CHP'ye yüklemek gibi siyasal bir amaçla kanun teklifine karşı çıktı. Bunun üzerine tasarıyı geri çeken CHP milletvekilleri, Aralık 1947'de yeniden maaşlarının arttırılması teklifinde bulundular³⁸⁷.

Milletvekillerinin maaşlarının arttırılmasına yönelik kanun tasarısına, DP'de, Bayar'ın yanında yer alanlar karşı çıkarken, Osman Nuri Köni (İstanbul) gibi bazı milletvekilleri de "bu ödeneğin şahsi tasarrufa geçtiğini, bu ödenek üzerinde partinin hiçbir iddiasının olamayacağını" savundular. Köprülü ise, daha orta bir yol izlenmesi gereğini düşünerek, "Hem teklife kırmızı oy verilmesini, hem de paraların cebe indirilmesini" istedi. Sonuçta DP, 22 Aralık 1947'deki oylamada, tasarıya ret oyu kullanarak, tepkisini gösterdi³⁸⁸. Ancak tasarı, CHP'nin TBMM'deki çoğunluğu oluşturmasının etkisiyle kabul edildi.

Daha sonra DP Merkez Komitesi, maaşların artması ile meydana gelen maaş farklarının parti merkezine devredilmesi kararını aldı. Bu sırada, DP meclis grubu da, kendi grup idarecilerini istifa etmiş sayarak yerlerine yenilerini seçmeye karar verdi. Parti liderlerine itaat etmeye alışık olan grup idarecileri, merkez komitesinin bu kararına uymak istemedi³⁸⁹. Grup, Yönetim Kurulu'nun yenilenmesi için verilen önerenin kabulüyle 4 Şubat'ta yapılan seçimlerde, Fuat Köprülü'nün yerine Fuat Hulusi Demirelli (İstanbul), Grup Başkanvekili seçilirken, Köprülü, yönetim kurulu dışında bırakıldı. Üstelik Genel Yönetim Kurulu'nun parti tüzüğüne aykırı diye bu seçimi bozması üzerine yenilenen seçimde Köprülü yine kazanamadı³⁹⁰.

Parti içerisindeki çatışma, parti merkez komitesinin yetkileri ve meclis grubu üzerindeki hakları konusunda, hukuki bir mücadele halini aldı. Merkez komitesi, parti tüzüğüne mutlak surette uyulmasını istiyor, meclis grubu ise ikinci başkana yani Köprülü'ye güveni olmadığında ısrar ediyordu. Tartışma konusu seçim geçerli sayılınca, sorun çözüldü sanıldı. Ama birkaç gün sonra Celâl Bayar meclis grubu başkanlığından istifa etti. Sebep olarak parti merkez komitesi başkanlığı ile meclis

³⁸⁷ Adem Çaylak, "1946-1950 Arası Dönemde Müfrit Muhafazakar Demokratlar ve Türk Demokrasininin Almış Olduğu Biçim", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, C. 62, S. 1, 2007, s. 31; Turan, *Türk Devrim Tarihi*, s.253.

³⁸⁸ Albayrak, a.g.e., s. 127;

³⁸⁹ Karpat, a.g.e., s. 182.

³⁹⁰ Turan, *Türk Devrim Tarihi*, s. 254.

grubu başkanlığını bir arada yürütemediğini ileri sürdü. Oysa gerçekte Bayar'ın istifası, merkez komitesini kontrolü altında tutma isteğinden kaynaklanmaktaydı³⁹¹.

Öner grubu, Bayar grubunun partiye hükmetmek isteyerek parti içi muhalefeti ortadan kaldırmaya çalıştığını belirtti. Ayrıca DP'de, İnönü aleyhtarı grubu yok etmeye istekli olduklarını ifade etti. İnönü ile Bayar arasında gizli bir anlaşma olduğunu ve bunun için CHP'nin DP'ye toleranslı davrandığını ve hatta İnönü'nün Bayar'a mali yardımda bulunduğunu ileri sürdü³⁹².

DP içindeki artan çatışma, Bayar grubunun egemen olduğu merkez ile esas olarak CHP'nin merkezi denetim anılarıyla rahatsız olan kişilerden meydana gelen Meclis Grubu arasında bir mücadele şeklini aldı. Merkez, parti disiplinini yaşamsal sayıyordu ve parti makinesini, özellikle Disiplin Kurulunu kontrol ettiği için, kavgacıları ihraç ettirebilirdi³⁹³.

Bu gelişmeler sonrasında, 9 Mart 1948'de, DP'de, beş milletvekili partiden ihraç edildi.³⁹⁴ Bu milletvekilleri General Sadık Aldoğan (Afyon), Kemal Silivri (İstanbul), Necati Erdem (Muğla), Mithat Sakaroğlu (Muğla) ve Osman Nuri Köni (İstanbul) idi. İhraç kararının ertesi günü Hazım Bozca (Afyon) yapılan hareketi doğru bulmayarak DP'den istifa etti³⁹⁵.

DP Genel Merkezi'nde, haftalardan beri devam eden ve gittikçe genişleyen ihtilâf, özellikle Afyon'da büyük bir merakla takip edildi. Partiden ihraç edilen Sadık Aldoğan ile Hâzım Bozca'nın, Afyon milletvekili olmaları, DP'liler arasındaki heyecanı arttırdı. Hem ihtilâfın içyüzünü, 10 Mart'ta partiden ihraç edilen milletvekillerinden dinlemek, hem de Afyonlu DP'liler arasında genel kurulun mu, yoksa meclis grubunun mu haklı olduğu hususlarında bir görüş birliğine varmak için genel bir toplantı yapılması kararlaştırıldı. 18 Mart'ta Afyon'da, DP'liler tarafından, Genel İdare Kurulu kararlarının tartışılacağı toplantı, Afyon parti merkezinde yapıldı. Toplantı Afyon il idare kurulu üyeleri ile 1, 2 ve 3 numaralı Merkez ve Şuhut, Bolvadin, Dinar ilçeleri idare kurulu üyelerinden 160 kişinin katılımıyla gerçekleşti.

³⁹¹ Karpat, a.g.e., s. 182.

³⁹² Yeşil, a.g.e., s. 40.

³⁹³ Ahmad, a.g.e., s. 41.

³⁹⁴ Samet Ağaoğlu, *Siyasi Günlük Demokrat Parti'nin Kuruluşu*, Haz: Cemil Koçak, İletişim Yay., İstanbul 1992, s.546; Yeşil, a.g.e., s. 41.

³⁹⁵ Tuna, a.g.e., s. 55; Erer, a.g.e., s. 460.

Ayrıca partiden çıkarılan milletvekillerinden Sadık Aldoğan, Hâzım Bozca dışında Mehmet Aşkar, Şahin Lâçin ve Hasan Dinçer’de toplantıda hazır bulundu. Afyon’da gerçekleştirilen toplantıya, Sadık Aldoğan ile Hâzım Bozca’nın dâhil edilmesi üzerine, Adnan Menderes ve arkadaşları katılmadı. Bu toplantı aynı zamanda, Genel İdare Kurulu tarafından resmi bir toplantı olarak da kabul edilmedi³⁹⁶.

Toplantıda söz alan DP’liler, partideki ihtilâfın doğurduğu endişeyi anlatarak milletvekillerinin partiden çıkarılması dolayısı ile duydukları üzüntüyü belirtti. Tek taraflı hareket ve bu kararların partiyi zayıflattığını ve yanlış yollara sevk ettiğini söyledi³⁹⁷.

Sonuçta toplantıda varılan kararların telgrafla parti genel merkezine bildirilmesine karar verildi. Bu kararlarda genel kurul çoğunluğunun, Ege bölgesinde ve İstanbul’da yaptıkları konuşmalar eleştirilmekte, Genel Kurul’un Meclis Grubunda eleştiri hakkını bertaraf etmeye ve parti içinde sevgi ve saygıya dayanan dayanışmayı yıkmaya çalıştığı söylendi. Nitekim genel kuruldan istifa eden 6 milletvekili ile Meclis Grubu üyelerinin çoğu da bu kanaatte birleşti. Bazı milletvekillerinin kişilik haklarına zarar verilmesinin de, millet nazarında derin akisler uyandırdığı ifade edildi. 6 milletvekili hakkında alınan partiden ihraç kararı gerekçesi tatmin edici bulunmadı. Genel İdare Kurulu’ndan istifa eden 6 milletvekilinin, haysiyet divanına verilmesinin de yıldırma siyasetinin korkunç bir yansıması olduğu bildirilmiş ve şöyle denilmiştir:

“Esef verici olan şu olayları, partiyi tasfiyeden ziyade yıkıcı buluyoruz. Her türlü etkiden uzak kalarak en kısa zamanda toplanması gereken kongrenin, hakemliğine başvurulmasını yerinde görüyoruz”³⁹⁸.

Genel Merkez çevreleri ise toplantıyı, bir parti toplantısı niteliğinde görmediğinden varılacak kararların resmî bir önemi olamayacağı düşüncesindeydi. Geniş bir kitle, genel idare kurulu ile beraber olduklarını belirtti. Sadece birkaç yerden, büyük kongrenin toplanmasına dair dileklerde bulunuldu³⁹⁹.

³⁹⁶ “Afyon Demokratları, Genel İdare Kuruluna Muarız”, *Cumhuriyet*, 19 Mart 1948, nr. 8475, s. 1.

³⁹⁷ Aynı yer, s. 3.

³⁹⁸ Aynı yer, s. 3.

³⁹⁹ Aynı yer, s. 3.

Afyon toplantısı sebebi ile Ankara'ya gelen haberlerde, Afyon'da, "Serbest Demokrat Partisi" adında yeni bir partinin oluşturulması için propagandalara girişilmiş olduğu bildirildi⁴⁰⁰.

Afyon'da, 18 Mart'ta gerçekleştirilen toplantı sonrasında, DP Genel Merkezi toplantının Afyon Demokratları tarafından bir tertip eseri olarak yapıldığı belirtildi. Toplantıya, İstanbul, Ankara ve Afyon'dan katılanlar, DP Genel Merkezi tarafından bilinmekteydi. Diğer taraftan bazı gazeteler de, DP Genel Merkezine çekildiğinden bahsedilen ve metnin dağıtıldığı iddia edilen telgrafında ortada olmadığı söylendi. Böyle bir telgrafın, belki çekilmesine de cesaret edilemediği, hatta bu yoldaki yayının da bir düzen eseri olabileceği ileri sürülmekteydi. Bütün bunların yanında toplantının, hiçbir şekilde kongre mahiyetinde olmadığı, Sandıklı ilçesi delegelerinin, toplantıya hiç girmedikleri söylendi. Dinar ve Şuhut ilçelerinin delegelerinin de toplantıyı terk ettikleri iddia edildi. Afyon merkez ilçesine bağlı bütün ocak ve bucaklardan da, telgraflar alındığı belirtildi. Bu telgrafların arasında 50 imzalı olanların da bulunduğu açıklandı. Gelen telgraflarda, toplantının, şiddetle protesto edildiği ve bu harekete karşı nefret duyulduğu belirtildi⁴⁰¹.

Bu gelişmeler üzerine DP Genel İdare Kurulu, 21 Mart'ta saat 17.00'de toplandı. Toplantıya aralıksız olarak saat 22.00'ye kadar devam edildi. Ankara'ya dönen Adnan Menderes, Afyon'daki olaylarla ilgili teşkilâtla yaptığı temaslar üzerinde açıklamalarda bulunmuş ve seyahat izlenimlerini anlatmıştı. Kurulda, partiyi ilgilendiren diğer meseleler de tartışılmıştı⁴⁰². Konu ile ilgili genel merkez tarafından da bir açıklama yapılmıştı.

DP Genel Merkezi tarafından yapılan açıklamalar üzerine, DP Afyon İl Başkanı Halil Hilmi Bozca da bir açıklama yapmıştır. Bozca açıklamasında şu ifadeler yer vermiştir: Afyon'da yapılan toplantı sonunda parti merkezinde, bütün belgelerin yakıldığını ve kendisinin genel merkez tarafından Ankara'ya çağırıldığı hakkındaki haberlerin tamamının da asılsız olduğunu iddia etmiştir. Açıklamasının devamında da, toplantının kişi veya kişilere bağlanıp arkalarından gitmekten ziyade, parti prensiplerine sadık kalarak onun peşinde koşan Afyon Demokratlarının her

⁴⁰⁰ Aynı yer, s. 3.

⁴⁰¹ "D.P., Afyon Toplantısını Tertip Eseri Addediyor", *Cumhuriyet*, 20 Mart 1948, nr. 8476, s. 1, 3.

⁴⁰² "D.P. Haysiyet Divanı Çarşamba Günü Toplanıyor", *Cumhuriyet*, 22 Mart 1948, nr. 8478, s. 1.

türlü etkiden uzak, ortak ve samimi duygularının ifadesi olduğunu söylemiş, herhangi bir belgenin yakılmadığını da belirtmişti⁴⁰³.

Bu gelişmeler üzerine DP, Genel Merkez Haysiyet Divanı'nı 24 Mart'ta toplamaya karar verdi. Bu toplantıda, Genel Kurul'dan toplu bir halde istifa eden Yusuf Kemal Tengirşenk (Sinop), Emin Sazak (Eskişehir), Ahmet Oğuz (Eskişehir), Ahmet Tahtakılıç (Kütahya), Enis Akaygen (İstanbul) ve Hasan Dinçer'in (Afyon) parti bakımından durumlarının da görüşülmesi de kararlaştırıldı. Haysiyet divanı başkanı Hâmid Şevket İnce, adı geçen milletvekillerine birer tezkere göndererek, kendilerini savunmak isteyenlerin toplantıya gelmelerini bildirdi⁴⁰⁴.

Toplantıda, ihraç edilen milletvekilleri ile aynı fikirde olduklarını söyleyen Genel İdare Kurulu'ndaki altı milletvekili de üyelikten çekilmiş ve DP'den istifa etmişti.⁴⁰⁵ İstifa eden milletvekillerinin yazdıkları mektupta şu ifadeler yer verilmiştir:

*“Demokratlar, memleketimizde doğruluk ve ahlak prensiplerine dayanan milli bir halk hâkimiyeti kurmak istiyorlar. Bu gayeye ulaşmanın yolu bir taraftan partililer arasındaki sevgi ve saygıya dayanan kuvvetli bir dayanışmanın meydana gelmesi, diğer taraftan her partiliye geniş bir eleştiri hakkının tanınmasıdır. Genel idare kurulu ekseriyetinin son aylarda bütün ricalarımıza rağmen takip etmekte olduğu siyasetin partinin bu iki temelini yıkacak kuvvette olduğu aşikârdır. Bu vaziyette millete ve tarihe karşı mesuliyeti kabul edebilecek hale gelen bizler genel idare kurulu azalığından istifaya mecbur olduk”*⁴⁰⁶.

DP, merkez haysiyet divanı tarafından partiden ihraç edilmiş olan Genel İdare Kurulu üyelerinden, Afyon milletvekili Hasan Dinçer, bu karara itiraz etmişti. İtiraz dilekçesini, büyük kongre başkanlığına sunmak üzere DP genel başkanlığına bırakmıştı. Dinçer, hakkındaki ihraç kararını gazetelerden öğrendiğini, kararın gerekçesinin de bugüne kadar kendisine tebliğ edilmediğini, karardan önceki savunma hakkına asla saygı gösterilmediğini belirtmiş ve itirazlarını dört maddede toplamıştı⁴⁰⁷.

Haysiyet divanının tüzüğe uygun işlemediğini açıklayan Dinçer, alınan kararın hiç alınmamış gibi olduğunu ileri sürmüş, durum hakkında olumlu karar

⁴⁰³ “D.P., Afyon İl Başkanının Bir İzahı”, *Cumhuriyet*, 31 Mart 1948, nr. 8487, s. 3.

⁴⁰⁴ “D.P. Haysiyet Divanı Çarşamba Günü Toplanıyor”, *Cumhuriyet*, 22 Mart 1948, nr. 8478. s. 3.

⁴⁰⁵ Tuna, a.g.e., s.55; Erer, a.g.e., s. 460.

⁴⁰⁶ Faik Ahmed Barutçu, *Siyasi Hatıralar Çok Partili Dönem*, C. 2, 21. Yüzyıl Yay., Ankara 2001, s. 889.

⁴⁰⁷ “D.P. den İhraç Edilenlerin İtirazları”, *Cumhuriyet*, 9 Nisan 1948, nr. 8496, s. 1, 3.

tebliğ edilmediğinden, esas hakkındaki itirazlarını saklı tuttuğunu açıklamıştır. Dinçer'in itirazları, şu sözler ile son bulmuştur; “Şu kadarını ifade edeyim ki, adalet hissinden mahrum olan ve tüzüğü kapatmış bulunanlara, demokrasinin her şeyden önce hak ve nizam rejimi olduğunu, büyük kongremizin öğreteceğine inanıyorum”⁴⁰⁸.

DP'den, ihraç edilenler savunmalarında: parti içinde birliğin zorunlu olduğunu kabul ediyorlar ama bunun partililer arasında karşılıklı saygı ve sevgiye dayanması ve eleştiri hakkının serbestçe tanınması ile mümkün olacağına işaret ediyorlardı. Yine onların iddiasına göre; parti merkez komitesinin, son aylarda izlediği politikanın, partililer arasında karşılıklı saygı ve sevgiyi yok ettiğini ve eleştiri hakkını ortadan kaldırdığıydı. Partiden ihraç edilen milletvekillerinin işlemlerinin parti kurultayının onaylamasına kadar, parti meclis grubu toplantılarına katılmalarının merkez komitesi tarafından yasaklanması yeni bir anlaşmazlığa yol açtı. DP'li, on milletvekili toplantılara gitmeme kararını aldı⁴⁰⁹. 21 Nisan'da bu kararı alan milletvekilleri; Ali Rıza Kırsever (Çanakkale), Asım Gürsü (Muğla), Ahmet Çınar (Burdur), Behçet Gökmen (Çanakkale), Bahaeddin Ögütmen (Edirne), Fethi Erimçağ (Edirne), Haydar Aslan (İçel), Mehmet Öktem (Edirne), Şahin Lâçin (Afyon), Mehmet Aşkar (Afyon) dı. Ancak bu milletvekilleri tarafından verilen beyanname, DP liderleri üzerinde herhangi bir tepki yaratmadı hatta ciddiye bile alınmadı. Bunun üzerine on milletvekili, TBMM'de Müstakil Grup kurarak parti ile fiilen alakalarını kesti⁴¹⁰.

Böylelikle, TBMM'de 54 milletvekiline sahip DP'nin milletvekili sayısı 31'e düştü. DP, üst yönetiminde beliren, bir yerde öncekiler-sonrakiler diyebileceğimiz ihtilafta, Menderes-Köprülü ikilisi ağırlığını koyarak, yaşanan ihraç ve istifalara rağmen DP birliğini yeniden sağlamaya çalıştı. Partide meydana gelen olaylara rağmen, DP örgütlerinde büyük bir dağılma ve parçalanma süreci yaşanmadı⁴¹¹.

DP'nin en kuvvetli isimlerinden olan bu kişilerin ihracı oldukça şaşırtıcıydı. Konu ile açıklama yapan DP sözcüsü, son olarak ihraç edilenlerin, DP başkanlığına toplu olarak istifa mektubu verdiklerini, birtakım delilsiz ve yetersiz iddialarda

⁴⁰⁸ Aynı yer, s. 3.

⁴⁰⁹ Karpat, a.g.e., s. 183.

⁴¹⁰ Erer, a.g.e., s. 461-462.

⁴¹¹ İnan, a.g.e., s. 370.

bulunduklarını, bazı şartlar ileri sürdüklerini, arzularının mutlaka yerine getirilmesini istediklerini, böylece beraber çalışma imkânları ortadan kalkarak, ihraç edildiklerini belirtti⁴¹².

DP'den yapılan bu ihraçlar, yeni bir siyasi partinin yakın bir zamanda kurulacağını ilk sinyalleri oldu. Partiden ayrılanlar kendilerini bir boşlukta hissetmeye başladı. Bu nedenle de muhalefet saflarında 1948 Mayıs ayından itibaren yeni bir örgütlenme çabası belirdi⁴¹³.

DP'den ihraç edilenlerin bir kısmı, 10 Mayıs'ta, Mecliste "Müstakil Demokratlar Grubu"nu kurdu. Bunların dışındaki bir kesim ise yeni bir parti kurma hazırlığı içerisine girdi. 20 Temmuz'da, Mareşal Fevzi Çakmak'ın fahri başkanlığında, Millet Partisi'ni (MP) kuruldu⁴¹⁴.

3. MİLLET PARTİSİ'NİN KURULUŞU

12 Temmuz Beyannamesi sonrasında, DP içindeki anlaşmazlıkların artması ve ilişkilerin kopma noktasına gelmesi üzerine partiden ihraç edenler ve istifa edenler açıkta kaldı. DP Grup toplantılarını, protesto eden on milletvekili, Büyük Kongre'nin kararını beklemek üzere "Müstakil Demokratlar Grubu" (MDG) adıyla hareket etmeye karar verirken, bunların dışında kalanlar ise yeni bir parti kurma çabası içine girdi⁴¹⁵. 20 Temmuz'da, Ankara'da, Millet Partisi (MP) kuruldu. Parti kurucuları; Mareşal Fevzi Çakmak, Enis Akaygen, Hikmet Bayur, Mustafa Kentli, Osman Bölükbaşı, Osman Nuri Köni, Kenan Öner ve Sadık Aldoğan'dı. Bu milletvekillerinden üç kişi hariç, diğerleri, DP adayı olarak 1946 seçimini kazanarak, TBMM'de bu parti saflarında çalışmışlardı⁴¹⁶.

DP'nin, kendisinden beklenen muhalefet görevini gereği gibi yerine getirememesi iddiası, yeni partinin kurulmasının nedeni olarak gösterildi. 12 Temmuz'da, İnönü tarafından yayınlanan beyannamenin olumlu karşılanması da, DP'lilerin iktidar partisine ödün verdikleri izlenimi ortaya çıkardı. MP'liler,

⁴¹² Erer, a.g.e., s. 460.

⁴¹³ Çolak, a.g.m., s. 779.

⁴¹⁴ Kabasakal, a.g.e., s.177; Cemil Koçak, "Siyasal Tarih (1923-1950)", *Türkiye Tarihi 4, Çağdaş Türkiye 1908-1980*, Yay. Yön. Sina Akşin, Cem Yay., İstanbul 1995, s. 152.

⁴¹⁵ Yücel, a.g.e., s. 69.

⁴¹⁶ Naki Cevat Akkerman, *Demokrasi ve Türkiye'de Siyasi Partiler Hakkında Kısa Notlar*, Ulus Basımevi, Ankara 1950, s. 58; Çaylak, a.g.m, s. 35; Adem Çaylak, *Osman Bölükbaşı ve Siyasal Hareketleri*, Atatürk Araştırma Merkezi, Özkan Matbaacılık, Ankara 2010, s. 105.

beyannamenin muhalefetin kendi kendini yadsıdığı fikrini ileri sürdü. I. Hasan Saka Hükümeti'nin yerini, II. Hasan Saka Hükümeti'nin alması, bu çevreler tarafından anlamsız bir olay olarak karşılandı. Kabinedeki iki üç bakanın değiştirilmesiyle hiçbir ülke meselelerinin çözümlemeyeceği söylendi⁴¹⁷.

Partinin programı, cumhuriyet, adalet, liberallik, milliyetçilik esasına bağlı, güvenilir bir seçim ile meydana gelecek olan milli iradeyi hâkim kılmak, bu iradeye ve insan haklarına uygun bir hükümetin kurulmasına çalışmaktı. Ayrıca hakka ve adalete inanmakta, hakkın yalnız pratik bir uygulanması prensibini değil, ‘‘ahlâkî bir gaye’’ ve ‘‘iman unsuru’’ olduğu da kabul edilmekteydi. Bir zümrenin, bir sosyal sınıfın diktatörlüğünü amaç edinen doğu örneği demokrasiyi, karışık ve totaliter bir rejim sayarak reddetti. Sosyal düzenin kuruluşunda, inanışların, ahlâkın, geleneklerin, örf ve âdetin önemini tanıdı. Din kurumlarına ve millî geleneklere saygı göstermekte, din işlerinin devlet işlerinden ayrı tutulmasını kabul etti. İlk ve orta eğitimde, din derslerinin de gösterilmesini istedi, ekonomi alanında ise ılımlı liberal düşüncüyü savundu⁴¹⁸.

MP kurucularının dünya görüşleri, hem CHP'den hem de DP'den oldukça farklıydı. Mareşal Fevzi Çakmak'a göre; MP'nin bir amacı vardı ki, bu diğer partilerden farkını açıkça ortaya koymaktaydı. Mareşal; ‘‘Millet Partisi, vatandaşın devletin emrine değil, devleti vatandaşın emrine koymayı’’ amaç edindiğini söylemekteydi⁴¹⁹.

MP, CHP iktidarının giriştiği devrimlere, özellikle laikliğe karşı, öncelikle ilkel bir üretim ilişkisi içinde bulunan, küçük köylü ve küçük kent burjuvazisinin ideolojisi olan dinin tepkisini örgütlemek amacındaydı. Bununla birlikte, bu ideolojiye, ekonomik bir içerik kazandıramadığı için, bir yerel kişi partisi olmaktan ileri gidemedi. Başka bir deyişle, asker ve sivil aydın bürokratların, dini ideolojinin kaynağı olan mülkiyet ilişkilerini, yani küçük üreticiliği, egemen olmaktan çıkaracak bir dönüşümü gerçekleştirmekti. Partinin giriştiği ideolojik, laik devrim hareketi sık sık örgütlü tepkilere yol açtı. Genel hoşnutsuzluk birçok siyasi parti gibi, MP'nin de yararlanmak istediği kaynak oldu. Bununla birlikte parti, ideolojik tepkiye ekonomik

⁴¹⁷ Karakuş, a.g.e., s. 141.

⁴¹⁸ Tökin, a.g.e., s. 84; Çaylak, a.g.e., s. 106-110.

⁴¹⁹ Yücel, a.g.e., s. 69-70.

bir anlam kazandıramadı. Yani küçük üreticilerin maddi talepleri ile ideolojiyi birleştiremediği için, gerçekte programı uzun dönemde küçük burjuvazinin çıkarlarıyla çatışan DP karşısında gelişme imkânı bulamadı⁴²⁰.

MP kurucuları, DP içindeki liberallerin temsilcileri olduklarını söylemekteydi. Bu nedenle daha baştan itibaren CHP'ye karşı uzlaşmaz bir tavır içine girmişlerdi. Meclis'teki, MDG ise DP II. Büyük Kongresi'nde haklarındaki ihraç kararını onaylanınca, 1949 Temmuz'unda MP'ye katılmıştı⁴²¹.

4. 1948 YILINDA AFYONKARAHİSAR'DA MEYDANA GELEN SİYASİ GELİŞMELER

1947'de CHP iktidarı ve muhalefet arasında gerginleşen ilişkilerin sona ermesi amacıyla, İnönü tarafından yayımlanan 12 Temmuz Beyannamesi hem CHP hem de DP içindeki aşırı grupların tepkisine neden oldu. Özellikle, DP içindeki aşırı grubun, bu beyannameyi kesinlikle reddetmesine rağmen, ılımlı grup tarafından beyannamenin kabul edilmesi, DP içindeki çatışmayı arttırdı⁴²².

Aralık 1947'de gündeme gelen milletvekili maaşlarına yapılan artışları protesto eden DP'li milletvekilleri, mecliste kabul edilen maaş artışlarının, Parti Genel Kurulu'na verilmesi kararını aldı. Bu karar, DP içindeki farklı görüşleri karşı karşıya getirdi. Maaşlar alındıktan sonra, DP Genel Başkanı Bayar Meclis'te, bu artışlara kırmızı oy veren, 19 milletvekilinin maaş farklarını ceplerine indirdiğinden bahsetti⁴²³.

Bu gelişmeler sonrasında DP içindeki, ılımlılar ve aşırıları arasındaki çatışma önlenemez bir hal aldı. 10 Mart 1948'de, aşırıların başını çeken General Sadık Aldoğan, Kemal Silivri, Necati Erdem, Mithat Sakaroğlu ve Osman Nuri Köni partiden ihraç edildi. İhraç kararının ertesi günü Hazım Bozca yapılan hareketi doğru bulmayarak DP'den istifa etti⁴²⁴. 18 Mart 1948'de Afyon'da bir toplantı yapıldı. Toplantıda, DP genel merkezi tarafından alınan, altı milletvekilinin ihraç kararı

⁴²⁰ Sencer, a.g.e., s. 207-208.

⁴²¹ Karpat, a.g.e., s. 338.

⁴²² İsmet Bozdağ; *Menderes Menderes*, Emre Yay., İstanbul 1997, s. 75-76.

⁴²³ "Zamları Vermeyen D.P. Milletvekilleri", *Cumhuriyet*, 15 Şubat 1948, nr. 8442, s. 1, 3.

⁴²⁴ Erer, a.g.e., s. 460.

görüldü. Toplantı sonunda milletvekillerinin geçerli nedenler olmadan DP'den ihraç edildiği fikri kabul edildi⁴²⁵.

DP içindeki çatışmalar devam etti. 24 Mart 1948'de Yusuf Kemal Tengirşenk, Enis Akaygen, Emin Sazak, Ahmet Tahtakılıç, Ahmet Oğuz ve Hasan Dinçer DP'den ihraç edildi⁴²⁶. 28 Nisan 1948'de DP'li on milletvekili, ihraç edilen arkadaşlarının tekrar partiye alınması için büyük kongreyi bekleme kararı aldı. TBMM'de, MDG'yi kurarak, parti ile ilişkilerini kesti⁴²⁷. MDG kurulduktan sonra, şu tebliği ilan etmiştir:

“Bizler bir araya gelerek demokrasinin süratle gelişmesi ve bütün icapları ile gerçekleşmesi yolunda samimi ve muvazaasız çalışmak maksadı ile TBMM’nde Müstakil Demokratlar Grubunu teşkil ettik. Gruba başkan seçilmesine lüzum görülmemiş, her toplantıya alfabe sırası ile üyelerden birinin başkanlık etmesi kararlaştırılmıştır.

MDG’de bir sekreterlik bürosunu oluşturulmuş ve gizli oyla seçim sonucunda, Ahmet Tahtakılıç (Kütahya) sekreterliğe, Hasan Dinçer ve Hazım Bozca (Afyon) da sekreter yardımcılıklarına seçilmişlerdir”.

Bu tebliğde ayrıca şu ifadeler de yer verilmiştir: Sadık Aldoğan'ın, MDG'de bulunması, MP'ne katılmaktan vazgeçtiğine dair söylentilere yol açmıştı. Ancak Aldoğan, bu konudaki söylentilere cevaben MDG'lilerin, bu tebliğde isminden bahsedilmesini arzu ettiğini söylerken, yeni partiye kurucu sıfatı ile girdiğinden söz etmemişti⁴²⁸.

Gelişmelerin ardından Afyon'da çıkan “Demokrat Afyon” gazetesinde “Müstakil Demokrat Parti” nin kurulmak üzere olduğu bildirildi. DP'den çıkarılan milletvekillerinden beşi, Sadık Aldoğan, Hasan Dinçer, Hazım Bozca, Şahin Lâçin ve Mehmet Aşkar, Afyon milletvekilleri idi. Kenan Öner'in kurmak üzere olduğu partiye, katılması için davet ettiği müstakillerden Sadık Aldoğan ile Osman Nuri Köni ve diğer beş milletvekilinin bu daveti kabul ettiklerini, diğerlerinin ise bazı gerekçeleri ileri sürerek Kenan Öner partisine girmedikleri ifade edildi. Gerekçeler ise şu şekilde açıklanmıştır; “Hakiki Demokrat Partiyi biz temsil etmekteyiz. Demokrasinin ve partinin düşürüldüğü acıklı hali büyük kongrede halletmek

⁴²⁵ “Afyon Demokratları, Genel İdare Kuruluna Muarız”, *Cumhuriyet*, 19 Mart 1948, nr. 8475, s. 3.

⁴²⁶ Tuna, a.g.e., s.55; Erer, a.g.e., s. 460.

⁴²⁷ Erer, a.g.e., s. 462.

⁴²⁸ “Müstakil Demokratlar Grubu Bir Tebliğ Neşretti”, *Cumhuriyet*, 18 Mayıs 1948, Sayı: , s. 3.

istiyoruz. Halk, bizi veya onları tercih edinceye kadar müstakil bir varlık halinde kalmalıyız”.

Bu açıklama sonrasında, Müstakil Demokratların, “Müstakil Demokrat Parti” adı altında çalışma eğiliminde oldukları iddia edildi⁴²⁹.

MDG’nin dışında kalan diğer milletvekillerinin bir kısmı da, 20 Temmuz 1948’de Ankara’da Millet Partisi’ni kurdu⁴³⁰.

4.1 ÖZ DEMOKRATLAR PARTİSİ’NİN KURULUŞU

10 Mayıs 1948’de, MDG’nin kurulması sonrasında, MDG dışında kalan milletvekilleri tarafından 20 Temmuz 1948’de MP kurulmuştu. MDG ve MP dışında kalan diğer milletvekilleri ise yeni bir siyasi parti olarak, 8 Ağustos 1948’de, Afyon’da, Öz Demokratlar Partisi’ni kurmuştur⁴³¹. Partinin kurucuları, Halil Hilmi Bozca, Hüseyin Haşim Tiryakioğlu, Yusuf Mazhar Âren’dir⁴³².

Öz Demokratlar Partisi’nin programına göre; parti gerçek demokrasiyi, doğruluk ve ahlak kurallarına dayanarak, en iyi hükümet şekli olan Cumhuriyet rejimi içinde yerleştirme amacındaydı. Milli Hâkimiyet, ciddi ve tatmin eden bir seçimle tesis edilmeli ve bütün seçimler tek dereceli yapılmalıydı. Vatandaşlar, bireysel ve toplumsal her türlü haklara sahip olmalıydı. Toplumun, aile ve mülkiyet esasına dayanması da parti amacının başında geldi⁴³³. Ayrıca programın esaslarına göre, Cumhuriyetçi olan parti liberal bir ekonomiyi ve ticarî gelişmeyi savundu⁴³⁴.

Öz Demokratlar Partisi, MP’ye göre yerel bir örgütlenme sistemine sahip konumdaydı. Bu nedenle etki alanı daha dar bir yapıdaydı. Ancak, parti kuruluşundan, 9 Ağustos 1949’da MP’ye katıldığı döneme kadar, Afyon’da, MP’ye göre daha aktif bir yapıda oldu⁴³⁵.

⁴²⁹ “Müstakil Demokrat Parti”, *Cumhuriyet*, 4 Temmuz 1948, nr. 8582, s. 1-3.

⁴³⁰ Eroğlu, a.g.e., s. 68.

⁴³¹ Tunaya, *Türk Siyasi Tarihi 1859-1952*, s.733-734.

⁴³² İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü Neşriyatından; *Türkiye’de Siyasi Dernekler II*, Başbakanlık Devlet Matbaası, Ankara 1950, s. 528; Akkerman, a.g.e., s. 59; Fehmi Akın, “Afyonkarahisar’da Öz Demokrat Partisi (1948)”, *AKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 9, S. 1, Haziran 2007, s. 54.

⁴³³ Tunaya, *Türk Siyasi Tarihi 1859-1952*, 734.

⁴³⁴ Akkerman, a.g.e., s. 59.

⁴³⁵ Tunaya, *Türk Siyasi Tarihi 1859-1952*, s. 734; Akkerman, a.g.e., s. 59.

5. 1948 YILINDA AFYONKARAHİSAR'DAKİ SİYASİ PARTİLERİN DURUMU

17 Ekim 1948'de, 12 ilde milletvekili ara seçimleri yapıldı. Ancak Afyon bu illerden biri değildi⁴³⁶. 1948'de, Afyon'daki en önemli olaylar DP içindeki hizipleşmeden dolayı, partiden ihraç edilen milletvekillerinin durumunun görüşülmesi için yapılan 18 Mart'taki Afyon toplantısı ve daha sonrasında DP'den ayrılan milletvekillerinden bir kısmının Afyon'da yeni bir siyasi yapılanma olan Öz Demokratlar Partisi'ni kurmasıydı.

1948'de, Afyon'da dört siyasi parti mevcuttu. Bu partiler; CHP, DP, MP ve Öz Demokratlar Partisi idi. MKP, DP'den önce kurulmuş bir muhalefet partisi olmasına rağmen ülke genelinde ve Afyon'da, önemli bir etkinlik alanına sahip değildi. Afyon'da, CHP ve DP arasında devam eden rekabete, MP ve Öz Demokratlar Partisi de dâhil oldu. MKP'nin, Afyon'daki CHP raporlarında bahsi geçmediği için etkinliğinin çok düşük bir seviyede olduğu kanaatindeyiz.

5.1 CUMHURİYET HALK PARTİSİ

CHP, 1946'da Afyon'da yapılan milletvekili seçimlerini kaybetmesinin ardından, bölgeye daha çok önem vermeye başladı. Afyon'da partilerin genel durumlarını öğrenmek ve yaptıkları faaliyetler hakkında bilgi sahibi olabilmek içinde, parti müfettişliği görevi önem kazandı. Bu nedenle, 1948-1949 yıllarında Afyon parti müfettişliği görevi, Bursa Milletvekili Talat Simer'e verildi. Simer, bu tarihler arasında CHP ve diğer partilerin, Afyon'daki durumları hakkında bilgi veren raporlar hazırladı. Bu raporlar, merkeze gönderilerek mevcut durum hakkında bilgilenmeleri sağlandı. Afyon'da CHP'nin hangi doğrultuda çalışmalarını yapması gerektiği hakkında da fikir verildi. Bu nedenle CHP açısından, parti müfettişlikleri son derece önemli bir konumdaydı.

Talat Simer, 1948'de, Afyon'daki çalışmaları sonrasında gönderdiği raporlarda, sadece CHP'nin durumu hakkında değil, diğer siyasi partilerin gelişimi ve faaliyetleri hakkında da bilgiler verdi.

⁴³⁶ Erer, a.g.e., s. 474-475.

28 Ekim 1948’de, CHP Afyon parti müfettişi Talat Simer, CHP Genel Sekreterliğine gönderdiği yazıda, CHP’nin Afyon’daki teşkilatlanma yapısı, il ve ilçe idare kurulları, ocak ve bucaklardaki genel durum ve yapılması gerekenler hakkında açıklamalarda bulundu⁴³⁷.

Bu açıklamalara göre; CHP, Afyon’da, 6 ilçede 13’ü esas ve 27’ si itibari parti bucağı olmak üzere, 40 bucakta toplanan, 70 mahalle ve 467 köy ocağından oluşmaktadır⁴³⁸.

1948’de CHP’nin Afyon ve ilçelerindeki teşkilatlanma yapısı Tablo 14 de verilmiştir⁴³⁹.

Tablo 14. 1948’de CHP’nin Afyon ve İlçelerindeki Teşkilatlanma Yapısı

İLÇELER	BUCAKLAR			OCAKLAR		
	Esas	Parti	Top:	Mahalle	Köy	Top:
Afyon Merkez	4	9	13	45	127	172
Şuhut	0	0	0	7	37	44
Bolvadin	2	2	4	10	40	50
Emirdağ	3	4	7	0	102	102
Sandıklı	1	6	7	5	77	82
Dinar	3	6	9	3	84	87
Toplam	13	27	40	70	467	537

21 Temmuz 1946’da Afyon’da yapılan Milletvekili Genel Seçimi’nde, 151.793 seçmenden, tahminen 102.000 seçmen seçimlere katılmıştı. Verilen oylarda, 43.548 oy CHP adayları, 55.728 oy DP adayları, 2449 oyu da bağımsızlar alırken, katılım oranı % 67,1’dir. Seçimlerde CHP’nin kazanç oranı ise % 42,6’dır⁴⁴⁰.

⁴³⁷ BCA CHP K, Fon Kodu: 490. 1.0.0., Yer No: 614. 6. 2.

⁴³⁸ BCA CHP K, Fon Kodu: 490. 1.0.0., Yer No: 614. 6. 2.

⁴³⁹ BCA CHP K, Fon Kodu: 490. 1.0.0., Yer No: 614. 6. 2.

⁴⁴⁰ BCA CHP K, Fon Kodu: 490. 1.0.0., Yer No: 614. 6. 2.

CHP'nin 1946 Milletvekili Genel Seçimleri'nde Afyon ilçelerinde aldığı oy oranı Tablo 15 de verilmiştir⁴⁴¹.

Tablo 15. 1946 Milletvekili Genel Seçimlerinde CHP'nin Afyon İlçelerinde Aldığı Oy Yüzdeleri

İlçeler	Katılım oranı %	CHP'nin kazanç oranı %
Afyon merkez	66,0	20,9
Sandıklı	61,0	29,7
Dinar	82,2	75,2
Şuhut	65,7	18,2
Bolvadin	70,1	56,6
Emirdağ	61,3	63,9

Tablo 15'e göre; Afyon'da, CHP'nin en zayıf olduğu ilçe, Şuhut ve en kuvvetli olduğu ilçe ise Dinar'dır. İkinci derecede kuvvetli olduğu ilçeler, Emirdağ ile Bolvadin olup yine Şuhut'tan sonra diğer zayıf bir ilçe de Afyon Merkez ilçesidir⁴⁴².

1946 Milletvekili Genel Seçimleri'nin Afyon'daki sonuçları, Müfettiş tarafından ilçelerdeki CHP oy oranlarına bakılarak partinin hangi ilçelerde güçlü veya zayıf olduğu şeklinde değerlendirilmiştir.

Afyon Merkez ilçesiyle Sandıklı, Şuhut ilçelerindeki seçmenlerin sayısı, ildeki toplam seçmen sayısının % 50'sinden fazlasını oluşturduğu için, bu ilçelerin seçim sonuçları üzerindeki etkileri önemlidir⁴⁴³. CHP'nin, bu üç ilçedeki zayıflığı, diğer üç ilçedeki kuvvet tarafından her zaman kapatılabilirdi. Bunun için de, partinin

⁴⁴¹ BCA CHP K, Fon Kodu: 490. 1.0.0., Yer No: 614. 6. 2.

⁴⁴² BCA CHP K, Fon Kodu: 490. 1.0.0., Yer No: 614. 6. 2.

⁴⁴³ BCA CHP K, Fon Kodu: 490. 1.0.0., Yer No: 614. 6. 2.

ildeki çalışmaları, daha çok zayıf ilçelere yönelmeli ve bir an önce bu ilçeler, daha faal ve daha dinamik bir duruma gelmeliydi⁴⁴⁴.

Simer'e göre, CHP'nin genel görünüş bakımından çok zayıf ve yeniden güçlü olduğu düşünülen bu ilçelerin içinde, gerçekten ilçe genel durumlarıyla uygun olmayacak kadar kazanç oranları yüksek veya düşük olan ocak ve bucaklar da vardı. Geçen iki yıl içinde, CHP lehine yeni beliren taraftarlık ve yaklaşma hareketlerinin etkisiyle, bu oranlar üzerinde bir hayli büyük değişiklikler olmuştu. Buna rağmen CHP açısından sonuç oranlarının daima göz önünde bulundurulmalı ve çalışmalar ona göre ayarlanmalıydı. Faaliyet alanlarının bütün bunlara paralel olarak tespit ve tayini de çok yerinde bir karar olacaktı⁴⁴⁵.

5.2 DEMOKRAT PARTİ

Kuruluşundan itibaren Afyon'da büyük destek gören, DP, 1948'de parti içinde meydana gelen hizipleşmeler sonucunda, partide meydana gelen ayrılmalardan dolayı önemli bir güç kaybetmişti. Ancak Afyon'da diğer partilere göre, daha büyük bir etkisi bulunmaktaydı.

Simer'in açıklamalarından öğrenildiğine göre, 1948'de, DP Afyon'da, diğer illerde olduğu gibi CHP karşısında önemli bir muhalefet olarak yer aldı ve teşkilatını köylere kadar götürdü. Milletvekili Genel Seçimi'nde, Afyon'da bütün milletvekillerini kendi partisinden seçtirecek kadar ileri bir hamle yapan DP, son aylarda kendi merkezinde ve bazı teşkilatlarında yaptığı ihraçlarda ise en önemli yeri Afyon aldı. Çünkü DP'li on milletvekilinin yedisi Afyon milletvekiliydi⁴⁴⁶.

Bu nedenlerden dolayı da Afyon DP teşkilatı şimdilik ikiye bölünmüştü. DP'den ihraç edilen milletvekilleri ile beraber olan bir kısım DP ilçe teşkilatlarıyla, idare kurulları, partiden ayrılarak Öz Demokratlar Partisi'ni kurmuştu. Müfettiş tarafından, kurulan yeni partinin program ve tüzüğü, 3 Ekim 1948'de, CHP Genel Merkezi'ne gönderildi ve partiden bahsedildi⁴⁴⁷.

Öz Demokratlar Partisi'nin henüz etki alanı, Afyon Merkezi ile Şuhut İlçesi ile sınırlıydı. Bu ilçelerdeki, DP teşkilat ve idare kurulları, Öz Demokratlar

⁴⁴⁴ BCA CHP K, Fon Kodu: 490. 1.0.0., Yer No: 614. 6. 2.

⁴⁴⁵ BCA CHP K, Fon Kodu: 490. 1.0.0., Yer No: 614. 6. 2.

⁴⁴⁶ BCA CHP K, Fon Kodu: 490. 1.0.0., Yer No: 614. 6. 2.

⁴⁴⁷ BCA CHP K, Fon Kodu: 490. 1.0.0., Yer No: 614. 6. 2.

Partisi'nin havası içinde faaliyetlerini sürdürmekte, diğer ilçelerdeki DP teşkilat ve kademeleri de, DP'ye sadakat ve bağlılıklarını koruyarak, kaybettikleri itibarı kuvvetle telafi etmek için sürekli çalışmaktaydı⁴⁴⁸.

5.3 ÖZ DEMOKRATLAR PARTİSİ

1948'de, DP'den ayrılan ve Afyon'da önemli etkileri olan milletvekilleri tarafından kurulan Öz Demokratlar Partisi'nin teşkilatlanması, Afyon ile sınırlı olduğundan buradaki faaliyet alanı önem teşkil etmekteydi.

Simer'in açıklamalarına göre, bir kısım müfrit DP milletvekilleri ve ileri gelenlerinin yaşanan son olaylar yüzünden, DP'ye karşı duydukları kırınglık ve üzüntüden dolayı şimdilik çalışma alanları Afyonla sınırlı olan Öz Demokratlar Partisi'ni kurmuşlardı⁴⁴⁹. Henüz önemli bir faaliyetleri olmayan Öz Demokratlar, Afyon'da mevcut muhalefetin temeli ve başı denilebilecek kişilerden oluşmaktaydı. Parti bu kişilerin, öteden beri var olan nüfuzlarından kuvvet alarak canlanmaya başlamıştı. Ayrıca bu kişiler etrafında toplanan milletvekili arkadaşlarıyla birlikte, parti Afyon'da varlık göstermeye çalışacaktı. CHP'ye göre, Öz Demokratlar, gelecek seçimlerde, kendileri ve partileri adına başarılı olmak için uğraşacaklardı⁴⁵⁰.

Öz Demokratlar Partisi'nin kurulmasıyla birlikte, Afyon'da vatandaşlar arasında yeni yeni kararsızlıklar ortaya çıkmaktaydı. Diğer partiler ise kendi aralarında çetin bir mücadele içindeydi. Bu partilerin, Öz Demokratlar Partisi üzerinde etkisini gösterecek durumda olamaması da yavaşta olsa yeniden CHP lehine genel bir eğilim havası oluşturmaktaydı⁴⁵¹. Ayrıca Öz Demokratlar Partisi'nin, Merkez ve Şuhut İlçesi dışında, diğer ilçelerde teşkilatlanması yoktu, bucak ve ocak teşkilatı da henüz kurulmamıştı⁴⁵².

⁴⁴⁸ BCA CHP K, Fon Kodu: 490. 1.0.0., Yer No: 614. 6. 2.

⁴⁴⁹ BCA CHP K, Fon Kodu: 490. 1.0.0., Yer No: 614. 6. 2.

⁴⁵⁰ BCA CHP K, Fon Kodu: 490. 1.0.0., Yer No: 614. 6. 2.

⁴⁵¹ BCA CHP K, Fon Kodu: 490. 1.0.0., Yer No: 614. 6. 2.

⁴⁵² BCA CHP K, Fon Kodu: 490. 1.0.0., Yer No: 614. 6. 2.

5.4 MİLLET PARTİSİ

DP'deki ayrılmalar sonucunda kurulan bir diğer parti olan MP'nin içinde önemli isimlerin bulunması partinin gücünü arttırmaktaydı. Ancak henüz Afyon'da teşkilatlanması gerçekleşmemişti.

Simer'in açıklamalarından öğrendiğimize göre, Afyon milletvekillerinden olup, DP'den ihraç edilen General Sadık Aldoğan, MP'ne geçmişti⁴⁵³. MP'ne geçtiği halde Aldoğan, 1948 Ağustos ayında, Zafer Bayramı dolayısıyla geldiği Afyon merkezinde, Öz Demokratlar Partisi'ni kuran kişilerle birlikte hareket eden Afyon milletvekili arkadaşları ve parti kurucularıyla çok yakından temaslarda bulunmuştu. Ancak uzun görüşmeler sonrasında, Afyon'da MP'ni kurmaya ve kurdurmaya başarılı olacak nitelikte kimse bulunamamıştı. Afyon'da, ne merkezde ne de ilçelerinde, MP'ni kurmak için herhangi bir teşebbüste de bulunulmamıştı⁴⁵⁴.

Birçok sebep ve geleneksel yapıya bakarak, Afyon'da halkın, MP'ne karşı daha çok sempati görülmesi ihtimali yüksekti. Buna rağmen, CHP'si üyelerinin, aynı zamanda DP ve özellikle Öz Demokratların, MP hakkında hemen hemen birbirine yakın olan düşünce ve görüşlerinden dolayı, yapılan konuşma ve görüşmelerin Afyon halkı üzerinde bıraktığı etki, MP'ne karşı ilgisiz kalınmasında etkili oldu. Bu nedenlerden dolayı, MP'nin Afyon'da varlık göstermesi pek mümkün değildi⁴⁵⁵.

⁴⁵³ BCA CHP K, Fon Kodu: 490. 1.0.0., Yer No: 614. 6. 2.

⁴⁵⁴ BCA CHP K, Fon Kodu: 490. 1.0.0., Yer No: 614. 6. 2.

⁴⁵⁵ BCA CHP K, Fon Kodu: 490. 1.0.0., Yer No: 614. 6. 2.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

1949 YILINDA TÜRKİYE’DE VE AFYONKARAHİSAR’DA MEYDANA GELEN SİYASİ GELİŞMELER

1. İKTİDAR VE MUHALEFET İLİŞKİLERİ

II. Hasan Saka hükümetinin, ekonomik sıkıntılara çözüm getirememesi, hem muhalefetin hem de kendi partisinin sürekli eleştirilerine yol açtı. 16 Ocak 1949’da II. Hasan Saka hükümeti istifa etti⁴⁵⁶.

16 Ocak’ta Sivas milletvekili Şemsettin Günaltay hükümetini kurdu. İslamiyetçi bir siyaseti benimseyen Günaltay, hükümetin çalışmalarını kolaylaştırmak için muhalefetin desteğinin kazanılması gerektiğini düşünerek politikalarını o doğrultuda belirledi⁴⁵⁷.

Günaltay’ın hükümet programı, ılımlı ve liberaldi. Programda, seçim ve basın kanunlarında değişiklik yapılacağı, memurların halkın işlerini çabuk yapması ve kolaylık göstermesi için Memurin Muhakematı Kanunu’nun değiştirileceği belirtildi. Ayrıca laiklik savunuldu, bunun yanında ilkokullarda din dersinin okutulacağı da ifade edildi. Ekonomi alanında, özel teşebbüsün geliştirileceği, ithalatın azaltılacağı vurgulandı⁴⁵⁸.

1949’da, muhalefetin istekleri doğrultusundaki ödünler ve değişiklikler, Günaltay hükümeti döneminde hız kazandı. 4 Şubat’ta Meclis’te Arapça ezan okundu⁴⁵⁹. Bir başka gelişme ise 4 Mayıs’ta İstiklal Mahkemeleri kanununun yürürlükten kaldırılmasıydı⁴⁶⁰. Ayrıca Günaltay hükümeti döneminde, ilkokullarda din dersi okutulmaya başlandı. Ankara’da bir İlahiyat Fakültesi açıldı ve imam hatip kurslarının açılmasına da izin verildi. Günaltay, hükümetinin yaptığı faaliyetleri, 8 Haziran’da TBMM’de yaptığı bir konuşmada şu şekilde dile getirmiştir: “İlk mekteplerde din dersleri okutturmaya başlayan Hükümetin başkanıyım. Bu

⁴⁵⁶ Ahmad, a.g.e., s. 42; Tuna, a.g.e., s. 126.

⁴⁵⁷ Yeşil, a.g.e., s. 51; Koçak, a.g.m., s. 153.

⁴⁵⁸ Çufalı, a.g.e., s. 17.

⁴⁵⁹ Bila, a.g.e., s. 181.

⁴⁶⁰ Yeşil, a.g.e., s. 54.

memlekette Müslümanlara namazlarını öğretmek, ölülerini yıkamak için imam, hatip kursları açan bir Hükümetin başkanıyım. Bu memlekette, Müslümanlığın yüksek esaslarını öğretmek için İlahiyat Fakültesi açan bir Hükümetin Başkanıyım’’⁴⁶¹. Başbakan Günaltay bu açıklamalarıyla, hükümetinin din konusuna oldukça önem verildiğini, bu doğrultuda yapılan çalışmaların altını çizdiğini gösterdi.

1949’da Günaltay hükümeti ile DP arasında ılımlı bir ilişki vardı. DP tarafından eleştirilen ve muhalefet yapılan bütün konular, Başbakan Günaltay hükümeti döneminde büyük bir çoğunlukla, DP’nin istediği şekilde çözümlendi. DP ile hükümet arasındaki ilişkilerin gerginleşmesi engellendi.

Ancak hükümetin TBMM’deki çoğunluğuna dayanarak devrimin bir gereği olarak vaktiyle alınmış olan kısıtlamaları ortadan kaldırmaya ve kendisine yarar sağlayacağını sandığı değişikliklere öncelik vermesi, bir an önce seçimlere gidilmesini isteyen DP ile ilişkilerin yeniden gerginleşmesine yol açtı⁴⁶².

Bu dönemde DP’nin kullandığı ve her fırsatta dile getirdiği konular tek tek çözüme kavuşturulurken, doğal olarak DP’nin propaganda silahları da ellerinden alınmış oldu.

2. DEMOKRAT PARTİ’NİN II. BÜYÜK KONGRESİ

DP II. Büyük Kongresi, 20 Haziran 1949’da, yurdun çeşitli yerlerinden gelen 1700 delegenin katılımı ile Ankara’da Devlet Sergi Salonu’nda toplandı⁴⁶³.

DP’nin, II. Büyük Kongresi başladıktan sonra ilk olarak, Parti Genel Başkanı Bayar tarafından, Genel İdare Kurulu raporu okundu. Raporda; son iki sene içinde, partinin nasıl, bir taraftan iç sabotajlar ve ihanetler, diğer taraftan dış mukavemetlerle karşılaştığı açık bir dille anlatıldı⁴⁶⁴.

Bu raporda, DP I. Büyük Kongresi’nde kabul edilen Hürriyet Misakı kararlarının, iktidar tarafından şimdiye kadar kabul edilmesi gerektiğinin üzerinde duruldu. Kongre’de, Hürriyet Misakı’na göre Meclis’ten çekilme kararının neden alınmadığı açıklandı. Muvazaa iddialarına da cevap verildi. Bütün bunların yanında

⁴⁶¹ TBMM TD, D. VIII, C. 20, T. 3, 8 Haziran 1949, s.598.

⁴⁶² Turan, *Türk Devrim Tarihi*, s. 266.

⁴⁶³ Ayın Tarihi, Haziran 1949.

⁴⁶⁴ Mümtaz Faik Fenik, “Muvazaa’yı Asıl Kimler Yapıyor?”, *Zafer*, 21 Haziran 1949, nr. 53, s. 1.

Yeni Seçim Kanunu'nun güven verecek ve adli teminatı sağlayacak şekilde olması gerektiği de belirtildi⁴⁶⁵.

Kongre sırasında, partililer arasında sert tartışmalar yaşandı. Daha önce DP haysiyet divanı kararıyla partiden ihraç edilen milletvekilleri ile geçici olarak DP meclis grubuna katılmayacaklarını açıklayan MDG milletvekilleri, büyük kongrede kendi görüşlerini kabul ettirmek istemişler, DP kurucularının kongreye hâkimiyeti sonucunda buna engel olunmuştu. Böylece, MP'nin kuruluşundan beri, DP içinde devam eden parti içi muhalefetin son çabası da bir sonuç vermedi⁴⁶⁶.

Kongrede, tüzükteki bazı noktalarda değiştirildi. Kongrenin en önemli meselelerinden biri de milletvekili adaylarının saptanmasıydı. Milletvekili adaylarının, % 80'inin örgütçe, % 20 sinin ise genel idare kurulu tarafından gösterilmesine karar verildi. Kongre de seçim güvenliği üzerinde de fazlasıyla duruldu. Konuşmacılar tarafından ısrarla yargı denetiminin zorunluluğu dile getirildi. Daha sonra ise DP tarafından ‘‘Milli Teminat Andı’’adıyla anılan Ana Davalar Komisyonu Raporu oybirliği ile kabul edildi ve kongre dağıldı⁴⁶⁷.

DP II. Büyük Kongre sonucunda, D.P.'nin kurucuları, başka bir deyişle ‘‘merkezciler’’, önemli kayıplardan sonra da, kongreden daha güçlü çıkmışlar ve görüşlerini parti örgütüne bütünüyle benimsetmeyi başarmışlardı. Kongre’de, kabul edilen Ana Davalar Komisyonu Raporu ise, yeni ve önemli bir hedef olarak gösterildi. Sonuç olarak kongrede; DP Parti Tüzüğü ve Programı’nda liberal doğrultuda önemli gelişmeler sağlandı⁴⁶⁸.

Milli Teminat Andı, iktidar çevreleri tarafından Milli Husumet Andı olarak adlandırıldı. Milli Teminat Andı, 12 Temmuz Beyannamesi ile vurgulanan ve yaşama geçirilen partilerin barış içerisinde birlikte yaşaması ilkesine ters düşmesi nedeniyle tepki uyandırdı⁴⁶⁹.

⁴⁶⁵ “ D.P. Büyük Kongresi Dün Sabah Toplandı”, *Yeni Sabah*, 21 Haziran 1949, nr. 3680, s. 5.

⁴⁶⁶ Çaylak-Nişancı, a.g.m., s. 325, Koçak, a.g.m., s. 152.

⁴⁶⁷ Eroğul, a.g.e., s. 76.

⁴⁶⁸ Albayrak, a.g.e, s. 144.

⁴⁶⁹ Çavdar, a.g.e., s. 417.

2.1 DEMOKRAT PARTİ'NİN II. BÜYÜK KONGRESİ SONRASINDA İKTİDAR VE MUHALEFET İLİŞKİLERİ

CHP iktidarının, Milli Teminat Andı'na tepkisi, DP kongresinden iki gün sonra, 27 Haziran'da, Başbakanlıkça yayımlanan bir bildiri ile kamuoyuna duyuruldu⁴⁷⁰. Bildiri de, DP Kongresi'nde kabul edilen, Milli Teminat Andı'nın vatandaşları korku ve baskı altında tutmak ve memurları ürkütmek amacı taşımasının, hukuk devleti anlayışına aykırı olduğu açıklandı. DP Genel Başkanı Bayar tarafından yayımlanan karşı bir bildiri de ise bütün kuşku ve korkunun 1946 Seçimi'ndeki kötü usullerin tekrarlanmak istenmesi ihtimalinden doğduğu, DP'nin sadece kararlı bir demokratik düzen amaçladığı ifade edildi⁴⁷¹.

İktidar ve muhalefet arasındaki ilişkilerde, sürekli sorunlara neden olan konu seçim kanununun değiştirilmesiydi. 9 Temmuz 1948'de kabul edilen 5258 sayılı Kanun ile seçim kanununun bazı maddeleri değiştirilmiş ve bazı maddeler eklenmişti⁴⁷². Ancak DP, bu değişiklikleri yetersiz bulmuş ve seçim güvenliğinin sağlanması için yargı denetimi getirilmesi konusunda ısrar etmişti⁴⁷³.

Seçim kanunun yeniden düzenlenmesi için oluşturulan bilim heyetinin, seçim kanunu tasarısı üzerindeki çalışmaları başladı. Eylül ayında heyet, siyasi partilerin görüşlerini istedi. DP ilim heyetinin hazırladığı tasarının son şeklini inceledikten sonra, çok yetersiz bulduğunu bildirdi. 16 Ekim 1949'da yapılacak olan milletvekili ara seçimlere girmeyeceğini ilan etti. Ayrıca, seçim kanunu ile ilgili kendi tekliflerini de ilim heyetine sundu. Muhalefetin çekilmesi yüzünden ara seçimlere katılma oranı son derece düşük oldu. Seçim kanunu meselesi doğru dürüst bir sonuca bağlanmadıkça, çok partili rejimin bir türlü güvenceye kavuşamayacağı gerçeği, bu son olaylardan sonra artık herkesçe anlaşılmış oldu. CHP, son bir direnişten sonra, Aralık 1949'da, seçimlerin yargı denetimine bağlanmasını kabul etti⁴⁷⁴.

⁴⁷⁰ İnan, a.g.e., s. 402.

⁴⁷¹ Goloğlu, a.g.e., s. 274.

⁴⁷² *Resmî Gazete*, 14 Temmuz 1948, nr. 6957, s. 14408-14410.

⁴⁷³ Tuncer, a.g.e., s. 68.

⁴⁷⁴ Eroğlu, a.g.e., s. 80-81.

3. 1949 YILINDA AFYONKARAHİSAR'DA MEYDANA GELEN SİYASİ GELİŞMELER

3.1 1949 YILINDA AFYONKARAHİSAR'DA YAPILAN SEÇİMLER

1949'da, Afyon içindeki belediyelerde yeniden genel veya yerel bir seçim yapılmadı. Sadece Danıştay tarafından iptal edilen, Afyon merkez ilçesine bağlı Sinanpaşa bucağı belediye meclisi seçimi, 27 Şubat'ta yeniden yapıldı. Seçim CHP adayları tarafından kazanıldı. Seçimde, CHP ve DP üyeleri büyük bir gayretle çalıştı⁴⁷⁵.

Bucakta toplam, 1223 seçmenden 1131'i oy kullandı. Seçime katılım oranı yüzde 92,4 oldu. Kullanılan oyların 590'ını CHP adayları aldı. Ayrıca Afyon merkeze bağlı köylerin çoğunda ve Şuhut ilçesinde, bazı yerlerde yeniden muhtar seçimleri yapıldı. Şuhut ilçesinde yapılan muhtar seçimlerinin tamamı, Bolvadin ilçesinde yapılan beş muhtar seçiminin biri CHP tarafından kazanıldı⁴⁷⁶.

3.2 1949'DA CUMHURİYET HALK PARTİSİ'NDEKİ GELİŞMELER

CHP'nin, 1946'daki seçimler sonrasında Afyon'daki çalışmaları hız kazanmıştır. Özellikle bölgeye gönderilen CHP Bölge müfettişleri, merkez ve ilçelerdeki çalışmalarını arttırmışlardır.

Simer'in 1949'da Afyon CHP teşkilatıyla ilgili raporuna göre: Afyon'da parti teşkilat ve kademelerinde 1949 yılı içinde hiçbir değişiklik yapılmadı. 1948'deki raporda bahsedildiği gibi, CHP Afyon ili teşkilatı 7 ilçede, 13'ü esas 27'si itibari olmak üzere 40 bucaktan ve 70'i mahalle 467'si de köy olmak üzere 537 Ocaktan ibaret olup, teşkilat 1949 yılında da aynı şeklini muhafaza etmekteydi⁴⁷⁷.

Afyon'da il merkezi ve ilçelerindeki idare kurullarında çalışan CHP'liler arasında önemli bir değişiklik olmadı. Yalnız CHP il idare kurulunda görevlilerden biri, vefat etti. Emirdağ ilçe idare kurulu başkanı da istifa ederek başkanlık görevinden ayrıldı⁴⁷⁸.

⁴⁷⁵ BCA CHP K, Fon Kodu: 490. 1.0.0., Yer No: 614. 7. 1.

⁴⁷⁶ BCA CHP K, Fon Kodu: 490. 1.0.0., Yer No: 614. 7. 1.

⁴⁷⁷ BCA CHP K, Fon Kodu: 490. 1.0.0., Yer No: 614. 7. 1.

⁴⁷⁸ BCA CHP K, Fon Kodu: 490. 1.0.0., Yer No: 614. 7. 1.

CHP Bucak ve Ocak İdare kurullarında da esaslı bir değişiklik olmadı. Afyon ilinde CHP mevcut esas ve itibari bucakları Tablo 16 da verilmiştir⁴⁷⁹.

Tablo 16. Afyon 'da CHP'nin Mevcut Esas ve İtibari Bucakları

Merkez ilçesine ait	Sinanpaşa, Eğret
Emirdağ ilçesine ait	Batık, Bayat, Dodurga, Hamza Hacı
Bolvadin ilçesine ait	(Merkez ve Çay)
Sandıklı ilçesine ait	(Klendas) Sorgun, Ballık, Haydarlı, Çoruklu, Gonceli
Dinar ilçesine ait	Başmakçı, Evciler ve Dazkırı

Simer, bu bucaklar dâhilinde bulunan 76 köyü ziyaret ederek pek çoğunda halk ve vatandaşlarla görüştü⁴⁸⁰. Bu köylerin; 6'sı Merkez ilçesinde, 10'u Şuhut ilçesinde, 21'i Sandıklı ilçesinde, 17'si Dinar ilçesinde, 12'si Bolvadin ilçesinde, 10'u Emirdağ ilçesindedir⁴⁸¹. Simer'in açıklamalarından öğrenildiğine göre, müfettiş tarafından önemli bir kısmı geçen yıl gezilmeyen köylerden oluşan bu yerleşim yerlerinde, durum CHP lehine ümit verici bir mahiyet göstermektedir. Halk nezdinde CHP lehine bir değişiklik ve dönüş bariz bir şekilde görülmektedir⁴⁸². CHP tarafından bazı önemli bucak ve ocaklarda yapılan konuşmalar ve açıklamalardan sonra da partiye olan meyil biraz daha artmıştır. CHP'nin yurt işlerinde bugüne kadar başardığı büyük işleri unutarak, kötü kötü konuşan, çocukça vaatlerde bulunan diğer parti konuşmacılarının sözleriyle, CHP'nin açıklamaları arasındaki büyük farkı gören halk, diğer partiler hakkında cidden büyük bir ümitsizliğe düşmekte ve yine kurtuluşu CHP'den beklemektedir⁴⁸³. Bu nedenle son günlerde muhalefet partisinden ayrılan ve CHP'ye kaydolanların sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Ancak bu güzel sonuç ve hareketlerin yanı sıra gönlünde yine eski hırs, kin ve husumet şeklinde

⁴⁷⁹ BCA CHP K, Fon Kodu: 490. 1.0.0., Yer No: 614. 7. 1.

⁴⁸⁰ BCA CHP K, Fon Kodu: 490. 1.0.0., Yer No: 614. 7. 1.

⁴⁸¹ BCA CHP K, Fon Kodu: 490. 1.0.0., Yer No: 614. 7. 1.

⁴⁸² BCA CHP K, Fon Kodu: 490. 1.0.0., Yer No: 614. 7. 1.

⁴⁸³ BCA CHP K, Fon Kodu: 490. 1.0.0., Yer No: 614. 7. 1.

saklayan, fırsat düştükçe çevresine saçan, diğer parti üyeleri konuşmacıları ve temsilcilerine rastlanmaktadır⁴⁸⁴.

3.3 1949'DA DEMOKRAT PARTİ'DEKİ GELİŞMELER

DP, 1948'deki parti içindeki ayrılımlar sonucunda önemli bir sarsıntı geçirmesine rağmen, bu durumdan güçlenerek çıkmıştı. Afyon'daki gücü ve etkinliği de hala devam etmekteydi.

Simer'in açıklamalarından öğrenildiğine göre: DP'li Afyon Milletvekili Kemal Özçoban, Afyon'un çeşitli ilçe ve bucaklarında kendine has ataklıkla, ileri geri görüşmekte ve halkı hükümet ve CHP üyeleri aleyhine harekete teşvik etmektedir. Emirdağ ilçesinin Bayat bucağında bu şekilde olan açıklamaları, mahalli bucak müdürünün dikkatini çekmiş ve mahallinde tutulan tutanak kaymakamlığa sunulmuştur⁴⁸⁵.

DP'li Kemal Özçoban'ın, Bayat Bucağı'ndaki konuşmasında şu ifadeler yer almıştır:

1-Türk olan Demokrat olur.

2-Halka tohumu CHP değil, DP veriyor.

3-Memurlardan size karşı gelen olursa vurun, bunun için korkmayın. Olsa olsa bir ay hapis yatmazsınız.

4-Mahkemede parasız vekiliniz olurum.

5- CHP bu yıl vergilere çok zam yapacaktı. Ama DP vergileri indirdi.

6-İktidar partisi CHP, Bayat'tan şoseyi geçirmeyecek, sabredin biz yapacağız.

7-Ahlaksızlara yol açan CHP'dir. Cezaları arttırmak istiyoruz. Çoğunluk onlardan olduğu için yapamıyoruz. DP'den hiç olmazsa 200 milletvekili çıkarın⁴⁸⁶.

Müfettiş bu açıklamalardan karşısında, Bayat'a giderek, halkı halkevinde topladı ve bu sözlerin her birisini gereken şekillerde cevaplayarak görüşmelerde bulundu. Ayrıca Kemal Özçoban'ın, il içinde gezdiği yerleri öğrenerek sıra ile her gezdiği bucak ve köyü ziyaret etti. Özçoban'ın benzer şekilde tekrarladığı söz ve

⁴⁸⁴ BCA CHP K, Fon Kodu: 490. 1.0.0., Yer No: 614. 7. 1.

⁴⁸⁵ BCA CHP K, Fon Kodu: 490. 1.0.0., Yer No: 614. 7. 1.

⁴⁸⁶ BCA CHP K, Fon Kodu: 490. 1.0.0., Yer No: 614. 7. 1.

CHP açısından kuru kuruya yaptığı vaatlerin mahiyetini açıklayarak halkla görüştü. Görüşmeler sonunda, her iki görüşme arasındaki farkı anlayacak yurttaşların, aldatmaktan ve aldatılmaktan kurtuldukları fikrine sahip oldu⁴⁸⁷.

En son MP saflarında yer alan diğer Afyon Milletvekilleri de, il genelinde halkla temaslarını arttırmıştı. Ancak bugüne kadar konuşmaları ve halkla temasları hemen her yerde çok az ve zayıf olmaktadır⁴⁸⁸. CHP aleyhine Kemal Özçoban kadar mütecaviz bir hareketleri de şimdilik görülmemektedir.

3.4 1949'DA MİLLET PARTİSİ'NDEKİ GELİŞMELER

Afyon ilinde esaslı olarak kurulan ve köylere kadar teşkilatını yayan DP'den başka, 1948'de kurulan Öz Demokratlar Partisi, bu yıl bir kısım teşkilatıyla beraber MP'ne katılmıştı. Afyon merkezinde kurulan idare kurulları ve bunlara katılan bir kısım Afyon Milletvekilleri, ilçe ve bucaklarda yeni yeni çalışmalara başlamışlardı.⁴⁸⁹ MP'nin bugüne kadar esaslı bir şekilde yerleştikleri ilçe, bucak olmamakla beraber, il içerisinde taraftarları ve özellikle şehir merkezinde destekleyenleri çoktu. Partinin kurucularının kodamanlığı sayesinde az da olsa Afyon'da bir varlık meydana getirmeleri muhtemeldi. 1949'da ise CHP'ye karşı durabilecek bir durumları bulunmamaktadır⁴⁹⁰.

Müfettişin açıklamalarından öğrenildiğine göre, DP ve MP dışında, Afyon ilinde teşkilatı kurulmuş ve kimliği bilinen bir siyasi oluşum yoktur. Buna karşılık ne yaptıkları belirsiz bazı vatandaşlar garip garip propaganda yapmaktadırlar. Bunların bir tanesi, Çay'ın Geneli bölgesinde, Karamuk Karaca Ören köyündedir. Durumu tutulan tutanaklarla birlikte Cumhuriyet savcılığına ve il makamına bildirilen bu vatandaş maalesef milletin ekmeğiyle büyümüş, Hasanoğlu Yüksek Öğretmen okulunu da bitirmiş, aziz bir yurt diyarı olan Konya'nın çocuğu ve en son bu köye öğretmen gönderilmiş olan Numan Köseoğlu'dur. Cumhuriyet Savcılığı tarafından tutuklanan ve il makamınca da bakanlık emrine alınan, bu vatandaşın, il içinde, yoldaşları durumundan süratle haberdar olduklarına göre, bu nereden geldiği malum olmayan propaganda üyelerinin birbirleriyle sıkı temasta oldukları ve yoldaşlarının

⁴⁸⁷ BCA CHP K, Fon Kodu: 490. 1.0.0., Yer No: 614. 7. 1.

⁴⁸⁸ BCA CHP K, Fon Kodu: 490. 1.0.0., Yer No: 614. 7. 1.

⁴⁸⁹ BCA CHP K, Fon Kodu: 490. 1.0.0., Yer No: 614. 7. 1.

⁴⁹⁰ BCA CHP K, Fon Kodu: 490. 1.0.0., Yer No: 614. 7. 1.

da mebzul bulunduğu anlaşılmaktadır⁴⁹¹. CHP'liler ve yurtsever vatandaşlar bu şekilde kişilerle yakından ilgileneceklerse de bu şekilde bozgunculuk yaratmaya çalışan kişilere, CHP genel merkezinin uygun göreceği bir şekilde müdahalede bulunmalıdır⁴⁹².

⁴⁹¹ BCA CHP K, Fon Kodu: 490. 1.0.0., Yer No: 614. 7. 1.

⁴⁹² BCA CHP K, Fon Kodu: 490. 1.0.0., Yer No: 614. 7. 1.

BEŞİNCİ BÖLÜM

1950 YILINDA TÜRKİYE’DE VE AFYONKARAHİSAR’DA MEYDANA GELEN SİYASİ GELİŞMELER

1. İKTİDAR VE MUHALEFET İLİŞKİLERİ

1949’da, Şemsettin Günaltay’ın Hükümeti’ni kurması sonrasında, iktidar ve muhalefet arasındaki ilişkiler ılımlı bir havaya girdi. Başbakan Günaltay döneminde, muhalefetin istekleri doğrultusunda ödünler ve değişiklikler hızlandı. Muhalefetin eleştirilerinin temelini oluşturan konuların pek çoğu çözüme kavuşturuldu⁴⁹³. Bu dönemde, yeni hiçbir siyasi sorun ortaya çıkmadı. Ancak, DP’liler, siyasi gerilimi yüksek tutmak amacıyla CHP’nin baskıcı geçmişinden ve çok az şey yapığından, hüküm süren ekonomik yoksulluktan sürekli bahsederek muhalefet yapmağa devam etti⁴⁹⁴. DP’nin İkinci Büyük Kongresi’nde kabul ettiği “Milli Teminat Andı” ilişkilerin yeniden gerginleşmesine neden oldu. Milli Teminat Andı, iktidar çevrelerinde, 12 Temmuz Beyannamesi ile vurgulanan ve yaşama geçirilen, partilerin barış içerisinde birlikte yaşaması ilkesine ters düşmesi nedeniyle tepki uyandırdı. Ancak Başbakan Günaltay’ın, demokratikleşme çabalarını geriletmeye niyeti yoktu⁴⁹⁵.

Uzun tartışmalar sonucunda DP’nin de desteklediği seçim yasası 16 Şubat 1950’de kabul edildi. Milletvekili genel seçimleri yaklaştıkça CHP, DP ve MP’nin faaliyetleri daha da yoğunlaşmıştı. Siyasi ilişkiler de bu ortamda gerginleşmeye başlamıştı. Mareşal Fevzi Çakmak’ın vefatı sonrasında, Nisan 1950’de gerçekleşen olaylardan dolayı, CHP ve DP, MP’ni sorumlu tutmuştu. Bu gelişmeler, DP ve CHP arasında artmakta olan gerginliği normal bir seviyeye getirmişti⁴⁹⁶.

⁴⁹³ Bila, a.g.e., s. 181.

⁴⁹⁴ Ahmad, a.g.e., s. 43-44.

⁴⁹⁵ Çavdar, a.g.e., s. 417.

⁴⁹⁶ Karpaz, a.g.e., s. 199.

2. MİLLETVEKİLİ SEÇİM KANUNU'NUN DEĞİŞTİRİLMESİ

DP'nin, İkinci Büyük Kongresi'nde ilan ettiği Milli Teminat Andı ve sonrasında yapılan eleştiriler ile meydana gelen gelişmeler, Günaltay Hükümeti, daha kurulduğu andan itibaren yargı denetiminden söz edilen seçim kanununun değiştirilmesinin vaktinin geldiğine kanaat etmesine sebep oldu. 1949 yılının sonlarına doğru konuyla ilgili çalışmalara başladı⁴⁹⁷.

DP'nin başından beri seçim güvenliğinin sağlanabilmesi için yargı denetiminin getirilmesini istemekteydi. Hükümet, Seçim Kanunu konusunda hazırlıklara başladı Seçim konusunu incelemek üzere politikanın dışında Yargıtay ve Danıştay'dan, Ankara ve İstanbul Hukuk Fakülteleri'nden, üç büyük şehrin baro üyelerinden 11 kişilik bir ilim heyeti oluşturuldu⁴⁹⁸. İlim Heyeti'nin başkanlığını ise Yargıtay Başkanı Halil Özyürük yaptı⁴⁹⁹.

İlim Heyeti'nin çalışmalarını kolaylaştırmak için, hükümet bazı hazırlıklar yaptı. Çeşitli ülkelerdeki seçim mevzuatı Türkçe'ye çevrildi. 1877'den beri Türkiye'de uygulanan seçim mevzuatları bir araya getirildi. İngiliz, Belçikalı ve Fransız üç uzmanın seçim kanununun 1948'den sonraki değerlendirmeleri de eklenerek hepsi "Pembe Kitap" denilen bir kitapta toplandı⁵⁰⁰.

İlim Heyeti, yasa tasarısı üzerindeki çalışmalarına devam ederken Eylül 1949'da siyasi partilerin görüşlerini istedi⁵⁰¹.

Seçim kanunu ile ilgili çalışmalarda bulunmak için oluşturulan ilim heyetine yardımcı olan DP, seçim kanununda yapılmasını istediği değişiklikleri rapor olarak sundu. DP'nin raporunda; seçimlerin güvenli yapılması ve seçim sonuçlarına itiraz edebilecek, Yüksek Seçim Kurulu'nun oluşturulmasına yönelik talepler vardı. Heyet, nispi temsil sistemi yerine, çoğunluk liste usulünün kabulünü kararlaştırdı. Çoğunluk liste usulünün, daha fazla siyasi istikrarı sağlayacağı ileri sürüldü. 14 Eylül'de

⁴⁹⁷ Aydın, a.g.t., s.78.

⁴⁹⁸ Tuncer, a.g.e., s. 68.

⁴⁹⁹ Giritlioğlu, a.g.e., s. 235.

⁵⁰⁰ İnan, a.g.e., s. 406.

⁵⁰¹ Eroğlu, a.g.e., s. 80.

başlayan çalışmalar, 2 Aralık'ta tamamlandı. Başbakanlığa yeni seçim kanunu taslak önerisi sunuldu. İlim Heyetinin taslağında, seçimlerin yargıçların kontrolünde yapılması ve seçim sonrası itirazlar için “Yüksek Seçim Mahkemesi” kurulması vardı. 6 Aralık'ta CHP Meclis Grubu “adli teminatı” ilke kararı olarak kabul etti⁵⁰².

6 Şubat 1950'de, yeni seçim kanunu tasarısının TBMM'de görüşülmesine karar verildi⁵⁰³. 7 Şubat 1950'den itibaren mecliste görüşülmeye başlayan seçim tasarısı temel ilkeleri bakımından demokratikti. Tasarı ile seçimlerin, tek dereceli, ekseriyet usulüne göre, genel, eşit, gizli oy ile yapılmasına ve açık tasnif sisteminin uygulanmasına karar verildi⁵⁰⁴. Seçimler de yargı denetimi ilkeleri kabul edildi ve seçim kurulları başkanlığına yargıçlar getirildi. Yargıtay ve Danıştay üyelerinden oluşan bir Yüksek Seçim Kurulu oluşturulması kararı verildi. Demokratların yıllardır istedikleri esas güvence sağlanmış oldu. Bu bakımdan, ana muhalefet partisi DP, MP'nin aksine, tasarıyı ilke olarak destekledi. Ancak ayrıntılar üzerinde çetin tartışmalar yapıldı. DP'lilerin bazı teklifleri kabul edilirken, bazıları reddedildi⁵⁰⁵. Yapılan bazı değişikliklerden sonra tasarının ilk görüşmesi, 10 Şubat 1950'de sona erdi. Tasarının ikinci görüşmesi 16 Şubat 1950'de gerçekleşti. Bu görüşmede de bazı düzeltmeler yapıldı. Maddeler oylandıktan sonra, DP'liler tasarı lehinde, MP'liler ise tasarı aleyhinde konuşmalar yapmıştı⁵⁰⁶. Sonunda 7 geçici 171 esas maddeli tasarı, 10 ret oyuna karşılık 336 oyla kabul edildi⁵⁰⁷. Kabul edilen yeni seçim kanunu, 21 Şubat 1950'de, Resmi Gazete'de ilan edilerek yürürlüğe girmiştir⁵⁰⁸.

DP Genel Başkanı Bayar, yeni seçim kanunu ile ilgili, yıllardan beri ıstırabı çekilen “siyasal güven bunalımı”nın ortadan kalkacağını belirtti⁵⁰⁹.

Yeni seçim kanunu, getirdiği tek dereceli, gizli oy açık sayım ve çoğunluk sisteminden başka; en az beş ilden aday gösterebilen partilerin radyodan yararlanmalarını, Yüksek Seçim Kurulunun oluşturulmasını, seçimlerin yargıç güvencesi altında yapılmasını, idare amirleri, memurların, askeri kişilerin ve milletvekillerinin görev yaptıkları yerin seçim bölgesindeki seçim kurullarına

⁵⁰² Demir, a.g.e., s. 198.

⁵⁰³ TBMM, TD, D. VIII, C. 24, T. 4, 6 Şubat 1950, s. 91-93.

⁵⁰⁴ TBMM, TD, D. VIII, C. 24, T. 4, 7 Şubat 1950, s. 182.

⁵⁰⁵ Eroğul, a.g.e., s. 81.

⁵⁰⁶ TBMM, TD, D. VIII, C. 24, T. 4, 16 Şubat 1950, s. 667-713.

⁵⁰⁷ TBMM, TD, D. VIII, C. 24, T. 4, 16 Şubat 1950, s. 750.

⁵⁰⁸ Resmi Gazete, 21 Şubat 1950, nr. 7438, s. 17801-17814.

⁵⁰⁹ Turan, *Türk Devrim Tarihi*, s. 270.

seçilememeleri, siyasi parti ve bağımsızların sandık başlarında gözlemci bulundurabilmeleri, oyların kapalı yerde verilmesi, seçim sonuçlarının hemen açıklanması, kazanan adayların listesinin asılması, oy pusulalarının Sulh Hukuk Mahkemelerinde korunması ve TBMM yada Yüksek Seçim Kurulu'nun isteği olmaksızın nakledilememesi, 11 kişiden oluşacak olan Yüksek Seçim Kurulu'nun 6 üyesinin Yargıtay, 5'inde Danıştay üyeleri arasından gizli oyla seçilmesi gibi yenilikler getirmekteydi⁵¹⁰.

Seçim Kanunu'nun çoğunluk ilkesine dayanması, tek bir partinin hükümet kurabilmesinin sağlanması bakımından olumlu olmakla beraber, demokratik katılımcı bir anlayışı, parlamentoda yeteri kadar yansıtabildiği ve küçük partilerinde Meclise girmelerini sağladığı söylenemez. Belki de en önemli eksiği bu olan yeni seçim yasası, getirdiği yenilikler açısından, oldukça ileri bir yasa olup, "bütünü ile Cumhurbaşkanı İnönü'nün yapıtı olduğu" iddia edilmiştir⁵¹¹.

3. 14 MAYIS 1950 MİLLETVEKİLİ GENEL SEÇİMLERİ

3.1 PARTİLERİN SEÇİM ÇALIŞMALARI

21 Şubat 1950'de yeni seçim kanununun kabul edildi. 1 Mart'ta seçimlerin 14 Mayıs'ta yapılması kararı alındı. Seçimlerden önce 24 Mart 1950'de TBMM dağıldı ve seçim kampanyalarına başlandı⁵¹².

CHP ve DP seçim çalışmalarının başlamasıyla propaganda faaliyetlerini hızlandırdı. Bu dönemde, hem DP hem de CHP'nin izlediği propaganda yöntemlerinde benzerlik olsa da yapılan konuşmalar birbirinden son derece farklıydı.

Hükümet tarafından, seçimlerin 14 Mayıs'ta yenileceğinin ilan edildiği 1 Mart 1950'den beri bütün siyasal etkinlikler, seçimlerin gölgesini üzerinde taşıyordu. Aynı gün iki yeni kanun kabul edildi. Tekke ve Zaviyeleri kapatan kanununda değişiklik yapıldı ve "Hazinece Özel Teşebbüslere Kefalet Edilmesi Ve Döviz Taahhüdünde Bulunulması" hakkında kanun meclisten geçti. 14-22 Mart 1950 tarihleri arasında TBMM, Toprak Reformu Kanunu'nu ele aldı ve uygulanamaz hale getirecek şekilde toprak sahipleri lehine değiştirdi. İnönü, CHP genel başkanı

⁵¹⁰ Kenan Olgun, "Türkiye'de Cumhuriyetin ilanından 1950'ye Genel Seçim Uygulamaları", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. XXVII, S. 79, 2011, s. 24.

⁵¹¹ Albayrak, a.g.e., s. 155.

⁵¹² Yeşil, a.g.e., s. 63.

sıfatıyla ilk seçim konuşmasını 23 Mart'ta Polatlı'da yaptı. Böylece partisi adına seçim kampanyasını resmen başlatmış oldu⁵¹³.

Milletvekili Genel Seçimleri'ne bir ay kala, 15 Nisan'dan itibaren partiler arasındaki seçim mücadelesi oldukça yoğunlaştı. Sadık Aldoğan'dan sonra 16 Nisan'da MP'nin milletvekillerinden Fuat Arna'da, hükümetin manevi şahsiyetine hakaret suçundan tutuklandı. Aynı gün Yüksek Temyiz Mahkemesi Reisi Halil Özyürük'ün görevinden istifa ederek, DP'den aday olacağını ilan etmesi CHP üzerinde şok etkisi yaptı⁵¹⁴.

14 Mayıs 1950 Milletvekili Genel Seçimleri için, 23 Nisan'da, CHP aday listesini ilan etti. Listeye göre; halen milletvekili olan 393 kişiden 224'ü tekrar aday gösterilmiş ve 169 Milletvekili aday olamamıştı⁵¹⁵. 25 Nisan'da ise DP 5545 sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanununun 38 inci maddesi hükmünce adaylarını ilan etmişti⁵¹⁶.

Seçimlere geniş bir alanda katılan CHP, DP ve MP arasındaki seçim faaliyetleri kapalı salon ve açık hava mitingleriyle yoğunlaşırken partilerin karşılıklı olarak birbirlerini suçlama yoluna gitmeleri siyasi havayı gerginleştirdi. Bu ortamda partilerin, radyolarda yapılacak parti propagandaları için 25 Nisan'da, noter huzurunda kura çekildi ve 4 Mayıs'ta başlayıp 10 Mayıs'ta sona erecek partilerin konuşma gün ve saatleri belirlendi. Siyasal partilerin radyo hakkından yararlanabilmeleri için TBMM'de en az üç kişilik grubunun olması ve en az üç il merkezinde teşkilatının olması gerekiyordu. Ayrıca konuşma metinlerinde suç unsurunun bulunup bulunmadığına bakılması için konuşma metinlerinin cumhuriyet savcılığına verilmesi gerekiyordu. Bu kurallar doğrultusunda, İstanbul ve Ankara radyolarından yapılacak konuşmalarda CHP, DP, MP ve MKP'nin yararlanması kararlaştırıldı⁵¹⁷.

CHP, 14 Mayıs Seçimleri'nde, kampanyasını İsmet İnönü'nün etrafında yoğunlaştırdı. İnönü de, oy toplama bakımından kendisinin, 1946 seçimlerinde

⁵¹³Süleyman Güngör, "14 Mayıs 1950 Seçimleri ve CHP'de Bunalım", *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 21, Mayıs 2010, s.195-196.

⁵¹⁴ Erer, a.g.e., s. 520-521.

⁵¹⁵ "C.H.P. nin Namzet Listesi İlan Edildi", *Zafer*, 23 Nisan 1950, nr. 359, s. 1.

⁵¹⁶ "Demokrat Partinin Aday Listesi", *Zafer*, 25 Nisan 1950, nr. 361, s. 1.

⁵¹⁷ Olgun, a.g.m., s.27; Devran, a.g.e., s. 24.

olduğu gibi büyük bir güce ve etkiye sahip olduğunu düşünmekteydi. Seçim kampanyasında, sık sık Anayasa değişikliğinden bahsetmesinin dışında, demokrasinin, Türkiye'ye getirilmesi ve geliştirilmesi üzerinde de durdu. Ayrıca muhalefeti, şiddet politikası yapmakla suçladı. Dış politikayı da seçim malzemesi yaptı⁵¹⁸.

CHP'nin seçim çalışmaları arasında; Genel Başkan ve diğer parti liderlerinin gezi ve radyo konuşmaları, teşkilat yoklamaları nedeniyle siyasal gündemin bütün teşkilat kademelerine kadar indirilmesi, yayınlanan seçim beyannamesi ve özellikle Ulus gazetesinin yayınlarında yürütülen propaganda olarak sayılabilir⁵¹⁹.

DP'nin 1950 seçimleri için yürüttüğü seçim kampanyası; tek parti idaresinin din üzerindeki baskısına ve ekonomi üzerinde devletin ezici nitelikli denetimine son verilmesi şeklinde sıralanan iki temel konu üzerinde yoğunlaştı⁵²⁰.

DP liderleri her yerde yoğun bir seçim kampanyası başlattı. Gittikleri yerlerde büyük kalabalıklar oluştu. Parti ileri gelenlerinin konuşmalarının konusunu, halka verilen vaatler oluşturdu. Sosyal yapının her kademesinde yer alan sınıf ve gruplar için, DP kendilerinin siyasal arenadaki sözcüleri idi. DP'nin vaatlerine karşılık, CHP'liler de, yeni ve çok partili hayatı getirmiş olduklarını sürekli olarak vurguladı. Bu ortamın kendileri tarafından sağlandığını belirttiler. DP'lilerin yürüttüğü seçim propagandasını ise sadece "yaygara", "ihtilal tedbirleri" ve "husumet ortamı yaratmaktan" başka bir dayanağının olmadığını iddia ettiler. DP'ye karşı yapılan bu tip eleştirilerin dışında CHP'nin taraftar toplama yönünde farklı çalışmaları da vardı. Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde yeni CHP ocakları açıldı. Basında bu açılışlara yer verildi⁵²¹.

MP'liler, seçim günü yaklaştıkça biraz daha hırçınlaştı. Onların hırçınlıkları da CHP'lilerin daha da sertleşmesine sebep oldu. Bu yüzden MP'liler, en verimli çalışmalarını yapacakları günlerde çeşitli sıkıntılara uğradı. Ayrıca MP'lilerin şanssız bir halleri de vardı. 1946 Seçimi'nde, DP'nin İstanbul listesinin kazanılmasında

⁵¹⁸ Çolak, a.g.m., s. 780-781.

⁵¹⁹ Güngör, a.g.m., 196.

⁵²⁰ Selahattin Bakan ve Hakan Özdemir, "Türkiye'de 1946-1960 Dönemi İktidar-Muhalefet İlişkileri: Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) Demokrat Parti (DP)'ye Karşı", *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, C. 14, S. 1, 2013, s. 382.

⁵²¹ Cemile Burcu Kartal, "Türk Siyasal Hayatında "Beyaz İhtilal" 1950 Seçimleri", *Atatürk Üniversitesi Atatürk Dergisi*, C. 3, S. 4, 2003, s. 273.

büyük katkısı olan MP Onursal Başkanı Fevzi Çakmak ile MP kurucularından Avukat Kenan Öner vefat etmişlerdi. Ayrıca memleket meselelerini büyük bir cesaretle söyleyen MP kurucularından General Sadık Aldoğan'ın da 24 Mart'ta yasama dokunulmazlığı kaldırıldı ve ertesi günü de tutuklandı⁵²². Bu sebeplerden dolayı, MP'nin bütün yükü Genel Başkan Hikmet Bayur ve Genel Sekreter Ahmet Tahtakılıç'ın üzerinde toplandı. Fakat Millet Partisi'nin yükünü üzerinde en çok taşıyan kimse Kırşehir milletvekili adayı, Osman Bölükbaşı idi. MP'nin yayımlanan aday listesine göre: MP'liler yalnız 22 ilde seçime giriyorlardı⁵²³.

MKP ise içinde bulunduğu huzursuzluklar ve bölünmeler nedeniyle 1947 ve 1949'de yapılan seçimlere katılmamıştı. Ancak, MKP 14 Mayıs 1950 Genel Seçimleri'ne katılacağını bildirdi ve çalışmalarını başlattı. Propaganda faaliyetleri için "İrşad Heyeti" adı altında bir heyet oluşturuldu ve gidilen bölgelerde bu heyet tarafından propaganda faaliyetleri başlatıldı. MKP'nin altı ilde seçimlere katılacağına dair haberler çıkmasına rağmen, parti sadece İstanbul'dan seçimlere katıldı ve belirlediği yirmi milletvekili adayının isimlerini 24 Nisan'da Yüksek Seçim Kurulu'na bildirdi⁵²⁴.

3.2 14 MAYIS 1950 MİLLETVEKİLİ SEÇİMLERİ VE SONUÇLARI

14 Mayıs'ta sabah saat 8.00'den itibaren ülkenin her yerinde seçimler başladı. Halk tarafından seçimlere büyük ilgi gösterilmesinden dolayı katılım oranının çok yüksek olacağı tahmin edildi⁵²⁵. Seçimlerin, akşam saat 17.00'ye kadar devam edeceği sonrasında ise oyların sayımının yapılacağı açıklandı. Seçimlerin ilk sonuçlarının gece yarısına doğru belli olacağı ifade edildi⁵²⁶. Seçimlerin tam bir sükûn içinde geçtiği, katılım oranının oldukça yüksek olduğu belirtildi. Seçim sırasında herhangi bir baskı yapılmadığı da açıklandı⁵²⁷. Seçimlerden sonra yapılan ilk açıklamalara göre, DP'nin İstanbul, Bursa, Kocaeli, Kırklareli, Bilecik, Amasya, Afyon, Bolu, Manisa, Rize, Zonguldak, Konya, Edirne ve Eskişehir'de seçimleri

⁵²² Goloğlu, a.g.e., s. 307.

⁵²³ Goloğlu, a.g.e., s. 308.

⁵²⁴ Haytoğlu, a.g.m., s. 791.

⁵²⁵ "Bu Sabah Sekizden İtibaren Yurdun Her Tarafında Seçime Başlandı", *Akşam*, 14 Mayıs 1950, nr. 11347, s. 1.

⁵²⁶ "9 Milyon Vatandaş Rey Veriyor", *Zafer*, 14 Mayıs 1950, nr. 378, s. 1.

⁵²⁷ "Seçim Tam Bir Sükûn İçinde Geçti, İştirak Nisbeti Bütün Tahminleri Aştı", *Cumhuriyet*, 15 Mayıs 1950, nr. 9255, s. 1.

kazandığı anlaşıldı. Ancak seçimin kesin sonuçları henüz resmi olarak açıklanmamıştı⁵²⁸.

Milletvekili Genel Seçimleri'nin kesin sonuçlarına göre: 487 milletvekilliğinin 416'sını kazanan DP, Meclis'teki sandalyelerin % 85,4'ünü elde ederken, CHP 69 milletvekili ile Meclis'te % 14,2 oranında temsil hakkına sahip oldu. Birer milletvekili çıkan bağımsızlar ve MP'sinin temsil oranları ise % 0,2 oranındaydı⁵²⁹.

14 Mayıs 1950 Genel Seçimleri, tek dereceli, genel, gizli eşit oy, yargı denetiminde açık tasnif, basit çoğunluk kuralları ile yapıldı. Türk halkının özgür iradesiyle DP, tartışmasız bir şekilde iktidara taşınmış oldu⁵³⁰.

“Kansız İhtilal” ve “Beyaz İhtilal” olarak adlandırılan 14 Mayıs 1950 seçimleri ile DP, CHP'nin yirmi yedi yıllık tek parti idaresine, halkın özgür oyları sayesinde son vermiş oldu⁵³¹.

Seçimlerden sonra TBMM, 22 Mayıs 1950'de toplandı. Refik Koraltan meclis başkanlığına, Celal Bayar da cumhurbaşkanlığına seçildi. Adnan Menderes, ilk DP hükümetini kurmakla görevlendirildi⁵³².

4. 1950 YILINDA AFYONKARAHİSAR'DA MEYDANA GELEN SİYASİ GELİŞMELER

4.1 AFYONKARAHİSAR'DAKİ SEÇİM PROPAGANDALARI

16 Şubat 1950 tarihinde kabul edilen yeni seçim kanunundan hemen sonra, partiler gayri resmi olarak propagandası dönemini başlatmışlardı. Halkın doğrudan milletvekilini seçtiği tek dereceli sistemin oy ile siyasi iktidar arasındaki ilişkiyi daha somut hale getirdiği bir gerçektir⁵³³. Bu süreçte, siyasi partilerin propaganda araçları olan radyolar ve gazeteler son derece önemli bir etken durumundayken, miting ve toplantılar aracılığı ile kentlerden köylere kadar her yerde partililer tarafından yapılan konuşmalar halk üzerinde daha güçlü bir etki meydana getirdi. Bu noktada

⁵²⁸ “Seçimleri D. Parti Kazanıyor”, *Akşam*, 15 Mayıs 1950, nr. 11348, s. 1.

⁵²⁹ Türkiye İstatistik Kurumu, *Milletvekili Genel Seçimleri 1923- 2007*, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara 2008, s.8; Tuncer, a.g.e., s. 160.

⁵³⁰ Akın, a.g.e., s. 915.

⁵³¹ Çolak, a.g.e., 781; Karakuş, a.g.e., s. 158.

⁵³² Eroğul, a.g.e., s. 84.

⁵³³ Süleyman İnan, “ CHP Müfettişi Cemal Karamuğla'nın Raporları Işığında Bir Taşra Kenti Olan Denizli’de 1950 Seçimleri ve Gösterdikleri”, *Atatürk Dergisi (Journal Of Atatürk)*, S. 4, No. 3, 2010, s. 112-113.

CHP, DP'ye göre, daha geri planda yer aldı. DP bu konuda son derece başarılı bir grafik çizdi.

Meclisin seçim için tatile girmesinden sonra, ülkedeki seçim hazırlıkları daha da arttı. Bu süreç içerisinde CHP, iktidarı boyunca yaptığı başarılı işleri, seçimi kazandığı takdirde daha yüksek bir çizgide tutacağını belirtirken, DP, CHP iktidarının yetersizliklerini, 1946 seçimlerinde yapılan hileleri ve DP iktidara gelirse yapacakları faaliyetler üzerinde durdu. MP, genel olarak hem CHP hem de DP'nin aslında danışıklı dövüş içerisinde bulunduğunun altını çizerek, iki partinin birbiri ile aynı çizgide olduğunu ifade etti.

4.2 AFYONKARAHİSAR'DA PARTİLERİN ADAY LİSTELERİ

Seçim günü yaklaştıkça, Afyon'da da partilerin propagandaları artmaya başladı. Seçimler öncesinde partiler aday listelerini açıkladı. CHP'nin Afyon'daki aday listesi Tablo 17 de verilmiştir⁵³⁴.

Tablo 17. 1950 Milletvekili Genel Seçimleri'nde CHP'nin Afyon'daki Aday Listesi

İsmail Hakkı Baltacıoğlu	Eski Kırşehir Milletvekili
Kemal Aşkar	Avukat
Bekir Berkol	Doktor
Mehmet Necip Etemoğlu	CHP İl İdare Kurulu Başkanı
Ömer Sezer	Emirdağ CHP İlçe İdare Kurulu Başkanı
Ahmet Soykan	
Ali Taşkapılı	CHP Genel İdare Kurulu üyesi
Hasan Türkmen	Bolvadin Eski Belediye Başkanı
Ali Veziroğlu	Dinar Eski Belediye Başkanı

⁵³⁴ “C.H.P. nin Namzet Listesi İlan Edildi”, *Zafer*, 23 Nisan 1950, nr. 359, s. 1.

21 Temmuz 1946 Seçimleri’nde, 8 milletvekilinin 8’ini çıkaran DP, Afyon’da oldukça etkiliydi. Gerçi 1948 yılında DP’den ihraç edilen milletvekillerinin bir kısmı, Afyon’da önce Öz Demokratlar Partisi’ni kurmuşlar ve daha sonra ihraç edilen diğer kısım tarafından kurulan MP’nin içine dâhil olmuşlardı. Bu durum Afyon’da, DP’nin 1946’da bulunan gücünün parçalanması olarak görülse de gerçek durum seçimler sonrasında ortaya çıkacaktı. DP’nin, Afyon’daki aday listesi Tablo 18 de verilmiştir⁵³⁵.

Tablo 18. 1950 Milletvekili Genel Seçimleri’nde DP’nin Afyon’daki Aday Listesi

Ali İhsan Sabis	Emekli General
Kemal Özçoban	Milletvekili, DP Genel Kurul üyesi
Ahmet Veziroğlu	Milletvekili
Avni Tan	Serbest Hekim, DP İl Kurulu Başkanı
Süleyman Kerman	Çiftçi, DP Emirdağ İlçe Başkanı
Bekir Oynaganlı	Şuhut Eski Belediye Başkanı
Gazi Yiğitbaşı	Çiftçi
Abdullah Güler	Çiftçi, Sandıklı DP İlçe Başkanı
Salih Torfilli	Çiftçi

Afyon’daki etkinliği Öz Demokratlar Partisi’nin dâhil olmasıyla güçlenen, MP’nin Afyon aday listesi ise Tablo 19 da verilmiştir⁵³⁶.

⁵³⁵ “Demokrat Partinin Aday Listesi”, *Zafer*, 25 Nisan 1950, nr. 361, s. 1.

⁵³⁶ “M.P. nin Aday Listeleri İlan Edildi”, *Cumhuriyet*, 24 Nisan 1950, nr. 9234, s. 4.

Tablo 19. 1950 Milletvekili Genel Seçimleri’nde MP’nin Afyon’daki Aday Listesi

Halil Hilmi Bozca	Avukat
Hüseyin Tiryakioğlu	Tüccar
Hasan Dinçer	Afyon Milletvekili
Şahin Lâçin	Afyon Milletvekili
Mehmet Aşkar	Afyon Milletvekili
Ziya Canefe	Emekli Binbaşı
Ali Başaran	Tüccar
Mehmet Arpacıoğlu	Tüccar
Mümtaz Hıdır	Çiftçi

CHP, DP ve MP’nin adayları dışında Afyon’da bağımsız olarak adaylıklarını koyan kişiler de bulunmaktaydı. Afyon CHP İl İdare Kurulu Başkanı Necip Etemoğlu’nun, 26 Nisan 1950’deki yazısında açıkladığı bağımsız adaylar Tablo 20 de verilmiştir⁵³⁷.

Tablo 20. 1950 Milletvekili Genel Seçimleri’nde Afyon’da Bağımsız Adayların Listesi

Şefik Orbay	Isparta Ağır Ceza Başkanı
Nurettin Pınar	Yerköy Çiftçiler Birliği Başkanı.
Hamdi Aksoy	Emekli Yüzbaşı
Hakkı Niyazi Dinçdayı	İstanbul Darülfununu ve Yüksek

⁵³⁷ BCA CHP K, Fon Kodu: 490. 1.0.0., Yer No: 360. 1508. 1.

	Öğretmen Okulu Tarih Mezunu
Şemseddin Şener	Emekli Kurmay Yarbay, Un fabrikası sahibi
İsmail Şükrü Çelikalay	Birinci Devre Afyon Milletvekili
Cemal Demirok	Kereste Tüccarı, Yedek Subay
Halit Aktan	Afyonda eczacı
Kadir Önder	Park otel müsteciri
Faruk Tezcan	Lise mezunu, Ticaret

Açıklanan bu adaylardan Emekli Kurmay Yarbay Şemseddin Şener, CHP üyesi olmasına rağmen, Afyon yoklama kuruluna da adaylığını koyduğu halde kazanamadı⁵³⁸.

Afyon, Milletvekili Genel Seçimleri'nin oldukça hararetli geçeceği yerlerden biriydi. Üç parti de azami gayretler sarf etmek sureti ile kendilerine taraftar toplamakla meşgul oldular⁵³⁹.

CHP'liler, 4 yıl önceki seçimlerde Afyon'da aldıkları mağlubiyetin acısını çıkarmak için var kuvvetleri ile çalıştı, başta Baltacıoğlu olmak üzere CHP adayları köy köy dolaşarak, etkileyici konuşmalarla halk toplulukları üzerinde inandırıcı etki bırakmaya uğraştı⁵⁴⁰.

DP listesinde yer alan General Ali İhsan Sabis'in de Baltacıoğlu gibi önemli bir aday olduğunu, Afyonlular tereddüt etmeden kabul etti. Emekli General bu bölgede, özellikle köylüler tarafından oldukça sevilen biriydi. Afyon DP teşkilatı, bu fırsatı kaçırmayarak Sabis'in bütün ilçeler ve köylerle temasını sağlamaya çalıştı. Bu

⁵³⁸ BCA CHP K, Fon Kodu: 490. 1.0.0., Yer No: 360. 1508. 1.

⁵³⁹ Ferdi Öner, "Herkese "Sizinle Beraberiz!" Diyenler, *Cumhuriyet*, 8 Mayıs 1950, nr. 9248, s. 5.

⁵⁴⁰ Aynı yer, s. 5.

amaçla emekli General Dinar ve Sandıklı'da düzenlenen toplantılarda heyecanlı konuşmalar yaptı⁵⁴¹.

Afyon'da, MP teşkilatı rakip partilileri düşündürecek bir kuvvette bulunmaktaydı. 1946 seçimlerinde, DP listesinde yer alan, daha sonra parti içi anlaşmazlıklar yüzünden ihraç edilen Hasan Dinçer, Hazım Bozca, Şahin Lâçin, Mehmet Aşkar, 1950 Milletvekili Genel Seçimleri'nde, Bursa'da da MP'nin adayları arasında yer aldı. Partili ve bağımsız Afyonlular, MP'nin merkezde kuvvetli olduğunu söylemekteydi. Bazı tarafsızlara göre, merkezdeki seçmenler, her üç partiden ayıklayacakları şahsiyetlerin isimlerini toplayan karma bir liste yazarak sandıklara atacaklardı. Hatta bu amaçla Afyon merkezde, bir liste hazırlanmış, iki yüz elli bin adet basılarak bunların el altından seçmenlere dağıtılması kararlaştırılmıştı. Tarafsız çevrelerin belirttiklerine göre, seçimlerin sonucu hakkında henüz herhangi bir hükme varmak acele bir görüştü. Çünkü seçimler öncesinde herhangi bir partinin başkanına: "Merak etme, sizinle beraberiz" diyenler, seçim zamanında, oylarını öteki parti lehine kullanabilirdi. Seçimde, önceden yapılan vaatler değil, seçmende seçimin günündeki ruh durumu ve taraftarlığı seçimi etkilemekteydi⁵⁴².

1946 seçimlerinde sekiz milletvekili çıkararak, Afyon'da bir seçim zaferi kazanan DP'nin, 1950 seçimlerini de kesinlikle kazanacakları gözüyle bakılmaktaydı. Afyon'un ilçelerinde, bucak ve köylerinde, DP çok kuvvetli bir manzara çizmekteydi. Örneğin, 1250 nüfuslu Bayat bucağı halkının, dörtte üçü DP'yi desteklemekteydi. Diğer bucak ve köylerde de halkın büyük çoğunluğu DP'li idi. Başta milletvekili Kemal Özçoban olmak üzere yeni adayların, köylü tarafından tanınan ve sevilen kimseler olması da, DP'nin, 1946 seçimlerinde Afyon'da sağladığı zaferi kolay kolay diğer partilere kaptırmayacağını göstergesiydi⁵⁴³.

1946'daki seçimlerde, Afyon'da başarı sağlayamayan CHP, 1950 seçimleri için son derece özenli bir çalışma yürüttü. CHP Afyon Bölgesi Müfettişi, Konya Milletvekili Sedat Çumralı'nın, 28 Nisan 1950'deki raporundan öğrenildiğine göre, CHP Genel Sekreterliğinden gönderilen seçim ve propaganda işlerine dair

⁵⁴¹ Aynı yer, s. 5.

⁵⁴² Aynı yer, s. 5.

⁵⁴³ Aynı yer, s. 5

genelgelerin dikkatle okunduğu, idare kurullarına gönderildiği, yapılan ilçe bucak ve köy gezilerinde de takip edildiği anlaşılmaktadır⁵⁴⁴.

Çumralı'nın raporunda, CHP'nin Afyon'daki seçim faaliyetleri ile ilgili yapılan çalışmalar, şu şekilde açıklanmıştır:

1-Her köyün seçmen kütüklerinin bir örneği alınmış, kütüklerde kayıtlı seçmenlerin, parti temayülleri üzerinde umumi bir tarama yaptırılmıştı. Getirilen bilgilere göre, alınan netice CHP lehine görülmektedir.

2-Her köyün seçmen sayısına göre, belirli sayıda CHP'li kişiler ayrılarak, seçmenlerin sandık başına götürülmesi için tedbir alınmıştır.

3-Sandık kurulları ile CHP idare kurulları arasında haberleşmeyi temin için CHP'liler ayrılmış, görevleri öğretilmiştir.

4-Her ilçede idare kurullarını içerisine alan geniş bir seçim komitesi ayrılarak, seçim faaliyetleri ile görevlendirilmişti

5-CHP, Ocak, Bucak, İlçe idare kurullarıyla devamlı irtibat sağlanmıştı.

6-Milletvekili seçimi kanunun, CHP'lilere, sandık kurullarına, propaganda faaliyetlerine ayrılan bölüm ve maddeleri anlaşılır bir hale getirilerek ilgililere dağıtılmıştır⁵⁴⁵.

Raporun devamında, CHP'nin Afyon'daki propaganda faaliyetleri ile ilgili şu ifadeler yer almıştır:

1-Seçim komitelerinden ayrı olarak geniş kadrolu propaganda komiteleri kurulmuştur. Komiteler ocaklardan başlayarak bucak ve ilçelerde çalışmalarına devam etti.

2-CHP Milletvekili adayları ilçelere taksim edilerek seçim ve propaganda faaliyetleri ile görevlendirildi.

3-CHP Genel Sekreterliğimizden gönderilen broşür ve afişler ile Ulus ve Karagöz gazeteleri köylere gönderildi.

⁵⁴⁴ BCA CHP K, Fon Kodu: 490. 1.0.0., Yer No: 360. 1508. 1.

⁵⁴⁵ BCA CHP K, Fon Kodu: 490. 1.0.0., Yer No: 360. 1508. 1.

4-Afyon'da çıkmakta olan, Köye Doğru Gazetesi de, doğrudan doğruya CHP emrinde çalışmakta ve bu gazeteden her gün 300 adet satın alınarak köylere dağıtılmaktadır. Bu gazete de CHP merkezinden gönderilen dövizlerde yayınlanmaktadır.

5-Merkezdeki hoparlör tesisatı tamir ettirilmiş olup, radyodan da CHP'nin propaganda yayınlarından faydalanılmaktadır.

6-CHP seçim ve propaganda faaliyetleri ile meşgul olmak üzere kadın kolu oluşturmak üzeredir. Ayrıca gençlik komitesi ile danışma komitaları da aktif bir hale getirilmiştir⁵⁴⁶.

CHP'nin Afyon'daki seçim çalışmalarına oldukça önem verdiği ve dikkatli olduğu gözlerden kaçmadı. Bunda, 1946 seçimlerinde, Afyon'da kaybetmesinin etkisi büyüktü.

Çumralı'nın raporundan öğrenildiğine göre, DP ve MP'nin seçim çalışmaları münferit ve sessiz bir şekilde devam etmekteydi. MP, Afyon çevresinde daha çok DP ile mücadele etmekte, DP ise kahve sohbetleri şeklinde hükümet faaliyetlerini eleştirmekle meşgul olmaktaydı. MP tarafından yayınlanan beyanname de, müfettiş tarafından CHP Genel Sekreterliğine gönderilmişti. DP ve MP'nin Afyon'da seçimle ilgili afiş asmadıkları gibi başka gazete de dağıtmamışlardı. Her iki partinin faaliyetleri de CHP tarafından dikkatle takip edilmekteydi ve önemli bir olay meydana gelirse CHP Genel Sekreterliği'ne bilgi verilecekti⁵⁴⁷.

Seçime CHP, DP ve MP dışında beş parti daha girmesine rağmen diğer partilerin Afyon'da herhangi bir etkinliği hemen hemen yok gibiydi. Örneğin, DP'den önce kurulan MKP, seçime sadece İstanbul'da 22 kişilik bir aday listesi ile katıldı. Afyon'da ise MKP'nin herhangi bir gücü bulunmamaktaydı. Afyon'un Dinar ilçesinde de, CHP Dinar İlçe İdare Kurulu Başkanı Cemal Toksöz tarafından 9 Mayıs'ta hazırlanan rapordan öğrendiğimize göre: Dinar'da teşkilatı olmayan Türk Muhafazakâr Partisi, 8 Mayıs'ta yayınladıkları beyannamede, partilerinin yeteri

⁵⁴⁶ BCA CHP K, Fon Kodu: 490. 1.0.0., Yer No: 360. 1508. 1.

⁵⁴⁷ BCA CHP K, Fon Kodu: 490. 1.0.0., Yer No: 360. 1508. 1.

kadar güçlenmemesinden dolayı bu seçime girmeyeceklerini açıklamakta, ancak taraftarları olan kişilerin oylarını, MP'ne vermelerini istemekteydi⁵⁴⁸.

MP'nin 8 Mayıs'ta yayınladığı beyannamede: kimi partilerin bitmez tükenmez vaatlerde bulunduğunu, bazı partilerin, kötü şöhretiyle oy toplamaya çalıştığı belirtmekte, halkın ihtiyaçlarına ancak MP'nin cevap vereceğini söyleyerek oy istemekteydi⁵⁴⁹.

Dinar ve köylerinde ise DP üyelerinin, kulaktan kulağa yayılan propagandalarında, “İnönü'nün, Ali İhsan Sabis'e artık ben yoruldum. Devlet işini sana devredeceğim dediği, CHP, iktidarı aldığı anda, camileri kiliselere çevireceği” şeklinde propagandalar yapıldığı iddia edilmiştir⁵⁵⁰.

4.3 14 MAYIS 1950 MİLLETVEKİLİ GENEL SEÇİMLERİ'NİN AFYONKARAHİSAR'DAKİ SONUÇLARI

14 Mayıs 1950'de yapılan Milletvekili Genel Seçimleri, Afyon'da sakin bir hava içerisinde geçmiştir. Seçimde, 1946 seçimlerinde olduğu gibi herhangi bir yolsuzluk iddiası bulunmaması da önemli bir gelişme olmuştu. 15 Mayıs'ta seçim sonuçlarıyla ilgili alınan bilgilere göre; Afyon merkez ilçesinde kesin olmamakla birlikte, DP'nin önde olduğu belirtilmekteydi. Toplam oy oranının, DP'de 23.889, CHP'de 11.287 olduğu açıklanırken, Afyon'daki dokuz milletvekilliğini de DP'nin kazandığı ifade edilmiştir⁵⁵¹.

Milletvekili Genel Seçimleri sonucunda, Afyon'dan seçilen milletvekilleri, tamamı DP listesinden olmak üzere Tablo 21'de verilmiştir⁵⁵².

⁵⁴⁸ BCA CHP K, Fon Kodu: 490. 1.0.0., Yer No: 360. 1508. 1.

⁵⁴⁹ BCA CHP K, Fon Kodu: 490. 1.0.0., Yer No: 360. 1508. 1.

⁵⁵⁰ BCA CHP K, Fon Kodu: 490. 1.0.0., Yer No: 360. 1508. 1.

⁵⁵¹ “Seçimleri D. P. Kazanıyor”, *Akşam*, 15 Mayıs 1950, nr. 11348, s. 2.

⁵⁵² TBMM Genel Sekreterliği, Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü, *TBMM Albümü 1920-2010*, C. 2, 1950-1980, Ed. Yıldırım S. ve Zeynel B.K., Gökçe Ofset Matbaası, Ankara 2010, s. 541.

Tablo 21. 1950 Milletvekili Genel Seçimleri'ni Afyon'dan Kazanan DP'li Milletvekilleri

Ali İhsan Sabis	Emekli General
Kemal Özçoban	Milletvekili, DP Genel Kurul üyesi
Ahmet Veziroğlu	Milletvekili
Avni Tan	Serbest Hekim, DP İl Kurulu Başkanı
Süleyman Kerman	Çiftçi, DP Emirdağ İlçe Başkanı
Bekir Oynaganlı	Şuhut Eski Belediye Başkanı
Gazi Yiğitbaşı	Çiftçi
Abdullah Güler	Çiftçi, Sandıklı DP İlçe Başkanı
Salih Torfilli	Çiftçi

1946 Genel Seçimleri'nde, Afyon'da tam liste halinde kazanan DP, 1950 Genel Seçimleri'nde de aynı başarıyı gösterdi. Bu sonuçlara göre, DP içinde 1948'de meydana gelen bölünmelerden, partinin güç kaybetmeden çıktığını ve halk tarafından desteklenmeye devam ettiğini söyleyebiliriz. Ayrıca bu seçimler, 1946'daki seçimlere göre, baskı yapılmadan ve seçim güvenliğinin sağlanarak gerçekleşmesi bakımından son derece önemlidir. Halkın özgür iradesiyle DP'yi iktidara taşıması da Cumhuriyet tarihi bakımından bir dönüm noktası niteliğindedir.

SONUÇ

II. Dünya Savaşı sırasında Türkiye’de ekonomik ve sosyal alanlarda alınan önlemlerin yetersizliği, savaş sonrasında da halkın büyük bir bölümü tarafından memnuniyetsizliğe neden oldu. Bu gelişmelerin dışında yenedünya düzeninde demokratikleşme kavramı önem kazandı. Demokratikleşme yolunda Türkiye’de bulunan tek parti sistemi ise yetersiz bulunmaktaydı. Bu nedenle II. Dünya Savaşı’nın etkileri ve Türkiye’de yaşanan iç bunalımlardan dolayı çok partili yaşama geçiş için zemin hazırlandı. Başta Celal Bayar olmak üzere tek parti yönetiminden memnun olmayan muhalefet hareketi, 7 Ocak 1946’da DP’nin kurulması ile yeni bir siyasi yapılanma şeklini aldı. Başlangıçta CHP tarafından desteklenen ve hemen hemen aynı çizgide bulunan DP, daha sonrasında SCF gibi bir muvazaa parti olmadığını kanıtlama isteği ile muhalefetini sertleştirmeye ve arttırmaya başladı. DP’nin muhalefetinin artması ve kuruluşundan kısa bir süre sonra halktan yoğun ilgi görmesi, CHP’nin başlangıçtaki olumlu tavrının değişmesine neden oldu. Bu değişim kendisini ilk olarak Eylül 1946’da yapılması gereken Belediye Seçimleri’nin 26 Mayıs 1946’ya çekilmesi ile kendini gösterdi. Ülke genelinde yapılan belediye seçimlerinde, DP’nin seçimlere katılmama kararının da etkisiyle, seçimler çoğu ilde CHP tarafından kazanıldı.

DP’nin kuruluşundan kısa bir süre sonra, olağan süresinden dört ay erkene çekilen Belediye Seçimleri’ne, DP katılmama kararını ilan ettiği halde, Afyon başta olmak üzere birkaç ilde daha seçimler, DP tarafından kazanıldı. Ancak bu durum, belediye seçim kanuna göre kabul edilemezdi. Bir diğer önemli nokta ise DP’den seçilen belediye başkanının görevinin İçişleri Bakanlığı tarafından onaylanması oldu. Yani seçimlere katılmayan bir siyasi partinin adayı seçimler sonucunda belediye başkanlığını kazanmış ve İçişleri Bakanlığı da bunu onaylamıştı. DP’nin Afyon’da Belediye Seçimlerini kazanması ve İçişleri Bakanlığı tarafından onaylanması sonrasında ise Danıştay tarafından seçimler sırasındaki görülen usulsüzlüklerden dolayı Afyon’daki belediye seçimleri iptal edildi. Bu kararın sonrasında, Afyon’daki Belediye Seçimleri, 20 Nisan 1947’de tekrar yapıldı. DP’nin 1946’daki gibi katılmadığı Belediye Seçimleri, bu kez CHP tarafından kazanıldı.

1946 Belediye Seçimleri sonrasında, Milletvekili Genel Seçimleri de, iktidar tarafından erkene alındı. Seçimler öncesinde, DP'nin halkın ayağına giderek konuşmalar yapması ve vaatlerde bulunması şeklindeki seçim faaliyetleri karşısında, CHP'de tek parti döneminden alışık olmadığı bu seçim faaliyetlerini uygulamaya başladı.

Milletvekili Genel Seçimleri'nin erkene alınması sonrasında CHP ve DP tarafından Afyon'da da seçim çalışmalarına başlandı. Bir başka muhalefet partisi MKP'nin ise bölgede etkinliği hemen hemen yok gibiydi. Seçim sırasında, Afyon'daki DP'lilerin aileleriyle birlikte karakola götürülerek baskı yapıldığı ve oyların tasnifi sırasında da DP'ye atılan oyların silinerek, CHP'ye yazıldığı iddiaları gündeme geldi. Bütün bunlara rağmen, Afyon'daki 1946 Genel Seçimleri'nde, milletvekilliklerinin tamamı DP tarafından kazanıldı.

21 Temmuz 1946'da, Türkiye'de Milletvekili Genel Seçimleri yapıldı. Seçimlerin sonucunda, CHP 397, DP 61 ve Bağımsız 7 milletvekili seçildi. Ancak seçimler bitmesine rağmen seçimler sırasında yapılan yolsuzluklar gündeme oturdu ve uzun yıllar tartışmalara neden oldu. 1946 Milletvekili Genel Seçimleri şaibeli seçimler olarak kabul edilse de tek dereceli seçim sisteminin ilk kez bu seçimlerde uygulanması önemli bir noktayı oluşturmaktaydı.

DP'nin kurulduktan sonra, tek parti döneminin getirdiği ağır ekonomik koşullardan bıkan halkın DP'ye gösterdiği yoğun ilgi, CHP'nin bazı önlemler almasına neden oldu. Bu gelişmelere bağlı olarak, CHP, ülkeyi bölgelere ayırarak her bölgeye bir parti müfettişi gönderdi. Parti müfettişleri sayesinde, bölgelerde DP'ye olan yoğun ilginin önüne geçmek ve halkın ilgisinin, CHP'den yana olması için çalışmalara başlandı.

Afyon'da da 1946-1950 yılları arasında, CHP tarafından görevlendirilen parti bölge müfettişleri vasıtasıyla, siyasi gelişmeler yakından takip edildi. Görevlendirilen müfettişler tarafından hazırlanan raporlarda, DP'nin kuruluşundan itibaren bölgedeki faaliyetleri hakkında CHP Genel Merkezi bilgilendirildi. Raporlarda, özellikle 1946'daki Belediye ve Milletvekili Genel Seçimleri'nde, DP'nin kazandığı başarıların nedenleri ve CHP'nin başarısız olmasındaki etkenler üzerinde sıklıkla duruldu. 1948'de ise CHP, DP dışında, yeni kurulan Öz

Demokratlar Partisi ve MP'nin bölgedeki durumu ve faaliyetleri, CHP bölge müfettişlerinin raporlarında yer almaya başladı.

1947'de CHP hükümeti ve DP muhalefeti arasındaki gerginleşen ilişkilere, İsmet İnönü tarafından yayınlanan, 12 Temmuz Beyannamesi son verdi. Ancak 12 Temmuz Beyannamesi hem CHP, hem de DP içerisinde bulunan aşırıların tepkisine neden oldu. İktidar ve muhalefet arasındaki ilişkilerin yumuşamasına neden olan bu beyanname partilerin kendi içlerinde sorunlar yaşamasına neden oldu. Özellikle DP içerisinde bulunan aşırıların DP yöneticilerine yönelttikleri suçlamalar ve kuruculara karşı başlattıkları mücadele Mart 1948'de arttı. Bu çatışmalar sonucunda 10 Mart 1948'de aşırılardan altı kişi, DP Genel İdare Kurulu'nun kararıyla partiden ihraç edildi. DP içindeki bölünmeler, 24 Mart'ta DP Genel Merkez Haysiyet Divanı toplantısında devam etti. İhraç edilen milletvekilleri ile aynı fikirde olduklarını söyleyen altı kişi istifa etti. 21 Nisan'da ise on milletvekili, DP toplantılarına girmeme kararı aldı. Böylece DP'nin TBMM'deki sayısı 31'e düştü. DP'den ayrılan on milletvekili tarafından MDG kuruldu. MDG dışında, başta Kenan Öner ve Sadık Aldoğan'ın bulunduğu ve Mareşal Fevzi Çakmak'ın desteğini alan kişiler tarafından yeni bir siyasi yapılanma olarak MP kuruldu.

DP içindeki bölünmelerin Afyon'daki etkileri oldukça önemlidir. Çünkü 1948'de, DP'den ayrılan milletvekillerinin, 7'sini Afyon milletvekilleri oluşturmaktaydı. DP'deki bölünmeler sonrasında, MDG ve MP haricindeki bazı milletvekilleri tarafından, Afyon'da Hazım Bozca önderliğinde, Öz Demokratlar Partisi kuruldu. Öz Demokratlar Partisi'nin kurulduktan sonraki teşkilatlanması Afyon ile sınırlı kaldı. Ancak Öz Demokratlar Partisi'nin, Afyon'daki gücü ve etkinliği, kurucularının Afyon'lu olmasının da etkisiyle, MP'ne göre daha iyi bir durumdaydı. Ayrıca 1948'de Afyon'da CHP, DP'nin faaliyetlerin dışında MP ve Öz Demokratlar Partisi'nin faaliyetleri de önem kazanmaya başlamıştı. Öz Demokratlar Partisi'nin 1949'da, kendini feshederek MP'ne geçmesi ise Afyon'da MP'nin güçlenmesini sağladı.

DP muhalefeti tarafından 1946'dan itibaren sürekli eleştirilen seçim yasası, 21 Şubat 1950'de yeni seçim yasasının kabul edilmesi ile sonuçlandı. 14 Mart'ta, TBMM tatile girdi. 14 Mayıs 1950'de gerçekleşecek olan Milletvekili Genel

Seçimleri için partiler ülke genelinde çalışmalara başladı. Çok sayıda parti bulunmasına rağmen CHP ve DP dışında kalan partilerin teşkilatlanmaları ülke genelinde yaygın değildi ve bu nedenle seçimlere katılmadılar. MP ve MKP ise seçimlere daha dar bir alanda girdiler.

1950 Genel Seçimleri için, Afyon'da da partilerin seçim faaliyetleri hızlı başladı. CHP ve DP dışında, MP'nin de bölgedeki etkinliği önemliydi. Hatta seçimler öncesinde teşkilatlanma yapısını tam olarak kuramayan Müfrit Muhafazakrlar Partisi, Afyon'da seçimlere katılmadığı için kendisini destekleyen taraftarların oylarını MP'ne vermesini istedi. Ancak seçimler sonucunda, Afyon'da milletvekilliklerinin tamamını, 1946 seçimlerinde olduğu gibi DP kazandı. Afyon'daki seçim sonuçları, 1948'deki DP içindeki bölünmelerin, DP'nin Afyon'daki gücünden hiçbir şey kaybetmediğini göstermiş oldu.

14 Mayıs 1950'de yapılan, Genel Seçimler sonucunda, 27 yıllık tek parti yönetimi sona erdi ve DP iktidara gelirken, CHP muhalefet tarafına geçti. 1946'da gerçekleşen şaibeli seçimlerden sonra, 1950'deki bu seçimler demokrasi yolunda büyük bir adım atıldığını gösterir nitelikteydi. Çünkü herhangi bir baskı ve zorlama olmadan, halk kendi iradesi ile iktidarı seti. Bu nedenle seçimler pek çok araştırmacı tarafından "Kansız İhtilal" veya "Beyaz Devrim" olarak adlandırıldı.

KAYNAKÇA

ARŞİV KAYNAKLARI

BAŞBAKANLIK CUMHURİYET ARŞİVİ

Cumhuriyet Halk Partisi Kataloğu (CHP K)

BCA CHP K, Fon Kodu: 490. 1.0.0., Yer No: 614. 6. 2.

BCA CHP K, Fon Kodu: 490. 1.0.0., Yer No: 614. 7. 1.

BCA CHP K, Fon Kodu: 490. 1.0.0., Yer No: 6. 29. 13.

BCA CHP K, Fon Kodu: 490. 1.0.0., Yer No: 6. 29. 15.

BCA CHP K, Fon Kodu: 490. 1.0.0., Yer No: 847. 351. 2.

BCA CHP K, Fon Kodu: 490.1.0.0., Yer No: 360. 1508. 1.

BCA CHP K, Fon Kodu: 490. 1.0.0., Yer No: 847. 351. 2.

BCA CHP K, Fon Kodu: 490. 1.0.0., Yer No: 437. 1813. 3.

BCA, Başbakanlık Özel Kalem Müdürlüğü Kataloğu (BÖKM. K).

BCA BÖKM K, Fon Kodu: 30. 10.0.0, Yer No: 184. 23. 15.

BCA BÖKM K, Fon Kodu: 30. 10.0.0., Yer No: 82. 540. 1.

BCA BÖKM K, Fon Kodu: 30. 1.0.0., Yer No: 65. 401. 13.

BCA BÖKM K, Fon Kodu: 30. 1.0.0., Yer No: 65. 402. 2.

BCA BÖKM K, Fon Kodu: 30. 1.0.0., Yer No: 65. 406. 5.

BCA BÖKM K, Fon Kodu: 30. 10.0.0., Yer No: 77. 512. 11.

RESMİ YAYINLAR

TBMM, ZC, D. IV, C. 25, T. 4, 5 Aralık 1934.

TBMM, TD, D. VII, C. 22, T. 3, 29 Nisan 1946.

TBMM TD, D. VII, C. 23, T. 3, 31 Mayıs 1946.

TBMM TD, D. VIII, C. 3, T. 1, 18 Aralık 1946.

TBMM, TD, D. VIII, C. 5, T. 1, 7 Mayıs 1947.

TBMM TD, D. VIII, C. 20, T. 3, 8 Haziran 1949.

TBMM, TD, D. VIII, C. 24, T. 4, 6 Şubat 1950.

TBMM, TD, D. VIII, C.24, T. 4, 7 Şubat 1950.

TBMM, TD, D. VIII, C. 24, T. 4, 16 Şubat 1950.

Resmi Gazete, 30 Nisan 1946, nr. 6295.

Resmi Gazete, 14 Temmuz 1948, nr. 6957.

Resmi Gazete, 21 Şubat 1950, nr. 7438.

Ayın Tarihi, Ocak 1947.

Ayın Tarihi, Temmuz 1947.

Ayın Tarihi, Haziran 1949.

KİTAPLAR

AĞAOĞLU, Samet. *Kuva-yi Milliye Ruhu*, Baha Matbaası, İstanbul 1973.

-----, Samet. *Siyasi Günlük Demokrat Parti'nin Kuruluşu*, (Yay. Hz. Cemil Koçak), İletişim Yayınları, İstanbul 1992.

AHMAD, Feroz. *Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)*, Hil Yayın, İstanbul 1996.

AKKERMAN, Naki Cevat. *Demokrasi ve Türkiye'de Siyasi Partiler Hakkında Kısa Notlar*, Ulus Basımevi, Ankara 1950.

AKYOL, Taha. *Atatürk'ün İhtilal Hukuku*, Doğan Kitap, İstanbul 2012.

ALBAYRAK, Mustafa. *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1950)*, Phoenix Yayınları, İstanbul 2004.

ALTINTAŞ, Ahmet. *Milli Mücadele'de Afyonkarahisar (1919-1922)*, Afyonkarahisar Valiliği Yayınları, Afyonkarahisar 2011.

ARAS, Ahmet. *Amerikan Belgelerinde II. Dünya Savaşı Sonrası Türkiye (1945-1950)*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara 2007.

AŞGIN, Sait. *Türkiye'nin Demokrat Parti'li Yılları*, Altınarı Ofset Ltd. Şti, Karaman 2001.

ATABEK, Ömer Fevzi. *Ömer Fevzi Atabek ve Afyon Vilayeti Tarihçesi*, (Haz. Turan Akkoyun), Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayını, Yayın. No: 8, Afyon 1997.

ATAR, Yavuz. *Seçim Sistemleri ve Türkiye’de Uygulaması*, Konya 1988.

ATATÜRK, Mustafa Kemal. *Nutuk (1919-1927)*, Atatürk Araştırma Merkezi, Yay. Haz. Zeynep Korkmaz, Semih Ofset, Ankara 2004.

AYDIN, Ayē. *Celal Bayar Dönemi Seçimleri ve TBMM (1950-1960)*, Basılmamıē Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2010.

BARUTÇU, Faik Ahmet. *Siyasi Hatıralar ok Partili Dönem*, C. 2, 21. Yüzyıl Yayınları, Ankara 2001.

BAYAR, Celal. *Baēvekilim Adnan Menderes*, (Der. İsmet Bozdaē), Tercüman Aile ve Kültür Kitaplıēı Yayınları, İstanbul 1986.

BİLA, Hikmet. *Sosyal Demokrat Süreç İçinde CHP ve Sonrası*, Milliyet Yayınları 1987.

-----, Hikmet. *CHP 1919-1999*, Doēan Kitapçılık, ēefik Matbaası, İstanbul, 1999.

BİRAND, Mehmet Ali, DÜNDAR, Can, ÇAPLI, Bülent. *Demirkırat Bir Demokrasinin Doēuēu*, Doēan Kitap, İstanbul 2007.

BOZDAē, İsmet. *Menderes Menderes*, Emre Yayınları, İstanbul 1997.

Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, C. 6, Milliyet Yayınları, İstanbul 1986.

COTTERET, Jean-Marie, EMERİ, Claude. *Seçim Sistemleri*, (ev. Tanju Gkl), İletişim Yayınları, İstanbul 1975.

ÇAVDAR, Tevfik. *Türkiye’nin Demokrasi Tarihi (1939-1950)*, İmge Kitabevi, Ankara 1999.

ÇAYLAK, Adem. *Osman Blkbaēı ve Siyasal Hareketleri*, Atatürk Araştırma Merkezi, zkan Matbaacılık, Ankara 2010.

ÇUFALI, Mustafa. *Türk Parlamento Tarihi*, C. I, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, No: 146, Ankara 2012.

DEMİR, Şerif. *Türk Siyasi Tarihinde Adnan Menderes*, Paraf Yayınları, İstanbul 2010.

DEMİRDELEN, Ceren. *Haber Gazetesi'ne Göre Afyonkarahisar'ın Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Durumu (1938-1948)*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon 2008.

DEMOKRAT PARTİ Genel İdare Kurulu Başkanlığı; *26 Mayıs Seçimleri*, Cumhuriyet Matbaası, İstanbul 1946.

DEVİRAN, Yusuf. *Mesaj, Strateji ve Taktikler Siyasal Kampanya Yönetimi*, And Yayınları, İstanbul 2003.

EKİNCİ, Necdet. *Türkiye'de Çok Partili Döneme Geçişte Dış Etkenler*, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul 1997.

ERER, Tekin. *Türkiye'de Parti Kavgaları*, Çınar Matbaası, İstanbul 1966.

ERKMEN, Mahir. *Çeşitli Konular*, Yıldız Matbaası, Afyon 1966.

-----, Mahir. *Çalışma Hayatımız*, Tan Matbaası, İstanbul 1947.

EROĞUL, Cem. *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, İmge Kitabevi, Ankara 1998.

GEÇİKLİ, Recep Murat. *1946-1960 Yılları Arasında Erzurum'da Siyasi Hayat*, Girişim Matbaacılık, Ankara 2010.

GİRİTLİOĞLU, Fahir. *Türk Siyasi Tarihinde Cumhuriyet Halk Partisinin Mevkii*, C. 1, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1965.

GOLOĞLU, Mahmut. *Demokrasiye Geçiş 1946-1950*, Kaynak Yayınları, Ankara 1968.

GÜNEŞ, İhsan. *Birinci TBMM'nin Düşünce Yapısı (1920-1923)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1997.

GÜRCAN, Nedret. *Hoşça Kal Dinar*, Heyamola Yayınları, İstanbul 2008.

-----, Nedret. *Yaşanmış Taşra Öyküleri*, Dünya Yayıncılık, İstanbul 2005.

İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü Neşriyatından, *Türkiye’de Siyasi Dernekler II*, Başbakanlık Devlet Matbaası, Ankara 1950.

İNAN, Süleyman. *Muhalefet Yıllarında Adnan Menderes*, Liberte Yayınları, Ankara 2006.

İNÖNÜ, İsmet. *Defterler*, C.1, (Hz. Ahmet Demirel), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2001.

İMGA, Orçun. *Tek Partili Dönemde Ankara Siyaset ve Yerel Demokrasi*, Dipnot Yayınları, Ankara 2006.

İPEKÇİ, Abdi ve COŞAR, Ömer Sami. *İhtilâlin İçyüzü*, C.1, Uygun Yayınevi, İstanbul 1965.

KABASAKAL, Mehmet. *Türkiye’de Siyasal Parti Örgütlenmesi (1908-1960)*, Tekin Yayınevi, İstanbul 1992.

KARABEKİR, Kazım. *İttihat ve Terakki Cemiyeti 1896-1909*, Emre Yayınları, İstanbul 1993.

KARAKUŞ, Emin. *40 Yıllık bir gazeteci gözü ile İşte Ankara*, Hür Yayın, İstanbul 1977.

KARPAT, H. Kemal. *Türk Demokrasi Tarihi*, Afa Yayıncılık, İstanbul 1996.

KİLİ, Suna. *Türk Devrim Tarihi*, C.III, Çağdaş Matbaacılık, İstanbul 2000.

KİRMAN, Emin. *Çok Partili Döneme Geçiş Süreci ve Türk Siyasal Kültüründe Muhalefet Olgusunun Gelişimi (1946-1950)*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta 2006.

KOCABAŞ, Süleyman. *T.C. Devleti Tarihi 4 İnönü Dönemi Milli Şef Yönetimi-Demokrasiye Geçiş 1938-1950*, Bayrak Matbaacılık, İstanbul 2009.

KOÇAK, Cemil. *Geçmişiniz İtinayla Temizlenir*, İletişim Yayınları, İstanbul 2011.

-----, Cemil. *Türkiye’de İki Partili Siyasi Sistemin Kuruluş Yılları (1945-1950) İktidar ve Demokratlar*, C. 2, İletişim Yayınları, İstanbul 2012.

KÜTÜKOĞLU, Mübahat S. *Tarih Araştırmalarında Usul*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2011.

MAZICI, Nurşen. *Tek Parti Dönemi*, Pozitif Yayınları, İstanbul 2011.

METE, Orhan. *Bütün Tafsilat ve Akisleriyle Demokrat Parti’nin 1 inci Büyük Kongresi*, Ticaret Dünyası Matbaası, İstanbul 1947.

NASRATTINOĞLU, İrfan Ünver, SARLIK Mehmet. *Cumhuriyetimizin 75. Kuruluş Yıldönümünde Cumhuriyet Dönemi Afyonkarahisar Milletvekilleri, Senatörler, Temsilciler Meclisi-Kurucu Meclis Üyeleri, Belediye Başkanları ve Valiler*, Lider Matbaacılık, Afyonkarahisar 1998.

ÖZ, Esat. *Otoriterizm ve Siyaset, Türkiye’de Tek Parti Rejimi ve Siyasal Katılma (1923-1945)*, Yetkin Yayınları, Ankara 1996.

ÖZBUDUN, Ergun. *Siyasal Partiler*, Sevinç Matbaası, Ankara 1977.

ÖZGÜL, Bülent. *Seçim ve Seçim Sistemleri, Türkiye’deki Seçim Sistemi Uygulamaları ve Bir Model Önerisi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta 2002.

ÖZKAN, Mustafa K., *Türkiye’de Siyasal Reklam ve Siyasi Afişler (1946-1977)*, Basılmamış Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Isparta 2003.

SAKAL, Fahri. *Çok Partili Döneme Geçişte Tek Partinin Muhalefet Anlayışı*, Etüt Yayınları, Samsun 2008.

SARIHAN, Zeki. *Kurtuluş Savaşı Günlüğü: Açıklamalı Kronoloji*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1993.

SARINAY, Yusuf. *Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları (1912-1931)*, Özener Matbaası, İstanbul 2008.

SENCER, Muzaffer. *Türkiye’de Siyasal Partilerin Sosyal Temelleri*, Geçiş Yayınları, İstanbul 1971.

ŞAHİNGİRAY, Özel. *Celâl Bayar’ın Söylev ve Demeçleri 1946-1950*, Şefik Matbaası, İstanbul 1999.

ŞİMŞEK, Sefa. *Bir İdeolojik Seferberlik Deneyimi Halkevleri 1932-1951*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul 2002.

TİMUR, Taner. *Türkiye’de Çok Partili Hayata Geçiş*, İletişim Yayınları, İstanbul 1991.

TOKSOY, Nurcan. *Halkevleri Bir Kültürel Kalkınma Modeli Olarak*, Orion Yayınevi, Ankara 2007.

TOURAINÉ, Alain. *Demokrasi Nedir?*, (Çev. O. Kurnal), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2004.

TÖKİN, F. Hüsrev. *Türk Tarihinde Siyasi Partiler ve Siyasi Düşüncenin Gelişmesi*, Elif Yayınları, İstanbul 1965.

TUNA, Taşkın. *Adnan Menderes’in Günlüğü*, Şûle Yayınları, İstanbul 2010.

TUNA, Sevil. *Siyasi Açıdan I. ve II. Hasan Saka Hükümetleri*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2006.

TUNAYA, Tarık Zafer. *Türkiye’de Siyasal Partiler, İttihat ve Terakki, Bir Çağın, Bir Kuşağın, Bir Partinin Tarihi*, C. 3, İletişim Yayınları, İstanbul 2000.

-----, Tarık Zafer. *Türkiye’de Siyasal Partiler (1859-1952)*, İstanbul 1952.

TUNÇAY, Mete. *Türkiye Cumhuriyet’inde Tek Parti Yönetiminin Kurulması*, Cem Yayınları, İstanbul 1992.

TUNCER, Erol. *1950 Seçimleri*, Tesav Yayınları, Ankara 2010.

TURAN, Şerafettin. *Cumhuriyet Halk Partisi*, Aydoğan Matbaası, İstanbul 2000.

-----, Şerafettin. *Türk Devrim Tarihi*, 4. Kitap, Bilgi Yayınevi, Ankara 1999.

Türk İstiklâl Harbi, *VII. Cilt, İdari Faaliyetler (15 Mayıs 1919-2 Kasım 1923)*, Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Yayınları, Ankara 1975.

Türkiye İstatistik Kurumu. *Milletvekili Genel Seçimleri 1923- 2007*, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara 2008.

TBMM Genel Sekreterliği, Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü. *TBMM Albümü 1920-2010*, C. 2, 1950-1980, Ed. Yıldırım S. ve Zeynel B.K., Gökçe Ofset Matbaası, Ankara 2010.

UNAT, Kadri. *Ulus, Yeni Ulus ve Halkçı Gazeteleri Işığında Nihat Erim'in Siyasi Kişiliği ve Gazeteciliği (1945-1950)*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2008.

US, Asım. *1930-1950 Atatürk, İnönü, İkinci Dünya Harbi ve Demokrasi Rejimine Giriş Devri Hatıraları*, Doğruluk Matbaası, İstanbul 1966.

UYAR, Hakkı. *Tek Parti Dönemi ve Cumhuriyet Halk Partisi*, Boyut Yayıncılık, İstanbul 1999.

ÜNAL, Oğuz. *Türkiye'de Demokrasinin Doğuşu Tek Parti Yönetimden Çok Partili Rejime Geçiş Süreci*, Milliyet Yayın, İstanbul 1994.

YALMAN, Ahmet Emin. *Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim*, (Hz. Erol Şadi Erdinç), C. 2, Özener Matbaacılık, İstanbul 1997.

YEŞİL, Ahmet. *Çok Partili Siyasi Hayata Geçiş*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001.

YETKİN, Çetin. *Türkiye’de Tek Parti Yönetimi 1930-1945*, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul 1983.

YÜCEL, Serhan. *Demokrat Parti*, Ülke Kitapları, İstanbul 2001.

ZÜRCHER, Eric Jan. *Modernleşen Türkiye’nin Tarihi*, (Çev. Yasemin Saner Gönen) İletişim Yayınları, İstanbul 2002.

GAZETELER

Haber, 22 Nisan 1946, nr. 2676.

Haber, 6 Mayıs 1946, nr. 2680.

Haber, 9 Mayıs 1946, nr. 2681.

Haber, 20 Mayıs 1946, nr. 2684.

Haber, 25 Mayıs 1946, nr. 2686.

Haber, 30 Mayıs 1946, nr. 2687.

Haber, 6 Ocak 1947, nr. 2746.

Haber, 27 Haziran 1946, nr. 2695.

Haber, 4 Temmuz 1946, nr. 2697.

Haber, 8 Temmuz 1946, nr. 2698.

Haber, 11 Temmuz 1946, nr. 2699.

Haber, 18 Temmuz 1946, nr. 2701.

Haber, 22 Temmuz 1946, nr. 2702.

Haber, 25 Temmuz 1946, nr. 2703.

Haber, 12 Ağustos 1946, nr. 2708.

Haber, 15 Ağustos 1946, nr. 2709.

Haber, 2 Eylül 1946, nr. 2713.

Haber, 5 Eylül 1946, nr. 2714.

Haber, 9 Eylül 1946, nr. 2715.

Haber, 12 Eylül 1946, nr. 2716.

Haber, 23 Eylül 1946, nr. 2719.
Haber, 3 Ekim 1946, nr. 2722.
Haber, 25 Kasım 1946, nr. 2735.
Haber, 23 Aralık 1946, nr. 2743.
Haber, 26 Aralık 1946, nr. 2744.
Haber, 30 Aralık 1946, nr. 2745.
Haber, 6 Ocak 1947, nr. 2746.
Haber, 6 Şubat 1947, nr. 2755.
Haber, 24 Şubat 1947, nr. 2760.
Haber, 3 Mart 1947, nr. 2762.
Haber, 10 Mart 1947, nr. 2764.
Haber, 13 Mart 1947, nr. 2765.
Haber, 20 Mart 1947, nr. 2767.
Haber, 24 Mart 1947, nr. 2768.
Haber, 27 Mart 1947, nr. 2769.
Haber, 31 Mart 1947, nr. 2770.
Haber, 7 Nisan 1947, nr. 2772.
Haber, 17 Nisan 1947, nr. 2775.
Haber, 21 Nisan 1947, nr. 2776.
Haber, 24 Nisan 1947, nr. 2777.
Haber, 24 Şubat 1947, nr. 2760.
Haber, 27 Şubat 1947, nr. 2761.
Haber, 8 Mayıs 1947, nr. 2781.
Haber, 22 Mayıs 1947, nr. 2785.
Haber, 29 Mayıs 1947, nr. 2787.

Haber, 2 Haziran 1947, nr. 2788.

Haber, 2 Haziran 1947, nr. 2788.

Haber, 15 Eylül 1947, nr. 2817.

Haber, 18 Eylül 1947, nr. 2818.

Haber, 15 Aralık 1947, nr.2835.

Haber, 26 Ocak 1948, nr. 2841.

Haber, 2 Şubat 1948, nr. 2842.

Cumhuriyet, 6 Mayıs 1946, nr. 7801.

Cumhuriyet, 29 Mayıs 1946, nr. 7824.

Cumhuriyet, 4 Temmuz 1946, nr. 7860.

Cumhuriyet, 12 Temmuz 1946, nr. 7868.

Cumhuriyet, 13 Temmuz 1946, nr. 7869.

Cumhuriyet, 17 Temmuz 1946, nr. 7873.

Cumhuriyet, 23 Temmuz 1946, nr. 7879.

Cumhuriyet, 24 Temmuz 1946, nr. 7880.

Cumhuriyet, 16 Şubat 1947, nr. 8082.

Cumhuriyet, 25 Şubat 1947, nr. 8091.

Cumhuriyet, 8 Mart 1947, nr. 8102.

Cumhuriyet, 11 Mart 1947, nr. 8105.

Cumhuriyet, 25 Mart 1947, nr. 8119.

Cumhuriyet, 14 Nisan 1947, nr. 8139.

Cumhuriyet, 16 Nisan 1947, nr. 8141.

Cumhuriyet, 19 Nisan 1947, nr. 8144.

Cumhuriyet, 21 Nisan 1947, nr. 8146.

Cumhuriyet, 16 Aralık 1947, nr. 8381.

Cumhuriyet, 15 Şubat 1948, nr. 8442.

Cumhuriyet, 19 Mart 1948, nr. 8475.

Cumhuriyet, 20 Mart 1948, nr. 8476.
Cumhuriyet, 22 Mart 1948, nr. 8478.
Cumhuriyet, 31 Mart 1948, nr. 8487.
Cumhuriyet, 9 Nisan 1948, nr. 8496.
Cumhuriyet, 18 Mayıs 1948, nr. 8536.
Cumhuriyet, 4 Temmuz 1948, nr. 8582.
Cumhuriyet, 24 Nisan 1950, nr. 9234.
Cumhuriyet, 8 Mayıs 1950, nr. 9248.
Cumhuriyet, 15 Mayıs 1950, nr. 9255.
Zafer, 21 Haziran 1949, nr. 53.
Zafer, 23 Nisan 1950, nr. 359.
Zafer, 25 Nisan 1950, nr. 361.
Zafer, 14 Mayıs 1950, nr. 378.
Akşam, 14 Mayıs 1950, nr. 11347.
Akşam, 15 Mayıs 1950, nr. 11348.
Vatan, 12 Temmuz 1946, nr. 1841.
Yeni Sabah, 21 Haziran 1949, nr. 3680.

MAKALELER

AHMAD, Feroz. ‘‘Türkiye’nin Cumhuriyet Dönemi Siyasal Gelişmeleri’’,
Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, C. 7, İletişim Yayınları, İstanbul
1995, 1991-1999.

AKANDERE, Osman. ‘‘İkinci Dünya Savaşı’ndan Sonra Çok Partili Hayata Geçişte
Kurulan İlk Muhalefet Partisi Milli Kalkınma Partisi’’, *Selçuk Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.4, 1998, 193-211.

- AKGÜL, L. Hilal. "DP Muhalefetine Bir Tepki Olarak VII. CHP Kurultayı: CHP'nin Özeleştirisi ve Parti İçi Demokratikleşmeye Yönelim", *Türkiye'de Siyasal Muhalefet*, Der. Ayşegül Komşuoğlu, Bengi Yayınları, İstanbul 2008, 151-171.
- ATEŞ, Ahmet Emre. "Demokrat Parti'nin Muhalefetleşebilmesinde Recep Peker Başbakanlığı'nın Önemi", *Türkiye'de Siyasal Muhalefet*, Der: Ayşegül Komsuoğlu, Bengi Yayınları, İstanbul 2008, 135-149.
- BAKAN, Selahattin ve ÖZDEMİR, Hakan. "Türkiye'de 1946-1960 Dönemi İktidar-Muhalefet İlişkileri: Cumhuriyet Halk Partisi(CHP) Demokrat Parti(DP)'ye Karşı", *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, C. 14, S. 1, 2013, 373-397.
- BENHÜR, Çağatay. "1945-1946 Yıllarında Türkiye'de Politik Gelişmelere Genel Bakış", *Journal of Qafqaz University*, Number 24, 2008, 30-41.
- ÇAVDAR, Tevfik. "Demokrat Parti", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, C. 8, İletişim Yayınları, İstanbul 1995, 2060-2075.
- ÇAYLAK, Adem. "1946-1950 Arası Dönemde Müfrit Muhafazakâr Demokratlar ve Türk Demokrasisinin Almış Olduğu Biçim", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, C. 62, S. 1, 2007, 17-42.
- ÇAYLAK, Adem- NİŞANCI, Şükrü. "Türkiye'de Çok Partili Siyasal Sürece Giriş: Demokrasiye Geçiş Mi? Siyasal Rejimin Restorasyonu Mu?", *Türkiye'nin Politik Tarihi*, Ed: Adem Çaylak- Hüsnü Kapu, Savaş Yayınevi, Ankara 2011, 303-343.
- ÇOLAK, Filiz. "Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçiş ve Demokrat Parti (1945-1950)", *Türkler*, C. 16, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, 774-782.
- DAŞDEMİR, Latif. "Cumhuriyet Döneminde Afyon", *Anadolu'nun Kilidi Afyon*, Yay. Haz. Muzaffer Uyan vd., Afyon Valiliği Yay. No. 21, Semih Ofset Matbaacılık, Afyon 2004, 132-149.
- ERTEM, Barış. "Siyasal Bir Muhalefet Denemesi Olarak Serbest Cumhuriyet Fırkası", *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, C. 1, S. 2, Aralık 2010, 71-92.

GEDİKLİ BERBER, Şarika. “Türkiye’de Çok Partili Hayata Geçiş Sürecinde Sivil Hükümet Darbesi: CHP’de 35’ler Vakası”, Gazi Üniversitesi, *Akademik Bakış Dergisi*, C. 6, S. 11, 2012, 131-150.

GÜNGÖR, Süleyman. “14 Mayıs 1950 Seçimleri ve CHP’de Bunalım”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 21, Mayıs 2010, 193-208.

HAYTOĞLU, Ercan. “1945’te Çok Partili Siyasi Hayata Geçişte Bir İlk: Milli Kalkınma Partisi”, *Türkler*, C. 16, Yeni Türkiye Yayınları, Ed. Halil İnalcık, Ankara 2002, 783-797.

İLGAR, Yusuf. “Milli Mücadele Dönemi’nde Afyonkarahisar’da Yunan Mezalimi”, *V. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri (13-14 Nisan 2000)*, Afyon Belediyesi Yayınları, Yayın No: 9, Afyonkarahisar 2000.

İNAN, Süleyman. “Muhalefetin İstemediği İlk Erken Seçim: 1946 Belediye Seçimleri”, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, C.13, S.1, Ocak 2004, 50-66.

İNAN, Süleyman. “CHP Müfettişi Cemal Karamuğla’nın Raporları Işığında Bir Taşra Kenti Olan Denizli’de 1950 Seçimleri ve Gösterdikleri”, *Atatürk Dergisi (Journal Of Atatürk)*, S. 4, No. 3, 2010, 103-124.

KARTAL, Cemile Burcu. “Türk Siyasal Hayatında “Beyaz İhtilal” 1950 Seçimleri”, *Atatürk Üniversitesi Atatürk Dergisi*, C. 3, S. 4, 2003, 265-280.

KAŞTAN, Yüksel. “Türkiye Cumhuriyet’inde Tek Partili Dönemden Çok Partili Döneme Geçişte CHP’nin Yönetim Anlayışındaki Gelişmeler (1938-1950)”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. VIII, S. 1, Haziran 2006, 123-140.

KIRKPINAR, Leyla. “Demokrat Parti ve Muhalefet Stratejisi”, *Çağdaş Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi*, S.1, 2002, 85-98.

KOÇAK, Cemil. “Siyasal Tarih (1923-1950)”, *Çağdaş Türkiye 1908-1980*, (Yay. Yön. Sina Akşin), Cem Yayınevi, İstanbul 1995, 85-173.

KOÇLAR, Bekir. “Çok Partili Hayata Geçiş Döneminde Hükümet-Muhalefet İlişkileri”, *Türkler*, C. 16, Yeni Türkiye Yayınları, Ed. Halil İnalcık, Ankara 2002, 754-764.

- KOLTUK, Durmuş Ali. ‘‘II. Dünya Savaşı’ndan Sonra Çok Partili Hayata Geçişte CHP ve İsmet İnönü’’, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S. 12, 2008, 33-44.
- KURU, Hanife. ‘‘1946 Yılı İzmir Belediye Seçimleri’’, *Dokuz Eylül Üniversitesi Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C. 1, S.2, 1992, 235-255.
- OLGUN, Kenan. ‘‘Türkiye’de Cumhuriyetin İlanından 1950’ye Genel Seçim Uygulamaları’’, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. XXVII, S. 79, 2011, 1-36.
- ÖZEY, Ramazan. ‘‘20. Yüzyıl Başlarında Afyon’un Tarihi Coğrafyası’’, VI. *Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri (10 Ekim 2002)*, Afyon Belediyesi Yayınları, Yayın No: 10, Afyonkarahisar 2003.
- ÖZÜÇETİN, Yaşar. ‘‘Demokrasiye Geçiş, Demokrat Parti’nin Kuruluşu, 1946 Seçimleri’’, *Türkler*, C. 16, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, 765-773.
- POLAT, Zelkif. ‘‘Milli Mücadele Yıllarında Afyonkarahisar’’, *Anadolu’nun Kilidi Afyon*, Yay. Haz. Muzaffer Uyan, İbrahim Köksal, Nermin Avşar, Afyon Valiliği Yayınları, Yayın No: 21, Afyon 2004
- ŞEYHANLIOĞLU, Hüseyin. ‘‘12 Temmuz Beyannamesi’nin Siyasal Etkileri ve Önemi’’, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 16, 2012, 77-100.
- TEKELİ, Şirin. ‘‘Cumhuriyet Döneminde Seçimler’’, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, C. 7, İletişim Yayınları, İstanbul 1995, 1797-1824.
- TUNÇAY, Mete. ‘‘Siyasal Gelişmenin Evreleri’’, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, C. 7, İletişim Yayınları, İstanbul 1995, 1967-1990.
- TUNÇ, Hasan. ‘‘Demokrasi Türleri ve Müzakereci Demokrasi Kavramı’’, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. XII, S.1-2, Ankara 2008, 1113-1132.

UNAT, Kadri. ‘‘Cumhuriyet Halk Partisi’nde Nevi Şahsına Münhasır Bir Muhalif Grup: Otuzbeşler’’, *Ankara Üniversitesi Atatürk Yolu Dergisi*, C. 12, S. 48, 2011, 839-867.

UZUN, Hakan. ‘‘İktidarını Sürdürmek İsteyen Bir Partinin Kimlik Arayışı: Cumhuriyet Halk Partisi’nin 1947 Olağan Kurultayı’’, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C. XII, S. 25, 2013, 101-139.

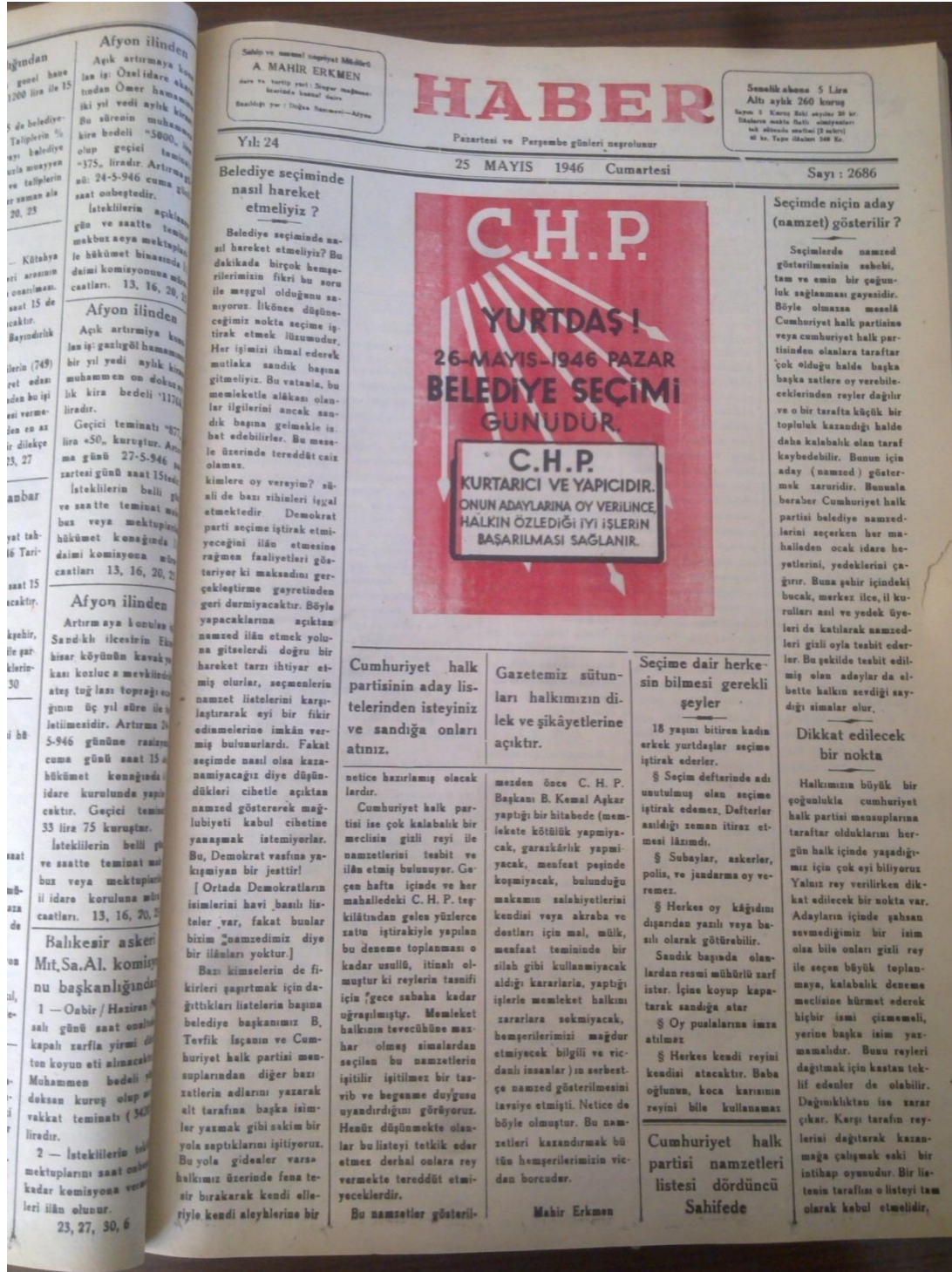
EKLER

ilce	113.5.5.946	B. B. B. B.	Q. B. B. B.	ilce	141.27.4.946	E. B. B. B.	Q. B. B. B.	ilce
ilce	114.5.5.946	Afyon	Merkez	ilce	142.24.5.946	Manisa	Datca	ilce
il	115.5.5.946	Kontamman	Arac	ilce	143.25.5.946	Canik		il
ilce	116.5.5.946	Kontamman	Kine	ilce	144.27.5.946	Sinop	Merkez	ilce
il	117.5.5.946	Kontamman	Re	ilce	145.27.5.946	Sinop	Baybuz	ilce
ilce	118.5.5.946	Kontamman	Can	ilce	146.27.5.946	Çankırı	Kungur	ilce
il	119.5.5.946	Kontamman	Erzincan	ilce	147.27.5.946	Bolu	Siğirci	ilce
ilce	120.5.5.946	Kontamman	Alay	ilce	148.11.6.946	Jel	Garrus	ilce
il	121.5.5.946	Kontamman	Can	ilce	149.12.6.946	Edirne		il
ilce	122.5.5.946	Canik	Arslan	ilce	150.14.6.946	Danış	Cinil	ilce
ilce	123.5.5.946	Kuta	Arac	ilce	151.14.6.946	Kayseri		il
ilce	124.5.5.946	Kontamman	Danış	ilce	152.14.6.946	Kayseri	Merkez	ilce
il	125.5.5.946	Kontamman	Arac	ilce	153.15.6.946	Sakarya	Sarıgözü	ilce
Bucak	126.5.5.946	Bursa	Teferru	ilce	154.15.6.946	Amur	Afyon	ilce
Bucak	127.5.5.946	İstanbul	Kartal	ilce	155.15.6.946	Aydın	Kayseri	Bucak
ilce	128.5.5.946	İstanbul	Behr	ilce	156.15.6.946	Lazik		il +
il	129.5.5.946	İstanbul	Arac	ilce	157.19.6.946	İstanbul	Kumru	Bucak
Bucak	130.5.5.946	İstanbul	Fatih	ilce	158.19.6.946	İstanbul	Hacı	Bucak
ilce	131.5.5.946	İstanbul	Libri	ilce	159.19.6.946	İstanbul	Üsküdar	ilce
il	132.5.5.946	İstanbul	Arac	Bucak	160.19.6.946	Eskişehir		il +
ilce	133.5.5.946	İstanbul	Arac	Bucak	161.19.6.946	Malatya	Arac	ilce
il	134.5.5.946	İstanbul	Arac	Bucak	162.19.6.946	Malatya	Danış	ilce
ilce	135.5.5.946	İstanbul	Arac	Bucak	163.21.6.946	Aydın	Arac	Bucak
ilce	136.5.5.946	Arac	Arac	ilce	164.21.6.946	Niğde	Arac	ilce
ilce	137.5.5.946	Arac	Arac	il	165.21.6.946	Aydın	Arac	Bucak
ilce	138.5.5.946	Arac	Arac	ilce	166.21.6.946	Burdur	Arac	ilce
Bucak	139.5.5.946	Bursa	Arac	ilce	167.21.6.946	Burdur	Bucak	ilce
ilce	140.5.5.946	Arac	Arac	ilce	168.22.6.946	Burdur	Bucak	ilce

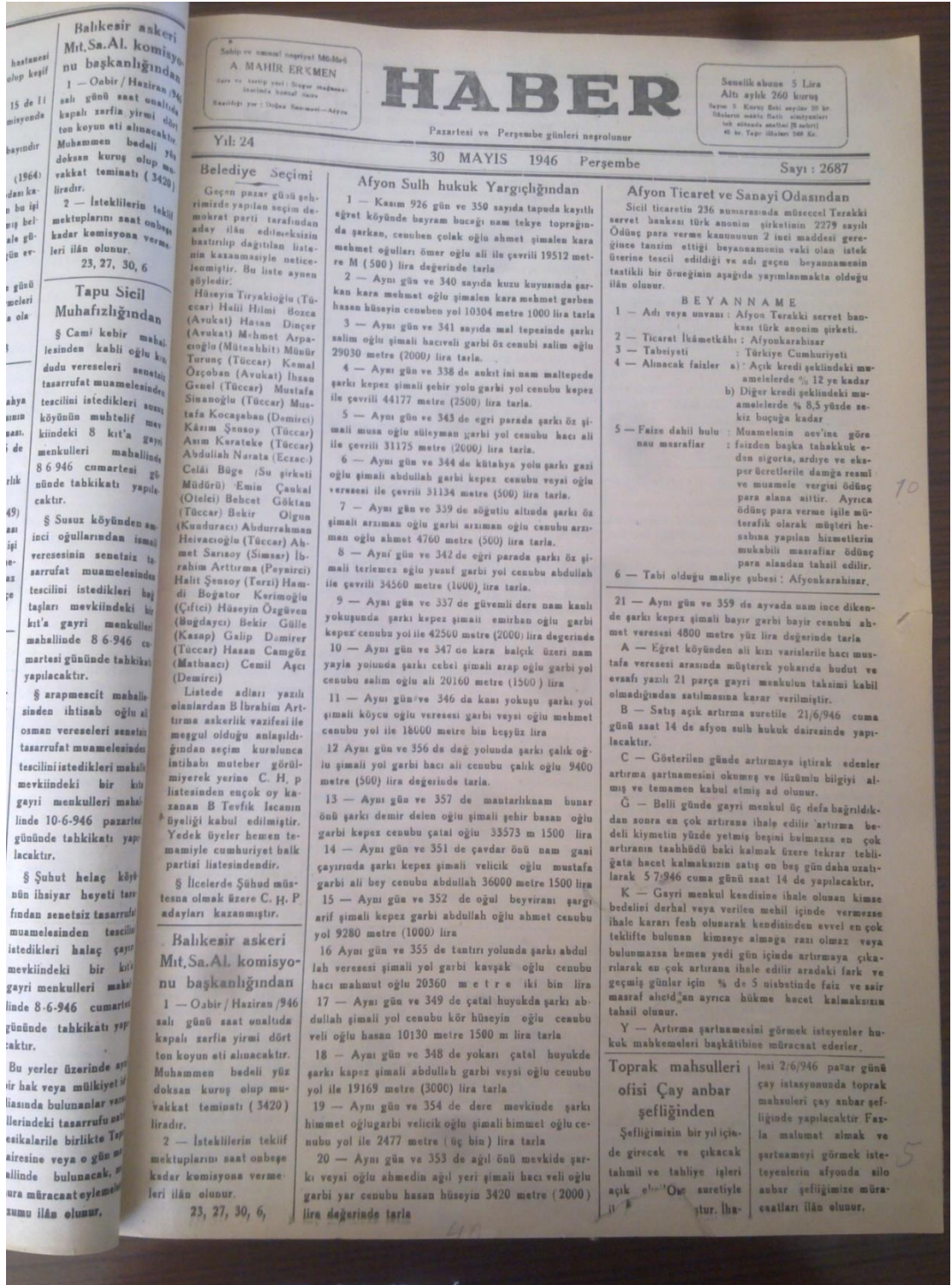
EK- 1: Demokrat Parti'nin Afyon Merkez İlçedeki Teşkilatlanma Tarihini Gösteren Arşiv Belgesi, Bkz. BCA CHP K, Fon Kodu: 490.1.0.0., Yer No: 847. 351. 2.

Demokrat Parti'nin Afyonkarahisar İlçelerindeki Teşkilatlanma Tarihleri				DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ CUMHURİYET ARŞİVİ		
26.8.1946	Urfa	Bucak	ilce			
8.1.1947	Urfa	il				
8.1.1947	Urfa	Merkez	ilce			
8.1.1947	Urfa	Siverek	"	490 01	847 351	2
8.1.1947	Urfa	Süriye				
8.1.1947	Beel	Anamur	ilce			
5.2.1947	Erzurum	Tortum	ilce			
"	"	Narman	Bucak			
"	Gümüşane	Tarım	ilce			
"	"	Merkez	ilce			
"	"	Bayburt	"			
"	Trabzon	Kireçhan	Bucak			
"	"	Arsin	"			
"	"	Yomru	"			
"	"	Of	ilce			
"	"	Kadahan	Bucak			
"	"	Karadere	"			
"	"	Köprübaşı	"			
"	"	Vakıfkeleş	ilce			
"	"	Besiközü	Bucak			
"	"	Vakıfkeleş	"			
"	Kars	Karaman	Bucak			
11.2.1947	Afyon	Dinar	ilce			
"	"	İhsut	"			
"	"	Sandıklı	"			
12.2.1947	Çanakkale	Bozcaada	ilce			
		Çan				
		Ereğli				
		Eyine				
		İzmir				
		Bozüyük				
		Denizli				
		Manisa				

EK- 2: Demokrat Parti'nin Afyonkarahisar İlçelerindeki Teşkilatlanma Tarihleri,
Bkz. BCA CHP K, Fon Kodu: 490.1.0.0., Yer No: 847. 351.2.

EK- 3: 26 Mayıs 1946 Belediye Seçimleri'nden Bir Gün Önce Afyon'daki Haber Gazetesi'ndeki CHP Afişi, Bkz. *Haber*, 25 Mayıs 1946, nr. 2686, s. 1.

EK- 4: 1946 Belediye Seçimleri Sonucunda Afyon'da Meclis Üyeliklerini Kazanan Demokrat Parti Listesi, Bkz. *Haber*, 30 Mayıs 1946, nr. 2687, s. 1.

EK- 5: 21 Temmuz 1946 Milletvekili Genel Seçimleri'nden Önce Afyonkarahisar Cumhuriyet Halk Partisi Adayları Hakkında Bilgi, Bkz. *Haber*, 20 Temmuz 1946, nr. 2701, s. 1.

EK- 6: 21 Temmuz 1946 Milletvekili Genel Seçimleri'nde Cumhuriyet Halk Partisi'nin Seçim Afişi, Bkz. Mustafa K. Özkan, *Türkiye'de Siyasal Reklam ve Siyasi Afişler (1946-1977)*, Basılmamış Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Isparta, 2003, s. 37

EK- 7: 21 Temmuz 1946 Milletvekili Genel Seçimleri'nde Demokrat Parti'nin Seçim Afişi, Bkz. Mustafa K. Özkan, *Türkiye'de Siyasal Reklam ve Siyasi Afişler* (1946-1977), s. 38.

Afyon BÖLGESİ

MÜFETTEŞLİĞİ

SAYI:

DEVLET ARŞİNİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞ.Vİ

Bu konuda bu vesileyle ile evvelki yapılan seçimlerin sonuçları - ile partimizin bu seçimlerdeki muvaffakiyet derece ve nisbetleri ni incelemek ve bilhassa tamamen gayip ettiğimiz büyük Millet - Meclisi seçiminin muhtelif ilçe , bucak ve ovalardaki seyrini - gözden geçirmek , gelecek seçimler için şimdiden almamız icap - eden tedbirleri düşünmek ve o günkü duruma göre partimizin nere - lere zayıf ve nerelerde daha kuvvetli olduğuna aşağı , yukarı - tesbit ve tayin etmek için faydalı olacağını tahmin ediyorum .

I . Büyük Millet Meclisi seçimi :

1946 yılı (21/temmuzunda Afyon Karahisar ilinde yapılan büyük Millet Meclisi seçimine :

Kevcad : 151793 seçmenden

Tahminen 102000 Seçmen iştirak etmiş

Verilen oylarda : 43548 oy partimiz adayları

55728 oy demokrat parti adayları

2449 oyu da bağımsızlar almıştır

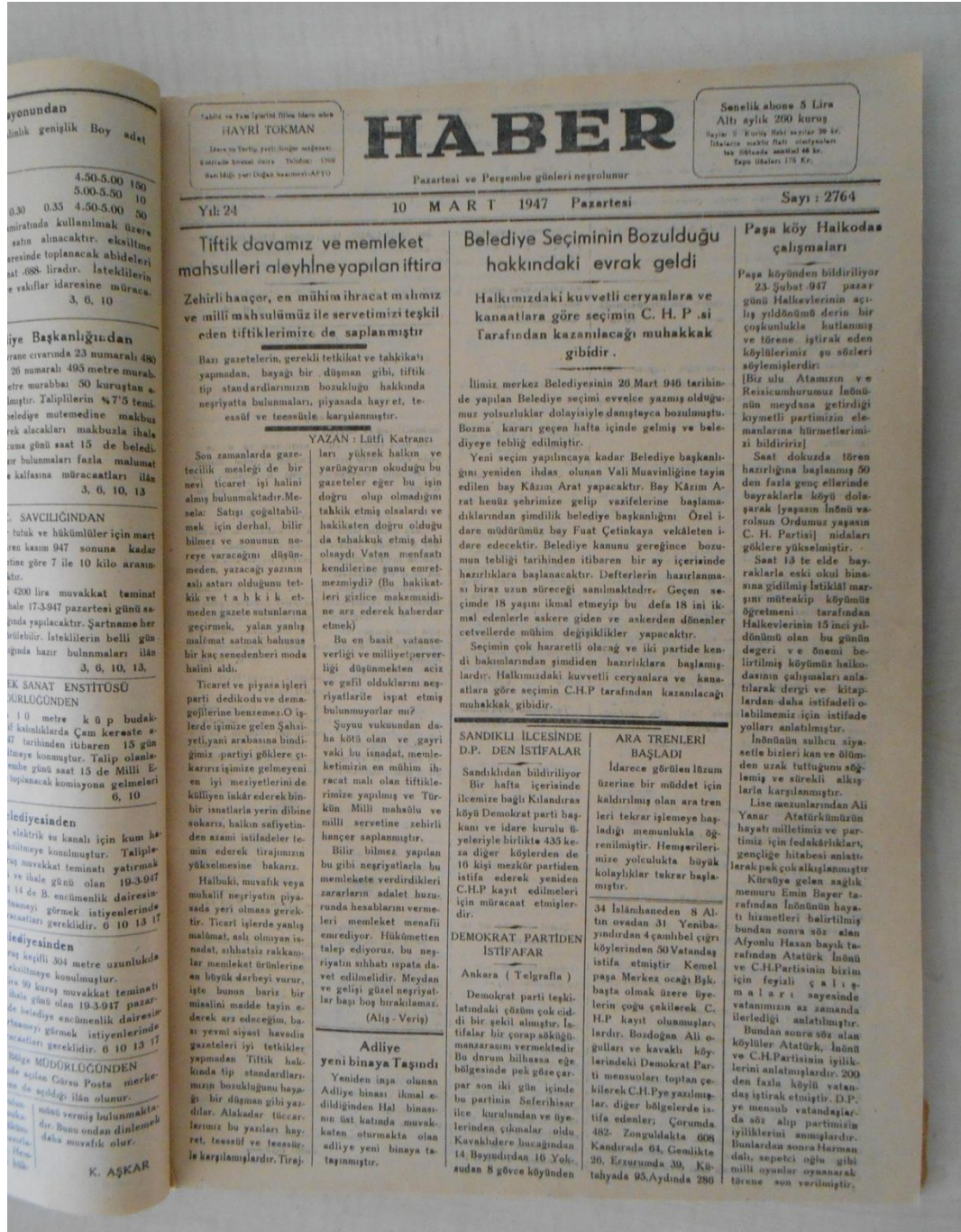
iştirak nisbeti % (67,1) ve partimizin kazanç nisbeti - % (42,6) dir .

Bu nisbetlerin ilçeler üzerine dağılışı, de aşağıdaki - cedvelde arz olunan şekildedir .

ilçeler	iştirak nisbeti	Kazancımızın nis- beti
Afyon merkez ilçesinde	66.0	20.9
Sındıklı "	61.0	29.7
Dinar "	82.2	75.2
Şuhut "	65.7	18.2
Bulvadin "	70.1	56.6
Emirdağ "	61.3	63.9

Bu cedvele göre ,Afyon ilinin partimiz aam ve hesabına en zayıf ilçesi (Şuhut) ve en kuvvetli ilçesi, de (Dinar)dir

EK- 10: Afyonkarahisar ve ilçelerinde, 21 Temmuz 1946 Milletvekili Genel Seçimleri'ne Katılım Oranı, Bkz. BCA CHP K, Fon Kodu: 490.1.0.0., Yer No: 614.6.2.

EK- 11: 26 Mayıs 1946 Belediye Seçimleri'nin Afyonkarahisar'da Bozulduğu Hakkındaki Evrakın Gelmesi ve Seçimler Yenilenene Kadar Vali Yardımcısı Kazım Arat'ın Belediye Başkanlığı Görevini Yapması, Bkz. Haber, 10 Mart 1947, nr. 2764, s. 1.

174

İçişleri Bakanlığından bildirilmiştir.

20.4.947 pazar günü yapılan Afyon Belediye seçim sonucu aşağıda belirtilmiştir.

1- Afyon Belediye seçimi 20.4.947 pazar günü yapılmış ve bu seçim tam bir sükun ve intizam içinde geçmiştir, hiç bir şikâyet alınmamıştır.

2- Afyonda (7260) 1 kadın, (6200) 1 erkek olmak üzere (13460) seçmen vardır. Seçime (4714) u kadın ve (3680) 1 erkek olmak üzere (8394) seçmen katılmıştır. İştirak nisbeti % 62, 36 dır.

Seçim kurulunca yapılan tasnifte 28 oy pusulasının renkli ve propoganda kâğıtları olduğu görülerek 4878 sayılı kanunun 10 uncu maddesi gereğince tasnif haricî bırakılmıştır.

3- Asıl üyelerden birincisi (8316), sonuncusu (8151) oy almıştır. Yedek üyelerin birincisi (8142) sonuncusu (7952) oy almıştır. Asil ve yedek üyelikleri bu sonuçlarla C.H.P. kazanmıştır. Ayrıca 27 kişi de müteferrik oy almış olup, bunlardan 20 si C.H.P.sine ve 7 si Demokrat partiye mensuptur.

*Afyon'da 20 Nisan 1947'de yapılan seçimlerin sonucu
ve sonucu şimdiden*

Ed

21. 4. 1947

EK- 15: 20 Nisan 1947 Afyonkarahisar Belediye Seçimleri'nin Sonuçları, Bkz. BCA
BÖKM K, Fon Kodu: 30.1.0.0., Yer No: 65.406.5.

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

CUMHURİYET HALK PARTİSİ

Afyon BÖLGESİ

Cumhuriyet Halk partisi

MÜFETTİŞLİĞİ

genel sekreterliği yüce katına

SAYI: 25

DGSYA

C. H. P. GENEL SEKRETERLİĞİ	
SİNA -5. 10 1948	EKİ
No. 87719	10

Ankara

Demokrat partiden ayrılan Afyon Millet vekillerinin, de iştirakiyle Afyon'da kurulan (Öz demokrat parti) adındaki siyasi teşekkülün elde edilen program ve tüzüğü mün bir örneği eklice sunulmuştur . Şimdilik yalnız - afyon ili içinde faaliyette bulunacak olan bu parti çalışmalarını hakkında edinilecek bilgi ve müşahadelerini - ayrıca arz edeceğim .

Üstün saygılarımla .

C.H.P. Afyon Bölgesi Müfettişi

Brusa Millet vekili

D.R.M. Talat Simer

VI

1948
D. R. M.
B. K.

R. Ks.

2

EK- 16: 1948'de Demokrat Parti'deki Kopmalar Sonucunda, Afyonkarahisar'da Kurulan Öz Demokratlar Partisi Hakkında, CHP Afyon Bölge Müfettişi Talat Simer'in, CHP Genel Sekreterliği'ni Bilgilendirmesi, Bkz. BCA CHP K, Fon Kodu: 490.1.0.0., Yer No: 437. 1813. 3.

YURDDAŞ!

DEVLET ARŞİVENİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

Büyük Millet Meclisinde seni temsil edecek, hak ve menfaatlerini koruyacak (Vekilleri) ni seçeceğin gün gelmiştir.

Oyunla milletin kaderini tâyin edeceksin. Vazifen mukaddes, o nisbette ağırdır.

Partiler arası propagandaya kulak verirken, kimi ardı arkası kesilmiyen vaatlerle, kimi de maske yaptığı şöhretlerle seni kendi tarafına çekmek emelindedir,

Sayın Köylü!

(Topraksızlara toprak, toprağına tapu, ucuz ve yeter kredi, mahsulüne iyi fiyat, daha mes'ut hayat.) Millet Partisinin de candan özlediği, her birini programında geniş yer verdiği gayelerdendir. Bunlara kavuşabilmek hepimiz için bir bahtiyarlaksa da, yıllardır iktidarda bulunan Halk Partisi bunların hiç birisini tahakkuk ettirememiştir. Bu da kuru vaat halinde kalacaktır.

Bu gün için seçilmiş gösterilen, işini, gidişini beğenmediğin Muhtarını değiştireceklerini söylüyorlarsa, sınır ve mer'a ihtilâflarını mavi boncuk halinde kullanıyorlarsa, suyunuzu getireceklerini, yolunuzu yapacaklarını veya yaptıracaklarını vaat ediyorlarsa yarınki seçimde oyunu kendi tarafına çekmek için olduğunu unutma.

Yurddaş!

Haris bir zihniyetle millet ve memleket işlerinde samimi duygu taşıyan, uysallığa yanaşmayan, vatan ve millet severleri bünyesi içinde boğmak isteyenlerden, baskı ve tahakküm zihniyetini hortlatanlardan, hileli yollardan yürüyenlerden, yıpranmış fikirlerle şöhretlerden faydalanmak isteyenlerden, memlekete hayır gelmeyeceğini düşün.

Aziz Vatandaş!

(MİLLET PARTİSİ) bütün bu fena tecrübelerden sonra senin asil ruhundan doğdu. Programında ve icraatında daima senin varlığına, mukaddes duygularına saygı gösterdi.

Kısaca insanlığın bütün hak ve hürriyetlerinin gelişmesini sağlayacak tek ciddi muhalefet partisi; ümitlerimizi üzerinde toplayan (MİLLET PARTİSİ) dir. Oyunu ona ver...

Aşağıda isimleri yazılı adaylarımız bu idealleri tahakkuk ettirecek inanıp güvenebileceğin kimselerdir.

MİLLET PARTİSİ MİLLET VEKİLİ ADAYLARI

1 - Halil Hilmi Bozca	Avukat	Afyonlu
2 - Hüseyin Tiryakioğlu	Tüccar	Afyonlu
3 - Hasan Dinçer	Milletvekili	Sandıklılı
4 - Şahin Lâçin	Milletvekili	Afyonlu
5 - Mehmet Aşkar	Milletvekili	Bolvadinli
6 - Ziya Canefe	Emekli Binbaşı	Dinarlı
7 - Ali Başaran	Tüccar	Şuhutlu
8 - Mehmet Arpacıoğlu	Tüccar	Afyonlu
9 - Mümtaz Hıdır	Çiftçi	Bolvadinli

Millet Partisi

YENİ MATBAA-AFYON

3

EK- 17: 14 Mayıs 1950 Milletvekili Genel Seçimleri'nden Önce Millet Partisi'nin Afyonkarahisar'daki Seçim El İlanı ve Milletvekili Adayları, Bkz. BCA CHP K, Fon Kodu: 490.1.0.0., Yer No: 360. 1508. 1.

B E Y A N N A M E

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

Uzun ve kâbuslu yıllar içinde tarihimizde eşi olmayan ızdırablı, tahribkâr ve tahammül olunmaz kara günler yaşadık. Zümre saltanatı, kötü idare, tazyik, vicdana ve insan haklarına ve hürriyetlerine tecavüz, ferdlere yaşamak imkânı bırakmayan koyu devletçilik ve tahakküm milletimizi ezdi. Maddî ve manevî varlığını tahrib etti ve onu bir ekalliyete esir ederek derin bir sefalet ve yoksulluk içine düşürdü.

Bezgün, bitkin ve harap bir hale geldik. Ümitlerimiz kırıldı ve yaşamak zevkini kaybettik. Ve nihayet tıbbî bir fecri kâzib gibi ufuklarımızda demokrasi ışıklarının belirdiğini gördük. İtiraf etmeliyiz ki; bu yarım yamalak demokrasi... ve bu ikinci dünya savaşının bir zarureti olarak bize telkin edilen demokrasi; hiç bir mücadele, hiç bir gayret ve fedakârlığın mahsulü ve eseri değildir. ve hassaten bu muvazaalı komedyanın baş rolünde ve direksiyonunda bulunanların bu tarihî inkılâbta zerre kadar hisseleri ve emekleri yoktur...

Bilâkis bu yeni siyaset kahramanları, milletimizin bu günkü perişan halinden ve ızdırabından birinci derecede mes'uldürler. Bu insanlar... Bu, demokrasi ve hürriyet inkılâbının öz evlâtlarının haklarını çiğniyerek pervasızca sahneye atılan kişiler; Yaralı ve cefakâr vatanımız adım adım uçuruma sürüklenirken halkın göz yaşları ve ahû eninlerine kulaklarını tıkamış, Marmaranın mavi suları üstünde yatlarda ve şampanya deriyaları içinde binbir gece safalerile mest ve mahmûr keyf sürüyorlardı. Bunların milletin boğazından koparılmış servetlerle milyoner yaptıkları insanlar, fakir halkımızın kesesinden aktarılmış milyonlarca dolarla bu gün Amerikada, hiç bir vicdan azabı duymadan cennet hayatı yaşamaktadırlar.

Böyle mes'ul şahsiyetlerin, bir millî mahkeme huzurunda hesap verecekleri yerde, milletimiz için bir hayat memat meselesi olan bu günün hareketlerinde kurtarıcı rolünde bulunmaları ve kendilerini destekliyen gizli kuvvetlere dayanarak iktidara yüz çevirmeleri kadar feci bir şey tasavvur edilemez. Hürriyeti ayaklar altına alan ve bizzat iktidardan daha dün ayrılan insanları bir defa daha tecrübeye tahammülümüz, sabrımız ve vaktimiz yoktur.

Böyle ithal malı bir demokrasi tabiidir ki hakka, adalete ve umdelerle müstenit gerçek bir demokrasi olamazdır.

Bunun içindir ki, bu millî dava bu kadar derin uçurumlara gömülüp, bu günün karma karışık vaziyeti husule gelmeden evvel... Ta yirmi beş sene evvel mücadeleye girerek vatani bir ölüm sükûtu kapladığı ve yer yer idam sehpaları kurulduğu günlerde dahi hiç bir şeyden korkmadan, bu idareden yediğimiz ağır darbeler ve gördüğümüz acı hakaretlere rağmen milletin sürüklendiği felâketi önlemekten ve haykarmaktan geri durmadık...

Bununla beraber bu gün içinde yaşadığımız eyi kötü hürriyet hareketleri bizim mücadelemizin eseridir dinemezse de, ilk adımı atmak ve kimseden emrî ilham almadan ilk hürriyet bayrağını çekmek ve ilk cesur hatveleri atmanın tarihi şerefinden kimse bizi mahrum edemez. Fakat dünya saltanatının nihayetsiz zevkleri içinde gözleri kararmış insanların ilk hareketi boğmak için neler yapmış olduklarını tarih günü gelince ifşa edecektir. Bu gün milletten rey dilenen bir çok insanlar bir birlerini kötülüyle iktidara doğru yol almaya çalışıyorlar.

Millet yirmi beş sene içinde kendi fedakâr evlâtlarını ve uğrunda hayatlarını fedadan çekinmemiş vatan çocuklarını... onların eserlerini, gayretlerini ve hizmetlerini öğrenmek imkânlarından mahrum edildiği için bu gürültüler arasında hakikati seçmekte, muvazaasız demokratları ayırt etmekte zorluk çekmektedir.

Kendilerini düne kadar adam yerine koymayan, dertlerine kulak asmayan, mücadele etmeyen.. Hulâsa milletle alâ-kadar olmayan bir çok müstamel şöhretler ve köhne şahsiyetler şimdi milletin huzurunda hasta vatana deva bulmak iddiasındadırlar.

Bu keşmekeş ve bol iddialar içinde, bu lüzumsuz istical ve emri vaki karşısında, henüz havasını ve vaktini hulup hazırladığı geniş teşkilâtı faaliyete geçirmek için vaktini bekliyen partimiz kendi nam ve hesabınca bu seçime girmiyor.

Fitraten muhafazakâr olan Türk milletinin ve iman sahiplerinin ve Partimize sevgi besleyen ve umdelerimize inanan bütün aziz vatandaşların reylerini Millet-Partisine vermek suretiyle hakiki demokrsiye yol açmalarını kendilerinden yalvarmakla bu günlük borcumuzu yapmış oluyoruz.

490 01 36015081
Cevat Rifat Atilhan
Türk Muhafazakâr Partisi Umumî Reisi

EK- 18: Türk Muhafazakâr Partisi'nin 14 Mayıs 1950 Milletvekili Genel Seçimleri Öncesinde Teşkilatlanmasının olmadığı, Afyonkarahisar'ın Dinar İlçesinde Yayınladığı Beyanname, Bkz. BCA CHP K, Fon Kodu: 490.1.0.0., Yer No: 360.1508.1

Bu sabah sekizden itibaren yurdun her tarafında seçime başlandı

Halk seçime büyük alaka gösteriyor. İştirak nisbetinin çok yüksek olacağı anlaşılmaktadır

Oy vermek için bastonuna dayanarak gelen ihtiyarlar, torbalarıyla gelmiş kadınlar göze çarpmaktadır

Gelinde Marmarosa torbalarıyla gelecek oy veren bir kadın

Milletvekili seçimine bu sabah saat sekizden itibaren yurdun her tarafında başlamıştır. İstanbul'da hava açık ve ılık. Sabah seçime varışta alaka ve heyecan gözlemlenmektedir. Herkese göre seçimlerin büyük ilgiyle karşılanacağı anlaşılmaktadır. Herkese göre seçimlerin büyük ilgiyle karşılanacağı anlaşılmaktadır. Herkese göre seçimlerin büyük ilgiyle karşılanacağı anlaşılmaktadır.

Beyoğlunda
Bu sabah saat sekizden itibaren seçimlerin büyük ilgiyle karşılanacağı anlaşılmaktadır. Herkese göre seçimlerin büyük ilgiyle karşılanacağı anlaşılmaktadır. Herkese göre seçimlerin büyük ilgiyle karşılanacağı anlaşılmaktadır.

Oy nasıl veriliyor?
Her sandık başında 12 seçmen

bulunmaktadır. Herkese göre seçimlerin büyük ilgiyle karşılanacağı anlaşılmaktadır. Herkese göre seçimlerin büyük ilgiyle karşılanacağı anlaşılmaktadır. Herkese göre seçimlerin büyük ilgiyle karşılanacağı anlaşılmaktadır.

İstanbul tarafı
Herkese göre seçimlerin büyük ilgiyle karşılanacağı anlaşılmaktadır. Herkese göre seçimlerin büyük ilgiyle karşılanacağı anlaşılmaktadır. Herkese göre seçimlerin büyük ilgiyle karşılanacağı anlaşılmaktadır.

Beyoğlunda
Herkese göre seçimlerin büyük ilgiyle karşılanacağı anlaşılmaktadır. Herkese göre seçimlerin büyük ilgiyle karşılanacağı anlaşılmaktadır. Herkese göre seçimlerin büyük ilgiyle karşılanacağı anlaşılmaktadır.

Sandık başlarında
Herkese göre seçimlerin büyük ilgiyle karşılanacağı anlaşılmaktadır. Herkese göre seçimlerin büyük ilgiyle karşılanacağı anlaşılmaktadır. Herkese göre seçimlerin büyük ilgiyle karşılanacağı anlaşılmaktadır.

Kadıköy'de seçmen kartıyla müracaat edenler ve oy veriler

Ankarada seçim bayram havası içinde yapılıyor

Seçime iştirak nisbetinin yüzde doksanı aşması muhtemel

Ankara 14 (Akşam) — Bütün yurtta olduğu gibi, şehirlerde de bu sabah saat 8'de seçimler başladı. Oy vermek için yola çıkanlar, şehirlerin her tarafında bayram havası içindeydi. Herkese göre seçimlerin büyük ilgiyle karşılanacağı anlaşılmaktadır.

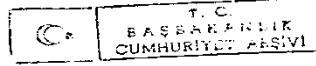
Kadıköyünde
Herkese göre seçimlerin büyük ilgiyle karşılanacağı anlaşılmaktadır. Herkese göre seçimlerin büyük ilgiyle karşılanacağı anlaşılmaktadır. Herkese göre seçimlerin büyük ilgiyle karşılanacağı anlaşılmaktadır.

Bandırma vapuru geldi
Herkese göre seçimlerin büyük ilgiyle karşılanacağı anlaşılmaktadır. Herkese göre seçimlerin büyük ilgiyle karşılanacağı anlaşılmaktadır. Herkese göre seçimlerin büyük ilgiyle karşılanacağı anlaşılmaktadır.

İnönü
Herkese göre seçimlerin büyük ilgiyle karşılanacağı anlaşılmaktadır. Herkese göre seçimlerin büyük ilgiyle karşılanacağı anlaşılmaktadır. Herkese göre seçimlerin büyük ilgiyle karşılanacağı anlaşılmaktadır.

Dün Meclis Reisini ziyaret etti
Herkese göre seçimlerin büyük ilgiyle karşılanacağı anlaşılmaktadır. Herkese göre seçimlerin büyük ilgiyle karşılanacağı anlaşılmaktadır. Herkese göre seçimlerin büyük ilgiyle karşılanacağı anlaşılmaktadır.

Bandırma vapuru geldi
Herkese göre seçimlerin büyük ilgiyle karşılanacağı anlaşılmaktadır. Herkese göre seçimlerin büyük ilgiyle karşılanacağı anlaşılmaktadır. Herkese göre seçimlerin büyük ilgiyle karşılanacağı anlaşılmaktadır.

Afyon 111

Ahmet Veziroğlu
Gazi Yiğitbaşı
Salih Torfili
Kemal Özçoban
Ali İhsan Sabis
Süleyman Kerman
Abdullah Güler
Bekir Oynağanlı
Avni Tan

030	10						
-----	----	--	--	--	--	--	--

2

EK- 20: 14 Mayıs 1950 Milletvekili Genel Seçimleri Sonucunda Afyonkarahisar'dan Seçilen Milletvekilleri Listesi, Bkz. BCA BÖKM K, Fon Kodu: 30. 10.0.0., Yer No: 77. 512.11.